משנה · אחרונים · מלאכת שלמה · סדר מועד

מלאכת שלמה על משנה שבת

רבי שלמה עדני

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מלאכת שלמה על משנה שבת

רבי שלמה עדני

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מלאכת-שלמה-על-משנה-שבת/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 19
פרק ג 26
פרק ד 35
פרק ה 40
פרק ו 45
פרק ז 55
פרק ח 64
פרק ט 70
פרק י 76
פרק יא 82
פרק יב 87
פרק יג 92
פרק יד 96
פרק טו 100
פרק טז 102
פרק יז 110
פרק יח 115
פרק יט 119
פרק כ 124
פרק כא 128
פרק כב 131
פרק כג 138
פרק כד 143

פרק א

משנה א

בעזרת מי שאמר אשר לך שמה אועד. נתחיל סדר מועד. כי עת לחננה כי בא מועד. סדר מועד הוא הנקרא בלשון מקרא עת כדאיתא בפרק במה מדליקין (שבת דף ל"א) אמר ריש לקיש עתך זה סדר מועד. ובעזרתו שיש לו רבת חבת. עם אומתו ועדתו כבבת. נתחיל מסכת שבת:

מצאתי כתוב בפי' ספר קהלת להחכם השלם ה"ר משה גלנטי נ"ע על פסוק לך אכול בשמחה שכוון רבינו הקדוש לחבר כ"ד פרקים במסכת שבת כדי לקשט שבת מלכתא בכ"ד קשוטין וכן בדורנו ראינו כמה חסידים בכל שבת ושבת שונים אלו הכ"ד פרקים לקשט הכלה העליונה וכן ראוי לעשות ע"כ:

יציאות השבת. והקשו בתוס' בשם ריב"א ז"ל דדיני הוצאת שבת היה לו לשנות גבי אבות מלאכות אחר פרק כלל גדול דהתם קתני אבות מלאכות מ' חסר אחת וקתני הוצאה לבסוף וה"ל להתחיל כסדר בדברים דמיירי בע"ש מבע"י כגון לא יצא החייט אין שורין ואין צולין ואח"כ במה מדליקין וכירה ובמה טומנין שהן דברים הנוהגין עם חשכה ואח"כ במה בהמה ובמה אשה דברים הנוהגין בשבת עצמו ושוב אבות מלאכות של שבת וכן דרך התנא בכמה דוכתי כמו שמצינו בפסחים דמתחיל בליל י"ד ושוב בי"ד ושוב בשחיטת פסחים שהוא בין ערבים ואח"כ שונה מאכילת פסחים שהוא בלילה וכן ביומא מתחיל בשבעת ימים קודם יום הכפורים ואח"כ בערב יום הכפורים ואח"כ ליל יום כפור. ותירץ דהוצאה חביבא ליה לאקדומי משום דממשנה זו שמעינן כמה דברים הוצאה והכנסה דעני ועשיר ודבעינן עקירה והנחה ושנים שעשאוה פטורין וידו של אדם חשובה לו כד' טפחים על ד' טפחים וידו של אדם אינה לא כרה"י ולא כרה"ר. ור"ת מפרש דדבר ההוה רגיל התלמוד לשנות תחלה וכן במסכת ב"ק השור והבור והמבעה וההבער ולא נקט כסדר הפרשה וכן מפרש רב האי גאון גבי ד' צריכין להודות דבפ' הרואה דלא נקט תלמודא כסדר הפסוק מפני שדוד נקט המסוכנים תחלה ותלמודא נקט המצויין תחלה ועוד מפרש ר"ת דפתח ביציאות משום דבעי למימר לא יצא החייט במחטו ואע"ג דלא שנה המלבן משום אין נותנין כלים לכובס ולא המבעיר משום במה טומנין הוצאה הוצרך לשנות טפי משום דמלאכה גרועה היא דמה לי מוציא מרה"י לרה"ר מה לי מוציא מרה"י לרה"י כו'. והביאו ראיה דמלאכה גרועה היא מדאיצטריך תרי קראי בהוצאה ויכלא העם מהביא ואל יצא איש ממקומו וכן בכל תולדות דאבות מלאכות לא חיישי' שיהא במשכן אלא אבות בלבד ובתולדות דהוצאה בעינן שיהא

במשכן דתנן היו שתיהן בדיוטא אחת המושיט חייב שכך היתה עבודת הלוים ועוד הוסיפו להביא ראיה ע"ש וז"ל הר"נ ז"ל ומקשו הכא למה התחיל התנא ביציאות השבת הא מתני' דאבות מלאכות מ' חסר אחת דתנן בפ' כלל גדול ה"ל למיתני ברישא ותו דהתם קתני הוצאה לבסוף והיכא אקדמא הכא וי"ל דתנא בעי למנקט סדורא בדברים האמורים בערב שבת ובתר הכי בשבת עצמה כדקתני לא יצא החייט במחטו סמוך לחשכה ובתר הכי תנא במה מדליקין שהוא יותר סמוך לחשכה ובתר הכי תנא במה טומנין לפי שאפי' ספק חשכה ספק אינה חשכה שאין מדליקין את הנרות טומנין את החמין והדר תני כללא דיומא גופיה וכיון שהיה צריך להתחיל ולשנות לא יצא החייט במחטו הוצרך לשנות בתחלה שההוצאה אסורה בשבת דמשום לתא דידה הוא דגזרינן ע"ש עם חשכה ואע"פ ששנה ולא יקרא לאור הנר ואין שורין דיו ולא הקדים לשנות אבות מלאכות שלהן הנהו אגב גררא דלא יצא החייט נקטינהו לומר שכשם שגזרו בלא יצא החייט במחטו כך גזרו בהן עד כאן לשונו ז"ל:

ירושלמי מנין שההוצאה קרויה מלאכה ר"ש ב"ר נחמן בשם ר' יונתן שמע לה מן הדא ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא כשם שנמנעו העם מלהוציא מבתיהם וליתן לגזברים כן נמנעו מלקבל להכניס ללשכה [צ"ע אם הדברים אני יוצא וכו' דברי הירושלמי הם, ואולי הוספת הרוקח היא.] אני יוצא בתוך מצרים מלמד שההכנסה קרויה יציאה ע"כ וכפי הנוסח שהובא בס' הרוקח סי' צ"ג:

ופי' הרב רבינו משה אלשיך ז"ל בפירושו לירמיה סימן י"ז וז"ל בקיצור ומה מתקו דבריו ית' בהחילו בהכנסה מרשות לרשות כאשר עשה במס' שבת שהחלה מיציאת השבת עם היותה אחת מכל ל"ט מלאכות והבאה באחרונה במספרם הלא הוא כי אין הוראת ענין השבת נרמז בשום מלאכה כאשר בזו ועל כן אחשוב כי אלהים חשבה למלאכה גם שאינה דומה למלאכה והוא כי הנה ידוע כי נפשות עם בני ישראל נפרדו מנפשות עובדי כוכבים מה שהן מהקדושה אשר כולה א' היא בלי פירוד כי גם כי ימצאו בחינות נפרדות בהם כולם מעולם האחדות חלק ה' א' יתרומם לעד הפך נפשות עובדי רוכבים אשר היו מעולם הפירוד החיצוני וכו' ולכן היה הרמז לבלתי הוציא מרה"י לרה"ר ולא מרה"ר לרה"י כלומר בל תערב קודש בחול או חול בקודש נמצא כי בזה נרמזו כל טעמי איסור המלאכות שהוא בל היטפל במלאכות המתיחסות אל עולם של חול החיצון וע"כ עשה ראשית דבר ממנה ואמר הלוך ועמדת בשער וכו' ואל תשאו משא וכו' ולא תוציאו

משא מבתיכם ביום השבת ואח"כ כתב וכל מלאכה לא תעשו וקדשתם את יום השבת וכו' ע"כ בקיצור מופלג:

ובגמ' פריך מ"ש הכא דתני שתים שהן ד' בפנים ושתים שהן ד' בחוץ ומ"ש התם בשבועות דתני שהן ד' ותו לא ומסיק הכא דעיקר שבת הוא תני חיובי ופטורי התם דלאו עיקר שבת הוא חיובי בלבד תני דהיינו שתי הוצאות ושתי הכנסות וכולן לחיוב ביחיד שעשאם עני לבדו או בעה"ב לבדו ותנא אפילו דהתם להכנסה קרי לה יציאה ומתני' דיקא דקתני יציאות ומפרש הכנסה לאלתר דקתני פשט העני את ידו לפנים וכו'. ורבא שני בגוונא אחרינא דוחק לשון יציאות דרשויות קתני בין הכא בין התם כלומר רה"ר ורשות היחיד שהן רשויות דשבת יש בהן שני חיובין שהן ד' בפנים ושני חיובין שהן ד' בחוץ ויציאות הוי כמו תוצאות דאשכחן יציאות דאיקרו תוצאות דכתיב והיו תוצאותיו הימה ויציאות משמע מוצאות ומובאות דהיינו רשויות כן פי' ריב"א ז"ל דברי רבא. וכתבו תוס' ז"ל שם בשבועות דף ה' דהירושלמי בעי אי איכא לפרושי מתני' דהכא כמו שפי' בקונטרס או כמו שפירש שם ריב"א ז"ל. וכתבו בסוף דבריהם ועוד יש לפרש שתים שהן ד' בפנים היינו חיוב שחייב ומביא קרבן עליהם בפנים בעזרה דהיינו שתי הוצאות ושתי הכנסות ושתים שהן ד' בחוץ היינו פטור ע"כ:

פשט העני את ידו. וחפץ בתוכה והשתא מפרש שתים דבחוץ ופתח לפרושי מהיכא דסליק מיניה וליכא קפידא במילתא. הר"נ ז"ל: ונלע"ד אני הדיוט דהכא לא איצטריכינן להכי דהא טעמא רבא איכא במה שכתבתי שתירץ התלמוד דתנא להכנסה קרי לה הוצאה ולדיוקי הכי מפרש הכנסה לאלתר ודו"ק:

ובעל הבית פטור ומותר גמור. ובגמ' אמרינן אע"ג דאמר שמואל כל פטורי דשבת פטור אבל אסור בר מהני תלת דפטור ומותר צידת צבי וצידת נחש ומפיס מורסא כי איצטריך ליה לשמואל לאשמועינן פטורי דקעביד מעשה כגון הנך אבל פטורי דלא עביד מעשה איכא טובא. וכתב הר"ן ז"ל ומקשו הכא היאך מותר לכתחילה והא איכא משום ולפני עור לא תתן מכשול וכי תימא וכו' עד וי"ל לעולם בנכרי עני ומיירי כגון שהחפץ של הנכרי שאפי' מכניס ומוציא כל היום כולו אין כאן איסור כלל כיון שאין החפץ של ישראל כל זה פלפלו בתוס' וכתבתיו להתלמד בו. ומיהו עיקר קושיא ליתא דאפי' בתרווייהו ישראל מיתוקמא מתני' דכי אמרי' בגמ' דהאי פטור פטור ומותר הוא מצד איסור שבת קאמרינן ולא דייקי' באיסור דלפני עור ובלתא דידיה לא קא מיירי עכ"ל ז"ל: בפי' ר"ע ז"ל והא דלא חשיב שנים לכל אחד וכו' פי' וליתני בכל חד שתים שהן שש:

בסוף פי' ר"ע ז"ל למתני' אבל הנחות שהן סוף המלאכה לא קא חשיב אמר המלקט כן פי' רש"י ז"ל: וכתב הר"ן ז"ל ואחרים פירשו אדרבא הנחות קחשיב דהנחה היא דמתיא בעלמא לידי חיוב חטאת והיינו חדושיה דתנא דאשמועי' שהוא פטור אע"פ שעל ידו נגמרה המלאכה אבל עקירות לא קחשיב דפשיטא דפטור דלא מידי קעביד וזה נראה עיקר בגמ' עכ"ל ז"ל: ועיין בתוס':

שניהם פטורין. והוא שהיתה ידו למעלה משלשה אבל אם היתה בתוך שלשה הוי כמי שהניח לארץ וחייב הכי אוקימנא לה שם בפ' המצניע. ומתני' מתוקמא אפי' לר' עקיבא דס"ל הכא בגמ' וגם בר"פ הזורק דקלוטה כמי שהונחה דמיא דלא שייך לומר קלוטה אלא גבי זריקה וכן נמצא ג"כ בתוס' בפירקין דף ד' וז"ל אבל למטה מעשרה ד"ה חייב דאמרי' קלוטה כמי שהונחה דמיא כשהחפץ בידו של עני או של בעל הבית לא שייך קלוטה דהא כשנותן בעל הבית לתוך ידו של עני והוציא לא מיחייב ע"כ:

משנה ב

לא ישב אדם וכו'. עי' בפי' הרמב"ם ז"ל דבמשנת ואלו מן ההלכות דבסמוך סי' ד' שמנה י"ח דבר שגזרו בו ביום ששנוים במשנתנו מריש פירקין עד לא יאכל הזב עם הזבה והיא בכלל שבכולן היתה הסכמה בלתי מחלוקת כלל וזה מספרם יציאות שבת שתים שהן ד' בפנים ושתים שהן ד' בחוץ והם ח' דינים והט' לא ישב אדם לפני הספר והי' לא למרחץ והי"א ולא לבורסקי והי"ב ולא לדין והי"ג ולא לאכול והי"ד לא יצא החייט במחטו והט"ו והלבלר בקולמוסו והי"ו ולא יפלה את כליו והי"ז ולא יקרא לאור הנר והי"ח לא יאכל הזב עם הזבה וזהו אמרם ואלו מן ההלכות ר"ל שהם אלו ההלכות שהסכימו עליהם ולא נפל בהם שום מחלוקת והי"ח שרבו ב"ש על ב"ה רובם הם אותם שכבר פירשם ר"ע ז"ל. ומטעם זה באה ג"כ משנה זו כאן. ועיין בנמוקי יוסף דפ' כיצד הרגל דף י"א. וגם שם ביד (ברמב"ם) הלשון לא ישב לפני הספר לספור ע"כ והוא לשון מספרים. ואפשר לומר דהא דלא קתני לא יסתפר משום דהוי משמע דהתחלת תספורת משיתחיל להתגלח ואינו כן דהתחלת תספורת משיניח מעפורת בין ברכיו ולזה נקט לשון לא ישב אדם לפני הספר. ומדנקט במתני' סמוך למנחה כתב שם הרמב"ם ז"ל ומותר להסתפר וליכנס למרחץ סמוך לשחרית מפני שלא גזרו אלא סמוך למנחה שהוא דבר המצוי שרוב העם נכנסין שם ביום אבל בשחר דבר שאינו מצוי לא גזרו בו ע"כ:

סמוך למנחה. מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה שהוא התחלת זמן תמיד של בין הערבים:

(הג"ה בספר לבוש תכלת שם סימן רל"ב פסק סמוך למנחה קטנה שהוא בתחלת שעה עשירית שהוא בכמו חצי שעה קודם זמן מנחה קטנה ע"כ):

ירושלמי אנן תנינן סמוך למנחה ר' חייא רבא תני סמוך לחשכה מתניתן צריכה למתניתיה דר' חייא ומתניתיה דר' חייא צריכה למתניתין אילו תנא ר' חייא ולא תנינן אנן הוינן אמרין לא אמר אלא חשכה מפני שאינה אלא רשות ויבא לאכול בשעת תפלת ערבית אבל מנחה דחובה ה"א לא אתי לאימשוכי סעודתיה לאחר זמן המנחה ואי תנא מנחה ה"א משום דחובה גזרו בה רבנן אבל ערבית דאינה חובה לא גזור רבנן צריכא ועוד דאי תנא ר' חייא ולא תנינן אנן הוינן אמרין שבכל מקום ששנה מנחה ר"ל מנחה דוקא ובכל מקום ששנה חשיכה ה"א חשיכה דוקא להכי תנא מנחה וחשיכה לאשמעינן דבכל מקום שתמצא שנוי חשכה פי' שלו הוא מנחה והכל זמן אחד קודם המנחה. ר' חנניא בן אחוי דרב הושעיא אמר מתני' בעמי הארץ דבהו לחוד חיישי' דלמא ממשכו סעודתייהו עד אחר מנחה אבל על החברים לא גזרו דנזהרים בה הואיל והיא חובה ומתניתיה דר' חייא אפי' בחברים גזרו בערבית הואיל ואינה חובה. ואיכא נמי התם מאן דמוקי מתני' כר"י ודר"ח כרבנן עי' עליו:

(הג"ה מצאתי כתוב בסכ"י ישן פי' להר' יהונתן ז"ל וז"ל ודקא נקט תפלת המנחה שאם התחילו אין מפסיקין דכיון דקביע ליה זימנא מרתת ולא אתי למפשע אבל בתפלת ערבית דלא קביע לה זימנא לא מירתת דסבר הוא הרי הזמן ארוך שכל הלילה כשר לתפלת ערבית אע"פ שהתחילו מפסיקין גזרה שמא ישכח ומשנה זו דנקט ומפסיקין לקרות ק"ש ולא אמר תפלת ערבית ס"ל תפלת ערבית רשות אבל השתא דקים לן דחובה הוא מפסיקין גם לתפלה ע"כ):

ולא יכנס לא למרחץ. גמ' אפי' להזיע בעלמא:

ולא לבורסקי. אפי' לעיוני בעלמא:

ולא לאכול. ס"א ולא לאכל הלמ"ד בחולם והכ"ף בפתח [א) והיא תמונה ירושלמית ושם בו"ו במקום א': לוכל".]: וזה לשון הרא"ש ז"ל ורב אלפס פסק כלישנא בתרא דאפילו סעודה קטנה אסורה סמוך למנחה גדולה וכ"נ לה"ר יונה דשנויא קמא שנויא דחיקא הוא לומר דהא דקתני במתני' לא ישב אדם לפני הספר בסתם דחיק ומוקי בתספורת בן אלעשה ולא לאכול סתם מוקי בסעודה גדולה ושנוייא קמא לאו רב אשי הוא דקאמר ליה [אע"פ שהוא סתם שיש לומר דהוא קאמר לה שהוא הוא שסידר התלמוד] אלא כשנשאו ונתנו בדבר בני הישיבה ועמדו בקושיא והוצרכו לתרץ בדוחק כדי שלא יצאו חלוקים מבהמ"ד עד שמצא רב אחא בר יעקב שנויא רויחא. ועוד דקאמר בגמ' אמתני' דבמנחה

לא שכיחא שכרות ואי איירי מתניתן בסעודת כל אדם ניחא אבל בסעודה גדולה שכיחא ושכיחא ע"כ:

ואם התחילו אין מפסיקין. והכריח הר"ן ז"ל דאפי' התחילו משהגיע זמן המנחה קאמר דאין מפסיקין. עוד כתב ז"ל דהא דתנן אם התחילו אין מפסיקין דוקא בדאיכא שהות ביום וה"נ מוקמינן לה בפ' לולב הגזול ע"כ וכתבו כבר ר"ע ז"ל. מלת משיתעטפו הכתובה בפי' ר"ע ז"ל קודם לשון המתחיל ומפסיקין לק"ש וכו' נלע"ד שצריך למחוק אותה ויותר נכון היה נראה שצריך להיות כך דהכא ליכא למימר משיתעטפו [ב] וכ"ה ברש"י י' ע"א.]:

ומפסיקין לק"ש וכו'. ופירש הר"ן ז"ל כאן ובפ' לולב הגזול דמפסיק לק"ש ולכל מידי דמדאורייתא אע"ג דאיכא שהות ע"כ:

ומי שלומד תורה לרבים אינו מפסיק אלא לפסוק ראשון בלבד ואפי' אם יעבור זמן ק"ש בעוד שהוא לומד. כן כתב רבנו ירוחם בשם התוס' וכתב הרא"ש ז"ל דמילתא דפשיטא היא שצריך אח"כ לקרות את כולה אם גמר ללמד את הרבים קודם שעבר זמן הקריאה קיצור מבית יוסף א"ח ס"ס ע':

ואין מפסיקין לתפלה. בגמ' פריך והא תני לה רישא ומשני סיפא אתאן לד"ת וכו' כדפי' ר"ע ז"ל. וכתב הר"ן ז"ל בשם הרז"ה ז"ל דאע"ג דאין מפסיקין דרישא בדאיכא שהות ביום הוא כדכתיבנא לעיל האי אין מפסיקין דאתאן לד"ת אפי' בדליכא שהות קאמר דלד"ת אין מפסיקין כלל ועוקרין את התפלה לגמרי והכריח על זה ע"ש: אבל הראב"ד ז"ל בהשגות בפ' שני דהל' ק"ש כתב דאם אין שהות אפי' לתפלה מפסיק: ובגמ' פריך והתניא כשם שאין מפסיקין לתפלה כך אין מפסיקין לק"ש ומשני כי תניא ההיא בעיבור שנה ופירשו תוס' ז"ל כדי שלא יתקלקלו המועדות ע"כ: ובירושלמי תני כותבי ספרים תפילין ומזוזות מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה ר' חנניא בן עקביא [ג] לפנינו עקיבה".] אומר כשם שמפסיקין לק"ש כך מפסיקין לתפלה ולתפילין ולשאר כל מצותיה של תורה: ור"ש בן יוחי נמי ס"ל דמפסיקין לעשות סוכה ולעשות לולב אלא טעמיה דר"ש זה שנון וזה שנון ואין מבטלין שנון מפני שנון. ונלע"ד דדוקא הפסקה לתפלה לחודה הוא דאינו חייב להפסיק אבל אי בעי למיפסק לק"ש אה"נ דאגבה דק"ש מתפלל ג"כ והדר לעבידתיה והיינו דהדר תנא למיתני ואין מפסיקין לתפלה ולא תני בקיצור ולא לתפלה כלומר הפסקה מיוחדת לשם התפלה הוא דאינו חייב אבל אגב ק"ש כולה חדא הפסקה היא ויתפלל ג"כ קודם ויחזור ללימודו או לסעודתו או למלאכתו או לדיניו. עוד אפשר לומר דאפשר למידק מינה לתפלה הוא דאינו מפסיק מלימודו אבל לעשות סוכה

או ליטול לולב או להניח תפילין אפילו רשב"י וחביריו שתורתם אומנותם מפסיקין מן הטעם שכתבנו:

משנה ג

לא יצא החייט במחטו וכו'. והתימה מר"ע ז"ל שפי' כאן ואפי' תחובה לו בבגדו ואומן דרך אומנותו חייב שאינה הלכה רק בשבת עצמה אבל בע"ש לא דלא גזרינן גזרה לגזרה ודי במה שפי' כך לקמן בפ' במה אשה גבי לא תצא אשה במחט נקובה אלא משום דהכא קתני בהדיא חייט דהיינו אומן פירשה ג"כ כאן. ועיין בשלטי הגבורים שכתבו אליבא דהרי"ף ז"ל דהכא מיירי בשמחטו בידו ושכן הוא בהדיא בדברי מיימון: ומה שפי' ר"ע ז"ל ואומן דרך אומנתו חייב היינו כר' יהודה דאסר תחובה לו בבגדו ואפילו בע"ש ודלא כר"מ ופלוגתייהו בברייתא בגמ' והובאה ביד (ברמב"ם) שם סימן כ"א ולקמן פ' במה אשה הבאתי ברייתא דוגמתה:

שמא ישכח ויצא. אליבא דרבא דאמר לא גזרינן גזרה לגזרה אפי' בהוצאה אין לפרש שמא ישכח המחט דאפילו יצא ליכא איסור דאורייתא כדאמרינן בפ"ק דב"ק הכיר בה ושכחה לענין שבת פטור מלאכת מחשבת אסרה תורה אלא ה"פ שמא ישכח את המחט להצניעו עד שיהיה שבת ולבסוף כשיזכור את המחט ישכח שהוא שבת ויצא. תוס' ז"ל: וק"ק אמאי לא תני לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה ולא הלבלר בקולמוסו שמא ישכח ויצא. ואפשר לומר דמשום דלבלר בקולמוסו אפי' לא ישכח איכא לחוש שמא לפעמים הקולמוס טבול בדיו וישכח ויכתוב ב' אותיות על פס ידו או על גבה או על צפרניו ואת"ל שגם במחט שייך לומר שמא לפעמים יש בו חוט ויבא לתפור ב' תפירות ויקשרם ויתחייב ב' א' משום חופר וא' משום קושר כבר גם זה הוא תשובה קצת דמש"ה שינה למיתני שמא ישכח ויצא ברישא למען חשכיל ותבין ממילא דגם שייך טעם אחר של שכחה בשניהם ואפשר דגם בזה מתורץ קצת דלא תני שמא ישכח ויוציא או אפשר שמתורץ במה שכתבתי בשם התוס' ז"ל. אבל ברישא גבי לא ישב אדם לפני הספר וכו' נראה שאין להקשות אמאי לא תנא מלות עד שיתפלל בסיפא בתר כולהו בבי דכיון שהן בבי טובא דרך תנא הוא למיתני ברישא ומובן דקאי אכולהו בבי דבתרה כנלע"ד:

ולא יקרא לאור הנר כו'. ודייקי' בגמ' חד הוא דלא ליקרי מדקתני ולא יקרא הא תרי שכיר דמי והתניא לא אחד ולא שנים ומשנינן לא קשיא כאן בענין א' כאן בשני ענינים:

באמת אמרו. מלת אמרו ל"ג לה:

אבל הוא לא יקרא. בגמ' פריך והאמרת רישא החזן רואה. ומשני לסדר ראשי פרשיותיו פי' רש"י ז"ל שמתוך שראש הפרשה שגורה בפיו הוא נזכר בכולה למחר ומסייע את

שבעה הקורין בנקודה וטעמים בלחש ע"כ. וזה כפי פי' ראשון שפי' במתני' דחזן היינו חזן הכנסת. וז"ל רש"י ז"ל בפי' מתניתין החזן חזן הכנסת המקרא את הז' הקוראים בתורה ופעמים שאינו יודע היכן צריכים לקרות למחר ורואה היכן קורין התינוקות של בית רבן בשבת זו והן קורין בסדר לאור הנר בבית הכנסת ויודע שהיא פרשה של שבת זו ל"א חזן מלמד תינוקות ורואה היכן יתחילו למחר והיכן יסיימו פרשיותיהן ע"כ:

ירושלמי תני רשב"ג אומר התינוקות מתקינין להם ראשי פסוקיהם לאור הנר מאי כדון (כלומר מה הפרש יש בינם לבין אחרים ומשני) אילין (פי' התינוקות) בעו דיטפי בוצינא (כדי שלא ללמוד) ומכ"ש שלא יבאו לתקנו אבל אחרים מסתמא חפצים ללמוד ולא בעו דיטפי בוצינא וחיישינן שמא יבאו לתקנו:

כיוצא בו לא יאכל. עיין בפי' הרמב"ם ז"ל שדקדק מלת כיוצא בו השנויה כאן:

לא יאכל הזב עם הזבה. פי' רש"י ז"ל וכ"ש טהור עם הזבה וכתוב בספר חכמת שלמה מה שפסק רש"י ז"ל כ"ש אינו כן בגמ' אלא רש"י לזמן הזה פסק דאין דין טהרה נוהג ע"כ:

ובגמ' גם בירושלמי אמרינן תניא ר"ש בן אלעזר אומר בוא וראה עד היכן פרצה ונתחזקה ונתרבית טהרה בישראל ופרצה לשון ריבוי כדכתיב כי מעט אשר היה לך לפני ויפרוץ לרוב שלא שנינו לא יאכל הטהור עם הטמאה אלא לא יאכל הזב עם הזבה וכו'. ותו גרסי' בירושלמי הא זב עם מצורעת מותר וישב מחוץ לאהלו ולא מחוץ לאהלה מצורע עם זבה אסור מצורע עם מצורעת אסור: וכתוב במרדכי לא יאכל וכו' מכאן משמע דאם שתה הבעל תחלה מותרת אשתו לשתות אחריו דלא יאכל תנן וה"ה לא ישתה ולא תאכל ולא תשתה לא תנן וטעמא שיצרו של אדם מהרהר אתר שתייתה ע"כ:

משנה ד

ואלו מן ההלכות וכו'. בגמ' פשטינן מברייתא דואלו תנן בוי"ו וקאי אלא יפלה את כליו ולא יקרא לאור הנר דתנן במתני' דלעיל כדפי' ר"ע ז"ל:

בעליית חנניהו בן חזקיהו בן גרון כך צ"ל. ואשכחן במכילתא אלעזר בן חנניה בן חזקיה בן גרון אומר זכור את יום השבת תהא זוכרו מאחד בשבת שאם נתמנה לך חפץ יפה תהא מזמינו לשם שבת ע"כ ואית דגרסי בן חלקיה בן גרון:

כשעלו לבקרו. פי' שהיו רגילין לבקרו והוא מתעסק באותו החבור ופעם אחת בקרו אותו ונתקבץ שם קבוץ גדול מתלמידי ב"ש וב"ה. קיצור מהרמב"ם ז"ל:

בפי' ר"ע ז"ל והגזרה השביעית גזרו על סתם ידים וכו' אמר המלקט בגמ' בבבלי וגם בירושלמי פרכינן וידים תלמידי שמאי והלל גזור שמאי והלל גזור דתניא כו' ומשנינן

במסקנא דאינהו גזור ולא קבלו מנייהו ואתו תלמידייהו גזור וקבלו מינייהו שוב מקשין בגמ' והא שלמה גזור ומשנינן שלמה גזור לקדשים ואתו אינהו גזור אף לתרומה:
עוד בפי' ר"ע ז"ל ולא גזור נמי באוכלין גזרה משום אוכלין וכו' כך צ"ל וכך הוא בפירושו ג"כ שם בסוף מסכת זבין:
עוד בפי' ר"ע ז"ל וכותים לית להו מדרש זה אמר המלקט מיתורא דוי"ו דואשה מרבינן לתינוקת בת יומה: ובירושלמי תני שמנה עשר דבר גזרו ובשמנה עשר רבו ובשמנה עשר נחלקו ועין בפי' הרמב"ם ז"ל שנראה שהוא ז"ל מפרש שם הירושלמי הזה שמנה שלשה פעמים שמנה עשר וכבר כתבתי לעיל ריש סימן ב' השמנה עשר שהיו מוסכמים בלא שום מחלוקת והשמנה עשר שרבו עליהן כבר פירשם ר"ע ז"ל אלא שיש קצת שנוי כמו שאכתוב בסמוך. ואלה הם הי"ח שעדיין הם מחלוקת א' אין שורין דיו ב' סממנין ג' כרשינין ד' אונין של פשתן ה' צמר ליורה ו' מצודות חיה ז' מצודות עופות ח' מצודות דגים ט' אין מוכרין י' אין טוענין עמו י"א אין מגביהין עליו י"ב אין נותנין עורות לעבדן י"ג ולא כלים לכובס נכרי י"ד לא ישאילנו ט"ו לא ימכור לו י"ו לא ילוהו י"ז לא יתן לו במתנה י"ח לא ישלח אגרות: והתם בירוש' מני לי"ח שגזרו בשנוי קצת מתלמוד שלנו ואיכא מאן דמני התם לא יאכל הזב עם הזבה בכלל י"ח גזירות ע"ש: וכן כתבו תוס' ז"ל דודאי שהוא מי"ח דבר דהא קתני לה במתני' בהדיא ולפי זה אוכל אוכל ראשון ואוכל שני חדא חשיב להו. א"נ הבא ראשו ורובו במים שאובין וטהור שנפל וכו' חשיב חדא משום טעמא דאי לא הא לא קיימא הא ע"כ: ועי' בספר המאור ברב אלפס ז"ל דף ק' שכ' מניינם של י"ח דבר בשם הגאונים ז"ל:
בפי' ר"ע ז"ל מינה אוכלים וכלים שנטמאו במשקין (הג"ה. פי' שאם נטמאו במשקין הם פוסלין את התרומה ואין זו משמנה עשר דבר אלא שמעיקרא האוכלין או הכלים שמקבלין טומאה מן המשקין שנטמאו משני לטומאה הם שהם מי"ח דבר וכיון שמקבלין טומאה ודאי שהם פוסלין את התרומה) לשתים וכן במה שמנה בנות כותים מכלל י"ח דבר וכן במה שמנה אין פולין ואין קורין מכלל י"ח דבר וכן במה שמנה פתן ושמנן ויינם ובנותיהם לחדא הוא ז"ל תפס לעיקר דעת רש"י ז"ל ולא מנה המניח כלים תחת הצינור כדעת ר' יוסי שאמר עדיין מחלוקת במקומה עומדת אבל הרמב"ם ז"ל מנה אוכלין וכלים שמקבלין טומאה ממשקין שנטמאו בשני לטומאה לחדא כדעת ר"מ: ומנה ט' לצינור ולא מנה כלל אין פולין ואין קורין מן הטעם שכתבתי לעיל ריש סי' ב' וגם לא מנה בנות כותים אבל מנה פתן שמנן ויינן ובנותיהן לד' והיא דעת הרז"ה ז"ל שם בשם הגאונים ועי' בגמ' בבלי וירושלמי אותו היום היה קשה לישראל כיום

שנעשה בו העגל: עוד בירושלמי תנא ר' יהושע אוניא תלמידי ב"ש עמדו להם מלמטה והיו הורגין בתלמידי ב"ה. תני ששה מהן עלו והשאר עמדו עליהן בחרבות וברמחים: וגרסינן תו התם דהא דתנן בריש עדויות אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין לא שנו אלא חוץ לשמנה עשרה הא בתוך י"ח אפי' גדול אינו מבטל מפני שעמדה להן בנפשותיהן ע"פ:

משנה ה

אין שורין דיו. בגמ' בעי לאוקמי מתני' דוקא כרבי דס"ל דנתינת מים לדיו זו היא שרייתן ודחי לה:

אלא כדי שישורו. אית דגרסי שישרו השי"ן קמוצה:

בפי' ר"ע ז"ל וסברי ב"ש אדם מוזהר על שביתת כלים. אמר המלקט נפקא לן בגמ' מקרא דכתיב ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו לרבות שביתת כלים: ונר הדולק בשבת. וקדרה שעל גבי כירה דמודי בהו ב"ש ומפרש בגמ' בדאפקר להו ופי' הר"ן ז"ל דאע"ג דקיימא לן דבעי הפקר בפני שלשה כדאיתא סיף פרק אין בין המודר הכא לא בעינן דכיון דלאפרושי מאיסור הוא מסתמא מפקר להו בגמר דעתו וכתבו בתוס' שאין לסמוך על זה להשאיל לגוי בהמתו ולהפקירה דהכא שאני מפני שאי אפשר בענין אחר והרשב"א ז"ל כתב דהא דהכא משום הפקר נגעו בה דלב ב"ד מתנה עליהן להפריש העם מאיסורא ודוקא בנר וקדרה התנו מפני צורך שבת אבל בבהמה לדידן לא שייך האי טעמא ע"כ: וכתבו תוס' ז"ל בפ"ק דפסחים דף ד' גבי בטול חמץ דמדאורייתא אין צריך הפקר ומש"ה בטול חמץ סגי בינו לבין עצמו ע"כ: ובירוש' מאי טעמהון דב"ש דכתיב ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך כל מלאכתך גומרה מבעוד יום ומ"ט דב"ה ששת ימים תעשה מעשיך וביום מה מקיימין ב"ה טעמון דב"ש בעבדי בידן ומה מקיימין ב"ש טעמון דב"ה כהדא דתני פותקין אמת המים לגנה מע"ש והיא שותה והולכת בשבת וכו'. אמרו ב"ה לב"ש אי אתם מודים לנו שטוענין בקורות בית הבד ובעגולי הגת עם חשיכה ולא יכלו להשיבן אמרו ב"ש לב"ה אי אתם מודים לנו שאין צולין בשר ובצל וביצה אלא כדי שיצלו כל צרכן מבעו"י ולא יכלו להשיבן ע"כ ועיין במה שכתבתי לקמן ספ"ג:

משנה ו

בש"א אין נותנין אונין של פשתן וכו'. פי' בערוך אונין בלשון מקרא תקוה והוא חוטין כמו את תקות חוט השני ע"כ וז"ל הר"ש ז"ל בפי"א דנגעים סימן א' והאונין של פשתן משיתלבנו נותנין היו החוטין של פשתן לתוך התנור כדי שיהבילו ויתלבנו כדתנן בפ"ק דשבת ע"כ:

אלא כדי שיהבילו ל"ג הכא מבעו"י וכן כתב הב"י ז"ל שכן מצא בספרים:
אלא כדי שיצודו מבעוד יום. ירוש' מי מודיע אם נצודו מבעו"י ומשני אם נתקלקלה המצודה דבר ברי הוא שנצודו מבעו"י ופריך ואפי' נתקלקלה ניחוש שמא לא נצודו מבעו"י ומשני הב"ע בפורש ביער מקום שהן מצויין תדע לך שהוא כן דתנן דגים בהדייהו ודגים לא במקום שהן מצוין וה"נ במקום שחיה ועוף מצויין:

משנה ז

בש"א אין מוכרין לנכרי כו'. וכתבו תוס' ז"ל אין מוכרין לנכרי אע"ג דאי עביד להו בשבת לא מיחייב חטאת מ"מ מאחר שהנכרי מחמר או עושה בשבת בידים דבר שאסור לישראל מן התורה גזרו רבנן עם חשיכה משום דמיחלף בשלוחו ע"כ: וביד פ' ששי דהלכות שבת סי' י"ט כ' וז"ל שם לא ימכור וכו' שכל זמן שהוא בביתו אין אדם יודע אימתי נותן לו וכשיוצא הנכרי מביתו בשבת וחפץ ישראל בידו יראה כמו שמכרו לו בשבת ע"כ:

משנה ח

בש"א אין נותנין עורות לעבדן וכו'. ומצאתי מנוקד במשנת ה"ר יהוסף ז"ל לעַבדן הבית בדגש והוא תימה בעיני [אין אנו יודעים תמיהתו. כפי הנראה ס"ל להר"ש עדני כי קריאת התואר התמידי עַבְדָן (לאיש הַמְעַבֵּד את העורות) היא בב' רפויה ולא כמו שאנו נוהגין לקרות בב' דגושה כמו קַפְדָן כשהוא בא כאן לדעת הר"י לעַבְדָן (בב' דגושה) אזי הוא שם הפועל בנו"ן לכנוי רבים והכונה לעבד אותן ודבר זה אינו נכון מטעם שכתב התפא"י. ואולי בא הר"י להוציא מנוסחת כי"ק ע' ש"י.]:
ובכולן ב"ה מתירין עם השמש. כלומר שריית דיו וכל הני דתנן בהו ב"ה מתירין היינו עם השמש. וצ"ע מ"ש דהכא תני עם השמש טפי מכל שאר דוכתי דקתני עם חשיכה ולשון הרמב"ם ז"ל שם בפ' ששי קודם חשיכה וכתב עליו מגיד משנה ומ"ש רבינו קודם חשיכה ובמשנה עם השמש לפי שכבר באר שמשתשקע החמה עד שיראו שלשה כוכבים הוא בין השמשות שהוא ספק חשיכה ע"כ. ופירשו בתוס' ודוקא בשקצץ וכדאמרינן בגמ' גבי אגרות וב"ש אסרי אע"פ שקצץ וכתב הר"ן ז"ל ומסתברא לי דכל שקצץ אע"פ שעשה הנכרי מלאכה בשבת מותר ללבוש ישראל הכלים בשבת עצמה ול"ד להא דאמרינן פ' כל כתבי נכרי שהדליק את הנר שאם בשביל ישראל אסור להשתמש לאורו דהתם משום דנכרי אדעתא דישראל קעביד אבל כל שקצץ אדעתא דנפשיה קעביד ושרי לישראל להשתמש אפי' בשבת ע"כ:

משנה ט

אמר רשב"ג נוהגין היו בית אבא שהיו נותנין כלי לבן. שהם קשים לכבס וצריך שלשה ימים ומחמירין היו על עצמם כב"ש והא דלא קתני הא מילתא גבי שלשה דברים שהיה רשב"ג מחמיר כדברי ב"ש בפ' שני די"ט משום דהתם לא איירי אלא במילי די"ט אבל במילי דחול לא איירי. הר"ן ז"ל: ומחק הר' יהוסף ז"ל מלת שהיו מספרו:

ושוין אלו ואלו שטוענין קורות בית הבד וכו'. וק"ק לע"ד מ"ש דקתני הכא תנא ושוין אלו ואלו ולא קתני ושוין שטוענין כדקתני בפ' יו"ט שחל תרי זימני ושוים ולא קתני מלות אלו ואלו ושמא משום דהכא קתני הרבה פלוגתות דב"ש וב"ה או שמא לרמוז לנו שאין מוסכם זה הושוין שהרי הוא דלא כר"ע ודלא כת"ק דר"א כמו שאכתוב בסמוך והוי כמו כל המוסיף גורע: ובגמ' בעינן מאן תנא דכל מידי דאתי ממילא שפיר דמי א"ר יוסי בר' חנינא ר' ישמעאל הוא דתנן בפ' שני דעדויות השום והבוסר והמלילות שרסקן מבעו"י ר' ישמעאל אומר יגמור משתחשך. ר' אלעזר [בן פדת] אמר ר' אלעזר [בן שמוע] היא דתנן לקמן ר"פ כ"ב חלות דבש שרסקן מע"ש ויצאו מעצמן אסורין ור' אלעזר מתיר ובגמ' יהיב טעמא אמאי ר' יוסי לא אמר כר' אלעזר ור' אלעזר אמאי לא אמר כר' יוסי. ומשמע דלר' יוסי ב"ר חנינא מתני' דקתני ושוין דלא כר"ע דלר"ע אפי' בזה חולקין ב"ש וב"ה וכן לר"א בן פדת מתני' דלא כת"ק דר' אלעזר ור"ש דגם הוא ס"ל כר' אלעזר בן שמוע כמ"ש לקמן ר"פ חבית ודלא כר' ישמעאל ור' עקיבא כדמשמע בגמ':

משנה י

אין צולין בשר וכו'. וצליה זו היינו ע"ג גחלים ממש וכמו שנכתוב בסמוך בשם הר"ן ז"ל וכן הוא בש"ע:

אלא כדי שיצולו. אית דגרסי שיצלו הצדי"ק קמוצה וכן נקד ה"ר יהוסף ז"ל גם מחק מלות מבעוד יום שבכל משנה זו: ונראה מדברי הרמב"ם ז"ל שם פ"ט דמאכל בן דרוסאי היינו חצי בישול וגם הראב"ד ז"ל הודה לו שם בפירוש זה: ופירש הר"ן ז"ל בר"פ כירה דף קי"ג דאע"ג דביצה מצטמקת ויפה היא כדאיתא בגמ' ורב ס"ל דמצטמק ויפה לו אסור והכא מפרש רב עלה דמתני' דכדי שיצולו היינו כמאכל בן דרוסאי היינו טעמא משום דמתני' דבשר ובצל וביצה לא מפסיק ולא מידי בינן לבין האש וכל שנצולו כמאכל בן דרוסאי מחרכי ומפסדי ומש"ה שרי אבל מקמי הכי שעדיין הם חיים לא מפסדי בחתוי גחלים ומש"ה אסירי אבל היכא דמפסקא קדרה כי מחתה לאחר שהגיע למאכל ב"ד לא קשי ליה אדרבא ממהר בישולו ואסור ע"כ בשינוי לשון קצת: ויש מי שסובר דהא דאסרינן בצל וביצה אלא כדי שיצולו בלצורך הלילה דוקא היא אבל לצורך מחר מותר

להטמין עיין בב"י או"ח סי' רנ"ז. ובמקומות אחרות קודם לזה. וכתוב בכלבו סי' ל"א והא דתנן אין נותנין פת בתנור עם חשיכה ולא חררה ע"ג גחלים אלא כדי שיקרמו פניה דוקא כשאין לו מזון ג' סעודות אבל יש לו מזון ג' סעודות מותר דבשבת גופיה אסור לרדות דלאימת קבעי לה למ"ש ובלא חתוי נמי אפייה וה"ל כקדרה חיה ע"כ: וכתוב שם ביד פ"ג גם בטור שם סימן רנ"ד ואם נתן אותם סמוך לחשיכה ולא קרמו פניה אם במזיד אסור עד מ"ש בכדי שיעשו ואם בשוגג מותר לו לרדות ממנו מזון ג' סעודות ואומר לאחרים בואו ורדו לכם לכל א' מזון ג' סעודות וכשהוא מרדה לא ירדה אלא בסכין וכיוצא בו שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ואם נתנו בשבת אפי' במזיד מותר לו לרדותה קודם שתאפה כדי שלא יבא לידי איסור סקילה ע"כ ועיין עוד שם בבית יוסף או בשלחן ערוך: וק"ק אמאי לא תני אין נותנין פת לתנור ולא חררה על גבי גחלים עם חשיכה אלא כדי וכו':

שיקרמו פניה. פירשו תוס' ז"ל במנחות דף ע"ח כל שפורסה ואין חוטין נמשכין ממנה: ובירושלמי אמרינן זריזות הן הנשים בפת יותר מן התבשיל וליכא למיחש לשמא יחתו: תבשיל דרכו לאוכלו רותח ואתו לחתויי כדי לאכלו חם אבל פת אין דרכו לאכלה רותח:

ר' אליעזר אומר כדי שיקרום התחתון שלה. ה"ר יהוסף ז"ל הגיה שיקרם ומחק הוי"ו ונקד הרי"ש בקמץ. ופי' רש"י ז"ל אף פניה התחתונים ור' אליעזר לחומרא קאמר ובירושלמי משמע דלקולא קאמר דגרסי' התם מודה ר' אליעזר בלחם הפנים שאינו קרוי לחם עד שיקרמו פניה בתנור משמע דהכא סגי בקרימה כל דהו אבל בלחם הפנים בעי קרימה מעליא וקיימא לן כר' אליעזר בן יעקב כדאמרי' משנח ראב"י קב ונקי הר"ן ז"ל. משמע מפירושו ז"ל דגרסי' ראב"י וכן מצאתי שהעתיקו לשונו ז"ל בספר זמנים להרמב"ם ז"ל בספ"ג דהלכות שבת: אבל בב"י או"ח סי' רנ"ד משמע דבדברי הר"ן ז"ל לא יש בן יעקב: וכתוב עוד שם בשם הרב המגיד דדעת הרמב"ם ז"ל ג"כ לפסוק הלכה כר' אליעזר בפ"ג דהלכות שבת ואע"פ שבפי' המשנה פסק דלא כר' אליעזר איכא למימר דהדר ביה ע"כ וכפירושו דהר"ן ז"ל נראה שהסכים ר"ע ז"ל שהוא פי' הרמב"ם ז"ל ג"כ ולקולא: ולשון הטור שם סימן רנ"ד ואין נותנין פת בתנור ולא חררה ע"ג גחלים סמוך לחשיכה אלא כדי שיקרמו פניה הדבוקים בתנור או פניה שכננד האש ע"כ: וכתוב שם בבית יוסף גם רבינו פסק כר' אליעזר ומה שכתב עד שיקרמו פניה המדובקים (הג"ה פי' דכיון שנקרמו פניה המדובקים בתנור כ"ש כבר נקרמו פניה שכלפי האור והוי אפוי כמאכל ב"ד) בתנור קאי אפת ופניה שכננד האש קאי אחררה ופי' הרמב"ם ז"ל בפ"ג דכל שנתנה בכדי שיקרמו פניה לא חיישי' שמא יחתה משום דמפסיד ליה ע"כ: אחר

זמן רב בא לידי ספר כ"י קלף ישן פי' לה"ר יונתן ז"ל וראיתי שגם הוא גורס ר' אליעזר בן יעקב והילך כל לשון פירושו אין נותנין את הפת לתנור וכו' כלומר שכיון שקרמו פניה תו לא אתי לאחתוי בגחלים שיש אדם לרוב שאוכלים אותה בבשול כזה ובגמ' מפרש דהאי פניה אותם הפנים שאינם מדובקים בתנור כלומר שאינם אלא העליונים שממהרין לקרום מפני האור העומד כנגדן אבל התחתון שהוא מדובק בתנור מתאחר מלבשל מפני שמצטנן דופני התנור מפני הבצק הדבק בו ור' אליעזר בן יעקב פליג עליה ומחמיר דבעי שיקרום גם הפנים התחתונים והלכתא כר' אליעזר בן יעקב כדאמרי' משנת ראב"ב יעקב קב ונקי. ותנא בשר בצל וביצה ופת וחררה דאי לא תנא אלא בשר בצל וביצה ה"א מאי כדי שיצולו לגמרי קאמר לפיכך תנא וחררה לגלוי דלאו צליה גמורה אלא כמאכל בן דרוסאי ופת וחררה נמי צריכי לפי שאינם דומין דאי תנא פת ה"א בפת הוא דמחמיר ר"א בן יעקב משום שהפת רחוק מהאור אבל חררה שמדובקת לגחלים בפניה העליונים סגי קמ"ל דלא סגי אלא עד דאיכא תחתון ואי תנא חררה ה"א בחררה הוא דקא מקיל ת"ק אבל בפת ליבעי גם פנים התחתונים קמ"ל דלא בעי עכ"ל ז"ל:

משנה יא

משלשלין את הפסח. כשחל י"ד בניסן ע"ש: ובירושלמי פריך תמן [ס"פ תמיד נשחט] תנינן חשכה יצאו וצלו את פסחיהן שאין צלייתו דוחה את השבת וכא את אמר הכין ומשני א"ר יוסי חבורות זריזות הן וכדמשני בגמרא דילן ופרכינן בגמ' דילן הא לאו האי טעמא לא והא אמר מר גדיא בין שריק בין לא שריק שפיר דמי ומשני התם מינתח ואם פותח פי התנור עייל ביה זיקא וקשי ליה הכא לא מינתח ואי מגלי ליה לא קשי זיקא הלכך אי לאו דזריזין הן אסור:

ומאחיזין. כתב הרמב"ם ז"ל העיקר מאחזין את האור אלא שיש להסתפק אם היתה גרסתו מחיזין בלתי אל"ף והוא באלה שמיענו שהעיקר הוא באל"ף. אח"כ מצאתי שה"ר יהוסף ז"ל מחק האל"ף ונקד המ"ם בשו"א:

כדי שתאחוז האור. נראה דגירסת הרמב"ם ז"ל כדי שיצת האור. וכן הגיה ה"ר יהוסף ז"ל:

ר' יהודה אומר אף בפחמים. ירושלמי כיני מתניתין אף בפחמין כל שהן. ומשמע מפי' רש"י ז"ל דלא היי גריס מלת אף במילתיה דר' יהודה שזה לשונו ר' יהודה אומר אם היתה מדורת פחמים אין צריך להאחיז בה האור אלא כל שהוא ע"כ. וכן נראה מרב אלפס והרא"ש והר"ן ז"ל: ודעת הטור שם סימן רנ"ה וגם דעת רבינו ירוחם דר' יהודה אינו חולק על ת"ק אלא מוסיף על דבריו ותנא קמא מודה לו. אכן מתוך פי' הרמב"ם

ז"ל שכתוב שם ואין הלכה כר' יהודה משמע שסובר שבא לחלוק וכן נראה ג"כ מדבריו שם פ"ג שלא חילק בין פחמים לעצים כן כתוב שם בבית יוסף:

והילך פי' ה"ר יהונתן ז"ל שמצאתי בסכ"י ישן משלשלין את הפסח לתנור החם בשפוד ותלוי באמצע התנור והגחלים למטה ואע"פ שאינו כמאכל בן דרוסאי קודם שתשקע החמה שרי משום דבני חבורה זריזין הן ולא אתי לחתויי בגחלים וכל א' נמי מדכרי להדדי מה שא"כ ביחיד הצולה בשר ובצל וביצה בכל שבתות השנה. ודרך הפסח שרבים מתחברים יחד כדכתיב ואם ימעט הבית מהיות משה וגו' ועוד דאיכא מ"ד אין שוחטין את הפסח על היחיד כדי שלא יביאוהו לבית הפסול כדכתיב לא תותירו ממנו היו רבים מתחברים יחד על טלה א': ומאחיזין את האור ועוד קולא אחרת עבדי לבני חבורה במדורה ולפי שלא מצינו למדורה חבורה שיתחברו יחד עליה כמה דאשכחן בטלה בפסח נקט מדורת בית המוקד לשכה גדולה היתה שהכהנים מתחממים שם במדורת אש הנסקת בה תמיד מפני שהכהנים הולכים יחפים על רצפה של שיש של עזרה כדתנן במס' זבחים הואיל ורצפה מקדשת כדכתיב קדש המלך את תוך החצר וכלי שרת מקדשין מה כלי שרת לא יהא דבר חוצץ בינו לבין כלי שרת אף רצפה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה וקא מקיל במדורת בית המוקד שמאחיזין את האור מעט בעצים של מדורת בית המוקד קודם שתחשך והיא מתבערת והולכת ודולקת משתחשך ולא חיישינן שמא יהיו הכהנים צריכין להבעירה משתחשך משום דכהנים זריזין הן ומזכירין זה לזה משא"כ בגבולין שצריך אדם להבעיר מדורתו מבעוד יום כדי שתאחוז האור ברוב כל בקעת ובקעת ברוב עביה וברוב הקיפה כדאמרינן בגמ' שאם אינו כן גזרי' דילמא אתי להדליק משתחשך:

ר' יהודה אומר אף בפחמין וכו'. כלומר אף בגבולין אם היתה מדורת פחמין בכל שהוא סגי. (הג"ה נ"ל ולא צריך שתאחוז האור ברוב כל פחם ופחם): שהיא דולקת והולכת לפי שאין דרכה להיות כבה והולכת ואינו צריך לחתות בה א"נ אמדורת בית המוקד קאי כלומר כי היכי דבמדורת עצים מקילי לבית המוקד בכהנים כמו כן במדורת פחמין מקילינן לכל אדם וליכא דפליג עליה והילכתא כוותיה ע"כ.

סליק פירקא:

פרק ב

משנה א

במה מדליקין וכו'. פעמים מפרש מאי דסליק מיניה ופעמים במה שהתחיל תוס' ז"ל. וראיתי מדקדקין ששונין במה מדליקין המ"ם בנקודת סגול ובמה אין מדליקין המ"ם בנקודת קמץ וכן במה טומנין ובמה אין טומנין במה בהמה וכו' אבל במה אשה יוצאה ובמה אינה יוצאה שניהם גורסין אותם בנקודת קמץ ושמעתי טעם לדבר לפי שכל במה הכתוב במקרא הסמוך למלה המתחלת באלף נקוד בקמץ כגון במה אדע במה אקדם וזולתם וה"נ גרסי הכא בכל שיתא סדרי משנה:

אין מדליקין וכו'. בברייתא בגמ' כל אלו שאמרו אין מדליקין בהם בשבת אבל עושין מהן מדורות בין להתחמם כנגדה בין להשתמש לאורה בין ע"ג קרקע בין ע"ג כירה ולא אסרו אלא לעשות מהם פתילה לנר בלבד:

לא בלכש וכו'. ופירוש לכש כמין צמר שיש בארז: ובערוך גרס לגש בגימ"ל:

פתילת האידן. כמין צמר שיש בערבה. והקשו בתוס' ז"ל וא"ת והא מסיפא שמעינן לה כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן ותרצו דיש לומר דאין למדין מן הכללות אפי' במקום שנאמר בהן חוץ. ועיין במ"ש בסמוך במשנה ג' בשם הר"א ממיץ:

לא בזפת גרסי' בלא וי"ו כדמוכח בגמ' דאיתא התם וגם בירושלמי עד כאן פסול פתילות מכאן ואילך פסול שמנים פשיטא שעוה איצטריכא ליה מהו דתימא לשים בתוכה פתילה נמי לא חזיא קמ"ל: תו גרסי' בגמ' א"ר זירא אמר רב פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת דקסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה ולא אתי לאטויי וכן הלכה:

בפי' ר"ע ז"ל לשון המתחיל ולא בשמן קיק וכו' עד תוך הפתילה אלא סביב כך צ"ל:

עוד בפירושו ז"ל ודרשינן קרא הכי והנותר וכו'. אמר המלקט הכי דריש לה בגמ' וברושלמי מדכתיב לא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר שאין ת"ל עד בקר ומה ת"ל עד בקר בא הכתוב ליתן לו בקר שני לשריפתו. ועיין במ"ש בפ' כיצד צולין סי' י'. ומסקנת הגמ' דיכול להדליק בשבת בשמן שריפה כשלא חל ע"ש שלה בי"ט:

וחכמים אומרים אחד מבושל וכו'. הכא מזכיר שאינו פשוט תחלה וכן בכמה מקומות תוס' ז"ל. פי' אע"ג דקאי אפלוגתא ועיין במ"ש ספ"ק דסוכה בשמם ז"ל:

וכתוב בספר הרוקח סי' מ"ה ומדלא קתני אין משתמשים לאורם ש"מ אין מדליקין בהם מפני שאין נמשכין אחר הפתילה אבל משתמשין לאורן ע"כ: והכי תניא בברייתא בגמ'

ת"ר כל אלו שאמרו אין מדליקין בהן בשבת אבל עושין מהם מדורה בשבת בין להתחמם כנגדה בין להשתמש לאורה ע"כ:

משנה ב

אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט. ירושל' הא בכל אילין קדמאי מדליקין:

ר' ישמעאל אומר אין מדליקין בעטרן. גמ' מ"ט אמר רבא מתוך שריחו רע גזירה שמא יניחנו ויצא. וכתבו תוס' ז"ל אבל נפט אין ריחו רע כ"כ כמו עטרן ע"כ: ובירושלמי מה בין עטרן מה בין קרבי דגים קרבי דגים כל זמן שהן דולקין אין ריחן רע כבו ריחן רע עטרן בין כבה בין דולק ריחו רע שלא תאמר הואיל וריחו רע יהא טעון הרחק ד' אמות לפום כן צריך מימר אין מדליקין בו: ומצאתי שפי' ה"ר יהונתן ז"ל וחכמים בתראי מתירין בעטרן לעשות גם ממנו פתילה ולא חיישי' לריחו רע כיון שמנהגו להדליק בו כל השנה ואע"פ ששאר השמנים שמזכיר הם בענין שמנים ולא לעשות מהן כפתילות שעוה אבל עטרן מיירי בענין שהיא עשוי כפתילות שעוה. ונפט מין שמן הוא שריחו רע ויש בו ב' מינין הא' שאינו לבן והשני לבן והלבן יש בו ריעותא אחד שהוא עף כלומר שהשלהבת היוצאה ממנו מחמת שמנה מתפרדת מן הבגד כשעולה ונאחזת בכותלי הבית אם שמן או חלב נדבק בהם או בפני האדם או בראשו אם נמשח בשמן ובזה השמן אפי' בחול אסור לפי שיש בו סכנה. ע"כ:

בשמן דגים. רש"י ז"ל פי' קרבי דגים שנימוחו ור"ת ז"ל מכח קושיא פי' שמן דגים שבא מעינו של דג:

ר' טרפון אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד. עוד יש תנאים אחרים חולקים בברייתא בגמ' ויש להן סברות אחרות ור' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר אין מדליקין אלא בשמן היוצא מן הפרי לאפוקי שמן דגים ועטרן וצרי ור' יוחנן בן נורי ס"ל דאין לך לפסול אלא מה שאמרו חכמים אין מדליקין פי' כגון פסולי שמנים דמתניתין ומדליקין בשמן דגים ובעטרן ר"ש שזורי אומר מדליקין בשמן פקועות ובנפט ע"כ: ועיין בתוס' פ' בהמה המקשה (חולין דף ע"ה) שכתבו שם דר"ש שזורי ס"ל דמדליקים בעטרן ובנפט דוקא דאי אף בעטרן קאמר היינו ת"ק ע"כ פי' ת"ק דברייתא דכתבינן דהיינו ר' יוחנן בן נורי ומשמע דבא למעט שאין להדליק בשמן שומשמין בשמן אגוזים בשמן צנונות ולא בשמן דגים ובעטרן אבל כאן תרצו דאי גרסי' אין מדליקין במילתיה דר"ש שזורי אתי שפיר ע"כ:

משנה ג

כל היוצא מן העץ וכו'. ופי' ה"ר יהונתן ז"ל כל היוצא מן העץ וכו'. כגון קונבוס קנמו בלע"ז שעושים ממנו השקים שמוליכים בהם חטה לריחים לפי שאין דרכו שתמשך הפתילה העשויה ממנו את השמן שבנר כי אם הפשתן לבדו ולפי שלא חשבו למעלה גבי כסול פתילות עשה בכאן כלל ובצמר גפן שמנהג העילם להדליק לפי שהפתילה מושכת את השמן אליה ואינה יוצאה מן העץ עצמו אלא כמין הפרי ע"כ: ורש"י ז"ל פי' אין מדליקין בו לעשות פתילה מקונבוס ובגד קונבוס ומצמר גפן ע"כ. ובעלי התוס' ז"ל חלקו עליו דמותר להדליק בקונבוס וצמר גפן דאינם יוצאים מן העץ אלא זרע הוא כדאמרי' במנחות קונבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים לא ופשתן נמי מין זרע הוא אלא דאיצטריך במתני' משום דאיקרי עץ כדכתי' ותטמנם בפשתי העץ ע"כ בקיצור:

כתב בעל סמ"ג ז"ל במצות ל"ת סי' ס"ה וז"ל ועוד אומר הרב ר' אליעזר ממיץ שאינו נקרא יוצא מן העץ אלא הנקלף מן העץ קליפה העליונה כעין פשתן דאי מפרשינן הגדל מן העץ לא הוצרך לשנות לכש ופתילת האידן דתרווייהו גדלין בעץ נינהו עכ"ל ז"ל. ואיתה למילתיה דר' אליעזר ממיץ בספר יראים שחיבר סימן ק"ב:

ובספר כלבו סימן ל"ו כתיב בשם ה"ר דוד בר לוי ז"ל דוקא היוצא מן העץ שכותשין בו את העץ עצמו ומנפץ אותו אין מדליקין בו אבל צמר גפן ודאי מדליקין בו שאינו יוצא מן העץ אלא בתוך קליפה גסה הוא נברא כמו שהוא עם גרעיני הזרע והקונבוס שהוא ג"כ מן העץ עצמו שכותשין אותו ומנפצין אותו כמו הפשתן אפשר לומר שמדליקין בו כיון דדייק ונפיץ כמו הפשתן אע"פ שאינו כפשתן לענין כלאים. וכן העץ שקורין גינשטא שכותשין אותה ומנפצין אותה כמו הפשתן אפשר לומר ג"כ שמדליקין בה או בפתילת הבגד שלה אך אין ידוע אצלנו אם מושכת השמן ודולקת השמן יפה כמו הפשתן והקונבוס עכ"ל ז"ל וכדעת ר"ת ז"ל ודלא כרש"י ז"ל שאסר להדליק בקונבוס ובצמר גפן. ועיין עוד בפסקי הרא"ש ז"ל. ועיין עוד בספר שבולי הלקט סי' י"ו:

וביר‌ושלמי א"ר שמואל בר' יצחק כתיב להעלות נר תמיד שיערו לומר שאין לך עושה שלהבת אלא פשתן בלבד:

פתילת הבגד. בגמ' דייקינן האי דקתני פתילת הבגד ולא קתנו פתילה בגד וכתבתיו במסכת כלים פכ"ח: ופשוט הוא דר' אליעזר גרסי' ביו"ד: ופי' ה"ר יהונתן ז"ל ור"ע סבר דקפול מועיל לבטלו מתורת בגד ולא חיישינן דילמא מימלך ופשיט לה מקפולה ואע"פ שלא הבהבה וכ"ש אם הבהבה שא"א שלא נשרף אחד מחוטי הבגד ע"כ:

משנה ד

ויתננה על פי הנר. לאו דוקא על פי הנר סמוך לפה אשר שם הפתילה דהה"נ על הנר באמצע חללו של הנר אלא אורחא דמילתא נקט שמניחו סמוך למקום הפתילה כדי שתדלק יפה יפה כך נלע"ד:

ואפילו היא של חרס. אותה שפופרת. ופי' ה"ר דוד אבודרהם ז"ל לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וכו' גזרה שמא לקלות השפופרת יסבור שלא ינענע הנר ויקח אותה ויסתפק ממנה ואפי' היא של חרס שהיא כבידה ומאוסה ולא נחוש שיקחנה שמא ינענע הנר אפ"ה אסור ואין צריך לומר אפי' היתה מכסף או מזהב עכ"ל ז"ל:

ור' יהודה מתיר. בפסחים פ"ק דף י"א רמינן דר' יהודה אדר' יהודה ודרבנן אדרבנן דתניא חבל שנפסק לא יהא קושרו אלא עונבו ולא גזרינן עניבה אטו קשירה ר' יהודה אומר כורך עליו פונדא או פסיקא ובלבד שלא יענבנו גזירה משום קשירה הואיל והוא עסוק בכך והכא רבנן גזרי ור' יהודה לא גזר ומשנינן דרבנן אדרבנן לא קשיא שמן זה בשמן דכל שנה מיחלף ואתי למיכל מיניה עניבה בקשירה לא מיחלף דר' יהודה אדר' יהודה נמי לא קשיא טעמא דר' יהודה לאו משום דגזר עניבה אטו קשירה אלא משום דקסבר עניבה גופה קשירה היא וה"נ משנינן אההיא דלקמן פט"ו קושרין דלי בפסיקיא אבל לא בחבל ור' יהודה מתיר כדכתבינן התם: ומחק ה"ר יהוסף מלת אדם מבבא דלא ימלא:

משנה ה

מפני עובדי כוכבים מפני ליסטים. מפר' בבבלי גם בירושלמי של סכנה ור' יוסי בעי התם אי בשל סכנה ניתני מותר ומשמע התם דאיכא דתני מותר:

ואם בשביל החולה שיישן פטור. האי חולה וכו' למאי דסבר האי תנא דמלאכה שאינה צ"ל חייב עליה עכ"ל ר"ע ז"ל. אמר המלקט ור' יהודה היא: ובגמרא והא דתני ר' אושיעא אם בשביל החולה שיישן לא יכבה ואם כבה פטור אבל אסור ההוא בחולה שאין בו סכנה: ותמהתי שמצאתי בפי' ה"ר יהונתן ז"ל אהאי רישא דמתני' שכתב ומיירי בחולה שאין בו סכנה וכן בשאר הנז' עמו שאם היה בהם סכנה מותר לכתחילה וסתמא זו כר"ש דס"ל במוציא את המת לקוברו שהוא פטור משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה כלומר שאין המת צריך לו כלום ברה"ר דלא משכחת הוצאה הצריכה לגופה אלא שאם הוציא כלי לרה"ר והכלי עצמו צריך לו ברה"ר כגון שהוציא מרא לר"ה לתפור בו שם או שהוציא ככר לרה"ר שיהנה בו שם ברה"ר הוא או חברו ע"כ. וגבי סיפא דכחס על הנר וכו' כ' והאי סתמא קתני לה ר' יהודה דמחייב חטאת במוציא את המת לקוברו או אפי' לפנות את ביתו מטומאת מת ג"כ גוף הכבוי שבו נעשית המלאכה אינו מועיל לו

כלום אפי' כשהוא חס על הפתילה לא יועיל לו כלום שאיתו ראש הפתילה היה דולק תחלה לא ישוה לו כלום שהרי כשירצה להדליקה פעם אחרת יסיר ממנה ראש הפתילה תחלה ואין זה כבוי פחמין וכ"ש כשהוא חס על השמן ועל הנר שאין ההנאה והתועלת בגוף המלאכה עצמה דהיינו כבוי אלא זה בכה וזה בכה ולא אשכחינן חיוב בפתילה אלא כגון שהיתה פתילה חדשה שלא היתה מהובהבת ועכשיו הוא מכבה אותה ומחייב אהדלקה ועל כבויה א"נ שמכבה אותה תכף שנכנס שבת כגון שהדליקה בע"ש דלא מיחייב אהדלקה ומיחייב משום כבוי לפי שבזה הכבוי נעשית כלי וראויה להדליק בה יותר משלא יעמוד אפר אותן חוטין על ראשה עוד וזהו לשון מפני שהוא עושה פחם שהוא מתכוין ממש לעשות פחם עכשיו שידליק בו פעם אחרת כדרך כל עשיית פחם שבעולם שהוא נעשה בכבוי עכ"ל ז"ל: והוא מן התימה מה שכתב דרישא כר"ש דהא בגמ' בהדיא מכריח מכח הסיפא דרישא נמי ר' יהודה היא דקתני סיפא חייב ש"מ ר' יהודה היא [עוד ישנם דברים אחדים בכ"י אך מטושטשים הם וא"א לעמוד עליהם וחבל על דאבדין.]:

מפני שהוא עושה פחם. גרסי' במפיק ה"א והשי"ן קמוצה ומסקינן בגמ' וכן משמע נמי בירושלמי דר' יוסי כר' שמעון דלקמן פ' עשירי סי' ה' דס"ל דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה ובהא אפי' ר"ש מודה דמשום דקא מתקן מנא וצריך לגופו הוא דיקא נמי דקתני שהוא עושה פחם ולא קתני שנעשית פחם שמע מיניה: והביא בכאן תוי"ט מה שפירשו שם בתוס' דהיינו כשעושה מלאכה וכו'. [וכ"ה] ג"כ הכא בפי' רש"י ז"ל בגמ' וז"ל ואין לך כבוי הצורך לגופו אלא כבוי של פחמין כשעושין אותו וכבוי של הבהוב פתילה שהכבוי נעשה להאחיז בו האור מהר כשירצה להדליקו ע"כ:

משנה ו

על ג' דברים [כ"ה בהכ"י.] נשים כו' לדתן. נקד הר"מ ז"ל לידתן (הל' בחיר"ק) כדכתיב וידעת עת לדתנה וכך נראה בעיני ג"כ וכדכתיב ויהי בלדתה ויתן יד. אמנם ראיתי שה"ר יהוסף ז"ל נקד לדתן הלמ"ד בצר"י והדלי"ת בקמ"ץ: ירושלמי אית תנאי תנו ילדות והיינו כדתני ר' יהודה בעון נדרים בנים מתים ואית תנאי תנו יולדות והיינו משום דאין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה. ובבבלי ת"ר על שלש עברות נשים מתות יולדות ר' אליעזר אומר נשים מתות ילדות ור' אחא אמר שאין מתות ילדות פי' בחורות אלא בעון שמכבסות את צואת בניהן בשבת: והתם תניא בשם ר' יהודה הנשיא דבעון נדרים בנים מתים וכן ס"ל נמי לר"א בר"ש:

בנדה ובחלה ובהדלקת הנר. מפרש טעמא בגמ' היא קלקלה בחדרי בטנה לפיכך תלקה בחדרי בטנה. חלה והדלקת הנר כדדריש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא אמר הקב"ה רביעית דם נתתי בכם על עסקי דם הזהרתי אתכם ראשית קראתי אתכם על עסקי ראשית הזהרתי אתכם נשמה שנתתי בכם קרויה נר על עסקי נר הזהרתי אתכם אם אתם מקיימין אותם מוטב ואם לאו הריני נוטל נשמתכם. ובירושלמי מפרש אדם הראשון דמו של עולם דכתיב ואד יעלה מן הארץ וגרמה לו חוה מיתה לפיכך מסרו חכמים מצות נדה לאשה. ובחלה אדם הראשון חלה טהורה לעולם היה דכתיב וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה. ותניא כיון שהאשה מקשקשת עיסתה במים היא מגבהת חלתה וגרמה לו חוה מיתה לפיכך מסרו חכמים מצות חלה לאשה. ובהדלקת הנר אדם הראשון נרו של עולם היה שנאמר נר אלהים נשמת אדם וגרמה לו חוה מיתה לפיכך מסרו מצות הנר לאשה ע"כ: מצאתי כתוב אהא דאמרינן בגמרא בפירקין דף כ"ג נר ביתו ונר חנוכה נר ביתו עדיף משום שלום ביתו זפי' רש"י ז"ל והכי אמרינן לקמן ותזנח משלום נפשי זו הדלקת הנר בשבת שבני ביתו מצטערין לישב בחושך ע"כ מצאתי כתוב עליו ושמעתי משום שלום ביתו פי' שלא תכשל באותו עון כדתנן על שלשה דברים נשים מתות בשעת לדתן וא' מהן הדלקת הנר ע"כ:

משנה ז

עשרתם כו'. ופי' ה"ר יהונתן ז"ל עשרתם פירות האילן לסעודת שבת שאף אכילת עראי שמותר לאכול בחול מפירות שלא נגמרה מלאכתן (כלומר שלא הוקבע למעשר שכל מין ומין יש זמן קבוע ידוע שיקבעו למעשר שאפי' אכילת עראי אסור לאכול מהן אבל קודם לכן מותר לאכול מהן אכילת עראי בחול) אבל בשבת אסור דכל אכילת פירות שיאכל אדם בשבת לכבוד שבת אפי' תמרה א' או ענבה א' אכילת קבע מיקרי דמקיים בה וקראת לשבת עונג ע"כ:

ופי' הרב ר' משה אלשיך ז"ל בפ' ויגש דף ע"ט ע"א עם חשיכה הוא קודם לספק חשיכה ע"כ. ומ"מ הוא סמוך ממש לספק חשיכה כדקתני עם חשיכה ופשוט הוא:

בפי' ר"ע ז"ל ונותנין עליו חומרי יום וחומרי לילה אמר המלקט פי' חומרי יום אי מוצאי שבת הוא וחומרי לילה אי ע"ש הוא:

וכתוב בכלבו סי' ל"ו והא דאמרינן דאין מדליקין את הנרות יש אומרים דאפי' ע"י א"י קאמר ואע"פ שהוא ספק חשיכה ויש מתירין ע"י א"י משום שבת דאין שבות במקום מצוה והדלקה ודאי מצוה גדולה היא א"נ משום דאמירה לגוי שבות ודבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות. ויש שואלין הא דאמרי' בספק חשיכה אין מדליקין

נראה הא ודאי יום מדליקין אע"פ שהוא סמוך לחשיכה ואמאי והא צריך להוסיף מחול על הקודש דבר תורה וכ"ת דספק חשיכה הוא התוספת הזה זה ודאי אינו שמפני הספק הוא נאסר וי"ל שכיון שהתוספת אין לו שיעור מן התורה ובכלל זה גם ספק חשיכה לפיכך אין מדליקין את הנרות לעת כזאת עכ"ל ז"ל:

אין מעשרין את הודאי ואין מטבילין את הכלים. פי' אם אינו צריך לפירות או לכלים לשבת: ובירושלמי מתני' בכלים גדולים אבל קטנים מערים עליהם ומטבילן תנא רב הושעיא ממלא הוא אדם בכלי טמא מן הבור ומערים עליו ומטבילו: וכתוב בב"י א"ח ס"ס שמ"ב וז"ל ואפשר שרבינו יעקב ז"ל סובר דמתני' דקתני אין מעשרין את הודאי אבל מעשרין את הדמאי על כרחך לא במעשר לצורך השבת עסקי' דא"כ אפי' ודאי הוה שרי לעשורי דודאי כל לצורך השבת דבר מצוה הוא וכיון דבשלא לצורך השבת עסקי' לא הוה לן למישרי לעשר אפי' דמאי אם לא מפני הדוחק ולכן כ' רבינו או שהיה טרוד והוצרך לעשר פי' כלומר שמפני הטרדא דוקא שרי הא אם אינו טרוד לא ולפי זה לא התיר רבינו לעשר אלא דמאי דוקא ויותר נראה לומר דאפי' ודאי שרי לעשר ואפי' שלא לצורך השבת אם הוא טרוד ונחפז לדידן דקיימא לן דלא גזרו על שבות בין השמשות בשעת הדחק והא דתנן אין מעשרין את הודאי אתיא כמ"ד גזרו על שבות בין השמשות וכמו שפי' רש"י ז"ל שם עכ"ל ז"ל:

ומערבין. ערובי חצירות וכו'. ובהכי לא קשיא רישא אסיפא. ויש מן הפוסקים מאן דס"ל דאפי' ערובי תחומין לכתחילה הוא שאין מערבין בבין השמשות אבל אם עבר ועירב ערובו ערוב והיא דעת הרמב"ם ז"ל שם פ' ששי:

וטומנין את החמין. נראה פי' מים חמין כדפי' רש"י ז"ל בגמ' בברייתא מים חמין למזוג בהן היין לשתות. וכן פי' ר"ע ז"ל לקמן בר"פ כירה ואי קשיא א"כ סתם לן תנא הכא דלא כב"ה אפשר דלאו קושיא היא דלקמן במבעוד יום עסק' ולהכי מותר חמין ותבשיל אבל הכא בבין השמשות עסקינן ולהכי דוקא מים חמין מותר. ולפירוש הרז"ה ז"ל שאכתוב בריש פירקין דלקמן דפי' דלא איירי פ' כירה בהטמנה כלל ניחא טפי ומ"מ הנכון בעיני דהכא חמין דקתני לאו דוקא דה"ה תבשיל דו"ק. ומצאתי כתוב שבע משניות בזה הפרק כנגד ז' שמות הויה שבמזמור שיר ליום השבת וכנגדם תקנו ג"כ שבע ברכות בשבת ופרשת שבת מתחלת בזי"ן זכור את יום השבת ע"כ:

סליק פרקא

פרק ג

משנה א

כירה שהסיקוה בקש או בגבבא וכו'. ובכירה של כלי חרס מיירי ג"כ מתניתין וכמו שכתבתי לקמן סוף סי' ב' בשם מהרי"ק ז"ל. וכתבו תוס' ז"ל נראה לר"י דקש היינו זנבות השבלים שנשאר בשדה שקורין אישטובלא בלע"ז ותבן הוא הנקצר עם השבלים ע"כ:
נותנין עליה תבשיל. מע"ש להשהותו שם בשבת עכ"ל ר"ע ז"ל. אמר המלקט פי' הר"ן ז"ל ולא חיישינן שמא יחתה בגחלים משום דקש וגבבא אין להם גחלת ע"כ. ובירושלמי כיני מתני מקיימין עליה תבשיל כדפי' ר"ע ז"ל ובעיא היא בגמ' דילן ומתני' לפי זה ר' יהודה היא ומאי לא יתן לא ישהה דבלשהות פליגי בחמין ותבשיל ובגרוף וסיפא פליגי בחזרה וכן מוכח מן הגמ' ומן הירושלמי. וכתבו תוס' ז"ל דמשום דקיימא לן כחנניא דשרי חמין ותבשיל להשהות ע"ג כירה אפי' בשאינה גרופה דחיק בגמ' לחסורי למתני' דהכי קתני כירה שהסיקוה בקש או בגבבא מחזירין עליה תבשיל בגפת או בעצים לא יחזיר עד שיגרוף או עד שיתן את האפר אבל לשהות משהין אע"פ שאינו גרוף ואינו קטום ומה הן משהין בש"א חמין אבל לא תבשיל ובה"א חמין ותבשיל והך חזרה דאמרי לך ברישא פי' במלת נותנים לאו דברי הכל היא אלא מחלוקת ב"ש וב"ה היא שבש"א נוטלין ולא מחזירין ובה"א אף מחזירין ותנא דידן ס"ל כר' יהודה בחדא ופליג עליה בחדא דאילו תנא דידן סבר לשהות ואע"פ שאינו גרוף וקטום ור' יהודה סבר בברייתא בלשהות נמי גרוף וקטום אין אי לא לא. ור"מ ס"ל בברייתא דלב"ש אפי' בגרוף אין משהין כלל ואפי' חמין ולב"ה בגרוף משהין חמין אבל לא תבשיל ובשאינו גרוף אין משהין כלל אבל להחזיר ד"ה אם עקר לא יחזיר אפי' בגרוף ובגמ' רמי דר"מ אדר"מ ודר' יהודה אדר' יהודה ומשני לה:
בגפת. רש"י והר"ן ז"ל פירשו כאן פסולת של שומשמין לאחר שהוציאו שמנן ע"כ ודוחק הוא לע"ד דלא חזי לאסוקי בהו כלל וכן בפי' הרמב"ם ז"ל לא תמצא שפירש רק גפת פסולת של זיתים ושמא ראוין ליבשן ולהסיק בהן דומיא דגללי הבקר וזולתם וכיון שהם מוסקים ודאי שהם מוסיפים הבל טפי מגפת של זיתים כשאינן מוסק [הגה"ה אכן בריש פירקא דלקמן פי' הרמב"ם ז"ל גפת הוא פסולת של זיתים וכן פסולת השומשמין ע"כ:] ועיין במה שכתבתי לקמן ר"פ במה טומנין על ענין גפת דתנן התם:
עד שיגרוף הגחלים ויוציאם מן הכירה או שיתן האפר ע"ג גחלים לכסותם ולצננם עכ"ל ר"ע ז"ל: אמר המלקט כך פי' רש"י ז"ל וכתב עליו הר"ן ז"ל לפי שהוא מפרש זה הפרק אף בהטמנה דכל שגרוף וקטום ס"ל שאינו מוסיף הבל כו' וכתב הרז"ה ז"ל שהשיאו

לרש"י ז"ל לפרש כן מפני שראה פ' כירה בין שתי הטמנות סוף במה מדליקין ותחלת במה טומנין ולא נהירא דהיאך אפשר שכירה קטומה אינה מוספת הבל והרי רש"י ז"ל הוא עצמו פי' לעיל ס"פ במה מדליקין מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הבל מבע"י גזרה שמא יטמין ברמץ ורמץ היינו אפר המעורב בגחלים אלמא אע"פ שנתן האפר מוסיף הבל הוא וכן הוא ודאי שהרמץ מחמם את הצונן וכל שמחמם את הצונן מוסיף הבל הוא וכיון שכן היאך אפשר דכי נתן את האפר דהויא נתינה כל דהו כמו שנפרש בסמוך בס"ד לא יהא מוסיף הבל ותו וכו' עד אלא ודאי עיקרן של דברים כדברי רבינו האי גאון ורבינו אפרים גאון ז"ל שפירשו דהכא לא אסר בהטמנה כלל אלא כגון שהקדרה יושבת על כסא של ברזל וכיוצא בו או שהיא תלויה באבנים שאין שולי הקדרה נוגעים בגחלים ומש"ה כל שגרוף וקטום דאיכא הכירא שמסלק דעתו מלחתות בגחלים שרי ע"כ. ועוד כתב ז"ל עד שיגרוף או עד שיתן האפר מפר' בירושלמי הגורף צריך שיגרוף כל צרכו כלום' שלא ישארו שם גחלים כלל וקוטם אינו צריך לקטום עד שלא ניכר שם אש כלל וה"נ משמע לענין קטימה בגמ' דילן מדאמרינן וכו' ומתני' נמי דיקא דקתני שיתן האפר ולא קתני שיטמין באפר משמע דבקטימה בכל שהוא סגי והיינו טעמה דבקטימה סגי לן בכל דהו ובגריפה בעי גריפה גמורה משום דבגריפה אי גרף מקצת גחלים והניח מקצתן אין בנשארות היכר כלל אבל מכיון שנתן אפר ע"ג כל הגחלים הא עביד ליה היכרא בכולהו ע"כ. ובמסקנת מילתיה כתב דנראה לו דברי הרז"ה ז"ל שכתב דגורף היינו שיגרוף כל הגחלים לצד אחר אבל אם גרף את הכל והוציא לחוץ אפי' בתנור שרי דליכא למיחש למידי ע"כ:

בש"א חמין אבל לא תבשיל. אומר ר"י דודאי תבשיל אסרי ב"ש משום דלעולם יפה לו אע"ג דנתבשל כל צרכו אבל חמין שאין יפה להן אלא עד כדי צרכן אבל מכאן ואילך רע להם כדמוכח בגמ' לא אסרי ב"ש דליכא למיגזר שמא יחתה דבלא חתוי יוחמו כל צרכן ע"כ:

בש"א נוטלין וכו'. אפי' חמין דשרינן להשהות על גבי כירה גרופה או שנתן וכו' כך נראה שצריך להגיה הלשון בפי' ר"ע ז"ל:

ובה"א אף מחזירין. בגמ' אמרי' למ"ד מחזירין מחזירין ואפי' בשבת מכלל דעיקר פלוגתייהו בחול היא ועוד מדקדק ר"ת מדקאמר לא יתן עד שיגרוף ואי לא יתן לא יחזור הוא איך יגרוף או יקטום בשבת והל"ל אא"כ גרף וקטם אלא בחול נמי אסור להחזיר וכי תימא א"כ לב"ש למה לא מחזירין פירשו בתוס' ז"ל דכל שהוא סמוך לחשיכה כ"כ שכשהתבשיל צונן אינו יכול להתחמם מבע"י לב"ש אסור וכל כה"ג מיקרייא חזרה וכי

יהיב לה ע"ג כירה מקמי הכי מקרי שהייה ואפשר ג"כ שאפי' היה התבשיל חם כל שאילו היה צונן לא היה שהות ביום כדי להתחמם אסור לב"ש משום גזרת הגאון [צ"ל הרואין.] וב"ה שרי וכתבו בתוס' דמדב"ש אסרי כה"ג אפי' בגרופה נשמע לב"ה כשאינה גרופה דכל שהוא סמוך לחשיכה כ"כ אסור ולא נ"ל כן משום דב"ש לעמייהו אזלי דבעו בכולהו מלאכות שאדם מתחיל מבע"י הוא אם נעשה מקצת מעשה שלהן קודם לחשיכה אבל לב"ה דמתירין בכולן עם השמש כדאיתא בפ"ק אפי' אין שהות ביום כדי להתחמם שרי ומש"ה אמרינן בגמ' לדברי האומר מחזירין מחזירין ואפי' בשבת משום דלהחזיר סמוך לחשיכה לא איצטריך להו לב"ה דהא בכל המלאכות כולן הן מתירין עם השמש אלא משום דחזרה דשבת גופיה הוא דאיצטריכו לאפלוגי אבל אה"נ דאפי' זבשאינה גרופה מבעוד יום שרי. הר"ן ז"ל.

ומצאתי בפי' ה"ר יהונתן ז"ל כירה זו עשויה כעין חצי עגול ופתותה מצד א' ופתוחה מלמעלה כשיעור שתי קדרות ופעמים שנותנין בתוכה ופעמים על גבה וכיון שהיא כ"כ פתוחה מלמעלה אינה מחזקת תמימותה כמין כיפה שאינה פתוחה מלמעלה אלא שיעור קדרה א' ולא פתוחה ממש אלא חלול כמין כברה וכ"ש כמו תנור שהוא פתוח פתח קטן מלמעלה וסגור מכל צדדיו כי אם מעט. וגחלת קש וגבבא אינה בת קיימא ואין חמימותם רב וגדול להעלות לקדרה ההבלא מפני שהיא למעלה ומש"ה א"צ שיגרוף כל הגחלים מתחת הקדרה כלומר להוציאם חוץ מן הכירה לגמרי ומשהה קדרתו על הכירה עד חצי הלילה או עד למחר ולא גזרינן שמא ימצאנה צוננת וירתיחנה דכיון שלא הדליק אלא בקש ובגבבא ולא הדליק אלא בתוך כירה ולא בתוך תנור גילה דעתו שאינו מתרצה בחמימות קדרתו. בגפת ובעצים. שגחלתם קיימת זמן מרובה ומוסיפין הבלא בכל עת ומבשלין הקדרה מאליהן. לא יתן. מפרש בגמ' לא ישהה אפי' לשהות על הכירה קדרתו מבעוד יום אסור עד שיגרוף כל הגחלים לגמרי מכל הכירה משום דמוסיפי' הבלא וכונת זה האיש ודעתו בחמימות שהרי בשל בעצים וגפת ושמה ימצאנה בשליש הלילה או בחציה צוננת וירתיחנה בגחלים שתחתיו. או עד שיתן אפר. צוננת ע"ג גחלים לכבותן ולצננן וכיון שגילה דעתו שאין רצונו בחמימות קדרתו לא גזרינן שמא יחתה בגחלים אע"פ שהן לוחשות מתחת האפר שנתן עליהן. בש"א חמין אבל לא תבשיל. כלומר ומה הן משהין ע"ג כירה כשהסיקוה בקש ובגבבא אע"פ שאינה גרופה או כשהסיקוה בגפת ובעצים כשהיא גרופה וקטומה ב"ש סברי דוקא חמין מים חמין דלא צריכי לבשולי וליכא למיגזר שמא יחתה דבמעט חמימות סגי ליה אבל תבשיל שאינו מבושל כל צרכו אע"פ שהוא מבושל כמאכל בן דרוסאי אסור לשהותו ע"ג כירה

אע"פ שקטמה דגזרינן שמא יחתה אח"כ ואפי' בגרופה לגמרי גזרינן גרופה אטו קטומה א"נ יכניס הגחלים לכירה שהוציא חוצה לה וב"ה ס"ל כיון שגילה דעתו מעיקרא שאינו מקפיד בחמימות הקדירה ובבשוליה שהרי גרף אותה או שקטמה מותר לשהות על גבה. בש"א נוטלין. כלומר כי היכי דפליגי בלשהות וב"ה מקילין בשהיית הקדירה ע"ג הכירה ה"נ פליגי בלהחזיר בליל שבת או בשבת עצמו דב"ה מקילין ומתירין להחזיר הקדירה שנטל ממנה והשאיר ממנה לצורך מחרתו ולא גזרינן דילמא אתי לאחתויי כיון שרוצה בחמימות קדירתו שהרי מחזירה ע"ג כירתו ולב"ש מחמירין אפי' במים חמין שהתירו לשהות אסרו להחזיר. ע"כ:

משנה ב

תנור שהסיקו וכו'. כתב ר"ח ז"ל וקיי"ל מתני' בתנור של נחתומין ותנור של נחתומין מפורש בפ' לא יחפור אבל תנור דידן ככירה של נחתומין הוא הר"ן ז"ל ונלע"ד פי' תנור דידן היינו פורני שפיהם מן הצד דכיון שפיהם מן הצד לא נפיש הבלייהו ודייניגן להו ככירה ומהני להו גריפה וכ"נ מב"י סי' רנ"ג.

וכתבו תוס' ז"ל אי להחזיר תנן הכא נמי האי לא יתן ר"ל לא יחזיר אבל לשהות משהה אפי' בתנור שאינו גרוף וקטום ע"כ.

והילך פי' ה"ר יהונתן ז"ל תנור שקצר למעלה ורחב למטה נקלט חומו לתוכו יותר ויותר מכירה ומש"ה אפי' הוסק בקש ובגבבא הרי הוא אסור ואע"פ שהוא גרוף וקטום אסור לשהות עליו שכיון שהוא משתמש ומבשל בתנור ומשהה בו בע"ש נמצא שדעתו נכונה ומקפיד בחמימות קדרתו וגזרי' שמא יחתה בגחלים ואע"פ שגרוף וקטום כדפרי'. כיפה שהסיקוהו. כיפה אין בו אלא שפיתת קדרה א' ומשמר חומו והכסוי של מקום שפיתת הקדרה עשוי חלולין כמין כברה. בגפת ובעצים שחמימותם רבה שהרי מוסיפין גזרה שמא יחתה אבל בקש ובגבבא לא גזרינן ע"כ. וכתב בספר לבוש החור סי' רנ"ג סעיף א' וז"ל וכופח שהוא מקום שפיתת קדרה א' חומה רב מכירה פחות מתנור לפיכך אם הוסק בקש או בגבבא דינו ככירה ומותר ע"י גריפה וקטימה. י"א דקש וגבבא בכופח אפי' בלא גריפה וקטימה הרי הוא כגפת ועצים בכירה כשהוא גרוף וקטום לפיכך כופח בקש או בגבבא מותר אפי' בלא גריפה וקטימה ואם הוסק בעצים ובגפת דינו כתנור ולא מהני ליה גריפה וקטימה ואסור אפי' לסמוך לה ותנורים שלנו שפיהם מן הצד דינם ככירה שאין חומם רב כ"כ כמו שהיו תנורים שלהם שהיו עשויים בענין אחר ע"כ:

בין מעל גביו. בגמ' מפרש ליה אביי אפי' לסמוך על דפנו ואין צריך לומר על שפתו ותניא כותיה:

תנור שהסיקוהו בקש או בגבבא אין סומכין ואין צ"ל על גביו ואין צ"ל בתוכו ואין צ"ל בגפת או בעצים. כופח שהסיקוהו בקש או בגבבא סומכין לו ואין נותנין על גביו בגפת ובעצים אין סומכין לו:

כופה. בה"א היא גירסת הערוך בכל מקום שהוא מוזכר וכן הוא בס' כל בו סי' ל"א וכן מצאתיו בפי' הר' יהונתן ז"ל וכדכתיבנא. וכתב מהרי"ק ז"ל בטור סי' רנ"ג דאין הפרש בין כופח דזמן חכמי התלמוד לכופח דידן שאע"פ שאותם היו של חרס ושלנו הם של טיט אינו מעלה ולא מוריד לחלק ביניהם ע"כ:

משנה ג

אין נותנין ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל. נקד הר"מ ז"ל המ"ם והחי"ת בציר"ה אכן ה"ר יהוסף ז"ל נקד החי"ת בפת"ח וכן נראה בעיני. בגמ' פשטינן דאם גלגל חייב חטאת מדתנן לקמן פ' חבית חוץ מן המליח הישן וקולייס האספנין שהדחתן זו היא גמר מלאכתן דמדקרי ליה גמר מלאכה ש"מ זהו בשולו וחייב:

והילך פי' הר' יהונתן ז"ל אין נותנין ביצה בצד המיחם מיחם קומקום של נחשת שהוא חם מאד ומשים הביצה סביביו לדפני המיחם בשביל שתתגלגל פי' שתצלה קצת עד שתהא מגולגלת כלומ' שתצלה מסביבותיה אע"פ שאין תוכה צלוי ומפר' בגמ' שאם גלגל חייב חטאת: ולא יפקיענה בסודרה ולא יכסנה בסודרין שהוחמו אפי' בחמה כדי שתצלה מחומו של סודר דגזרי' תולדות חמה אטו תולדות אור ור' יוסי מתיר דלא גזר אבל אם היו אלו הסודרין חמין מחמת האור לא הוה פליג ר' יוסי בהא דבודאי גזרינן תולדות אור הכי מפרש בגמ': ולא יטמיננה בחול ובאבק דרכים. שהוחמו מכח החמה בשביל שתצלה וה"ה בשביל שתתגלגל אלא נקט בקומקום גלגל לפי שאין בו כח כ"כ לצלותה לגמרי אבל בחול ובאבק דרכים יש בהם כח גם לצלותה לגמרי. ע"כ:

ור' יוסי מתיר. בתולדות חמה אי גזרי' אטו תולדות האור אי לא פליגי אבל בחמה עצמה לכ"ע שרי וכדתנן סתמא לקמן פ' חבית. ואת הצונן בחמה בשביל שיחמו דחמה באור לא מחלפא דלגזור הא אטו הא.

ולא יטמיננה בחול ובאבק דרכים. אע"ג דאמרי' בפ' לא יחפור דחול דקריר מיקרר דחמים מחים והכא ביצה היא קרה הכא מיירי בחול שהוחם בחמה דומיא דאבק דרכים תוס' ז"ל: וכתב הר"ן ז"ל דבקמח וכיוצא בו ליכא משום גומא שאל"כ יהא אסור ליטול קמח ביו"ט ללוש אלא ודאי קמח וכיוצא בו אין בו משום גומא והכי איתא בירושלמי דפירקין דגרסי' התם תמן אמרין חמה מותרת תולדות חמה אסורין ורבנן דהכא אמרין בין חמה בין תולדות חמה מותרת ופרכי' מתני' דהכא פליגא על רבנן דהכא ולא יטמיננה

בחול ובאבק דרכים ופרקינן שניא היא שהוא עושה חריץ אילו אמר בקמח יאות. אלמא בקמח אין בו משום חריץ ולא משום גומא עכ"ל ז"ל:

משנה ד

מעשה שעשו אנשי טבריא. ובגמ' מוקמי' אליבא דמ"ד דטעמא דלא פליג ר' יוסי בחול ובאבק דרכים משום מזיז עפר דארישא דלא יפקיענה בסודרין דפליגי רבנן [ור' יוסי קאי האי מעשה ורבנן קאמרי ליה לסיוע למילתייהו והכי קאמרי ליה רבנן לר' יוסי הא מעשה דאנשי טבריא דתולדות חמה הוא ואסרי רבנן וא"ל ר' יוסי ההוא תולדות האור הוא דחלפי אפתחא דגיהינם ולמאן דמפרש טעמא דר' יוסי דלא פליג בחול ובאבק דרכים משום גזירה דשמא יטמין ברמץ דמאן דחזי סבר מכדי האי לבשולי והאי לבשולי ותרווייהו דרך הטמנה מה לי רמץ מה לי חול ומש"ה מודה ר' יוסי המעשה דטבריא אסיפא קאי לסייעתא דחול ואבק ולאורויי דתולדות חמה כי הא דטבריא אסירי לדברי הכל דדמיא להטמנה שמטמין מים במים ואי שרינן ליה אתי לאטמוני ברמץ:

והביאו סילון של צונן. [מצאתי מוגה צונין ביוד ובחירק]: נראה לר"י דסילון לא היה מתערב בחמין כי היה מוקף מחיצות מכל צד והיו מתחממין המים צוננין שבסילון מתמת חמי טבריא ולא היו רוחצין בחמי טבריא עצמן לפי שריחן רע והשתא דמי להטמנה שמים צוננין היו נטמנין בתוך החמין להתחמם וכמו שמדמה לה בגמ'. תוס' ז"ל: וסיים בה הר"ן ז"ל דסילון זה היה עובר בתוך האמה ופיו יוצא לחוץ והיו מימיו נשפכין לעוקא שבקרקע ע"כ:

אם בשבת כחמין שהוחמו בשבת אסורין ברחיצה וכו'. ובגמ' בעינן מאי רחיצה אילימא רחיצת כל גופו אלא חמין שהוחמו בשבת הוא דאסורין הא חמין שהוחמו מע"ש מותרין והתניא חמין שהוחמו מ"עש למחר רוחץ בהן פניו ידיו ורגליו אבל לא כל גופו ומוקמינן למתני' אליבא דר' שמעון דמתיר להשתטף כל גופו בשבת בחמין שהוחמו מע"ש:

והילך פי' ה"ר יהונתן ז"ל סילון צר וקטן הוא בתוך האמה [המלים "מתוך האמה" מסופקות כי מטושטשות הן בכ"י] ולפי שחמי טבריא חמין יותר מדאי שאין אדם יכול לרחוץ בהם היו מערבין בחוכו דרך הסילון מים צוננין ואסרו להם חכמים דדמיין להטמנה שמטמין מים במים שמחממין ואמרו אם בשבת היה המעשה הזה יהבינן ליה כחמין שהוחמו בשבת שאסורין להשתטף בהן כל גופו כלומר לשפכן על ראשו ורובו וגם בשתיה ואם אירע זה המעשה בחמין שהוחמו בי"ט שהן אסורין להשתטף בהן כל גופו שאפי' ב"ה לא התירו להחם בי"ט אלא [לרחוץ] פניו ידיו ורגליו בלבד אבל להשתטף בהן כל גופו אסור ומותרין בשתיה אפי' לב"ש דהא ב"ש אומרים לא יחם

אדם חמין לרגליו אלא אם ראוין לשתיה כלום' לצורך שתיה אבל לא לצורך פניו ידיו ורגליו ובית הלל מתירין אף לרגליו ואע"פ שזה המעשה של אנשי טבריא מערב שבת אפ"ה אסרוהו דהא הוי הטמנה בדבר המוסיף הבל ואסור להטמין בדבר המוסיף [הבל] אפי' מבעוד יום כדתנן בפ' במה טומנין דההוא ודאי מבע"י אסור דאי משחשכה היכי קתני אבל טומנין בכסות ובכל דבר שאינו מוסיף הבל הא תנן בספק חשכה וספק אינה חשכה הוא דאמרי' וטומנין את החמין אבל בודאי חשכה לא עכ"ל ז"ל:

מוליאר הגרוף שותין ממנו בשבת. היינו כמו שותין על ידו ולומר שמותר לתת מים בתוכו בשבת ולשתות שדרכן היה למזוג בפושרין ואשמעינן תנא דמוליאר אע"פ שהגחלים סמוכין לקבולו הגדול אפ"ה לא מיקרי כלי ראשון כיון שאין אותו קבול גדול עומד על הגחלים שעומדין בקבול התחתון אבל אנטיכי ה"ל כלי ראשון ועדיף נמי מיניה לפי שמקום המים ומקום הגחלים כלי אחד הוא ועיקר רבותא דהך מתני' למוליאר איצטריך דלא דיינינן ליה ככלי ראשון וכדי שלא תאמר דלא מיקרי כלי ראשון אלא כאנטיכי שמקום המים והגחלים הכל כלי אחד סמך ליה ענין אידך מתני' שהמיחם שפינהו כלומר שפינהו מע"ג האור ויש בו מים חמין דקתני שלא יתן לתוכו צונן כדי שיחמו דאע"פ שלא היו הגחלים במיחם זה לעולם אפ"ה כלי ראשון מיקרי. הר"ן ז"ל ובטור א"ח סימן תנ"ד פי' מוליאר הוא דוד גדול שנחשתו עבה ותלוי על מקום האש ומים שבתוכו פושרין אפי' כשאין האש תחתיו ע"כ:

משנה ה

המיחם שפינהו לא יתן לתוכו צונן. גם פה מצאתי בציר"י החי"ת אבל הר"י נקדה בפתח וכדכתיבנא. וראיתי [עוד] שהגיה ה"ר יהוסף ז"ל מלת צונין בכולהו מתניתין ביו"ד ובנקודת חירק תחת הנו"ן בכל מקום שהוא שנוי במשנה: וכתוב בב"י (שי"ח) ואע"פ שבפי' המשנה כ' הרמב"ם ז"ל כאוקימתא דאביי כבר מצינו בהרבה מקומות בחבור שחזר בו ממ"ש בפי' המשנה ע"כ בקיצור שהוא ז"ל האריך ע"ש. ואוקימתא דאביי בגמ' הכי איתא המיחם שפינהו מן האור לא יתן לתוכו. מים מועטין בשביל שיחמו אבל נותן הוא לתוכו מים מרובין או לתוך הכוס כדי להפשירן וכן הוא בפי' ר"ע ז"ל: ומשמע דגרסי' לתוכו או לתוך הכוס וכן הוא בגמ' גם בערוך ערך פשר וברב אלפס ז"ל ובהר"ן ז"ל כמו שאכתוב בסמוך בס"ד , אבל בירושלמי משמע קצת לע"ד דלא גרסי' רק אבל נותן הוא לתוך הכוס דגרסי' התם בשם ר' יוחנן לא שנו אלא לתוך הכוס הא לתוכו לא ע"כ. ומיחם שפינה ממנו מים לאביי לא יתן לתוכו מים כל עיקר מפני שמצרף דמתני' ר' יהודה היא דאמר דבר שאין מתכוין אסור ופי' הר"ן ז"ל דאע"ג דלא קיימא לן כר' יהודה

בדבר שאין מתכוין מסיק אביי למילתיה הכי משום דמתני' קשיתיה דמדקתני המיחם שפינהו ולא קתני המיחם שפינה ממנו מים אלמא כשפינה ממנו מים לעולם אסור כר' יהודה עכ"ל ז"ל אבל רב אדא ס"ל בגמ' דמיחם שפנהו ר"ל שפינה ממנו חמין לא יתן לתוכו מים מועטין כדי שיחמו אבל נותן לתוכו מים מרובין כדי להפשירן ואע"ג דמצרף ליה לן בה דמתני' ר"ש היא דאמר דבר שאין מתכוין מותר וקיי"ל כר"ש: וכתב הר"ן ז"ל דאע"ג דבמיחם תנן במתני' שנותן לתוכו כדי להפשירן ה"מ מיחם שאינו חם ביותר אבל באמבטי דאסרו ב"ה בברייתא בגמ' צונן לתוך חמין אפי' ליתן לתוכו מים צוננין הרבה שאינו אלא להפשיר אסור דאמבטי מתוך שמקפידין הרבה על חומו אסרו בו אפי' הפשר ובכלי שני בכולהו גווני שרי ואפי' טפי מהפשר דכיון דכלי שני אינו מבשל למאי ניחוש לה דאע"ג דתנן אבל נותן לתוכו או לתוך הכוס כדי להפשירן לא תידוק מיניה דטפי מהפשר אפי' בכלי שני אסור דליתא אלא משום דכלי שני אינו מבשל חמין שלו הפשר קרי ליה א"נ משום מיחם נקט הכי אבל בכלי שני בכל ענין שרי עכ"ל ז"ל: ועיין בתוס' ז"ל ד"ה אבל באמבטי שפלפלו בזה ומתוך לשונם היה משמע קצת דל"ג רק אבל נותן הוא לתוך הכוס כדי להפשירן וליתא כדמוכחא כולה סוגיא וגם בדבריהם ז"ל וז"ל בדבור הנזכר ובמתני' דנקט במיחם שהוא ראשון לא יתן לתוכו מים הל"ל באמבטי שהוא שני לא יתן לתוכו מים אלא דמתני' מיירי בשתיה ומפליג בין מיחם לכוס ע"כ: בפי' ר"ע ז"ל דס"ל להאי תנא דכלי שני מבשל וכו' ולקמן תנינן אבל וכו'. אמר המלקט גם הכא בברייתא בגמ' פליגי עליה דבכוס מותר אפי' מועטין חדא דכלי שני הוא ועוד דכיון דלשתיה קבעי להו לא ניחא ליה שיוחמו הרבה:

האלפס והקדרה וכו'. ה"ר יהוסף ז"ל הגיה הלפס:

אבל נותן הוא לתוך הקערה וכו'. מהכא ליכא למידק דערוי ככלי שני מדקתני לא יתן לתוכה תבלין ולא אשמעינן רבותא אפי' שלא יערה על הקערה שבתוכה תבלין דאדרבה דוק מסיפא דקתני אבל נותן הוא לתוך הקערה ולא קתני מערה על הקערה שתבלין בתוכה. ורבינו שמואל מביא ראיה דערוי ככלי שני מהא דקיי"ל תתאה גבר ולר"י נראה דערוי ככלי ראשון ומביא ראיה מפ' דם חטאת וכו'. ופלוגתא היא נמי בירושלמי ונראה דהתם מסיק דערוי ככלי ראשון ונראה דערוי לא הוי לא ככלי ראשון ולא ככלי שני אלא מבשל כדי קליפה דהא קיימא לן וכו' ע"כ קוצר לשונם של תוס' ז"ל:

לכל הוא נותן. פשיט בגמ' אפי' לכלי ראשון דר' יהודה ארישא קאי ולקולא דתניא ר' יהודה אומר לכל אלפסין הוא נותן לכל הקדרות רותחות הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר אלא שבפרק כל שעה פי' רש"י ז"ל לכל הוא נותן לכל מיני מאכל הוא נותן

תבלין בכלי שני חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר שהחומץ מבשלן ואע"פ שקדם ע"כ. ויש לתמוה שהוא הפך מה שפושט כאן בגמ' לגמרי ועיין עוד במ"ש לקמן פ' חבית סי' ב'.

משנה ו

אין נותנין כלי תחת הנר לקבל בו את השמן , וממתני' שמעינן דאין נותנין כלי תחת תרנגולת לקבל ביצתה דדמי לנותן כלי תחת הנר לקבל בו את השמן. וכתבו תוס' ז"ל והר"ן ז"ל אין נותנין בשבת כלי תחת הנר לקבל בו את השמן המיטפטף משום דשמן מוקצה הוא ואסור לבטל כלי מהיכנו כלומר להושיב כלי במקום שלא יוכל עוד ליטלו משם משום דהוי כקובע לו מקום ומחברו בטיט כן פי' רש"י ז"ל כאן טעמא דמבטל כלי מהיכנו ובפ' בתרא פירש דאסור משום דמחזי כסותר ע"כ:

אין נאותין ממנו לפי שאינו מן המוכן. גמ' תניא מותר השמן שבנר ושבקערה אסור ר"ש מתיר משמע דמתני' דלא כר"ש ומוכח בגמ' דלא התיר ר"ש אלא בקערה שהיא קטנה דומיא דנר דאסיק אדעתיה מבע"י שיכבו מהר וישתמש בהן אבל בקערה גדולה לא אסיק אדעתיה שיכבה כל היום ואסור: וכתבו בתוס' ז"ל פ"ק דביצה דף ו' דמיתורא דמתני' דקתני לפי שאינו מן המוכן מרבינן אע"פ שכבה הנר כבר אסור אחרי כן לפי שאינו מן המוכן ע"כ:

מטלטלין נר חדש וכו'. ושלשה מחלוקות בדבר איכא בברייתא בגמרא דתניא מטלטלין נר חדש אבל לא ישן דברי ר' יהודה ר"מ אומר כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר שהדליקו בו באותה שבת ר"ש אומר כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת. ופי' הר"נ ז"ל טעמיה דר' יהודה דאית ליה מוקצה מחמת מיאוס אע"פ שלא הדליקו בו באותה שבת דבנר של חרס עסקינן דמאיס ור"מ מוקצה מחמת איסור אית ליה ולית ליה מוקצה מחמת מיאוס ר"ש אפילו מוקצה מחמת איסור לית ליה אבל מוקצה מחמת חסרון כיס כגון מסר הגדול ויתד של מחרישה אפילו ר"ש מודה ביה דאסור וכן כוס וקערה ועששית שכבו אפי' לר"ש לא יזיזום ממקומם דכי שרי ר"ש בברייתא בגמ' מותר השמן שבנר ושבקערה אוקימא לה בגמ' בקערה זוטרתי דומיא דנר וכדכתבינן: ועי' בגמ' דף מ"ו סוף ע"ב דרמי דר"ש אדר"ש ומשני ליה. ומה דבכמה דברים קיי"ל כר"ש דלית איסור מוקצה אלא בגרוגרות וצמוקין בלבד ובכמה דברים קי"ל דאסוריי משום מוקצה היינו משום דבכמה דברים אפי ר"ש מודה דאסורין הם [הג"ה פירש"י ז"ל נר חדש שלא דלקו בו מעולם אבל לא ישן דמוקצה מחמת מיאוס הוא ע"כ פי' חדש שלא דלקו בו מעולם אפי' באותה שבת. וז"ל שם בפ"ק דחולין דף י"ד נר של חרש וכשהיא חדש חזי למירמי ביה פירא אבל לא ישן דמוקצה הוא מחמת שהדעת קצה בו ע"כ.]:

והילך פי' ה"ר יהונתן ז"ל מטלטלין נר חדש שלא דלק בו נר מעולם וחזי לאשתמושי ביה מידי שהרי אינו מאוס אבל לא ישן ואע"פ שלא הדליקו בו בשבת משום דמוקצה הוא מחמת מיאוס וכ"ש אם הדליקו בו בשבת דהוי מוקצה מחמת איסור ור"ש פליג ואמר שאפילו הוא נר של חרס שיש בו מחמת מיאוס או הוא של נחשת והדליקו בו בשבת או של חרס והדליקו בו בשבת דאיכא תרתי לגריעותא אפ"ה מותר לטלטלו דלית ליה לא מוקצה מחמת מיאוס ולא מוקצה מחמ' איסור חוץ מן הנר הדלוק בשבת בעוד שהוא דולק דגזרי' דילמא אי מיטלטלא בחצר או בביתו מחמת מהירותו תשקע הפתילה בשמן אבל אם כבה מותר לטלטלו ולית הלכתא כותיה. ע"כ:

נותנין כלי תחת הנר וכו'. וכתבו שם תוס' ז"ל אליבא דר' יצחק דמוקי לה בצריך למקומו תימה לר"י מ"ש דגבי שמן תני אין נותנין וגבי ניצוצות נותנין בתרוייהו ה"מ למיתני נותנין בצריך למקומו או בתרוייהו אין נותנין באין צריך למקומו ונראה לר"י דמעיקרא אשמעינן דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת וגבי ניצוצות דבתר הכי אשמעינן דבצריך למקומו שרי אי נמי וכו' ע"ש: עוד הקשו ז"ל וא"ת מה צריך כמה משניות לאשמועינן דבצריך למקומו שרי וי"ל דלגבי ניצוצות איצטריך לאשמועינן דלא תימא אפי' בצריך למקומו אסור משום דילמא אתי לכבויי וכן ההיא דכופין קערה שלא תאחוז וכו' וההיא דקורה שנשברה נראה לרשב"א ז"ל דאיצטריך לאשמועינן דלא חיישי' שמא יעלה את הקורה להעלות כדתנן בפ' שואל וכן קורה שנשברה סומכין אותה וכו' לא שתעלה אלא שלא תוסיף ע"כ:

ולא יתן לתוכו מים וכו' בירוש' מוקי לה כר' יוסי דאסר לקמן בפ' כל כתבי בכלי חרס חדשים מלאים מים לעשות בהן מחיצה מפני שהן מתבקעין ומכבין את הדליקה אבל בגמ' דילן מוקי לה רב אשי אפי' כרבנן דשאני הכא מפני שמקרב את כבויו: ופי' הר"ן ז"ל ול"ד לטלית שאחז בה האור דשרינן בפ' כל כתבי ליתן עליה מים מצד אחד ואם כבתה כבתה דהתם היינו טעמא לפי שאין המים מכבין את הדליקה אלא מונעים שלא יתפשט האור אבל הכא מקרב כבוי טפי מגורם הוי ואסור ע"כ וכן פיר' תוס' ז"ל:

סליק פרקא

פרק ד

משנה א

במה טומנין וכו'. ועי' במ"ש בנ"י ר"פ לא יחפור בשם ה"ר יונה ז"ל. ובגמרא בעינן גפת של זיתים תנן אבל של שומשמין שפיר דמי או דילמא דשומשמין תנן וכ"ש דזיתים דלא

ומשמע דאסיקנא דגפת דמתני' אפי' דשומשמין כיון דלענין תחלת הטמנה מיירי ומיהו אם טמן כבר החמין בתוך קופה של מוכין ע"ג גפת של זיתים שהוא חם ביותר אסור להניח אותה קופה שם ע"ג הגפת אבל ע"ג גפת של שומשמין מותר להניחה. והרמב"ם ז"ל [בחבורו] סתם דבריו. אע"פ שכאן פי' גפת הוא פסולת שיוצא מתחת קורת בית הבד אחר שיצא ממנו השמן וכן פסולת השומשמין ע"כ. ונלע"ד דדוקא הכא גבי הטמנה איצטריך תלמודא למיבעו אי של זיתים תנן אי אפילו של שומשמין משום דמיירי בגפת שאינו מוסק אבל בגפת דתנן לעיל גבי כירה דהוי מוסק ודאי דהוי אפי' של שומשמין וכמו שכתבתי לעיל בשם רש"י והר"ן ז"ל:

ולא בחול. בגמ' ב"ב דף י"ט פריך דמ"ש הכא גבי שבת דקתני חול ולא קתני סלעים ומ"ש התם לענין הרחקה דקתני סלעים ולא קתני חול ותירץ רבא דהכא היינו טעמא דלא קתני סלעים משום דאין דרך להטמין בהן דמשברין הקדרה והתם היינו טעמא דלא קתני חול משום דמחמימי מתחמם פי' כגון גבי הטמנה דמתני' וגבי קרירי כגון כותל דהתם קריר: וכתב הר"ן ז"ל והכי נמי איתא בירושלמי תמן תנינן ומטילין אותו על החול כדי שימתין הדין חלא מירתח רתח ומצנן צנינא הדין תבן בעל פקדון כמה דאת יהיב ליה הוא יהיב לך:

בזמן שהן לחין. בגמ' בעי לחים מחמת עצמן שהן מחממין יותר מלחים מחמת משקה שנפל עליהן משיבשו או דילמא אפי' לחין מחמת משקה ודחי לה. וכתבו הפוסקים דנקטינן לקולא ואפשר דמתני' נמי דייקא הכי דקתני אבל טומנין בהן כשהן יבשין דאיכא למידק דכיון דקתני דאין טומנין בהן כשהן לחים ממילא משתמע דטומנין בהם כשהן יבשין אלא ממשנה יתירה שמעינן דטומנין בהן כשהן יבשין אע"פ שהן לחין מחמת משקה כנלע"ד דן"ק. אלא שמדברי הרמב"ם ז"ל שם בפ"ד נראה שהוא ז"ל מפר' דלחין מחמת דבר אחר מחממין טפי ואסור בכל גווני שכך כתב או זגין ומוכין ועשבים בזמן ששלתן לחים ואפי' מחמת עצמן ע"כ והוא הפך ממה שפירש בפי' המשנה: וכתוב בספר לבוש החור סימן רנ"ז ומוכין פי' כל דבר רך כגון צמר גפן ותלישי צמר רך של בהמה וגרירת בגדים בלוים כל אלו קרויין מוכין וזגין ועשבין אלו שלשתן ג"כ מוסיפין הבל כשהן לחין ע"כ והם דברי רש"י ז"ל. ופי' ה"ר יהונתן ז"ל ובברייתא תני שכל אלו שאסרנו בשביל שמוסיפין הבל אע"פ שאינם נוגעים לקדרה אלא שסודר של בגד או קופה מפסקת ביניהם אסור להטמין בהם שכ"כ הם מוסיפים הבל דלא דמי לקטום דתנן לשהות ע"ג כירה כשהיא גרופה וקטומה דהתם יש היכרא בדבר אבל בזה אין

היכרא כלל ועוד דגחלים הקטומים באפר צוננת הולכים וכבים משא"כ בתוך הנזכרים במשנה ע"כ:

טומנין בכסות. בברייתא בגמ' קאמר ר' אושעיא אבל לא בכסות לחה דהיינו ממרטא דביני אטמא ולא בפירות לחים אלא בכסות יבשה ובפירות יבשים וכתבו בתוס' ז"ל נראה דר' אושעיא פליג אמתני' ע"כ:

ובפירות. כגון חטים וקטניות:

כנפי יונה. נוצה רש"י ז"ל. והה"נ כל שאר נוצות דשאר עופות:

אית דגרסי בבא דנעורת קודם בבא דנסירת וכן משמע מפי' רש"י והרמב"ם ז"ל וכן הוא בירושלמי:

בפי' ר"ע ז"ל לשון המתחיל ר' יהודה וכו' עד שמצא בגמרות ג' שלפניו: אמר המלקט נראה שצריך למחוק אותה הגימל:

עוד שם ואין הגירסאות כן אלא וכו' אמר המלקט הרמב"ם ז"ל אזיל בשיטת גרסת רבו רב אלפס ז"ל: וגם הראב"ד ז"ל יישב גירסא זו בפירוש דחוק מלבד דלכל הפירושים שבגרסא זו קשה דרמץ ודאי דבר המוסיף הבל הוא ולגרסתם ז"ל רמץ דבר שאינו מוסיף הבל הפך המוחש ולדוחקים עוד רבים בחר ר"ע ז"ל בגרסת רש"י ז"ל אשר שם דף ל"ד שכתב ה"ג אמר רבא מפני מה אמרו אין טומנין וכן' כדכתב ר"ע ז"ל: והרא"ש והר"ן ז"ל הסכימו ג"כ לגירסת רש"י ז"ל גם הרב המגיד ועיין בבית יוסף א"ח סימן רנ"ז:

ובנעורת של פשתן דקה. אית דל"ג מלת דקה וכן ברב אלפס ובהרא"ש ז"ל ובשאר פוסקים ליתא וכן נלע"ד דאי לא תימא הכי קשה דודאי בעינן למימר לכאורה דהאי דקה קאי בין אנסורת של חרשין בין אנעורת של פשתן א"כ כי בעינן בגמ' ר' יהודה אהיכא קאי כמו שאעתיק בסמוך נמצא דבין קאי אנסורת בין אנעורת הוי פלוגתא מן הקצה אל הקצה דת"ק דוקא בדקים שרי ור' יהודה דוקא בגסים שרי ותו אמאי לא בעי נמי אי קאי נמי אתרוייהו אע"ג דלא קתני דקים וגסים לשון רבים וגם לפי הפשיטות דר' יהודה קאי אנעורת של פשתן הוי פלוגתא מן הקצה אל הקצה ואנן קיי"ל דאפושי במחלוקת לא מפשינן דוק. אלא שלא מצאתי שהגיה לא רש"ל ז"ל ולא הרב בצלאל אשכנזי ז"ל. אח"כ מצאתי שה"ר יהוסף ז"ל מחקה וגם הגיה להקדים בבא של ובנעורת של פשתן קודם בבא של ובנסורת של חרשין:

ר' יהודה אוסר בדקה וכו'. בגמ' בעינן ר' יהודה אנסורת של קרשין קאי או אנעורת של פשתן ופשטינן דאנעורת של פשתן קאי דהכי קתני בהדיא בברייתא:

משנה ב

טומנין בשלחין. פי' רש"י ז"ל בפרק כל כתבי דהכא מיירי בעור בהמה גסה דחזי למיזגא אבל הא דאמרי' התם דאין מטלטלין אלא עור אגב בשר מיירי בעור בהמה דקה דלא חזי למיזגא עליה ע"כ. ולפירושו הא דביצה דנותנין עור לפני הדורסן דמפ' התם טעמא משום דהתירו סופן משום תחלתן כדי שישחוט לצורך י"ט דמשמע אבל עור דעי"ט אסור לטלטל מיירי בעור בהמה דקה והא דתנן בפ' כל כתבי פורשין עור של גדי ע"ג התיבה צריך לומר לפירושו דמיירי כשיחדו לישיבה. ור"ת ז"ל מפרש דהכא מיירי ביבשים דחזי למזגא עלייהו והתם בלחים תוס' ז"ל והביאוה הם ז"ל פ' דם חטאת (זבחים דף צ"ד) וגם הר"ן ז"ל פירש עורות דמתני' דוקא ביבשים כדפי' ר"ת ז"ל: ובגמ' איכא פלוגתא דתנאי ואמוראי אי דוקא של בעה"ב או אפי' של אומן דקפיד ופסק הלכה אפי' של אומן דהכי אמר ר' ישמעאל ב"ר יוסי אבא שלחא הוה ואמר הביאו שלחין ונשב עליהן כלומר בשבת היו עושין כן ומעשה רב דאי לאו דקים ליה לא הוה עביד אע"ג דאיהו ר' יוסי ס"ל דאפי' של אומן:

כיצד יעשה נוער את הכסוי והן וכו'. אית דגרסי נוטל את הכסוי וכן נראה הגי' יותר נכונה וכן הגיה רש"ל ז"ל. ומלת הכסוי מצאתי מנוקד בשב"א הכ"ף וכתב שם המנקד ז"ל כדכתיב כסוי עור תחש. אך ה"ר יהוסף ז"ל הגיה ג"כ כסוי. ופי' הר"ן ז"ל ות"ק לא איירי אחר שנטל הכסוי מה יעשה אם יקח התבשיל משם או יסלק הקדרה מן הקופה ומש"ה פליג ראב"ע ורבנן בתראי דר' אלעזר סבר מטה הקופה ונוטל מן התבשיל מה שצריך לו ומניחה לערב שאם יטלנה משם לא יוכל להחזירה דשמא המוכין שמכאן ומכאן יפלו ואתי לטלטולינהו הלכך תקון ליה רבנן להטות קופה על צדה ורבנן בתראי לא חיישי להכי עכ"ל ז"ל. וכן פי' ה"ר יהונתן ז"ל ג"כ דת"ק לא פירש דבריו אם יקח הקדרה כולה או יטנה על צדה ויקח ממנה הצריך לו בזוהמא ליסטרין דהיינו כף ור"א בן עזריה ורבנן בתראי בהא פליגי וכו' וראב"ע ס"ל מטה על צדה ובזוהמא ליסטרין יקח התבשיל מתוכה ותשאר הקדרה במקומה במה שישאר מן התבשיל למנחה שאם יטול את הקדרה לגמרי חיישי' שמא יפלו מן המוכין שמכאן ומכאן לתוך הגומא ואם יצטרך לחזור ולהטמין לא יוכל לטלטל המוכן בידים לתקן הגומא וחכמים ס"ל דיגביה הקדרה לגמרי ולא חיישי' שמא תתקלקל הגומא ואתי למפשע לתקן הגומא ע"כ בקיצור. ובפי' זה נתקן קצת דוחק הלשון דקתני שמא יטול ואינו יכול להחזיר דה"ל למיתני קופה מטה על צדה ונוטל שאם יטול שמא יפול ואינו יכול להחזיר: ובבית יוסף א"ח סי' רנ"ט כתוב אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפי' המשנה שהטעם מפני שתצטרך הקדרה לעשות לעצמה

מקום כשמחזירה ונמצא כמי שטומן בשבת ולפי זה אפי' בדברים המותרים לטלטל אסור להחזירה אם נתקלקלה הגומא ע"כ משמע מפי' הרמב"ם ז"ל דמפ' דנוטל דר"א בן עזריה ג"כ לא קאי אתבשיל אלא אקדרה:

הג"ה לא כסהו מבע"י לא יכסנו משתחשך. כדאמרי' בפ"ק מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה גזירה שמא ירתיח כלומר ימצא קדרתו צונן בשליש הלילה וירתיחנה אבל בבין השמשות דשרינן להטמין אע"ג דספק לילה הוא כדתנן וטומנין את החמין התם ליכא למיגזר שמא ירתיח דסתם קדרות בבין השמשות רותחות הן מחמת שהרתיחן סמוך לחשכה ובשעה פורתא לא נצטננה: כסהו ונתגלה וכו'. כסהו מבע"י ונתגלה בלילה כשנטל קדרתו מן הטמנה כי היכי דשרי ליה לכסותו ולא גזרי' בהא שמא ירתיח לפי שכיון שהרתיחו מבע"י משעה שכסהו היה רותח הרבה עודנו מחזיק חמימותו כל היום כיון שלא עמד מגולה אלא פורתא כשלקח ממנו קצת לצורך הלילה ועוד שלא הניח הקדרה ע"ג קרקע כדאמרי' בפ' כירה שמא לא נצטנן כלל אבל אי שרי לכתחילה להטמין בחצי הלילה אם ימצאנה צוננת מה תועיל לו הטמנתו אלא ודאי מבלי ספק ירתיחנה ובברייתא תני שאם כסהו מבע"י ולא כסהו כראוי יוסיף עליו כפי מה שירצה משתחשך דהא נמי ליכא למיגזר שמא ירתיח דהא כסהו רותח: ממלא אדם קתון של מים. כלומר קיתון של מים צונן מן הבור ומטמין תחת הכר או תחת הכסת של לבדין שקורין פלטרו שאינו מתחמם כדי שלא יחמו בחום הקיץ בהבל הבית אי נמי שהיה מתייירא שמא תגע בו החמה בחצר ויכסנו בכלים כדי שלא יחמו וראשון נראה יותר ולא גזרו הטמנה כדי שלא יחם אטו הטמנה כדי שיחם ובגמ' מפרי' ל"ש מים שאין דרכן להטמינן אלא אפילו תבשיל שדרכו להטמין לא גזרינן הא אטו הא. ה"ר יהונתן ז"ל:

כסהו ונתגלה מותר לכסותו. וה"ה דמותר לגלותו בידים ולחזור לכסותו כמו שמותר ליטול הקדרה ולהחזירה והא דנקט כסהו ונתגלה משום דנתגלה מבע"י איירי דומיא דרישא לא כסהו מבע"י וקאמר דמותר לכסותו משתחשך אבל אם גלהו בידים מבע"י כדי לכסותו משתחשך אסור לכסותו משתחשך דדמיא לתחלת הטמנה תוס' ז"ל: ובבית יוסף שם סי' רנ"ז כתב בשם רוב הפוסקים. והרמב"ם ז"ל מכללם דלהכי נקט לשון נתגלה בדיעבד לדקדק דוקא נתגלה משתחשך אבל נתגלה מבע"י אפי' ממילא אסור לכסותו משתחשך והכי איתא בירושלמי וראוי לחוש לאסור ע"כ:

בפי' ר"ע ז"ל בסוף לשון המתחיל לא יכסנו וכו' צריך להגיה שם בדרך הטמנה:

ממלא אדם את הקתון. של צונן ונותן לתוך הכר שלא יחמו בחום הקיץ והחמה כגון כר וכסת של לבדין שאינו מחמם כך פי' רש"י ז"ל מכלל דס"ל דאלו עביד הכי כדי שתפוג צנתו אסור והגאונים ז"ל סוברין דאפי' כדי שתפיג צנתה שרי הר"ן ז"ל: ממלא וכו' בגמ' אמרי' דאפי' דבר שדרכו להטמין כגון תבשיל נמי מותר:

כסת. גדול מכר עכ"ל ר"ע ז"ל. אמר המלקט ממתני' דבפ' כ"ח דכלים מוכיחין תוס' ז"ל דכר גדול מכסת דקתני כר שעשאו סדין וסדין שעשאו כר ואילו גבי כסת קתני כסת שעשאה מטפחת ומטפחת שעשאה כסת ע"כ ולי הדיוט יש לי עוד להוכיח נמי דכר גדול מכסת ממאי דאמר ריש לקיש לברתיה בפ' השולח כריסי כרי ואי כר הוי אותו שמשימין תחת הראש מה משיב לה מכריסו וכן מצאתי שהביאו תוס' ז"ל גם ראיה זו בפ' בתרא דע"ז דף ס"ה וגם בערוך בערך כר ועוד הביאו ראיה תוס' ז"ל ממאי דאמרי' בפ' בתרא דערובין ונעשית כר לבעלה ע"כ ועוד יש לי אני הדיוט הוכחה גמורה מתוספתא דכלים ושם במסכת כלים פ' ששה עשר כתבתיה בס"ד: גם ה"ר יהוסף ז"ל הביא ראיה לזה ממה שאז"ל דאשה נעשית כר לבעלה וכן פי' בעל הערוך בערך כר וכן פי' בעל הספר עצמו בסוף מסכת מקואות ע"כ. ונקד ה"ר יהוסף ז"ל הַכֶּסֶת בשש נקודות.

סליק פירקא

פרק ה

משנה א

במה בהמה יוצא ובמה בהמה אינה יוצא. כך הגיה [א] וכ"ה בכי"ק (עי" ש"נ) והוא תמוה דלמה השמיטו את הה"א ועי' עוד לקמן בר"פ במה אשה.] ה"ר יהוסף ז"ל: ונלע"ד דאע"ג דשביתת בהמה נזכרה בפסוק אחר שביתת אדם כדכתיב לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך מ"מ תנא נקט למיתני דיני שביתת בהמה ברישא משום דזוטרן מילתא ועוד משום שאיסור בהמה יוצאת טעונה קל הוא שאפי' מלקות אין בו שאינו אלא בלאו הבא מכלל עשה כדאיתא בגמ' בר"פ מי שהחשיך ופסקו להלכה הרמב"ם ז"ל שם בר"פ עשרים:

יוצא הגמל וכו'. ירושלמי תני ר' ישמעאל ב"ר יוסי משום אביו ד' בהמות נמשכות באפסר ואלו הן הסוס והפרד הגמל והחמור א"ר חזקיה וסימנא וכן תהיה מגפת הסוס הפרד הגמל והחמור:

ליבדקס אית תנאי תנא ליגדקס מאן דתני ליבדקס ע"ש ולובים וכושים במצעדיו מאן דתני ליגדקס וכו' כדאיתא התם: ובבכורות פ"ק דף ה' גבי תשעים חמורים לובים

פירשו תוס' ז"ל לובים ע"ש שהם ממצרים וכן כתיב כושים ולובים וכתיב בנבואת נחום האלקושי פוט ולובים והיינו להבים דכתיב ומצרים ילד את לודים וגו' [ואת להבים] וכן מוכיח בירושלמי גבי הא דתני והלובדקס בפרומביא וכו' ע"כ אבל רש"י ז"ל פי' התם לובים מעולים:

והסוס בשר. בנקודת צר"י תחת השי"ן חח מתרגמינן שרין וכן נמי אצעדה מתרגמי' שרין וכן בריש ספר ישעי' הנטיפות והשרות ואי משכחת סדרי משנה דלית בהו יו"ד בין שי"ן לרי"ש שפיר טפי:

יוצאין בשר. פי' יוצאין כרוכין בחבל שבשר וכ"ש שנמשכין בשר לדברי רב הונא אבל שמואל ס"ל דה"פ יוצאין בשר ודוקא אם ע"י משיכה והיינו ונמשכין בשר דקתני אבל כרוכין לא דלאו אורחיה הוא והלכתא כרב הונא:

ומזין עליהן במקומן ועי' במה שכתבתי שם פרק בתרא דפרה סימן ג':

וטובלין במקומן ס"א וטובלן במקומן וכן הוא בערוך ערך רתך. ובגמ' פריך והאיכא חציצה שטבעת הקבוע בשר קבוע בו בחוזק ואין המים נכנסים שם ומשני ר' אמי בשרתכן פי' רש"י ז"ל הכה בפטיש עד שנתפשט ונתרחב הנקב סביב סביב: במתניתא תני במחוללין פירוש שמתחלה נעשה חלולין רחבים שיש חלל בדביקתם שנתן טבעת בתוך טבעת כמות שהוא רחב: ובערוך במלת רתכן יש שני פירושים שם ערך רתך עיין שם: ובירושלמי תמן תנינן לא תטבול בהם עד שתרפם וכא הוא אומר הכין אמר ר' מנא כאן ברפים כאן באפוצים: וכתבו תוס' ז"ל הכא לא פריך טבילה מאן דכר שמה משום דמתני' מיירי בדין כלים שמחלק בין כלי לכלי איזה מותר לצאת בו ואיזה אסור ואגב אורחיה אשמעי' שאר דיני כלים ומזין עליהם וטובלין במקומן דכן דרך התנא כי ההוא דקיטע יוצא בקב שלו ואם יש לו בית קבול כתיתין טמא אבל בריש במה אשה דמיירי בדיני כלים ואשמעינן דין טבילת אשה פריך שפיר טבילה מאן דכר שמה. ע"כ:

משנה ב

הזכרים יוצאין לבובין. ומפרש בירושלמי שהוא נותן עור ממין חיה ששמה בורסינין כנגד לבו והוא מתריס ומגין עליו כנגד חיה: ורב נחמן בר יצחק הוא שפירש בגמ' לבובין עור שקושרין להם תחת זכרותן כדי שלא יעלו על הנקבות דמדקתני סיפא והרחלים יוצאות שחוזות דהיינו שאוחזות אליה שלהן למעלה כדי שיעלו עליהם הזכרים ש"מ רישא דקתני הזכרים יוצאין לבובין פירושו תיקון מה כדי שלא יעלו עליהן הזכרים [ב) הלשון מגומגם , וצ"ל שלא יעלו על הנקבות.] ולבובין לרב נתמן לישנא דקרובי הוא כמו לבבתיני אחותי כלה ומיהו הכא משמש לשון ריחוק שמצינו תיבה משמשת דבר

וחילופו כמו ובכל תבואתי תשרש ודשנו את המזבח מהר"ן ז"ל: ועולא פי' בגמרא דהיינו שקושרין עור קשה כנגד לבביהן מפני שכשרואין את החיות יש מנהגם לזקוף עצמם ועומדים על רגליהם האחרונים ונלחמין עם החיות והחיות מכין אותן בחזה שלהן וזה העור מגין עליהן אבל הנקבות אין דרכם להלחם ולהתריס כנגד החיות ואין להם תועלת בזה העור ופי' זה תפס ה"ר יהונתן ז"ל והעתקתיו כלשונו ממש:

והרחלות יוצאות וכו'. ומצאתי שהגיה ה"ר יהוסף ז"ל והרחלים:

שחוזות. מפרש בגמ' לישנא דגלויי הוא שאוחזין אליה שלהן וקושרין אותה למעלה כדי שיעלו עליהן הזכרים ורמז לדבר שית זונה בית הבושת: ובירושלמי אית תנאי תנו שחוזות כמה דתימר אין משחיזין את הסכין ואית דתני שוזות כמה דתימר שית זונה ונצורת לב:

כבולות. שכובלין אליה שלהן שלא יעלו עליהם הזכרים ולישנא דלא עביד פירי היא וכדכתיב ויקרא להן ארץ כבול דהיינו דלא עבדי פירי.

ופי' ה"ר יהונתן ז"ל כבונות מפרש בגמ' שקושרין בגד סביביו ביום שנולד שצמרו נקי ומשמר צמרו שילא יטנף לעשות ממנו מילת כלומר לעשות מצמרו כלי מילת ולפי שהן קושרין שני ראשי הבגד בחוזק ואינם סומכים בתפירה אלא שעושים כמין שני קרסי נחשת נקראו כבונות מלשון כבינתי לבתי. ע"כ:

והעזים יוצאות צרורות. אם דרך העזים שחולבות יותר מן הרחלות ניחא דקתני צרורות בעזים ולא ברחלות דקאי בהו. כך נלע"ד. וה"נ בברייתות דמייתי בגמ' בכולהו תני עזים בכיס שבדדיהן וגם נראה שדרך הרחלות להיות דדיהן קצרים בערך דדי העזים: אח"כ מצאתי שכתב רד"ק ז"ל כדברי וז"ל בשרש גדה ומה שאמר בחלב אמו לפי שחלב עזים הוא המרובה ובו דבר הכתוב על ההוה כמו שאמר ודי חלב עזים וכן בדרז"ל דברו בו בהוה לפי שהוא הנמצא יותר כמו שאמרו עז לחלבה. מה שעזי חולבות מכור לך וכן דרך הכתוב לדבר על ההוה כמו שאמר וכו' ע"ש:

צרורות. דדיהם צרורות פעמים ליבש החלב שהחלב מכחישה:

אבל לא לחלב. בנקודת ציר"י תחת הלמ"ד וגם דגש בלמ"ד. וי"ס דגרסי ליחלב: ומ"מ קצת משמע מפי' רש"י ז"ל דגרסינן לֶחָלָב שפי' פעמים שקושרין אותו לחלב לשמור את חלבו שלא יטפטף לארץ וקושרין להן כיס בדדיהן. ע"כ. וכן פי' הר"ן ז"ל ופעמים שקושרין אותו בריוח כדי לסמוך הדדין שלא יכבידו עליה כשיתמלאו חלב והיינו לחלב דאסר ר' יהודה משום דכיון דלא מיהדק לאו מלבוש הוא אלא משאוי הוא ועוד דאיכא למיחש דילמא נפיל ואתי לאתויי עכ"ל ז"ל [הגה"ה [המלים המוקפות בהגה"ה

זו היא מסופקות כי הכ"י במקום זה הוא מטושטש מאד.] לשון ה"ר יהונתן ז"ל ופעמים (שעושין) שעומדת המטלית בריוח כדי לסמוך הבהמה שלא (תצטער) מהחל' והוא (תענוג) והוי כמשוי ועוד דאיכא למיחש דילמא נפיל כיון שקאמר ר' יוסי גזר הא אטו הא ור' יהודה לא גזר הא אטו הא ע"כ:]. אבל במאי דקאמרי' בסוף שמעתתא בגמ' אלא מי מפיס איזו ליבש ואיזו לחלב מצאתי בפי' רש"י ז"ל המועתק על רב אלפס ז"ל גם בפי' הר"ן ז"ל איזו ליבש ואיזו לחלוב וכו': ולשון הרמב"ם ז"ל בפ' עשרים בהל' שבת אבל אם קשרן כדי שלא יצא החלב עד שיחלוב אותו לערב הרי אלו לא יצאו ופי' שם המגיד משנה בשם ה"ר יונה ז"ל פי' לחלוב אסור מפני שאין דרכן לצאת כן בחול שתכף שהחלב רבה חולבין אותן אבל בשבת אי אפשר לחלוב וקושרין להן בגד וה"ל משאוי ע"כ: הרי שפסק שם הרמב"ם ז"ל. כר' יהודה הפך ממה שפסק כאן בפי' כת"ק:

משנה ג

ובמה אינה יוצאה לא יצא הגמל וכו'. תימה אמאי הכא גבי דיני יציאת בהמה הדר תני ובמה אינה יוצאה מאי דלא תני הכי לא גבי במה מדליקין ולא גבי במה טומנין ולא גבי במה אשה יוצאה ודוחק לתרץ משום דגבי בהמה מעיקרא לא שייך למיתני יוצאה או אינה יוצאה רק הוה שייך למיתני בה במה מוציאין הבהמה ובמה אין מוציאין אותה או למיתני במה מניחין הבהמה לצאת ובמה אין מניחין אותה לצאת להכי הדר תנא ובמה אינה יוצאה דהוה כמאן דתני ובמה אין מניחין אותה לצאת כל זה דוחק אלא נלע"ד דכדי לכלול חיות ועופות בכלל איסור יציאה במשאוי להכי הדר תנא הכא ובמה אינה יוצאה והראיה דמפ' תרנגולין דתנן ואין התרנגולין יוצאין בתוטין וכו' וקתני הכא נמי וכן שאר כל הבהמות דודאי הך מלה כוללות את כל הבהמות טפי ממלת בהמה וכדקתני בברייתא ובגמ' חיה בסוגר והיינו דתנן בספ"ה דמסכת ב"ק אחד שור ואחד כל בהמה לנפילת הבור וכו' עד ולשבת וכן חיה ועוף כיוצא בהן:

מטוטלת. בערוך גרס מטולטלת. וכתב הר"ן ז"ל אית דמפרשי מטוטלת לגמל כמרדעת לחמור ובגמ' תני לא יצא הגמל במטוטלת הקשורה לו בזנבו אבל יוצא הוא במטוטלת הקשורה לו בזנבו ובחוטרתו דכיון דקשורה בשניהם לא נפלה:

עקוד. שקושרין ידיהם עם הרגלים כעקידת יצחק בן אברהם. ובירושלמי עקוד בידו אחת רגול בשתי רגליו:

אבל מכניס הוא חבלים לתוך ידו וימשוך מלת וימשוך לא גרסי' לה: וס"א גרסי מכנס:

ובלבד שלא יכרוך. מפר בגמ' ובלבד שלא יכרוך ויקשור דהוי כשתי תכיכות. אע"פ שאין מתכוין להתחמם דס"ל דדבר שאינו מתכוין אסור ואינה הלכה דאפי' לגבי כלאים

תנן מוכרי כסות מוכרין כדרכן דדבר שאין מתכוין מותר: ומפרש בברייתא בגמ' דחבלא דבין ידו לגמל סגי כשיגביהנה מן הקרקע טפח:

משנה ד

בזמן שאינה קשורה. מע"ש אע"פ שעבר וקשרה בשבת דבשאינה קשורה לו כלל פשיטא דילמא נפלה לה ואתי לאתויי:

בגימון. כמין עול והאי גימון לישנא דמיכף הוא כדכתיב הלכוף כאגמון ראשו ובירושלמי אית תנאי תנו גימון כמו הלכוף כאגמון ראשו ואית תנאי תנו גימול כמה דאת אמר ותעלהו עמה כאשר גמלתו:

בעור הקופד. קופד בדל"ת גרסינן: ומפרש בירושלמי שהוא נותן עור קופד בין דדיה בשביל שלא תניק את בנה:

ולא ברצועה. בריש פירקין מייתי לה וקאמר תנן התם ולא ברצועה וכו' ודוגמתה כתבתי בפ"ק דפסחים סי' ד': ופליגי עלה בריש פירקין רב ושמואל רב אמר בין לנוי דהיינו שצובעה וקולעה לנוי בין קרניה כמין קליעה מקרן לקרן ואינו אוחזה בה בין לשמור דהיינו שאוחזה בה אסור דפרה מנטרא בלא אחיזה ושמואל אמר לנוי אסור לשמור מותר. ובטור א"ח סי' תקכ"ב נראה דס"ל ז"ל דבי"ט נמי מיירי:

פרתו של ר' אלעזר בן עזריה היתה יוצא. לא שלו היתה וכו' דלא יתכן לפרש פרתו ממש דהיכי קתני פרתו דמשמע חדא ותו לא והא תריסר אלפי עגלים הוה מעשר ר' אלעזר בן עזריה מעדריה בכל שתא ושתא. ובירושלמי א"ר אידי דחומריה [ד] בירושלמי לפנינו הגי' דתוטריה ויפה העיר כי היא שם העיר של ר"א וכן מצינו בירוש' בפ"ק דשבת ריש הל"ג מן תוטרה לנהרדעי ובקרבן העדה נשתבש בזה ע"ש.] [הגה"ה [ה) גם כאן הכתב מטושטש בראשית ההגה"ה] נלע"ד דחומריה היא עירו של ר' אידי ויש נוסחאות דגרסי דהועדיא והיא מקום ר' אידי ועתה מפר' ר' אידי דמלת פרתו דקתני הוי כנוי לאשתו של ר' אלעזר ב"ע שיצאת ברצועה שבין קרניה ר"ל באיזה תכשיט בראשה דומה לרצועה ולפי זה אתי שפיר מדויק סמיכות במה אשה יוצאה וכו':] אשתו היתה מנין שאשתו קרויה עגלה דכתיב לולא חרשתם בעגלתי א"ר חנניה פעם אחת יצאת והושחרו שניו מן הצומות:

פרק ו

משנה א

במה אשה יוצאה. דהוי תכשיט ולא שייך בה למיגזר דילמא אתי לאתויי ד' אמות ברה"ר ובמה אינה יוצאה במידי דהוי משאוי א"נ דהותכשיט אלא דשייך למיגזר דילמא אתי לאתויי ד' אמות. גם הכא נמי הגיה ה"ר יהוסף ז"ל בקמץ יוצא. ומחק הה"א וכן בכולהו. ונלע"ד דהא דלא תני במה אדם יוצא ובמה אינו יוצא והדר ליתני לא תצא אשה וכו' לא יצא האיש וכו' דהרי מלת אדם היא כוללת איש ואישה והוי נמי דומיא דקתני בריש פירקין דלעיל במה בהמה דמלת בהמה כוללת כל מין בהמות והדר מפרש גמל וחמור וכו' נראה לע"ד שהטעם הוא משום דנשים שחצניות הן לצאת ולהראות יותר מן האנשים לכן תלה תחלה הכל בה ובזה מתורץ ג"כ אמאי לא תני במה האיש יוצא ובמה אינו יוצא והדר ליתני דיני אשה ולזה ג"כ תמצא שדבר שאינו מצוי אלא מעט מזער שונה אותו באחרונה דהיינו הקיטע וביצת החרגול ודו"ק:

לא תצא אשה לא בחוטי צמר. וכתבו תוס' ז"ל דכי אסרינן חוטי צמר וחוטי פשתן ורצועה שבראשה משום לתא דטבילה היינו דוקא שלא לקלעה בהן שערה אלא שקשרה אותו בהן אבל בשקלעה ליכא למיחש להכי דהא אמרינן לקמן בס"פ המצניע דגודלת חייבת חטאת משום בונה וכיון שכן סותרת קליעתה חייבת נמי משום סותר הלכך כי מתרמיא לה טבילה של מצוה ליכא למיחש דעבדי הכי. וכתבו עוד דמאי דאסרינן בכל הני דמתני' דילמא מתיא להו ד' אמות ברה"ר דוקא בתכשיטין קטנים שאין אדם מרגיש בהן דאלת"ה א"כ לא תצא אשה בסרבל ולא בחגורה שבמתניה שמא תשכח ותעבירם אלא ודאי דוקא בתכשיטין קטנים הוא שחששו אבל לא בתכשיטין גדולים ולפיכך מתרת אשה חגורתה ברה"ר וחוגרת כדאמרינן לקמן גבי קמיע מומחה דקושר ומתיר אפי' ברה"ר. עוד כתבו בשם ר"ת ז"ל דהנך תכשיטין דאסירי משום דילמא שלפא ומחויא דוקא בנשים הוא דחיישי' להכי לפי שדעתן קלה עליהן להתפאר בתכשיטיהן אבל באנשים דלא עביד הכי שרי ויש ראיה לדבריו בירושלמי בפירקין דאמרי' התם תכשיטין למה הן אסורין א"ר אבא על ידי שהנשים שחצניות הן היא מתירתן ומראתן לחברתה והיא שכיחה ומהלכת בהן ד' אמות הרי זה מפורש כדברי ר"ת ז"ל ואע"פ שאמרו שם במקום אחר וכו' עד אבל לעולם תכשיטין מותרין לאיש. לשון הר"ן ז"ל. וכתוב בספר כלבו סי' ל"א כל הדברים שמנו חכמים במשנה אם יצאת ברה"ר גמורה פטורה שלא אמרו לא תצא כי אם לכתחלה בין משום חשש טבילה בין משום דילמא

שלפא ומחויא הלכך אין החיוב כ"כ לאסור ברה"ר שלנו שדומה כגזרה לגזרה שאין אסור לצאת אלא משום דילמא שלפא וכי שלפא נמי לא אתיא לאתויי ברה"ר ע"כ.

עד שֶׁתַּרְפֵּס. גרסי התי"ו בפתח והרי"ש בשו"א: ומתני' דלא כר' יהודה שהוא סובר חוטי צמר נמי אין חוצצין אבל בחוטי שיער מודים לו חכמים כדתנן לקמן יוצאה אשה בחוטי שיער וכו' ופלוגתייהו ברפ"ט דמסכת מקואות:

ולא בכבול. בבבלי וירושלמי תני רשב"א מתיר בכבול:

בפי' ר"ע ז"ל לשון המתחיל לרה"ר וכו' עד וכל הנזכר למעלה אסורין אף בחצר. אמר המלקט שמא תצא בהן לרה"ר וחדא גזירה הוא דגזור וכו'. עוד באותו הלשון ורמב"ם ז"ל פירש דלר"ה קאי אכולהו. אמר המלקט וקשה לפי פירושו למה לא חשיב אח"כ לקמן בסי' ה' רק כבול ופאה נכרית לחצר: והקשו תוס' ז"ל וא"ת ואמאי לא תני נמי הכי ברישא פאה נכרית בהדי כבול דאין יוצאין בה לרה"ר כדקתני להו בסיפא גבי התירא וי"ל דמילתא דפשיטא היא דאסור לצאת בה לרה"ר דודאי משלפא משום דמחכו עלה. ע"כ:

ולא בעיר של זהב. ופי' רש"י ז"ל שהוא תכשיט עגול ומציירין בו כמין עיר ירושלים ויש באמצע לשון שמחברין אותו למלבוש ור"ת פי' שהוא כמין עטרה לראש כדאמרי' בפ' בתרא דסוטה מאי עטרות כלות עיר של זהב. ור"מ פליג עלה וקאמר דחייבת חטאת ור' אליעזר שרי לכתחלה בברייתא דבגמ' בפירקין ובר"פ תולין גם בירוש' דפירקין וכן בעדיות פ' שני אמרו לפני ר' עקיבא משום ר' אליעזר יוצאה אשה בעיר של זהב ופסק הרמב"ם ז"ל שם דהלכתא כותיה דר' אליעזר היפך ממה שפסק בפי"ט דהלכות שבת סי' ו':

ולא בקטלא ולא בנזמים. מפר' בגמ' קטלא מנקטא פארי פירשו רש"י והר"ן ז"ל בגד שיש בו שנצים כעין מכנסים ומכנסת בו רצועה רחבה וקושרת סביב צוארה והבגד תלוי על לבה והוא חשוב ומצוייר בזהב. ע"כ:

משנה ב

לא יצא האיש וכו'. משמע דבטלטול מותר ודלא כר"ש בן אלעזר דאסר אפי' בטלטול ושמא ינעלנו:

בסנדל המסומר. ולא שנו אלא לחזק אבל לנוי מותר ובגמ' מפרש כמה הוי לנוי: וצורת סנדל זה היתה ידועה להם ואין אנו בקיאין בו. ומ"מ עיין בפי' הר"ן ז"ל ד"ה ונקטינן משמעתין וכו' ותמהתי שמצאתי בפי' ה"ר יהונתן ז"ל סנדלר המסומר של עץ הוא ותוחבין מסמרין לחזק התחתון עם העליון ובלע"ז נקראין צוויקוש ע"כ. וכתוב בטור

א"ח סי' ש"א ומנעלים שלנו המסומרים אינם בכלל סנדל המסומר ומותר לצאת בהן ומ"מ נהגו בהן איסור ואין לפרוץ גדר ע"כ. ועי' עוד שם בב"י. ובספר האגור סי' ת"נ וסי' תנ"ח.

בפי' ר"ע ז"ל ומפני שמעשה זה בשבת היה וכו' [הגה"ה מצאתי כתוב בפי' ה"ר יהונתן ז"ל וטעמא כדי שלא יהפך ימי שמחתם ומועדם לאבל וימנעו ממצות שבת ויו"ט שהוא חובה על כל ישראל להתענג בהם ולשמוח בהם על כל הטובה אשר עשה השם לישראל שהבדילם לגוי מגויי הארצות ונתן להם חוקים ומצות טובי' וימים ידועים לשמור מצותיו שלא יהיו טרודים בעסקי העולם ולא יצא יום א' מכל ז' ימי השבוע שלא יעבדוהו באותו היום בכל לבם ויום השבת על כולם שיש אדון לעולם שבראו בחכמתו ברצונו במאמרו בששה ובסוף הששי יצר האדם לעבדו ולהכירו שאם יעבדנו בכל לבו תנוח נפשו בעולם שכולו ארוך ונתן לו לזכר יום השבת שנח בו ושבת ושמח בכל מיני העולם שמצא הכל עשוי בלא יגיעה ע"כ:]. ובגמ' דהא דלא גזרו בתעניות שעל הגשמים וכו' [הובא בתוי"ט].

ולא בתפילין. גמ' אמר ר"ס לא תימא אליבא דמ"ד שבת לאו ז"ת הוא הוא אלא אפי' למ"ד שבת ז"ת לא יצא דילמא אתי לאתויי ד"א ברה"ר כשיצטרך לפנות ואיכא דמתני לה אסיפא ואם יצא אינו חייב חטאת אמר רב ספרא לא תימא אליבא דמ"ד שבת זמן תפילין הוא אלא אפי' למ"ד שבת לאו זמן תפילין הוא אינו חייב חטאת מ"ט דרך מלבוש עבידא:

ולא בקמיע. שתולין וכו'. לשון ר"ע ז"ל עד אע"פ דלא אתמחי קמיע. אמר המלקט דיקא נמי דקתני בזמן שאינו מן המומחה ולא קתני בזמן שאינו מומחה דהוי משמע שפיר דקאי בין אגברא בין אקמיע כמו שהוכיחו תוס' ז"ל ש"מ ופי' רש"י ז"ל אברייתא דמייתי בגמ' קמיע אינו אלא לשון קשר ודעיקרין של שרשי סממנין נמי קרוי קמיע. ונלע"ד דקמיע דינו באשה כדינו באיש אלא דנקטי באיש משום דדמי לתפילין דלא שייכי רק באיש ואי דרך האיש בקמיע טפי מאשה ניחא טפי וכן משמע שנוהג ג"כ באשה דין קמיע מלשון הרמב"ם ז"ל שם ביד שכתב סתם ויוצאין בקמיע וכו' וגם כן משמע מלשון הטור:

משנה ג

לא תצא אשה במחט נקובה. ונראה מפי' ר"ע ז"ל דמחט נקובה לכל אשה קרוי דרך אומנתו שאפי' תחובה לו בבגדו חייב. ואי מפרשינן דמיירי דוקא במוציאה בידו אתיא שפיר רישא נמי אליבא דר"מ. ואחר שכתבתי זה מצאתי מה שכתוב בסמוך בשם הירושלמי:

ולא בטבעת שיש עליה חותם. גמ' וחלופיהן באיש פי' דטבעת שיש עליה חותם אם יצא פטור ואם אין עליה חותם ויצא חייב חטאת רש"י ז"ל. אבל ר"ת ז"ל פי' דאחיוב חטאת לחוד קאי דאם אין עליה חותם חייב חטאת אבל טבעת שיש עליה חותם האיש מותר לכתחלה דלא גזרו חכמים באיש דילמא שליף ומחוי שאין דרכו בכך להיות שחצן להראות לחברו כדרך האשה וכן ברמב"ם שם פי"ט סי' ג' ועיין בב"י או"ח סי' ש"א וגם בהרא"ש ז"ל: והרי"ף ז"ל פ' דקאי בין אמחט בין אטבעת וז"ל וחלופיהן באיש כלומ' אם יצא האיש במחט שאינה נקובה ובטבעת שאין עליה חותם חייב חטאת ואם יצא בטבעת שיש עליה חותם ובמחט נקובה פטור אבל אסור ע"כ. וכתבו עליו הרא"ש והר"ן ז"ל דלא נראו דבריו דהיאך יתחייב האיש חטאת במחט שאינה נקובה והא הוצאה כלאחר יד היא ועוד בשלמא בטבעת שייך למימר וחלופיהן באיש דבאשה באין עליה חותם הוי תכשיט יש עליה חותם הוי משוי ובאיש להפך וכו' אבל במחט בין נקובה בין אינה נקובה הוי משא לאיש ע"כ. ופי' בבית יוסף א"ח סי' ש"א ונראה שדעתו לומר שאין דרך האיש לצאת בשום מחט לא נקובה ולא בלתי נקובה ולכן תמה דהיאך יתחייב האיש במחט שאינה נקובה הוצאה כלאחר יד הוא כלומר שמאחר שאין דרכו להוציא מחט שאינה נקובה הוי מוציא שלא כדרך המוציאין ופטור ומה שכת' ועוד דבמחט בין נקובה בין שאינה נקובה הוי משוי לאיש ה"ק לפי דברי הרי"ף ז"ל דמחייב לאיש במחט שאינה נקובה משום דכיון דאינה תכשיט לו הוי משוי ה"ל לחייב גם בנקובה דגם היא אינה תכשיט לו והוי משוי אלא ודאי בין נקובה בין שאינה נקובה אינה תכשיט לאיש ופטור ע"כ. וכתב בסוף דבריו נמצאו שלש מחלוקת בדבר לדברי הרי"ף ורמב"ם ז"ל איש היוצא במחט נקובה חייב ובשאינה נקובה פטור ולדברי הרא"ש ז"ל בין בנקובה בין שאינה נקובה פטור ולדברי הרב המגיד באינה נקובה חייב ובנקובה פטור כאשה ע"כ [עי' בדרישה ופרישה ובב"ח מ"ש שם על הב"י.]:

ולא בכוכלת. בשני כפי"ן צריך להיות וכן הוא בירושלמי וכ"ה בספרי כתיבת יד וכן בערוך. וכן הגיה החכם ה"ר יהוסף אשכנזי ז"ל:

של פיילטום. כך הגיה החכם הנ"ל הפ"א בחיר"ק והלמ"ד בשו"א והיו"ד הראשונה בקמ"ץ והטי"ת בשורק ומחק הנו"ן וכתב תחתיה מ"ם סתומה:

ואם יצאת חייבת חטאת דברי ר"מ. ירושלמי תני לא יצא החייט במחטו שבכליו ולא הלבלר בקולמוס שבאזנו ולא הצבע בדוגמא שבאזנו ולא השולחני בדינר שבאזנו ואם יצאו הרי אלו פטורין דברי ר"מ וחכמים אומרין אומן דרך אומנתו חייב הא שאר כל אדם יוצאין בכך מחלפא שיטתיה דר"מ דהכא קפטר ליה ובמתני' קא מחייב א"כ אבין

בשם ר' יוחנן תמן דרך הוצאה בנשים ברם הכא אין דרך כל העם לצאת בכך. מחלפא שיטתייהו דרבנן דהכא פוטרין בכוכלת ובצלוחית של פוליטון הא במחט שאינה נקובה חייב אע"פ שאינו דרך קאמרי אומן דרך אומנתו חייב הא שלא כדרך אומנתו פטור ובמתני' תנן וחכמים אומנתו א"ר יודן תפתר באשה גֶּדֶלֶת דהויא דרך אומנתה לקלע בה את השיער:

וחכמים פוטרין בכוכלת וכו'. ובברייתא פליג ר' אליעזר אחכמים ואמר דיוצאה לכתחלה בכוכלת דמאן דרכה למיפק בכוכלת אשה שריחה רע ולא שלפא ומחויא גנותה. אבל בברייתא אחרת קאמר ר' אליעזר פטור וא"כ צ"ל דפטור ומותר קאמר כמו שפירשו תוס' ז"ל בריש מכילתין והוא תירוץ בגמרא הכא בפירקין אלא דכי קאי אר"מ דאמר חייב אמר איהו פטור. ואיתא נמי להאי ברייתא קמייתא בר"פ ר"א דתולין וכמו שכתבתי שם ראש הפרק. ואם אין בכוכלת בושם כ"ע מודו דחייבת חטאת דלאו תכשיט הוא שמתוך פי' רש"י ז"ל משמע שהיא סברת ר' אליעזר בלבד ע"ש:

משנה ד

ר' אליעזר אומר תכשיטין הן לו. דכתיב חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך. ויש להסתפק אם לר' אליעזר מותר לכתחלה או פטור אבל אסור:

וחכמים אומרים וכו' ק"ק דנראה דחכמים היינו ת"ק. ובגמ' תניא אמרו לו לר' אליעזר וכי מאחר דתכשיטין הן לו מפני מה הן בטלין לימות המשיח אמר להן לפי שאינם צריכין שנאמר לא ישא גוי אל גוי חרב ע"כ. ומטעם זה יש שמוחקים סיפיה דקרא מן המשנה מדברי חכמים ואין צורך חדא דחכמים לא קשה להו מידי מסיפיה דקרא ועוד דבגמ' איכא דאמרי דהכי השיב להן ר' אליעזר לחכמים אף לימות המשיח אינם בטלין:

בירית. ועיין בהר"ן ז"ל בפ' כל הכלים דף קמ"ז ע"ב:

כבלים טמאין ואין יוצאין בהן גרסי'. ותימה לע"ד אי בירית לא שייכא כלל באיש למה שנאה הנה גבי איש דלקמן בס"פ גבי הנהו דקתני בהן דין שבת ודין טומאה שייך טפי למתנייה או גבי אשה:

משנה ה

יוצאה אשה בחוטי שער וכו' ובגמ' תנא ובלבד שלא תצא ילדה בשל זקנה וזקנה בשל ילדה. וילדה בשל זקנה כדי נסבה דכיון דגנאי הוא לה פשיטא דאיכא למיחש דילמא מחייכי עלה אלא אגב גררא דזקנה בשל ילדה נקטיה דהתם אשמעינן דאע"ג דשבח הוא לה זימנין מחייכי עלה. וע"ש במגיד משנה סי' ט' כי דבריו ז"ל שם תמוהין כמו שכתוב שם בכסף משנה ובריש פירקין מוקמינן לה דלא כר' יהודא דלדידי' אפי' בחוטי צמר

נמי יוצאה דלדידיה לא חיישינן שמא תתיר חוטי הצמר דהא לא חייצי לענין טבילה וכדתנן ברפ"ט דמקואות ר' יהודה אומר של צמר ושל שיער אינם חוצצין מפני שהמים באין בהן וחכמים לא הודו לו רק בחוטי שיער ומש"ה יוצאה בהו בשבת וכבר רמזתיו לעיל בריש פירקין:

לחצר. ס"א בחצר בבי"ת. ומתני' דלא כר' ענני בר ששון דפליג עליה דרב בגמ' ואמר משום ר' ישמעאל בר' יוסי הכל מותרין בחצר ככבול. אבל חכמים ס"ל לא התירו לה רק דוקא שני תכשיטין הללו בחצר כדי שלא תתגנה על בעלה דמדקתני לחצר דייקי' הא לרה"ר אסור וכן ברמב"ם שם פי"ט סי' ז':

במוך שבאזנה. לאו דוקא אשה דה"ה איש כדמוכח בגמ' דר' יוחנן היה יוצא במוך שבאזנו וכן נמי ר' ינאי:

במוך שהתקינה לנידתה. באותו מקום שיבלע בו הדם עכ"ל ר"ע ז"ל. אמר המלקט כן פי' רש"י ז"ל והקשה ר"י ז"ל דהא אסקינן לעיל בפ"ק דכל לאצולי טינוף חשיבא הוצאה ולא מיקרי משום הכי דרך מלבוש לפיכך פי' שר"ל שמגין על הדם שלא יפול על בשרה וישרוט אותה כשיבש ומש"ה חשיב דרך מלבוש:

בפלפל. עי' תוס' פ' המוצא תפילין (עירובין דף ק"ב) ופירשו רש"י והר"ן ז"ל פלפל ארוך שנותנת בפיה מפני ריח הפה:

גלגל מלח. כמו גרגר מלח רש"י והר"ן ז"ל:

ובכל דבר שתתן לתוך פיה. זנגביל אן קנמון ופי' רש"י ז"ל שנתנה לתוך פיה מבעוד יום ? ע"ש משמע דהוה גריס שנתנה לתוך פיה וכן הוגה בתלמודו של הרב בצלאל אשכנזי ז"ל: וכתוב בסמ"ג מל"ת סי' ס"ה דיוצאין במוך שבסנדל אפי' לכתחלה וסיפא דקתני ובלבד שלא תתן וכו' לא קאי אלא אפלפל וגלגל מלח שבפיה שנראה כשנותן בשבת כמי שרוצה להוליכו למקום אחר דרך רה"ר ומערים להוציאו בענין זה עכ"ל ז"ל וכן בכלבו סוף סי' ל"א. ודומה שהיא מחלוקת בירושלמי וגם תוס' ז"ל ס"ל דקאי גם אמוך שבאזנה ושבסנדלה ושהתקינה לנדתה. ואיכא בפוסקים נמי מאן דמספקא להו אי לא קאי רק אגלגל מלח ואכל דבר שתתן אבל לא אפלפל כמו שכתוב בבית יוסף א"ח סימן ש"ג:

שן תותבת ושן של זהב. הכריח הר"ן ז"ל דודאי תרתי קתני מתני' כמשמעות פשטן של דבריו ובתרוייהו פליגי רבי ורבנן. ובירושלמי משמע דשן תותבת הוא של עץ ורבנן אסרי בתרוייהו דמתוך שהיא נכרת בין שאר השנים שיילי מינה חברותיה לאוויי להו ומחויא אבל של כסף לא מינכרא ולא שיילי מינה ומש"ה שריא אפי' לרבנן כדאיתא בגמ' עכ"ל הר"ן ז"ל. ונתמעטו בפירושו שני הפירושים שכתב רש"י ז"ל ע"ש בגמ' עליהם: וז"ל

הירושלמי שן תותבת מאי אית לה כלומר מ"ט אסרוה ומשני עוד היא מבהתא מימר לנגרא עביד לי חירי ואי נפלה לה מחזרא לה ע"כ. וז"ל הגמ' לא שנו אלא של זהב אבל בשל כסף ד"ה מותר מפני שדומה לשאר השנים א"נ היינו טעמא דשל זהב משום דחשיבה אתיא לאחוויי ולכך אסור אבל של כסף לא חשיבא ולא אתי לאחוויי. גמ' אמר אביי רבי ור' אליעזר ור"ש בן אלעזר כולהו ס"ל דכל מידי דמיגניא בי' לא אתי לאחוויי רבי הא דאמרן במתני' ר' אליעזר דתניא ר' אליעזר פוטר בכוכלת ובצלוחית של פוליטון רשב"א דתניא כלל אמר רשב"א כל שהוא למטה מן השבכה יוצאה בו דלא חיישינן דילמא שלפא ומחויא דמיגלי שערה למעלה מן השבכה אין יוצאה בו:

משנה ו

יוצאין בסלע שעל הצינית. בירושלמי משמע דלאו דוקא סלע דה"ה אפי' טס אבל בגמ' דילן מפרש דדוקא נקט סלע שהוא קשה להגן על המכה מקוצים ויתדות הדרכים וגם יש בו לחלוחית היוצא מן הכסף וגם יש בו צורה דכולהו צריכא לרפאות המכה ולמעוטי טסא דאע"פ שהוא קשה מ"מ אין בו צורה ולא מסי למכה ואשכחן דכוותה בגמ' בפ' מי שהיה נשוי (כתובות דף צ"ג) איסתירא דציניתא גבי הותירו או פחתו ושם פי' הר"ן ז"ל וז"ל מי שיש מכה בפרסת רגלו מתחת קושר מהם שם דמעלייא ליה חלודה דידה וצורתא דידה עכ"ל ז"ל:

הבנות יוצאות בחוטין גרסינן וכתב ה"ר יהוסף ז"ל אי לאו דמסתפינא מרבותי אמינא דה"פ דמתני' הבנות יוצאות בחוטין כלומר בכל מיני חוטין אפי' של צמר ושל פשתן שבראשה דליכא למיחש בהו משום טבילה שאין שייך בם טבילה אלא שאחד עומד ע"ג וע"כ ליכא למיחש דילמא אתי לאתויינהו כדאמרי' לקמן אבל עשרה בני אדם מסתפגין באלונטית וכו' ומביאין אותו בידן ולא חיישינן לסחיטה דכיון דאיכא דעות מדכרי אהדדי עכ"ל ז"ל. ובירושלמי משמע דהני חוטין לא קאי אאזניהם ומשמע נמי דהוי חוטי שיער דרמי מינה עלה דהא דתני ובלבד שלא תצא ילדה בשל זקנה וכו' שהבאתי לעיל דהכא קתני יוצאות בחוטין סתם ולא פליג כלל וא"ר בא בשם רב יהודה אפי' כרוך על צוארה לנוי ומשני דמתני מיירי שחוטי השער קצרים כ"כ שאינה יכולה לראותו שאינו מגיע מצוארה לחוטמה הלכך לא חיישי' אפי' ילדה בשל זקנה עיין עליו. ורש"י ז"ל כתב בלשון שני וי"מ חוטים שקולעת בהן שערה דאסרי' גדולה בר"פ התם משום דשכיח בהו טבילה [אבל] קטנות דלא שכיחא בהו טבילה שרי ולשון ראשון הגון מזה חדא דקטנות נמי צריכות טבילה לטומאת מגע משום טהרות ואף נדות נמי שכיחא בהו

כדתניא מעשה היה והטבילוה קודם לאמה ועוד מדקתני אפי' בקסמין איכא למשמע דחוטין נמי אאזנים קיימי דאי חוטי הראש לא שייך למיתני אפי' בקסמין ע"כ:
ואפילו בקסמין. ירושלמי אבא בר בא מפקד לשמואל בריה לא תקבל עלך מתני' אלא אבל לא בקסמין שבאזניהם ע"כ וגם מזה משמע נמי דחוטין לא קאי אאזניהם. ונראה שזהו אבוה דשמואל דאיתא בגמ' דילן דלא שביק לבנתיה דנפקי בחוטין ופריך עליה ממתני' ומשני חוטים דבנתיה דאבוה דשמואל דצבעונים הוי דחיישי' למשלף ואחויי:
ערביות רעולות גרסי' מלשון והשרות והרעלות:

משנה ז

פורפת וכו'. פי' ויוצאה בה בשבת. ופי' רש"י ז"ל על האבן פי' אבן שהכינו מע"ש. ובירוש' תני ר"ש ב"א גמליאל אומר ל"ש אלא מטבע ואבן הא באגוז מותר מפני שהוא מיטלטל ועי' בב"י סי' ש"א. וכ' הרמב"ם ז"ל שם פי"ט וכן לא תפרוף על המטבע לכתחלה בשבת מפני שאסור לטלטלו ואם פרפה יוצאה בו ע"כ וכתב בית יוסף שם סוף סי' ש"ג ומשמע דה"ק אם פרפה בשבת על המטבע יוצאה בו וזה ודאי חדוש הוא שחדשו הרמב"ם ז"ל ונראה שטעמו משום דמאחר שנפרף המטבע בטלית אינו מטלטלתו עוד למטבע אלא אגב הטלית ומה לי נפרף מבע"י מה ליה נפרף עכשיו אלא שבספרי הרמב"ם ז"ל החדשים כתוב מבחוץ על ואם פרפה פי' מע"ש ע"כ וכן כתבו הרב בעל הטור ז"ל שם בשמו ז"ל וז"ל וכתב הרמב"ם ז"ל אם פרפה המטבע מאתמול מותר לצאת בו ע"כ:

משנה ח

הקיטע וכו'. בגמ' בעי רבא מרב נחמן היכי תנן הקיטע יוצא ור' יוסי אוסר או אין הקיטע יוצא ור' יוסי מתיר ומסיק ור' יוסי אוסר ומתנחו בה סימנא סמך סמך ודומיא דהאי בעיא בעינן בפ' כל הנשבעין וכמו שכתבתי שם סי' ד'. ונלע"ד דלר"מ דקרי ליה מנעל אין נכנס בו לעזרה ולר' יוסי דלא קרי ליה מנעל נכנס בו לעזרה ומשום דהא בהא תליא לא איצטרך למיתנייה היכא דאיכא פלוגתא אבל מצאתי שכתב הר"ן ז"ל הקטע יוצא בקב שלו דברי ר"מ דקסבר ר"מ דמנעל דידיה הוי ולא חיישי' דילמא מישתליף ואתי לאתויי ור' יוסי אוסר דנהי דר' יוסי נמי מודה דמנעל הוא אפי' הכי גזרו דילמא משתליף ואתי לאתויי ד' אמות ברה"ר הכי אסיק רבא פלוגתייהו דר"מ ור' יוסי בפ' שני דיומא ולא כן פי' רש"י ז"ל בכאן עכ"ל ז"ל. ובפ' אין צדין ברב אלפס בדף רצ"ג גבי הא דתניא התם אין הסומא יוצא במקלו הקשה הר"ן ז"ל דמ"ש מקטע דקתני הכא דיוצא בסמוכות שלו ותירץ דקטע שאני לפי שאינו יכול להלך אלא בסמוכות אבל סומא אפשר לו בלא

מקל ולפיכך קטע שאינו יכול להלך בלא מקלות יוצא בהן בשבת ע"כ וכתב שכן כתבו תוס' ז"ל. וב"י בסי' ש"א כתב בשם רבינו ירוחם שדבר פשוט הוא שאינו עושה קב זה להלוך שעכ"פ הוא צריך למקלות שמותר לצאת לפי שצורך הלוכו הן אבל כוונת עשיית קב זה כדי שלא יראה חסר רגל אלא נכה רגל הלכך כיון דאינו צורך הלוכו אסור ע"כ:

אם יש לו בית קבול כתיתין וכו'. רמב"ם פכ"ה מהל' כלים הי"ט ובגמ' אמר אביי טמא טומאת מת ואין מטמא מדרס רבא אמר אף טמא מדרס וכתבו תוס' ז"ל פי' הרב ר' פורת לרבא הא דלא קתני ברישא דמתני' ואם יש לו בית קבול כתיתין טמא מדרס בהדיא כדקתני בסיפא משום דהוה משמע אבל אם אין לו בית קבול טהור מן המדרס אבל טמא טומאת מת ולא היא דהא פשוטי כלי עץ הוא ולהכי תנא טמא סתמא דבכה"ג טמא הא אין לו בית קבול כתיתין טהור לגמרי וא"ת למה ליה בית קבול כתיתין תיפוק ליה דכל הטמא מדרס טמא טמא מת וי"ל דבית קבול כתיתין עושה אותו ראוי למדרס ע"כ. ועיין בתוס' יומא פ' בתרא דף ע"ח:

מדרס. מצאתי שנקד הר"מ די לונזנו ז"ל מדרס המ"ם בחיר"ק והדל"ת בשו"א והרי"ש בפתח:

בפי' ר"ע ז"ל לשון המתחיל כסא יש קיטע וכו' עד ולא מנחי אארעא כצ"ל:

ואין יוצאין בהן בשבת. לא קאי רק אסמוכות שלו אבל כסא לא קתני ליה רק לאשמועינן דטמא מדרס אבל יכולין לצאת בו עיין בבית יוסף א"ח סי' ש"א. ופי' בערוך סמוכות שלו טמאים מדרס פי' סמוכות של קב טמאים מדרס שהוא כמנעל שהולכין עליו כך הולך על זה ויוצאין בהן בשבת דאין יכול להלך אלא בהן ולא הוי משא ונכנסים בהן לעזרה דאינו מנעל:

כסא וסמוכות שלו. פי' מי שנקטעו שתי רגליו עושין לו כעין כסא שמהלך עליו ועושין לו סמוכות שמגינין על השוקיים שלא יגררו לארץ והני נמי טמאים מדרס לפי שסומך עליהן ואין יוצאין בהן בשבת לפי שיכול להלך בלא אותן סמוכות ואין נכנסין בהן לעזרה דהואיל ומגינין על הרגל כמנעל הרי הם כמנעל ואסור ליכנס בה לעזרה.

פי' גאון אם יש לקב בית קבול כתיתין כגון שיש ברכובת הקטע חתיכה בולטת ונחסר לה בקב מקום קבול שמניחה בו טמא הקב הסמוכות שלו טמאין במדרס הזב ויוצאין בהן בשבת שאינו משוי ונכנסין בהן לעזרה שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד והסמוכות אין מגינות אבל כסא סמוכות טמא מדרס שהוא כלי ואין יוצאין בה בשבת שאינה תכשיט ואין נכנסין בהן לעזרה שנמצא כרוכב ואינו עומד שהיא מגעת לארץ

עכ"ל ז"ל. ובגמ' תני תנא קמיה דר' יוחנן נכנסין בהן לעזרה. א"ל אני שונה אשה חולצת בו ואת אמרת נכנסין תני אין נכנסין בהן לעזרה:

אנקטמין. ס"א לוקטמין ופי' הרמב"ם ז"ל מנעל של עץ. ועוד שם בפי"ט דהלכות שבת סי' ט"ו ושם לא הביא בבא דסמוכות שלו ולא בבא דכסא וסמוכות שלו ומתוך פירושו למשנה קצת יש לי להסתפק אם הוא מפרש בבא דכסא וסמוכות שלו על איזה כסא שיהיה אפי' של כל אדם בריא ע"ש:

משנה ט

בקשרים. בפירוש ר"ע ז"ל וקושרה לבן בשמאלו. אמר המלקט וסימנך תפילין. ופירש הרמב"ם ז"ל שהאב לוקח שרוך נעלו הימני ויקשרנו לו בזרועו השמאלית ע"כ ובי"ד לא הביאה ז"ל אפילו כלשונה. אבל בירושלמי בקשרים בקשרי פואה לרפואה כדפרשה רב יהודה בבבלי וכן בטוא"ח סי' ש"א וז"ל יוצאין במיני עשבים שקושרין אותם בקשרים ותולין אותם לרפואה ע"כ:

וכל אדם. גמ' מאן תנא א"ר אושעיא ר"ש היא דאמר כל ישראל בני מלכים הן רבא אמר באריג בכסותו דלא אתי למישלף ואחויי ודברי הכל. ותוס' פירשו בשם ריב"א דבירושלמי מוקי לה בקטנים דאפי' אי פסיק ומייתי לה ליכא איסורא ומהו וכל אדם דקתני במתני' בין קטנים עניים בין קטנים עשירים. וכתוב בבית יוסף סי' ש"א וז"ל וכיון דאוקימנא לר"ש בשטה בפ' מפנין לא קיי"ל כותיה וממילא קמה לה מתני' אליבא דהלכתא כרבא דאוקמא באריג ע"כ:

משנה י

בביצת החרגול. דעבדי לשיחלא רש"י ז"ל פי' לכאב האזן והרי"ף ז"ל פי' לרפיון הירך כדתנן השחול והכסול איזהו השחול כל שנשמטה ירכו:

ובמסמר הצלוב. פי' בערוך שכן דרך מי שנתחייב להתלות ממיתין אותו תחלה ואח"כ פושטין אותו וקובעין לו מסמר בעץ ותולין אותו באותו מסמר ע"כ. ועיין בתשובת הרשב"א ז"ל סי' תי"ג.

דברי ר"מ וחכ"א אף בחול וכו'. כך היא הגירסא ברוב הספרים וגם ברב אלפס אבל בירושלמי הגי' דברי ר' יוסי ר"מ אומר אף בחול אסור וכך נראה שגורס ר"ע ז"ל וגם הרב המגיד כתב בפי"ט דהלכות שבת סי' י"ג דברי ר' יוסי ונפסקה הלכה בגמרא כר' יוסי ע"כ: וה"ר יהוסף ז"ל הגיה דברי ר' יוסי ר' מאיר אוסר אף בחול משום דרכי האמורי. ובירושלמי אית תנאי תני ומחליף ר' חנינא בשם ר' יוחנן כמתני'. וכתוב בבית יוסף א"ח סימן ש"א ואפילו לספרים דגרסי דברי ר"מ וחכמים אוסרין אף בחול וכו' לא

קיימא לן כחכמים דאסרי מדאמרי' בגמ' אביי ורבא דאמרי תרוייהו כל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי ע"כ ועיין במה שכתבתי בחולין ס"פ בהמה המקשה. וכתב בת' מהר"י קולין ז"ל שורש פ"ח וז"ל וזה שכתוב בסמ"ג ששנה בתוספתא חוקותיהם ודרכי האמורי חוקותיהן הם דברים התמוהין ודרכי האמורי הם הניחושים אע"פ שבכולם שנינו ה"ז מדרכי האמורי פי' לנו הסמ"ג ששני דרכי האמורי יש אחד משום ניחוש ואחד משום חוקות הגוים ע"כ בשנוי לשונו קצת:

פרק ז

משנה א

כלל גדול. בגמ' בבלית וירוש' בעי מ"ט תני כלל גדול אילימא משום דקא בעי למיתני עוד כלל אחר תני כלל גדול והא גבי מעשר דקתני כלל אחר ולא תני כלל גדול ומסיק דהיינו טעמא דדבר שנאמר בו כלל ועונשו גדול מדבר אחר שנאמר בו כלל תני ביה כלל גדול וגדול עונשה של שבת יותר משל שביעית דאילו שבת איתא בין בתלוש בין במחובר ואילו שביעית בתלוש ליתה במחובר איתה וגדול עונשה של שביעית יותר משל מעשר דאילו שביעית איתא בין במאכל אדם בין במאכל בהמה ואילו מעשר במאכל אדם איתיה במאכל בהמה ליתיה ולבר קפרא דתני כלל גדול אמרו במעשר גדול עונשו של מעשר יותר משל פאה דאילו מעשר איתיה בתאנה וירק ואילו פאה ליתה בתאנה וירק. וכתבו תוס' ז"ל ואחרים לא שנו כלל גדול אמרו במעשר לפי שאינו גדול מפאה אלא מדרבנן אבל כלל גדול דשבת גדול משביעית מדאורייתא וכן של שביעית משל מעשר ע"כ:

כל השוכח. כל השכח גרסי' בירושלמי וכן בקצת נוסח' כ"י ומצאתי מוגה ומנוקד כל הַשּׁכֵח ובירוש' אנן תנינן כל השוכח עיקר שבת תנאי דבית רבי כל שאינו יודע עיקר שבת ר' אלעזר כמתני' ר' יוחנן כהדא דתני בית רבי וכן הוא בת"כ פ' ויקרא פ"א דבורא דחטאות:

חייב על כל אב. אב דנקט לאו דוקא למעוטי תולדות דה"ה לתולדות וכו' כדפי' ר"ע ז"ל:

על כל אב מלאכה ומלאכה. בכריתות בפ' אמרו לו איכא מאן דמפרש דמכיון דתני חייב על כל אב מלאכה ומלאכה הה"נ דחייב על כל מלאכה של כל שבת ושבת אף על גב דלא תני ליה בהדיא ואיכא מאן דמפרש דמדלא תנא בהדיא דאינו חייב אלא על כל מלאכה של שבת אחת. ובגמ' בעי חלוק מלאכות מנלן פי' לחייבו חטאת על כל א' וא' אע"פ שבהעלם אחד עשאן ומשני אמר שמואל אמר קרא מחלליה מות יומת התורה

רבתה מיתות הרבה על חלול א' אם אינו ענין למזיד דכתיב כל העושה מלאכה יומת תנהו לשוגג ומאי יומת יומת בממון ובברייתא נפקא להו מקראי אחרינא ומתני' דבסמוך דמני מבעיר בכלל אבות דלא כר' יוסי דאמר בברייתא בהדיא הבערה בלאו לחוד וחלוק מלאכות נפקא ליה לר' יוסי מדה"מ למיכתב קרא אחת וכתב מאחת ותו ה"מ למיכתב הנה וכתב מהנה אלא למידרש פעמים אחת שהיא הנה כלומר שבת לבדו הוא מחלל וחייב חטאות הרבה דאזלינן בתר מלאכות ופעמים הנה שהיא אחת כלומר שחייב אחת על כולן כגון שגגת שבת וזדון מלאכות דאזלינן בתר שבת ומ"ם יתירה דמאחת לרבות שהכותב שם משמעון דהיינו מקצת מהמלאכה שנתכוון חייב הואיל ושתי אותיות הראשונות שם במקום אחר ומ"ם דמהנה לרבות תולדות היוצאות מן האבות ואיתה נמי בפ' הבונה (שבת דף ק"ג.) וכתבו תוס' ז"ל בפ' האורג (שבת דף ק"ו) דר' יהודה אפשר דס"ל הבערה ללאו יצאת או לחלק יצאת וא"נ ס"ל ללאו יצאת נפקא ליה לחלק מהיכא דמפיק לה ר' יוסי אבל לר"ש דפליג עליה התם וס"ל דאיצטריך למיכתב הבערה לחייב מקלקל בהבערה קשה מנא ליה דיצאת ללאו או לחלק וליכא למימר דנפקא ליה לחלק מאחת מהנה כדמפיק ליה ר' יוסי דהא בהדיא פליג ר"ש בהדיא אדר' יוסי ודריש ליה לדרשא אחריתא וי"ל לחלק נפקא ליה מהיכא דנפקא ליה לשמואל בפ' כלל גדול והשתא אתי שפיר הא דהוה קשה שמואל דאמר כמאן לא כר' נתן ולא כר' יוסי דהשתא כר"ש ס"ל עכ"ל ז"ל. וקשה לע"ד היכי קאמר ר' יוסי דמ"ם דמאחת אתא לאשמועינן דאפי' נתכוין לכתוב שמעון וכתב שם דחייב הואיל ושתי אותיות הראשונות שם שלם במקום אחר והא ר' יוסי קאמר לקמן במתני' בפ' הבונה דלא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם והשתא ומה אי משום רשימה בעלמא חייב משום דהוות במשכן שם שהם שתי אותיות שלימות לא כ"ש וא"כ אמאי איצטריך מ"ם דמאחת לחיוביה משום דהוי שם המתקיים במקום אחר ואפשר דלאו קושיא היא דדילמא כיון שנתכוין לכתוב שמעון שלם גרע שתי אותיות שכתב ממנו טפי משתי רשימות ולא הוו אלא כרשימה אחת ולא מיחייב להכי איצטריך מ"ם דמאחת כנלע"ד:

העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא אחת. רמב"ם ספ"ז דהלכות שבת והילך לשונו העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת כיצד הרי שזרע ונטע והבריך והרכיב וזמר בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת א' שכולן אב אחד הן וכן כל כיוצא בזה ע"כ. ומתני' ר' עקיבא היא ודלא כר' אליעזר דמחייב אתולדה במקום אב בכריתות בפ' אמרו לו דלכולהו אמוראי דהתם לא קבל ר' עקיבא מר' אליעזר לחייב אתולדה במקום אב כדכתבי' התם ולדידיה הך

דהואי במשכן וחשיבא קרי לה אב והך דלא הואי במשכן ולא חשיבא קרי לה תולדה ויש גירסא אחרת הך דהואי במשכן חשיבא קרי לה אב הך דלא הואי במשכן חשיבא קרי לה תולדה וכמו שכתבו תוס' ז"ל בר"פ הזורק וברפ"ק דב"ק אלא שזה לשונם בר"פ הזורק אית דגרסי הך דהוות במשכן חשיבא קרי לה אב והך דלא הוות במשכן חשיבא קרי לה תולדה ולפי זה יש מלאכות דהוו במשכן כגון מנכש ומשקה זרעים דלא חשיבי ולא הוו אבות וכן אי גרסי' דהוות במשכן וחשיבא קרי לה אב אבל אי גרסי' הך דהוות במשכן חשיבא וקרי לה אב הך דלא הוות במשכן לא חשיבא וקרי לה תולדה ולפי זה התולדות לא היו במשכן ע"כ ובזה נלע"ד שיובן לשונם שברפ"ק דב"ק ע"ש:

משנה ב

אבות מלאכות. מן התוספות מוכח דגרסי' אלו אבות מלאכות וכן מצאתי שהגיה בתלמודו הרב בצלאל אשכנזי ז"ל. אבות מלאכות אותן מלאכות שהיו במשכן קרוין אבות וכולהו מלאכות אחרנייתא מהנך נפקא והוו תולדות ותולדותיהן כיוצא בהן בין לחטאת בין לסקילה ובירושלמי ר' יוחנן ור"ש בן לקיש עבדין הוויי בהדא פירקא תלת שנין ופלג אפקון מיניה מ' חסר א' תולדות על כל חדא וחדא מן דאשכחון מיסמוך סמכין והן לא אשכחון מיסמוך עבדוניה משום מכה בפטיש. בנוי דר' חייא רבא עבדון הוויי בהדין פירקא שיתא ירחין ואפקון מיניה שית (סכ"י שיתין) מלין על חדא וחדא בשיטת אבוהון דתני ר' חייא הקוצר הבוצר המוסק הגודר התולש האורה כולהון משום קוצר:

מ' חסר אחת. רמב"ם רפ"ז דהלכות שבת ושם מנה עשיית הנירין קודם הנסכת המסכה ובנין וסתירה והכאת פטיש יחד קודם דיני צידה ושחיטה וכו' ובמקום מולח מנה שרטוט וכדאיתא בגמ' וכמו שהעתיק כבר ר"ע ז"ל. ובירושלמי מנין לאבות מלאכות מן התורה ר' יוסי בר בון בשם ר' שמואל בר נחמני כנגד מ' חסר א' פעם שכתב במשכן עבודה ומלאכה רבנן דקיסרין אמרין מן אתרה לא חסרה כלום אלה הדברים אל"ף חד למ"ד תלתין חי"ת תמניא לא מתמנעי רבנן דרשי בין ה"א לחי"ת, ותו איתא התם דרשי אחריני טובא גם בגמ' בבלית ע"ש. ובירושלמי וגם בבבלי בעינן מניינא למה לי ומשני א"ר יותנן לומר שאם עשאן כולם בהעלם א' חייב על כל א' וא' ופי' רש"י ז"ל וסימנא בעלמא אשמועי' לידע כמה חטאות חייב על חלול שבת אחת ע"כ. ובספר אגודה מצאתי כתוב מ' מלאכות חסר אחת נקט האי לישנא ולא נקט שלשים ותשע משום דהם כנגד מלאכות הכתובות בתורה ובפסוק א' אנו מסופקים ויבא הביתה לעשות מלאכתו ע"כ והספק הזה איתיה בגמ' בפ' במה טומנין (שבת דף מ"ט ע"ב). ובמה שאכתוב בסמוך בסוף מתני' בשם הירוש' דפ' הזורק יתיישב ג"כ קצת. ושם בריש מכלתין בדף ו' קאמר

איסי בן יהודה דאחת מאלה המלאכות שנמנו פה אינו חייב על זדונה סקילה אפי' בהתראה ולא ידעי' הי מינייהו ואמרי' התם מכח ברייתא דהמוציא מרשות לרשות אינה בכלל הספק הזה דודאי נסקל המוציא מרשות לרשות אפי' לאיסי אם התרו בו. וגם בר"פ הזורק איכא מאן דלא מסתפק במעביר ד' אמות ברה"ר דסבירא ליה דעל זה נהרג המקושש זאיכא מאן דלא מסתפק בתולש דס"ל דעל זה נהרג המקושש ואיכא מאן דאמר דמעמר הוה וליכא לאיסתפוקי ביה:

בפי' ר"ע ז"ל קודם לשון המתחיל הזורע צריך לכתוב שם סימן הב. עוד באותו לשון שאם היה קרקע קשה וכו' אמר המלקט דהאי תנא בארץ ישראל קאי. הכי מפורש בגמ'. אך ה"ר יהוסף ז"ל הגיה בספרו החורש והזורע וכתב כן מצאתי בכל המשניות החורש והזורע ע"כ והן אמת שכן הוא גם כן בירושלמי ותימה גדול הוא שהתלמוד בבלי אומר דתנא בארץ ישראל קאי והאמוראים של ארץ ישראל אומרים דתנא בח"ל קאי:

החורש. מפורש לקמן במתני' בפ' הבונה דשיעורו בכל שהוא:

הזורע. פי' אפילו כל שהוא. ובגמ' תנא הזורע והזומר והנוטע והמבריך והמרכיב כולן מלאכה אחת הן פי' רש"י ז"ל דנפקא מינה דאי עביד להו כולהו בהדי זורע לא מחייב אלא חדא דהעושה מלאכות הרבה וכו' וכולהו אבות מלאכות אלא שזורע בזרעים והני באילנות אבל זומר הויא תולדה ע"כ. אבל הרמב"ם ז"ל משמע מתוך דבריו ז"ל שם פ"ז דגם זומר הוי אב ע"ש וכן בסמ"ג לאוין ס"ה: החורש והחופר והחורץ כולן מלאכה אחת בירושלמי מפרש כולן תולדות לחרישה ודלא כסמ"ג שם שפירש כולן אבות שכולן ענין יד הן הקוצר והבוצר והגודר: [

[הגה"ה גירסת הערוך בערך גד גודד בדל"ת כמו גודו אילנא כבר כתבתי בזה ספ"ק דשביעית סי' ב'] והמוסק והאורה כולן מלאכה אחת הן: הדש והמנפץ והמנפט כולן מלאכה אחת הן:

והמרקד בנפה וכו'. לשון ר"ע ז"ל עד משום דשלשתן היו במשכן. אמר המלקט כתבו תוס' ז"ל והא דלא' קתני כותש אע"ג דהואי במשכן בסממנין תירצו בגמ' שכן עני אוכל פתו בלא כתישה ומיהו ודאי אב מלאכה היא ובכלל דש היא ע"כ:

והאופה. ירושלמי את חמי אפייה תולדה לבשול ואת אמר הכין אלא בגין דתנינן סדר עיסה תנינתה עמהן. וקשה לע"ד מה שכתבו תוס' ז"ל רפ"ק דב"ק וז"ל ועוד דנוטע ומבשל אין צריך להתרותו משום אב דאם התרה משום תולדה חייב ואפי' הכי לא חשיב ליה בפ' כלל גדול ע"כ דמשמע מתוך לשונם ז"ל דנוטע הוי תולדה והרי בין לרש"י בין להרמב"ם וסמ"ג ז"ל ממה שכתבתי בסמוך משמע דלכולהו נוטע הוי אב כמו זורע

וכדמוכח פשטא דתוספתא שהבאתי לעיל ולא פליגי אלא בזומר כדכתבינן ועוד משמע מתוך דבריהם ז"ל דמבשל הוי תולדה הפך הירושלמי הזה ועוד קשה לע"ד מאי ואפילו הכי לא חשיב ליה וכו' דקאמרי ז"ל אע"ג דלא חשיב ליה מיבעי להו למימר ולענ"ד צ"ע. וכל הני מקוצר ועד אופה שיעורן בכגרוגרת. ומלבן וכו' ואורג שיעורן מפורש לקמן במתני' בפ' האורג וגם הגוזז ומיסך כתבתי שם שעורן בשם הרמב"ם ז"ל:

והמנפסו בערוך יש ששונים המנפצו בצד"י:

והמיסך. וממיסך ואילך עד הקושר והמתיר שייכי ביריעות: ויש גורסי' המסך המ"ם בציר"י והסמ"ך בחיר"ק:

והעושה שני בתי נירין. צריך לפרש למה פירש כאן ובאורג ובתופר ובכותב שיעור טפי מבשאר. תוס' ז"ל. ונראה דלא הזכירו בלשונם הפוצע שני חוטין משום דהוי בכלל אורג ולא הזכירו קורע דהוי בכלל תופר ולא הזכירו מוחק דהוי בכלל כותב. ונלע"ד דמשום דבכל הני הוי שתי שתי ובקצור נזכר שיעורם תניה טפי מבשאר מלאכות שצריך להאריך. ובפ' הבונה (שבת דף ק"ג) בברייתא גרסי' ולא עשה אלא בית אחד בנפה אינו חייב דכתיב אחת שתהא מלאכה שלימה ופי' רש"י ז"ל שם משום דבית א' אינו מתקיים ומשום דלאו חוטין נינהו קרי להו בית כמו בתי נירין שאין לה בתי נירין אחרים ע"כ:

הפוצע שני חוטין. פי' הרא"ה ז"ל דפוצע הוא שכשחוט אחד ניתק פוצע ראשיהן ושוזרן ביד עד שיהא נארג וקאמר דכשעשה כן בשני חוטין חייב ע"כ. ועיין בהלכות שבת ספ"ט ובסמ"ג וסמ"ק דאיכא מאן דגריס הבוצע בבי"ת והיא ג"כ גירסת הרמב"ם והראב"ד ז"ל אלא שהרמב"ם ז"ל כתב בוצע הוא המפריש את הארוג בין שהוציא הערב מן השתי או שהעביר השתי מעל הערב ה"ז בוצע וחייב והוא שלא יהא מקלקל אלא יתכוין לתקן כדרך שעושין אלו שמאחין את הבגדים הקלים ביותר שבוצעין ואח"כ מאחין וחוזרין ואורגין חוטין שבצעו עד שיעשו שני הבגדים או שני הקרעים אחד ע"כ והראב"ד ז"ל השיג עליו וז"ל זה הפירוש נוטה לקורע ע"מ לתפור וכבר הוא שנוי במשנה ואנו מקובלים בוצע כמו פוצע והוא לשון חתוך שחותך שני חוטין שאחר שהשלים אריגתו חותך את הארגמן המשויר שבמסכת ואפי' לא חתך ממנו אלא שני חוטין חייב בחתיכה זו ע"כ וע"ש במגיד משנה:

הקושר והמתיר. כתבו תוס' ז"ל הקושר והמתיר צ"ע אי מחייב במתיר שלא ע"מ לקשור או לא ומדלא תני ליה כדקתני מוחק ע"מ לכתוב אין לדקדק דה"נ לא קתני סותר ע"מ לבנות ובפ' במה מדליקין בהדיא אמרינן דבעינן ע"מ לבנות והא דלא תני ליה במתיר ובסותר משום דבכל שהוא מיחייב לא איצטריך למתנייה והתם נמי לא תני ליה אלא

משום דבעי למיתני שיעורא דשתי אותיות ושתי תפירות וכן נמי במכבה בעינן ע"מ להבעיר ובכל שהוא מיחייב ע"כ. ועיין ג"כ בדבריהם ז"ל שם פרק במה מדליקין (שבת דף ל"א) וכן ג"כ כתב הרמב"ם ז"ל שם רפי"ב סי' י"ב דמכבה או מבעיר הוי בכל שהוא. וכתב הרא"ש ז"ל מה שנסתפק ר"י אי בעינן מתיר ע"מ לקשור או לא יראה דלא מיחייב אלא דומיא דהואי במשכן מתיר קשר של קימא ע"מ לקשור קשר של קיימא כעין צדי חלזון ע"כ. וכתוב בב"י א"ח סוף סימן שי"ז ונראה דלא איירי אלא לענין חיוב חטאת אבל מדרבנן אסור להתיר אפי' שלא ע"מ לקשור ע"כ:

הצד צבי. גמ' ת"ר הצד חלזון והפוצעו אינו חייב אלא אחת ר' יהודה חומר חייב שתים שהיה ר' יהודה אומר פציעה בכלל דישה:

והשוחטו. אע"ג דכל שוחט מקלקל פירשו תוס' בשם ר"ת ז"ל בפ' האורג (שבת דף ק"ו) דכיון דשוחט בשעת הקלקול בא לו התיקון שמוציאו מידי אבר מן החי חייב ע"כ. ובירושלמי ר"ש בן לקיש אמר לית כאן שחיטה תולדות חבורה היא ולמה תנינתה עמהון אלא בגין דתנינן סדר סעודה תנינתה עמהון:

המפשיטו. כדי לעשות קמיעין. וכן המולחו והמעבדו שיעורו כדי לעשות קמיע כדאיתא בפרק המוציא דף ע"ט ודלא כר' שמעון דאמר בפרק הבונה (שבת דף ק"ג) דהמעבד אינו חייב עד שיעבד את כל העור. וכן המוחק שיעורו כדי לעשות קמיע וכן ג"כ המחתכו:

הכותב שתי אותיות [**הג"ה ס"א אותות וכן בכל המסכת יש במקום אותיות אותות ה"ר יהוסף ז"ל**.] **והמוחק וכו'**. נראה דהכא שייך למיתני כתיבה ומחיקה דאיירי במלאכת תיקון העור ואחר כך עושהו קלף אם חפץ לכתוב בו:

המבעיר. נלע"ד דמדמני להבערה בכלל אבות מלאכות ש"מ דס"ל לתנא דידן דהבערה לחלק יצאת כר"נ ודלא כר' יוסי דס"ל ללאו יצאת דהכי דקדקו רש"י ותוס' ז"ל לפרש אברייתא דמייתי בפסחים פ"ק דף ה' ע"ב. עוד נלע"ד דהא דלא קתני המבעיר והמכבה כדקתני הקושר והמתיר הבונה והסותר משום דבמכבה בעינן ע"מ להבעיר כמו שכתבתי בשם תוס' ז"ל אע"פ שהם ז"ל כתבו וז"ל דלא שייך למידק בהא דמכבה ומבעיר כמו שמדייק התלמוד גבי חורש וזורע כמו שכתבתי לעיל בשמם ז"ל. בפ' ר"ע ז"ל מכה בפטיש הוא גמר מלאכה וכו' אמר המלקט כן פי' רש"י ז"ל וכתב עליו הר"ן ז"ל ולא מיחזור כו' אלא עיקרן של דברים כפי' ר"ח ז"ל שפי' שהאומן מכה בפטיש על הכלי להשוות עקמימותו וכן על האבן שבבנין להשוותה לחברותיה וכה"ג אע"ג דלא הויא מלאכה מצד עצמה מיחייב בה משום גמר מלאכה ע"כ:

והמוציא מרשות לרשות. והקשה הר"ן ז"ל וא"ת ואמאי לא חשיב נמי מעביר ד' אמות ברה"ר וי"ל משום דמעביר תולדה דמוציא הוא לפי שד' אמות של אדם רשותו הן ומי שמוציא חוץ לד' אמות ה"ל מוציא מרשות לרשות וכי אמרינן לקמן בפ' הזורק דמעביר ד' אמות ברה"ר הלכתא גמירי לה היינו לחייב בה משום מוציא ומש"ה עונשין עליה הואיל ונסמכה לתורה שבכתב הא לאו הכי לא מיחייב עליה שאין עונשין מהלכה למשה מסיני. וא"ת עוד למה לא שנו מושיט מרה"י לרה"י ורשות הרבים באמצע דמיחייב כדאיתא לקמן בפ' הזורק כבר הקשו זה בירושלמי דגרסינן התם למה לא תנינן הושטה עמהון ר' שמעון בשם ריב"ל ר' יודן בשם רבי יתר עליהן הושטה ולמה לא תנינן הושטה עמהון שכל המלאכות יש להן תולדה וזו אין לה תולדה ומדלא חשו לאקשויי הכי בגמ' דילן מסתברא דס"ל דאף הושטה בכלל המוציא מרשות לרשות היא כיון שאינו מתחייב עליה אלא מפני שרה"ר בינתים ע"כ. וכתבו תוס' ז"ל מדקתני המוציא מרשות לרשות ולא קתני המוציא לרה"ר ש"מ דאפי מרה"ר לרה"י וא"ת ומ"ש דתני תולדה בהוצאה ולא תני שום תולדה בכל שאר אבות וי"ל דבכל שאר תולדות אם היה רוצה לשנותם היה צריך להאריך בלשונו אבל הכנסה דקרויה הוצאה כוללה עמה בקוצר עכ"ל ז"ל ברפ"ק דמכלתין. ומצאתי כתוב בפי' לה"ר יהונתן ז"ל כת"י וז"ל והמוציא מרשות לרשות מרה"י לרה"ר כדאשכחן במשכן נקרא מלאכה כשהיו מוציאין נדבתן מרשותן ומביאים אותם לרה"ר למחנה לויה שהיא מחנה משה שהיה רשות לכל ישראל לעמוד שם יומם ולילה ולבא לפניו לדין ולשאול איסור והיתר וכל ספקותיהן וקאמר להו משה לישראל איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה כלומר שלא יוציאו מרשותם עוד נדבה להביא למחנה לויה כדכתיב ויכלא העם מהביא נמצא שקורא הוצאה מלאכה אע"פ שאין בה טורח מרובה שיש מישראל שהיה מתנדב עלה של זהב או גרגיר למלאכת המשכן וקא קרי ליה מלאכה ה"נ כשנכתב בשבת לא תעשה כל מלאכה הוצאה בכלל מלאכה היא והכנסה תולדה לה וכן זורק ד' אמות ברה"ר או מעביר ד' אמות ברה"ר ע"כ:

אלה אבות מלאכות גרסי' ומלת הרי נמחקה. ותנא תנא אלו למעוטי שאם עשה תולדותיהן עמהן דאינו מביא עליהן חטאת ודלא כר' אליעזר דמחייב על תולדה במקום אב בכריתות. וכן נראה שפירש הרמב"ם ז"ל אכן דברי ר"ע ז"ל אינן מכוונין בדקדוק:

חסר אחת. לאפוקי מדר' יהודה דתניא ר' יהודה מוסיף את השובט והמדקדק אמרו לו שובט הרי הוא בכלל מיסך מדקדק הרי הוא בכלל אורג ופי' רש"י ז"ל דהיינו אורג ממש ול"ד לזורה ובורר ומרקד דזה בקשין וזה בצרורות וזה בקמח והקשו תוס' ז"ל תימה דממניינא דרישא שמעינן לה וליכא למימר תנא ושייר דהא אלו קתני ומיהו הא

ליכא לאקשויי דמאלו דרישא שמעי'. לאפוקי מדר' יהודה דאיכא למימר דלא חשיב אלא מלאכות חשובות אבל שובט ומדקדק אע"ג דמלאכות הן לא קתני להו משום דאינם מבוררות כ"כ וכה"ג משני בפ"ק דקדושין גבי אלו מעניקין להם דבר שיש לו קצבה קתני דבר שאין לו קצבה לא קתני עכ"ל ז"ל. ובירושלמי דמכלתין פרק הזורק תני בשם ר' יודא זרק ד' אמות ברה"ר חייב ר' יודא עבד ד' אמות ברה"ר מלאכה בפני עצמה על דעתיה דר' יודא מ' מלאכות אינון ונתניון לא אתינן מיתני אלא מילין דכל עמא מודו בהון ע"כ. בלשון אחרון לפירוש הרב ר"ע ז"ל דקאמר שם יותר מארבעים חטאות חסר אחת דכולהו וכו' כך צריך להיות. ותמהתי שמצאתי כתוב בספר לבוש החור ריש סימן תק"ו וז"ל ומדידה אב מלאכה היא ע"כ וצ"ע מנין לו שאפי' אם היא תולדה אני מסתפק ואפשר שהוא תולדה דבונה כשמשים קמח ע"ג קמח בכוונה כדי למלאות המדה גדושה או מחוקה:

משנה ג

כל הכשר להצניע וכו. ובגמ' אמר ר' יוסי בר חנינא האי דלא כר"ש דאי כר"ש האמר לא נאמרו כל השיעורים הללו אלא למצניעיהן:

וכל שאין כשר להצניע ואין מצניעין כמוהו. נראה דאו או קתני ובגמ' א"ר אלעזר הא דלא כר"ש בן אלעזר דתניא כלל אר"ש בן אלעזר כל שאינו כשר להצניע ואין מצניעין כמוהו והוכשר לזה והצניעו ובא אחר והוציאו נתחייב זה במחשבתו של זה. וס"פ בית שמאי דזבחים נמי פלוגתא. ובתוס' בפירקי' דף ע"ח מוכח דדייק לה ר' אלעזר מדקתני אינו חייב אלא למצניעו בלמ"ד. ומשמע דגם בה"א הוי כמו למ"ד ולא כוונו למעט רק במצניעו בב"ית כדמוכח שם. עוד פירשו שם תוס' ז"ל דלכ"ע תלמיד מתחייב במחשבתו של רבו שהתלמיד עושה הכל לדעת רבו ע"כ. ובירושלמי איכא מאן דמפרש דהאי שאינו כשר להצניע לע"ז איתאמרת ור' יוחנן אמר לאיסורי הנאה אתאמרת ולפי זה כיון דהני איסורין בכל שהוא אינו חייב אלא המצניעו היינו בכל שהוא רבנן דקיסרין בשם ר' יוסי בר חנינא כגון המוך שהתקינה לנדה. ובגמ' דילן כל הכשר להצניע לאפוקי מאי רב פפא אמר לאפוקי דם נדה מר עוקבא אמר לאפוקי עצי אשרה מ"ד דם נדה כ"ש עצי אשרה ומ"ד עצי אשרה אבל דם נדה מצנע ליה להאכילו לשונרא ואידך כיון דחלשא לא מצנע ליה. וכתבו תוס' ז"ל וקשה לרשב"א הא דקאמ' הכא מ"ד דם נדה כ"ש עצי אשרה מנא ליה דילמא סבר כר' יהודה דלקמן פ"ט סי' ז' דמחייב בעצי אשרה שמצניעין אותו לשריפה ע"כ ועיין במה שכתבתי שם ויובנו דבריהם ז"ל:

משנה ד

המוציא תבן כמלא פי פרה וכו'. משמע דפתח לפרושי במאי דסליק מיניה ועוד דאית ליה לפרושי בה יותר מד' פרקים עם האיידי. ונראה דמפני שהיא מלאכה גרועה מאריך בה:

עמיר כמלא פי טלה. פי' בערוך כמו וכעמיר מאחרי הקוצר ובת"כ פרשת קדושים תעזב הנח לפניהם תבואה בקשיה תלתן בעמיר תמרים במכבדות מכלל דעמיר קש של תלתן ע"כ.

עשבים כמלא פי גדי. מלת עֲשָׂבִים לא מצינו במקרא אותה בלשון רבים רק מצינו עִשְׂבוֹת הרים ונלע"ד דגרסי' לה עֲשָׂבִים רפויה דעשב הוי על משקל בעצב תלדי בנים ואשכחן בלשון רבים אוכלי לחם העצבים שהוא רפוי הכא נמי עשבים רפוי וזה ברור אצלי. ובדין הוא דהו"ל לתנא להתחיל בפי גמל שהוא הגדול או בפי הגדי שהוא הקטן מכל השנוים במתני' אלא משום דתבן מלה כוללת לעצה ולעמיר ולעשבים נקטה ברישא א"נ שרצה לשנות כל השמות המתחילין בעי"ן ביחד עצה עמיר עשבים עלי שום וכו'. ובגמ' פריך והתניא כגרוגרת ומשני אידי ואידי חד שיעורא הוא ולקמן בפ' המוציא דף ע"א תניא המוציא רבב כדי לסוך בתנור תחת אספוגית וכמה שיעורה כסלע והתניא כגרוגרת אידי ואידי חד שיעורא הוא ע"כ משמע דפי טלה וגרוגרת וסלע כולהו חד שיעורא נינהו. וכתבו תוס' ז"ל והא דנקט במתני' כמלא פי טלה ולא נקט כגרוגרת לאשמועי' דמשום אכילת טלה נתנו בו חכמים שיעור זה דאם נקט כגרוגרת לא הוה ידעי' למה נתנו בו חכמים שיעור זהע"כ:

מפני שלא שוו וכו'. אבל אותם ששוו כגון עמיר ועלי שום ועלי בצלים לחים מצטרפים וכן חמור לקל כגון תבן לעצה למלא פי גמל ואפי' לא יהא תבן ראוי לגמל שמא אגב העצה ראוי הוא תוס' ז"ל וה"נ אמרינן בגמ' בבלית וירושלמית אין מצטרפין לחמור שבהן אבל מצטרפין לקל שבהן פי' חמור היינו אותו ששיעורו מועט וקל היינו אותו ששיעורו מרובה:

המוציא אוכלין בגרוגרת וכו'. וכתב הרמב"ם ז"ל שם פ"ח סי' ה' דגרוגרת א' משלשה בביצה והכריח הרמ"ך ז"ל שהוא בקירוב שיש יותר מעט משליש ביצה. מצאתי שבכל מקום ששנינו מלת אוכלים הגיה הר"מ די לונזאנו ז"ל אכלים האל"ף בשו"א קמ"ץ ומחק הוי"ו ונימוקו עמו דכפי הדקדוק אֲכָלִים כמו חֲדָשִׁים קֳדָשִׁים מן חדש קדש ה"נ מן אכל אכָלים וכן מצאתי ג"כ שנקד ה"ר יהוסף ז"ל בשם ס"א ועוד ראיתי שמחק מלת חייב והוי"י של ומצטרפין וכך הגיה המוציא אֲכָלִים כגרוגרת מצטרפין זה עם זה וכו':

וגרעיניהם. י"ס גלעיניהן בלמ"ד והכל אחד. ובגמ' לקמן ר"פ המוציא איתא דגרעינין תנן בעי"ן כמו ונגרע מערכך ולא גראינין באל"ף:

וסובן ומורסנן. בגמ' במתני' פי' רש"י ז"ל כדפי' ר"ע ז"ל אבל בחולין דף פ"ח פירש בהפך סובין שהנפה קולטת מורסן קליפה היוצאה כשכותשין במכתשת כפי' הרמב"ם ז"ל. ולי הדיוט יש לי להוכיח דמורסן הוי גרוע מס בין מדתנן בפ' בתרא דתרומות המורסן מותר סובין של חדשות אסורות ושל ישנות מותרות. וכן מצאתי אחר זמן רב שכתב ג"כ ה"ר יהוסף ז"ל. ובגמ' פריך וסובן ומורסנן לא מצטרפי והתנן בפ' שני דחלה חמשת רבעים קמח חייבים בחלה הן וסיבן ומורסנן ומשני אמר אביי התם שאני שכן עני אוכל פתו בעיסה בלוסה פי' רש"י ז"ל מעורבת בסובנה ובמורסנה הלכך לחם הארץ קרינן ביה ומיהו לענין שבת מידי דחשיב בעינן וסתמייהו דהני לאו אוכל נינהו:

סליק פרקא

פרק ח

משנה א

כדי מזיגת הכוס של ברכת המזון וכו'. לשון ר"ע ז"ל. אמר המלקט כתבו תוס' ז"ל והא דלא נקט במתני' כדי מזיגת רביעית מילתא אגב אורחיה קמ"ל דכוס של ברכה ברביעית ועוד דמהאי טעמא דחזי לכוס של ברכה חשיב ומיחייב בפחות מרביעית לפי שיכול להוסיף עליו מים ע"כ. ובגמ' דייקי' ממתני' דכוס של ברכה טעון רביעית דקתני כדי מזיגת הכוס ותני עלה כדי מזיגת כוס יפה וקתני סיפא ושאר כל המשקין [ברביעית] שמעי' מינה דאין הוצאה במשקה הראוי לשתיה בפחות מרביעית הלכך ע"כ כי שיעור ביין כדי מזיגה שיעור הראוי לשתיית רביעית נקט והיינו רובע רביעית דכי יהיב על חד תלת מיא כדרך המזיגות הראויות לשתיה יעמוד על רביעית. ובירושלמי בפירקי' ובפ' ערבי פסחים ובפ"ג דשקלים משמע דמתני' ר' יהודה היא דתניא התם מים כדי גמיאה.

ר' יהודה אומר כדי מזיגת הכוס יין כדי גמיאה ר' יהודה אומר כדי מזיגת הכוס:

חלב כדי גמיאה. גרסי' באל"ף לשון הגמיאיני נא הכי פשטינן בגמ'. וכתב הרמב"ן ז"ל בפ' כי תצא בפסוק לא תתעמר שאעפ"כ אומרים ממנו מגמע ואינו פולט אבל מגמע ובולע ע"כ: ובירושלמי הדא דתימא בחלב בהמה טהורה אבל בחלב בהמה טמאה כדי לכחול עין אחת וכן פי' ר"ע ז"ל והכריחו בתוס' בשם ר"י ז"ל דכדי גמיאה נפיש מכגרוגרת. והר"ן ז"ל כתב שיעורא דבכדי גמיאה לא אתפרש ובודאי שהוא פחות מרביעית דהא קתני סיפא ושאר כל המשקין ברביעית ש"מ דכדי גמיאה בציר מרביעית

דרביעית להקל נאמר ולא מצינן למימר דכדי גמיאה היינו מלא לוגמיו דהא וכו' עד אלא ודאי לענין שבת בשל עולם הן שמין בבינונית עכ"ל ז"ל. וגם המגיד משנה כתב שם פי"ח שהוא פחות אפ' מכדי לוגמיו של אדם בינוני ואין צ"ל מרביעית ע"כ:

דבש. ירושלמי הדא דתימא בדבש ישן שאינו טוב כי אם ליתן על הכתית אבל חדש אינו ראוי לאכילה ולא לכתית ושיערו כדי לשורפו ולבשל בו ביצה קלה:

שמן כדי לסוך אבר קטן של תינוק בן יומו. כדפי' ר"ע ז"ל ופי' רש"י ז"ל אבר קטן אחד מפרקי אצבע קטנה ע"כ וכר"ש בן אלעזר וכן א"ר ינאי ודלא כר' נתן. ונלע"ד דשמן אכילתו ורפואתו תרוייהו שכיחי ובעינן למיזל ביה לחומרא כדבש אע"פ שלא נזכר בגמ' שאכתוב בסמוך:

מים כדי לשוף וכו' ואע"ג דמים שתייתו שכיחא רפואתו לא שכיחא דהא יש שפום קילור ביין וחלב והוה לן למיזל בתר שתייתו לקולא כדאזלינן גבי יין וחלב שהם ג"כ שתייתן שכיחא רפואתן לא שכיחא דהא יש שפים במים תירץ אביי בגמ' דבגלילא שנו שהן עניים ומקפידי' מדבר מועט וחסין על יין וחלב לשוף קילור ואין שפים כלל אלא במים הלכך הדר ה"ל כדבש דרפואתו נמי שכיחא כמו אכילתו שהרי אין שום משקה אחר ראוי לכתית הכא נמי שיפה במים שכיחא ובעינן למיזל לחומרא בשיעור קטן. רבא אמר אפילו תימא בשאר מקומות כדשמואל דאמר שמואל כל שקייני מסו ומטללי פי' מסככין על העין עד שתכלה מראיתו לגמרי מפני שהן עבין בר ממיא דעדיפי מכולהו דמסו ולא מטללי והוי בכל המקומות רפואת המים שכיחא. ובירושלמי א"ר אלעזר הדא דאת אמר באילין מיא דטלא ברם באילין דידן כדי להדיח פני מדוכה. והרמב"ם ז"ל כתב בפירוש מישנתנו וזהו במימי היאור בלבד שהם יפין לעין. אמנם שם רפי"ח פסק כירוש' שכתבתי:

ושאר כל המשקין ברביעית ומשמע אפי' דם ודלא כר"ש בן אלעזר ורשב"ג שאומרו בברייתא כדי לכחול בו עין אחת שכן כוחלין בדם תרנגול הבר ובדם דעטלף:

וכל השופכין ברביעית. כתבו תוס' ז"ל דדוקא אברייתא קבעי בגמ' שופכין למאי חזו משום דדומיא דדם קתני להו התם כדאיתא בגמ' דמאיס טובא ומשני דחזו לגבל בהן את הטיט אבל שופכין דמתני' איכא למימר דחזו לכמה דברים לרחוץ בהן כוסות וקערות דלא מאיסי כולי האי אלא שאינם ראוין לשתיה ע"כ. וגרסי' שוּפָכִין הפ"א בנקודת קמץ:

ר"ש אומר כולן ברביעית. ירושלמי משיבין חכמים לר"ש אפשר לומר דבש ברביעית וחומץ ברביעית והוא מותיב לין כמה דאית לכון כל האוכלין מצטרפין לכגרוגרת כן אוף אנן אית לן כל המשקין מצטרפי' לרביעית:

לא נאמרו כל השעורים הללו אלא למצניעיהן א"ר מנא למצניעיהן כל שהן ותני כן על דר"ש לא נאמרו כל השיעורים הללו אלא למצניעיהם הא למוציאיהם ברביעית:

משנה ב

המוציא חבל וכו'. ובירוש' הדא דאת אמר בהדין רכיכא ברם בהדין קשיא כדי לבשל ביצה קלה:

גמי כדי לעשות תלאי לנפה ולכברה ובירוש' הדא דאת אמר בהדין גוויא ברם בהדין ברייא כדי לעשות שני בתים לנפה ולכברה:

ר' יהודה אומר כדי ליטול ממנו מדת מנעל לקטן. ובלבד קטן שהוא יודע לנעול ע"כ:

המוציא קשר מוכסין חייב. איצטריך לאשמועי' אפי' כתוב על הקלף אע"ג דקתני בסמוך דשיעור קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפלין תוס' ז"ל. ונראה דודאי לא פליגי אפירוש רש"י ז"ל שהעתיק כבר ר"ע ז"ל דהתם מיירי בקלף חלק שאינו כתוב וקל להבין וכן מפורשים דבריהם במקומות אחרות. ופסק הרמב"ם ז"ל שם ביד כר' יהודה דאמר בגמ' בברייתא דהמוציא קשר מוכסין אפי' אחר שהראהו למוכס חייב דלעולם צריך הוא להראותו:

נייר מחוק מצאתי מונה נייר פסיל וכתב ה"ר יהוסף ז"ל שכן הוא בכל הספרים וכן נראה דגריס הרמב"ם ז"ל שז"ל נייר ידוע ונייר פסול הוא שטר של נייר שנתבטל ואין מוציאין בו חוב ע"כ. ולשון הברייתא בגמ' המוציא נייר מחוק ושטר פרוע וכו' והעתיק לשון הברייתא הרמב"ם ז"ל שם ביד: גם נקד ה"ר יהוסף ז"ל של פלייטום הפ"א בחיר"ק והלמ"ד בשו"א והיו"ד בקמ"ץ והטי"ת בשור"ק מחוברת למ"ם וכן הגיה לעיל בפ' ששי סי' ג' כמ"ש שם:

משנה ג

עור כדי לעשות קמיע. והייני דקרי ליה בגמ' חיפא דמליח ולא קמיח ולא עפיץ וראוי לחפות בו קמיעים. ובירוש' איתא תנאי תני כדי ליתן על הקמיע מאן דתני כדי לעשות קמיע בהדין רכיכא ומאן דתני כדי ליתן על הקמיע בהדין קשיא:

דוכסוסטוס כדי לכתוב מזוזה. מסוגית התלמוד וגם מן הירוש' מוכח דאין זו הבבא מן המשנה ולא גרסי' ליה במתני' וכן ג"כ ברב אלפס ובהרא"ש ז"ל ליתיה וגם הרמב"ם ז"ל לא פירשו וגם רש"ל ז"ל מחקו: קֻלָּף. נראה דאפשר לגרוס קלף בשש נקודות על משקל אלף והרבים של קֻלָּף קְלָפִים וכן הרבים של אֶלֶף אֲלָפִים חֶלֶב חלבים גֶּפֶן גְּפָנִים סֵפֶר סְפָרִים. או אפשר דגרסי' קלף בשו"א וקמ"ץ על משקל כתב והרבים קלפים כמו

כְּתָבִים וכמו יקר יקרים אֶסָר אֱסָרִים ועיין עוד בשרש [י הרד"ק] בחלק הדקדוק במלת פָּעַל: וקלף היינו דמליח וקמיח ועפיץ דאיידי דדמיו יקרים וכו' כדפי' ר"ע ז"ל:

כחול כדי לכחול עין אחת. ירושלמי רבנן דקסרין בשם ר' בון בר חייא שכן אשה סומא באחת מעיניה כוחלת חברתה ויוצאה לשוק ובגמ' משני דברייתא דקתני בה כדי לכחול שתי עינים מיירי בבנות כפרים שאינן צריכות צניעות כ"כ שאין שחוק וקלות ראש מצוי ביניהן:

זפת וגפרית כדי לעשות נקב שעוה כדי ליתן על פי נקב קטן. ברב אלפס והר"ן ז"ל גרסי' להני תרתי בבי קודם בבא דדבק וכן הגיה ה"ר יהוסף ז"ל וכן משמע מן הירוש' וגרסי' תו התם שעוה כדי ליתן על פי נקב קטן תני ר' חייא כדי ליתן על פי סדק קטן אבל מן הגמ' שבדפוס מוכח דגרסי' לבבא דשעוה כדי ליתן על פי נקב קטן קודם בבא דדבק כדי ליתן בראש השבשבת ובתר בבא דדבק בבא דזפת וגפרית כדי לעשות נקב ובתרה חרסית וכו' וכן הוא ג"כ בפי' הרמב"ם ז"ל אבל בפי' רש"י ז"ל הוא כאשר הוא בפי' ר"ע ז"ל ובגמ' תנא שעוה כדי ליתן על פי נקב קטן של יין וכן בזפת וגפרית נמי תני עלה כדי ליתן על פי נקב קטן של יין ופי' רש"י ז"ל למעוטי שמן ודבש שהיין זב דרך נקב קטן יותר משמן ודבש. אבל בתלמוד הרב בצלאל אשכנזי ז"ל נמחקה פסקא דשעוה וגם כל התלמוד שעליה עד דבק גם פסקת זפת וגפרית נמחקה ונכתב במקומה שעוה וכו' וכן הוא ג"כ מוגה ברש"ל ז"ל והכי נמי מסתברא דמלת קטן דאתיא התוספתא לפרשה לא נזכרה רק גבי שעוה. ובערוך הביא שבשבת בערך שפשף נראה דגריס במתני' שפשפת וכתב דיש שונים שבשבת והן זמורות ומתרגמינן שבשתא ונועצן בקרקע ובראשן דבק וכשנח עליו העוף נדבק ונתפש ושפשפת כיצד עושין מביאין ג' וד' קנים וקושרין אותם זה ע"ג זה ובראש קנה העליון מניחין כנף אחד של עוף גדול וטחין את הכנף בדבק והיינו דקאמר בראש השפשף שבראש קנה של ציידין ע"כ:

משנה ד

השבשבת. יש גורסי' השפשפת ויש גורסי' השפשף וכן ברש"י והרא"ש ז"ל:

חרסית וכו'. וכתבו תוס' ז"ל חרסית כדי לעשות פי כור אע"ג דאמרי' לעיל בגמ' אין אדם טורח לגבל טיט כדי לעשות בו פי כור חרסית חשיב טפי מטיט דמצניעין אותו לעשות פי כור של צורפי זהב א"נ הכא מיירי במגובל ע"כ. ועיין במ"ש ברפ"ה דמסכת מעשר שני בשם ה"ר יהוסף ז"ל:

ר' יהודה אומר כדי לעשות פטפוט. בגמ' פריך למימרא דשיעורא דר' יהודה נפיש והא קיי"ל דשיעורא דרבנן נפיש דתנן לעיל בפירקין ר' יהודה אומר כדי לטול ממנו מדת

מנעל לקטן ומשני אימא כדי לסוד פטפוט כירה קטנה [הג"ה רש"ל לא מחק שתי מלות הללו ונלע"ד שצ"ל כור קטן.] פי' רש"י ז"ל לטוח בקעים:

סיד כדי לסוד קטנה שבבנות גרסי' וצריך למחוק מלת אצבע הכתובה בספרים דבגמ' הוא דמפרש תנא כדי לסוד אצבע קטנה שבבנות ומשמע בגמ' דבבנות שהגיעו לפרקן מיירי. ופי' בערוך סיד עושין אותו מן שמרים תולין אותו בתוך החבית העופרת ומתלבן. ובלע"ז יירוסא ופסולת הסיד מערבין בו מלח ומניחין אותו באור בלא מים ימים רבים ונעשה אדום ונקרא מיניאו ע"כ:

ר' יהודה אומר כדי לעשות כַּלְכּוּל. כך נקד הר"י ז"ל:

ר' נחמיה אומר כדי לעשות אנדיפי. [הג"ה בגמ' ובהרא"ש ז"ל לסוד הכא גבי ר' נחמיה]. בגמ' אמרי' דשיעוריה דר' יהודה זוטר מדרבנן ונפיש מדר' נחמיה. ופי' רש"י ז"ל אנדיפי בת צדעא פי' למטה מן הצדעין להסיר שיער דק. ובגמ' במסקנא איכא מאן דמפ' דאנדיפי ר"ל פדחת שסכין שם שלא במקום שיער להאדים הבשר וכדאמרי' דדרש ההוא מרבנן במעשה מרכבה ונפקא צדעא מן כותלא ומחתיה באנדיפי דהיינו בפדחתו וכן פי' הרמב"ם ז"ל. אכן בפי' ה"ר יהונתן כת"י מצאתי שתפס פירושו של רב כהנא הראשון וז"ל ר' יהודה מחמיר מדרבנן כי היכי דחזינן דמחמיר ר' יהודה בחבל ור' נחמיה מחמיר מכולהו וקאמר כדי לעשות אנדיפי מפרש בגמ' לעשות ממנו סימנין לכלי העשוי למדוד בו יין או שמן שמסמנין בו בסיד ע"כ בדינר ומחייב ר' נחמיה אפילו בסימן אחד עכ"ל ז"ל:

משנה ה

מרצופים. שקים של עור אבל רש"י ז"ל פי' שקים העשוים מקליפת עץ גדולים שנושאין בהן פרקמטיא בספינות וחותמין אותם ע"כ:

חול הגס כדי ליתן על מלא כף סיד. גמ' תנא כדי ליתן על פי כף של סיידין ומכח זו התוספתא יש גורסין במשנה מלא כף סייד ואין להם הכרח גמור דלעולם אימא לך דגרסי' סיד ואף על פי שלשון המשנה דחוק התוספתא פירשתו וכן שיעור לשון המשנה על מלא רף סיד שמשים הסייד בכף חול עם הסיד שבה ועוד דהא לא אשכחן בשום ספר במשנה מלת סיד בשני יודי"ן. ובגמרא בעינן מאן תנא דחול מעלי ליה לסיד אמר רב חסדא ר' יהודה היא דתניא לא יסוד אדם את ביתו בסיד אלא אם כן עירב בו תבן או חול ר' יהודה אומר תבן מותר חול אסור מפני שהוא טרכסיד פי' רש"י ז"ל סיד חזקה ומתקשה יותר משאם לא עירב בו רבא אמר אפי' תימא רבנן קלקולו זהו תיקונו פי'

רש"י ז"ל דאי לאו דמקלקל ליה דמשחירו לא הוי מישתרי הלכך על כרחך הא דקשיא מעליותא היא לגביה ומשערינן ביה:

קנה כדי לעשות קולמוס. ובגמ' תנא קנה כדי לעשות קולמוס המגיע לקשרי אצבעותיו ובעי רב אשי קשר העליון או קשר התחתון ולא אפשיט ליה. וכבר פי' ר"ע ז"ל המגיע לקשרים של אמצע אצבעותיו:

ואם היה עבה או מרוסס וכו'. גרסי' וכן הגיה ה"ר יהוסף ז"ל:

בלְפַּס. כן נקד הר"י ז"ל:

משנה ו

ר' יהודה אומר כדי לעשות חף. ושיעוריה זוטר מדרבנן אע"ג דמתני' מיירי בתרווד קטן כמו שכתבו תוס' ז"ל:

זכוכית. ובגמ' תנא סכוכית כדי לפצוע בה שני נימין כאחת ופי' רש"י ז"ל בסכוכית היינו זכוכית: ובירוש' תמן לקמן בפ' כל הכלים תנן ושל זכוכית לצוק לתוכן שמן והכא את אמר הכין ומשני כאן בעבה כאן בחדה פי' בעבה שאינה ראויה לגרוד לצוק הוי שיעורה:

לגרוד בה. בדל"ת בסוף התיבה היא גירסת הערוך:

ראש הכרכד. בדל"ת בסוף וכן בערוך. ומצאתי בפי' כתיבת יד על הרמב"ם ז"ל שם פי"ח כרכד ידוע בלע"ז טורטירו והוא הכישור ע"כ:

צרור אבן כדי לזרוק בעוף ראב"י אומר כדי לזרוק בבהמה. והוא שמרגשת בצרור בהכאתו ושיעורו מפורש בברייתא אמר ראב"י משקל עשרה זוזים. ונראה שאין לגרוס או אבן רק צרור אבן דבצרור אם הוא פיסת רגב הואיל ומיפרכא לא חזי לקנוח ואסורה לטלטל וכן מצאתי הגירסא ג"כ בירושלמי וברב אלפס ובספר הרוקח סימן צ"ה וגם ביד שם סימן י"א וגם בהרא"ש ז"ל ובגמ' לענין משמוש וקנוח נראה דקרי לאבן צרור אבל הה"נ צרור קשה כאבן דמותר למשמש בו כלאחר יד משום סכנה אלא דלפי' ר"ח ז"ל שהביא הרא"ש ז"ל משמע שהוא צרור ממש שפירש צרור למשמש בו להחליק הצרור שלא יסרט בשרו:

משנה ז

בין פצים לחברו. ר"ל בין בקע לחברו תרגום וקרע לו חלוני ופצים ליה תרכין. ובפ' לא יחפור (בבא בתרא דף כ') פי' רש"י ז"ל כדי ליתן בין פצים לחברו פצימי חלונות שבכותל מרחיקין זה מזה ברוחב החלון ליכנס האורה וכך כל אחד ואחד ונותן בחומה למטה ולמעלה חרס רחב בין זה לזה וטח בטיט והחרס עב והרי הוא שם כאבן עכ"ל ז"ל:

ר' יוסי אומר כדי לקבל בו רביעית. ובגמ' בעינן שיעורא דר"מ נפיש או שיעורא דר' יוסי נפיש ומתקיף עלה בגמ' מסתברא שיעורא דר' יוסי נפיש אבל מקרא משמע דשיעורא דר"מ נפיש דאי ס"ד שיעורא דר' יוסי נפיש לייט עלה במנא זוטא והדר לייט עלה במנא רבא פי' רש"י ז"ל כלומר לפי דבריהם נראה מן הסברא שר"מ מחמיר דאמר לחתות בו אור ולא פי' שיעורא וחרס פורתא חזי לחדא גחלת ואילו לקבל רביעית מים נפיש שיעורא וכי מעיינת בקרא דלחשוף מים זוטא דאי סלקא דעתך לחשוף מים נפיש לייט עלה שלא יותר בה אפי' כלי קטן והדר אמר כלי גדול וכי דרך המקללים הוא כך ומהדר אביי מתני' דקאמר ר"מ כדי לחתות בו אור מיקידה גדולה קאמר שאפי' גחלת קטנה אינו ראוי לחתות בה אלא בחרס גדול מפני שהוא נכוה ופריך שפיר קאמר ר' יוסי לר' מאיר ור"מ לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא מידי דחשיב לאינשי דלא לישתכח לה אלא אפילו מידי דלא חשיב לאינשי לא לישתכח ולעולם לא חשיב שיעורא אלא לחתות אור ע"כ. ולישנא דקרא הכי איתיה בספר ישעיה ולא ימצא במכתתו חרש לחתות אש מיקוד:

חרש כתיב בשי"ן:

מיקוד. נקוד הקו"ף בשורק:

סליק פרקא

פרק ט

משנה א

א"ר עקיבא מנין וכו'. כתוב בס' הליכות עולם פ"ג בשער החמישי מסורת בידנו וביד כל ת"ח שכל מקום ששנינו בראש הפרק אמר ר' פלוני כגון א"ר עקיבא מנין לע"ז כך היא הלכה ובכל מקום ששנינו בראש הפרק ר' פלוני אומר כגון רי אליעזר אומר דשבת אינה הלכה וכיוצא בזה בתלמוד שכל מקום שאומר תנא דבי ר' ישמעאל כך הלכה וכל מקום שאומר דבי ר' ישמעאל תנא אינה הלכה ע"כ. אמנם אני רואה שבזו המשנה פסק הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה כחכמים גם ביד פ"ח דהלכות שאר אבות הטומאה:

מנין לע"ז. ירושלמי כתיב תועבה בנדה וכתיב תועבה בע"ז מקיש ע"ז לנדה מה נדה מטמאה במשא אף ע"ז מטמאה במשא דברי ר' עקיבא וחכמים אומרים כתיב תועבה בנדה וכתיב תועבה בשרצים מקיש ע"ז לשרץ מה שרץ מטמא בהיסט אף ע"ז מטמאה בהיסט. (צ"ע. ועי' ברש"י ז"ל בפרקין דף פ"ד ריש ע"ב שכתב שם דהיסט אפקיה רחמנא בנ' נגיעה ע"כ):

מטמאה במשא. ומפרש בגמ' דלהכי איתקש לנדה לומר דכשם שאין אבר שנחתך מן הנדה מטמא משום תורת נדה כך אין אבר של ע"ז מטמא כלל אע"פ שהוא אבר שלם כגון שהיא ע"ז של חוליות והקישה רחמנא לשרץ בקרא דשקץ תשקצנו לומר דאינה מטמאה במשא והקישה רחמנא למת בקרא דוישלך את עפרה אל קבר בני העם לומר דלא מטמאה בכעדשה ופרכינן ואימא לחומרא דאקשה רחמנא לנדה לטמויי באבן מסמא ולשרץ לטמויי בכעדשה ולמת לטמויי באהל ומשנינן טומאת ע"ז דרבנן היא דשקץ תשקצנו לאו לשון שרץ ממש הוא אלא עיקר קרא לכנות לה שם לגנאי אתא וקיימא לן דקולא וחומרא לקולא מקשינן וכן פי' הרמב"ם ז"ל. וכתב הר"מ די לונזאנו ז"ל ה"מ למימר שנאמר והוציאו את הנדה מן הקדש בד"ה סי' כ"ט והיינו ע"ז ע"כ. ועיין בגמרא בתוס' ד"ה אמר רבה ויתורץ שפיר טפי.

ונלע"ד דמעיקרא תנא מנין לע"ז מן הטעם שפי' רש"י ז"ל או מן הטעם שפי' תוס' ז"ל כמו שכבר העתיק שני הטעמים ר"ע ז"ל ובתר הכי תנא מנין לספינה שהוא ג"כ ענין טומאה וטהרה דומיא דבבא דע"ז ובדין הוא דליתני בתר הכי מיד ג"כ בבא דפולטת שהוא ג"כ ענין טומאה וטהרה אלא משום דבבא דפולטת ובבא דמרחיצין תרוייהו הוי ביום השלישי וגם דבבא דפולטת ילפותא דידה הוי מקרא דמתן תורה דאתייהיבא ביומא דשבתא מש"ה אקדים ותנא בבא דערוגה ובתר הכי תנא בבא דקושרין ובבא דסיכה דתרוייהו שייכי ליום הכפורים ואקדים בבא דקשירה לבבא דסיכה משום דבעי למיתני בסיכה אע"פ שאין ראיה לדבר כמו דתנא בבבא קמא נבי חרס כדי ליתן בין פצים לחברו דבסוף פירקין דלעיל וצ"ע אי כולהו הוי ראיה גמורה מדלא תני אע"פ שאין ראיה לדבר רק בהני תרתי גבי חרס וגבי סיכה כדכתבינן. והרמב"ם ז"ל בבא דערוגה פי' סי' בעלמא הוא מלת זרועיה וז"ל ואינה ראיה אלא אסמכתא חלושה כמו סימן ע"כ.

והגיה הר"י ז"ל שמטמא (בקמץ תחת המ') וכן בכולה מתני' מחק הה"א:

משנה ב

מנין לספינה וכו'. ר' עקיבא קאמר לה כנלע"ד וכן ערוגה אע"ג דבודאי מוסכמת ודברי הכל היא. אבל מנין לפולטת היא דלא כר"ע כמו שיתבאר בסמוך:

שנאמר דרך אניה בלב ים. בגמ' בברייתא יליף לה חנניה משק מה שק מיטלטל מלא וריקן אף כלי עץ שהוקשו לשק בקרא דמכל כלי עץ או בגד או עור או שק בעינן דמיטלטל מלא וריקן לאפוקי ספינה דלא מיטלטלה מלאה ואיכא בינייהו ספינה של חרס שלא הוקשה לשק בההוא קרא דלחנניה טמאה אע"ג דלא מיטלטלה מלאה אי נמי ספינת הירדן שהיא של עץ אלא שהיא קטנה דמיטלטלא מלאה ג"כ ע"י שורים או ע"י אדם

ולחנניה טמאה ולרב פפא כפי גירסת רש"י ז"ל ר' יוסי דברייתא דמייתי בגמ' כחנניא דספינה של חרס או ספינה קטנה דהיינו ספינת הירדן טמאה וכפי גירסת ר"ת איפכא דלר' יוסי טהורה כתנא דידן:

בפי' ר"ע ז"ל לשון המתחיל בלב ים וכו' עד ואפי' טענוה ביבשה. אמר המלקט כגון ספינת הירדן וכדכתבינן:

מנין לערוגה שהיא ששה על ששה. יש אומרים דערוגה ששה נפקא לן מדכתיב לחייו כערוגת הבושם ומשמע לחייו לשון לוחות וכן היו ששה על ששה מכלל דערוגה נמי כן הוא. תוס' ז"ל:

בפי' ר"ע ז"ל בד"ה שזורעים צריך להגיה בסופו ערבוב [ברע"ב ד"ר בטעות ערבו"]:

ד' על ד' רוחות הערוגה. פ"ק דקדושין דף ל"ט ופי' הר"ן ז"ל ד' על ד' רוחות הערוגה כלומר באמצע כל רוח ורוח וא' באמצע כלומר באמצע הערוגה ע"כ ופי' רש"י ז"ל ד' על ד' רוחות הערוגה דשיעור יניקת כל זרע טפח ומחצה עם מקום הזרע הרי מן הזרע הנזרע בגבול הערוגה כנגד האמצעי ועד האמצעי שלשה טפחים ע"כ:

בפי' ר"ע ז"ל דבור המתחיל ארבעה וכו' עד וליניקה [ברע"ב ד"ר בטעות ולינקיה.] פשוט הוא שכצ"ל. בסוף לשוט ז"ל שכתב ובמס' כלאים פירשתי הלכות ערוגה וכו'. אמר המלקט תמצאינו כתוב בשמו ז"ל ברפ"ג דמסכת כלאים בכלל לקוטֵי בחבור זה אבל פה העתיק ר"ע ז"ל לשון רש"י ז"ל בקיצור. וי"ס דגרסי' ארבעה בארבע רוחות ול"ג מלת על וכן הוא בריי"ף ז"ל:

ואחד באמצע שנא' כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרעה תצמיח לא נאמר אלא זרועיה תצמיח. כך הגיה ה"ר יהוסף ז"ל:

משנה ג

שהיא טמאה. דלא כר' אלעזר בן עזריה דהא שמעינן ליה דקאמר טהורה בפ"ח דמסכת מקואות וגם בברייתא דמייתי בגמ' ולמאן דמוקי כתנאי רישא רבנן וסיפא דמרחיצין ר' אלעזר בן עזריה דהוא אמר לה לקמן בפי"ט ומאן דלא מוקי כתנאי משבש לה ותנא ברישא טהורה וכולה ראב"ע היא. ותמצא מאן הוא אמורא דמוקי כתנאי ומאן הוא אמורא דלא מוקי כתנאי כתוב במציעא פ"ג סי' ט' ע"ש בבבא דחבית. וכתבו תוס' ז"ל דאומר ר"י דמאן דמשבש לה ותני טהורה אינו מגיה למתני' טהורה לאוקומה אליבא דחד תנא אלא בלא"ה איכא דתני טהורה ואיכא דתני טמאה ע"כ וכן נראה דגריס הר"ן ז"ל שהיא טמאה אבל בהרא"ש ז"ל מצאתי הגירסא שהיא טהורה. ואפשר דטמאה הוה

גריס אלא דפסק הלכה נקט טהורה. אכן ה"ר יהוסף ז"ל כתב שמצא בספרים ישנים טהורה:

בפי' ר"ע ז"ל הראוי להזריעה צ"ל הראוי להזריע. עוד בפי' ר"ע ז"ל ומתני' משבשתא היא ותני מנין לפולטת ש"ז ביום השלישי שהיא טהורה שנאמר היו נכונים לשלשת ימים ולשלשת ימים דאמר קרא היינו ליום השלישי דביום השלישי להפרשה ניתנה תורה אי נמי לאו משבשתא היא אלא ראב"ע היא דס"ל הפולטת ביום השלישי טמאה ולית הלכתא כותיה עכ"ל ז"ל. אמר המלקט לפי מה שכתבתי מסוגית הגמ' וממתני' דפ"ח דמקואות נלע"ד להגיה פה כך ומתני' משבשתא היא וכו' עד להפרשה ניתנה תורה ומתני' ר"א בן עזריה היא א"נ לאו משבשתא אלא מתני' רבנן היא דס"ל הפולטת ביום השלישי טמאה ולית הלכתא כותייהו דו"ק: וכתבו תוס' ז"ל וא"ת אכתי למאן דלא מוקי כתנאי אכתי הויא מתני' כתנאי דרישא דמתני' ר' עקיבא הוא דקתני לה וסיפא דקתני פולטת טהורה היינו דלא כר' עקיבא דפליג אר"א בן עזריה בברייתא ובמתני' דפ"ח דמקואות וי"ל דלא קפיד לאוקומי כתנאי אלא בתרי באבי הסמוכות זו אחר זו אבל אההיא דריש פירקין המרוחקת מההיא דפולטת לא קפיד ע"כ:

שנאמר היו נכונים לשלשת ימים. אע"פ שבאותה שעה עדיין לא ניתנה תורה מ"מ מסתמא הקפידה תורה על דבר שעתיד להיות טומאה אחר מתן תורה ואע"ג דלא הקפיד על זבין ומצורעים ובועלי נדות היינו משום דלא הוי בהו קלות ראש וכדתניא בפ' מי שמתו אבל בעלי קריין אסורין דמחמת קלות ראש הוא בא. תוס' ז"ל:

מרחיצין וכו'. ירושלמי אנן תנינן מרחיצין את הקטן תנאי דבי רב תנו מרחיצין את המילה ר' אבהו בשם ר' יוחנן הלכה כמי שהוא אומר מרחיצין את הקטן א"ר יוסי ע"כ את אמר מרחיצין את הקטן דתני שמואל לעולם אין מונעין לא שמן ולא חמין מע"ג מכה בשבת א"ר ייסא כל שעה הוה ר' זעירא אומר לי תני מתניתך ולא עוד אלא שמזלפים חמין ע"ג מכה בשבת אם אומר את שמרחיצין את המילה מה בין מכתו של גדול למכתו של קטן ר' אבין בשם ר' אבהו טעמא דראב"ע ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים בהיותו כואב אין כתיב כאן אלא בהיותם כואבים בשעה שכל אבריהם כואבים עליהם:

בפי' ר"ע ז"ל וכ"ש ראשון ושני עיין במ"ש לקמן בפי"ט סי' ג':

אם יהיו חטאיכם כשנים וכו'. הא דלא קאמר כשני לשון יחיד בלא מ"ם דומיא דכשלג אמרי' בגמ' דה"ק קרא אם יהיו חטאיכם כשנים הללו שסדורות ובאות משאת ימי בראשית ועד עכשיו כשלג ילבינו ובירושלמי תני ר' אליעזר אומר אם יהיו חטאיכם כשנים שבין שמים לארץ כשלג ילבינו יותר מכאן כצמר יהיו ר' יהושע אומר אם יהיו

חטאיכם כשנים כשני אבות כשלג ילבינו יותר מכאן כצמר יהיו ור"י בן פזי אומר אם יהיו חטאיכם כשנים ילבינו בראשון אם יאדימו כתולע כצמר יהיו בַּשֶּׁנִי:

משנה ד

ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו. מקיש סיכה לשתיה רש"י ז"ל. וכתבו תוס' ז"ל אע"פ שאין ראיה לדבר שנאמר ותבא כמים וגו' ומיהו ראיה גמורה לא הוי משום דקרא לא מישתעי בשתיה אלא ברחיצה משום דמשמע מים דומיא דשמן מה שמן מאבראי אף מים מאבראי וקשה לר"י דבפ' בתרא דיומא קאמר דרחיצה איקרי ענוי. מנלן אמר מר זוטרא מהכא ותבא כמים בקרבו מים דומיא דשמן מה שמן מאבראי וכו' ופריך והא האי תנא איפכא נסיב לה דתנן מנין לסיכה ומאי פריך והא תנא דמתני' קאמר שאין ראיה לדבר אלא זכר לדבר משום דמים דומיא דשמן כדפרישית. ואומר ר"י דפריך הכי דאי חשיבא ראיה גמורה דרחיצה כסיכה כדקאמרת לא ה"ל להאי תנא למעבד מינה אפי' זכר בעלמא. קשה לרשב"א דאמאי מייתי האי קרא שאינו אלא זכר בעלמא ה"ל לאתויי קרא דלחם חמודות לא אכלתי ובשר ויין לא בא אל פי וסוך לא סכתי דהוי דרשה גמורה ומיניה נפקא לן בפרק בתרא דיומא דסיכה איקרי ענוי עכ"ל ז"ל. ופי' הרמב"ם ז"ל אין רוצה באמרו כשתיה שיתחייב עליה כרת כשתיה רק שיתחייב עליה מלקות ע"כ בקיצור פי' מלקות מדרבנן:

משנה ה

המוציא עצים כדי לבשל ביצה קלה. והשתא הדר תנא לדיני שיעור הוצאה דאיירי בה ואזיל מריש משנת ועוד כלל אחר אמרו וכו' עד סוף פ' הזורק דזריקה תולדה דהוצאה היא:

תבלין כו'. עי' במ"ש בפרק שני דערלה סי' ו' סוף סי' י':

קליפי אנוזים וקליפי רמונים וכו' כצ"ל ומייתי לה במכלתין פ"ח דף ע"ט. ופי' שם רש"י ז"ל פי שבכה קופיא נותנין בגד באמצעיתה ע"כ. ובגמ' פריך עלה ורמינהי המוציא סמנין שרויין כדי לצבוע בהן לאירא ומשני מתני' בשאינם שרוין והבא לשרות אינו שורה פחות מכדי בגד קטן. ובירושלמי פריך תמן לקמן פי"ג תנינן שיעור המלבן והמנפץ והצובע והטווה שיעורו וכו' והכא את אמר הכין ומשני תמן בצובע ברם הכא במוציא לצבוע:

בגד קטן פי שבכה. ס"א בגד קטן בשבכה וכן בערוך ובהרי"ף ז"ל בסבכה. ובקצת נוסחאות כסבכה וכן הוא בירוש':

מי רגלים. תנא מי רגלים עד בן מ' יום ותוס' ז"ל גרסי עד מ' יום פי' דמשלשה ימים עד מ' יום מעבירין אותה על הכתם אבל תוך שלשה ולאחר מ' יום אין מעבירין:

נתר. תנא נתר אלכסנדרית ולא נתר אנפנטרין:
קמוליא. ס"א קמוניא בנו"ן. וכתב הר"מ לונזאנו ז"ל אבן סינא קמוליא בלע"ז טירא די אשפנייא הוא רקועי לבנים מזהירים טובים בטבעם כאפוריים וממנו יש הרבה מה שאין לו וכולו מתפרך מהרה ע"כ:
בפי' ר"ע ז"ל צריך להגיה שלוף דוץ בצדי [ברע"ב ד"ר "שלוף דון".]:
ואשלג כדי לכבס בהן בגד קטן בשבכה. אשלג בלשון תלמוד שונאגא שמיה ומשתכח בנוקבא דמרגניתא ומפקי ליה ברמצא דפרזלא:
כדי להעביר על הכתם. כך צ"ל:

משנה ו

פלפלת כל שהיא. לשון נקבה וביד פלפל כל שהוא. ירושלמי תנא אף ריח רע כל שהוא וא"ר איליא אף ר"ש מודה בה ומודה ר"ש באיסורו הנאה ע"כ [הגה"ה צ"ע וגם לקמן ס"פ המצניע צריך עיון בסי' ה' ויתכן שמשם יובן קצת ועיין ג"כ תוי"ט.] ובבבלי ג"כ ת"ר ריח רע כל שהוא שמן טוב כל שהוא ארגמן כל שהוא שגם הוא ראוי להריח. בתולת הורד. פי' ורד בחור עלה אחת:
מקק. רקב הנופל ממספרים או ממטפחות שבלו נקרא מקק לשון המק בשרו:
ר' יהודה אומר אף המוציא ממשמשי עבודה זרה וכו'. ועיין לעיל פ"ז סי' ג':

משנה ז

המוציא קופת הרוכלין וכו'. ביד ס"פ י"ח דהלכות שבת וכתב שם ואפי' הוציאן בתוך כפו אינו חייב אלא אחת ע"כ:
אע"פ שיש בה מינין הרבה אינו חייב אלא אחת. תימא דמאי קמ"ל פשיטא דאפי' בהוציא וחזר והוציא אינו חייב אלא אחת כמו בקצר וחזר וקצר כ"ש בבת אחת ותירץ ר"ת דמיירי כגון שנודע לו על מין זה ונתכפר וחזר ונודע לו על מין אחר אפ"ה פטור דהוי הכל כמו דבר אחד ואפי' כפרות אין מחלקות תוס' ז"ל. ועיין מ"ש התוי"ט לקמן פרק עשירי במשנה ב':
זרעוני גינה פחות מכרוגרות. במכלתין פ"ח דף ע"ט אלא שנפל טעות שם. ובגמרא רמי עלה ממתני' דלעיל פ"ח דקתני זבל וחול דק כדי לזבל קלח של כרוב דברי ר' עקיבא וחכמים אומרים כדי לזבל כרישא אלמא זרע הבא מגרעין אחד חשיב ומשני הא דזריע הא דלא זריע כשהוא זרוע אדם טורח בשביל אחד מהם אבל דלא זריע אין אדם טורח בשביל גרגיר אחד לזורעו:
ר' יהודה בן בתירא אומר חמשה פי' חמשה גרעינין ולהחמיר אתא:

זרע קשואים שנים. ת"ק קאמר לה והלכתא היא:
חגב חי כל שהוא גרסי' ופשיטא דבטהור עסקי':
מת כגרוגרות ירושלמי הדא דאת אמר בטהור אבל בטמא כמלא פי הכלב:
צפרת כרמים. בחולין פ' אלו טרפות מוכח דמין חגב טהור הוא וכן פי' בערוך:
שמצניעין אותה לרפואה ירושלמי א"ר אחא שכן אשה סטופה מושחת ממנה והיא מתרפא תמן אמרין מאן דבעי נפרוש מן דרך הארץ אכיל פלגא ושביק פלגא של שמאל אוסר ושל ימין מתיר אבד כל שהוא חסר כל שהוא אין לו תקנה עולמית כיצד הוא עושה א"ר יוסי ב"ר בון יהיב לה גו צלוחית דבש. ר"י אומר אף המוציא חגב (חי) טמא כל שהוא. הא טהור (צ"ע) בין חי בין מת כגרוגרת ר"י כדעתיה דר"י אומר אוכלין טהורין אין משחקין בהן והא כתיב התשחק בו כצפור (וכו') א"ר מתניא מכיון שהיא מחוסרת שחיטה כטמאה היא ע"כ:
מפני שמצניעין אותו לקטן לשחק בו. דס"ל לר"י דאי מיית תינוק מיספד ספיד ליה ולאו אורחי' למיכליה:
סליק פירקא

פרק י

משנה א

המצניע לזרע וכו'. ובגמ' פריך למה ליה למיתני המצניע ליתני המוציא לזרע חייב דהא דבעינן שיעורא היינו טעמא שאין אדם טורח וכו' כדכתבינן בסוף פירקין דלעיל אבל זה שהוציא נימא א' ליזריעה בהדיא גלי דעתיה דטרח ואחשבה ובלא מצניע נמי חייב ושני אביי הב"ע כגון שהצניעו ושכח למה הצניעו והוציאו סתם מהו דתימא בטולי בטלה מחשבתו קמ"ל שעל דעת הראשונה הוציאו והא אחשביה. ובירושלמי מוקי לה כר' יהודה דאמר אומן דרך אומנותו חייב:
חייב עליו בכל שהוא. גמ' אמר רב יהודה אמר שמואל מחייב היה ר"מ אף במוציא חטא לזריעה והאי כל שהוא לא תימא לאפוקי מגרוגרת ולעולם בעינן כזית אלא דוקא הוא וסתם מתני' ר"מ:
וכל אדם אין חייבין עליו אלא כשיעורו. מתני' דלא כר"ש בן אלעזר כדכתבינן לעיל פ' כלל גדול:
חזר והכניסו אינו חייב אלא כשיעורו. בגמ' פריך פשיטא כיון דלא זרעיה בטלה מחשבתו קמייתא והו"ל ככל אדם ושני אביי הב"ע כגון שזרקו לאוצר עם פירותיו

ומקומו ניכר מ"ד כיון דמקומו ניכר במילתא קמייתא קאי קמ"ל הואיל וזרקיה לאוצר בטוליה בטליה ואע"ג דלא נמלך עליו בפירוש. ונלע"ד דבזה ידוקדק לשון משנתינו דקתני חזר והכניסו ולא קתני תזר בו והכניסו דהוה משמע דבהדיא חזר בו מלזורעו וא"כ פשיטא אלא ודאי לא נמלך עליו בפירוש אלא שזרקו לאוצר עם פירותיו וזהו בטול מחשבתו הראשונה מדלא אצנעיה לחודיה ומ"מ מקום שזרקו ניכר מ"ד כיון דמקומו ניכר כמאן דאצנעיה לחודיה דמי קמ"ל הואיל וזרקיה וכו':

משנה ב

בפי' ר"ע ז"ל לשון המתחיל שלא עשה וכו' עד והניח בכרמלית. אמר המלקט הא לאו הכי לא אמרינן מהלך כעומד דמי ואיכא הנחת גופו דהוי כהנחת חפץ בכרמלית ופטור אלא חייב ומתני' דלא כבן עזאי דתניא המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו דהיינו כרמלית חייב ובן עזאי פוטר:

ונתנה [**הגה"ה ה"ר יהוסף ז"ל כתב שמצא בכל הספרים ונתונה בוי"ו.**] **על האסקופא החיצונה**. פי' צד החיצון של האסקופא הנוטה לרה"ר ובפחותה משלשה מיירי דהוי רה"ר גמורה. ואע"ג דהא כבר תני אע"פ שרוב הפירות מבחוץ אין קפידא א"נ אפשר דקתני הכא בסיפא החיצונה לרמוז דאסקופא דרישא מיירי באסקופא כרמלית כך נראה לע"ד:

עד שיוציא את כל הקופה. בקופה של קשואים ושל דלועים מוקי לה חזקיה בגמ' וגם בירושלמי ופרכי' עליה בגמ' ממתני' דקתני עד שיוציא את כל הקופה טעמא דכל הקופה הא כל הפירות פטור אלמא קסבר אגד כלי שמיה אגד ומתרץ ה"ק עד שיוציא את כל הקופה בד"א בקופה מלאה קשואים ודלועין אבל מלאה חרדל נעשה כמי שהוציא את כל הקופה וחייב:

משנה ג

שכן משא בני קהת. בכתף ישאו וימין ושמאל וחיק אורתא דארעא ובשם רבינו יצחק ב"ר יהודה מצאתי שאמר בשם רבינו האי שמפורש בתלמוד ירושלמי ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור וקטרת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה שמן אחד בימין ושמן אחד בשמאל והקטרת בחיקו והחביתין בכתף רש"י ז"ל והביאו ג"כ הוא ז"ל בפירוש החומש וכתב עליו הרמב"ן ז"ל וז"ל ועל דעת הירושלמי הכתוב בפירושי רש"י ז"ל שהוא נושא אותם יהיה משא גדול כי הקטרת שלש מאות וחמשה ושש מנים ומשה רבינו לא פטמה לחצאין ושמן המאור לשנה שלימה רב מאד מאה ושמונים ושלשה לוגין ומנחת התמיד לא ידענו לכמה ימים ישא ממנה ע"כ. ועיין ברב ה"ר אליה

מזרחי ז"ל שטען בעד רש"י ז"ל שבדקדוק לשונו ז"ל משתמע שלא היה טוען אלא השמן והקטרת ושמן המשחה אבל מנחת התמיד אינו נושא אותה במסען אלא שעליו מוטל לצוות ולזרז ולהקריב בעת חנייתן ע"כ:

לאחר ידו. ולספרים דגרסי כלאחר ידו י"ל דברגלו הוי פירוש כלאחר ידו ומיהו גירסא קמא ניחא טפי דהכי תניא בברייתא בגמ' תוס' ז"ל. וכן הגירסא בירושלמי ובהרי"ף וראבי"ה אכן לקמן פי"ב בסימן ה' לכולי עלמא גרסי' לאחר ידו בלא כ"ף:

בפיו ובמרפקו. והא דתנן באמרו לו אם היתה שבת והוציאו בפיו חייב ה"מ אוכלין שדרכן להוציאן בפיו בשעת אכילה תוס' ז"ל:

באפונדתו ובחפת חלקו. בב"י טא"ח בסימן ש"א דף קצ"ג ע"ב בשם תשובת מהר"ם ז"ל משמע דאפילו תפורים המעות באפונדתו או באבנטו אסור: באפונדתו אזור וכו' לשון ר"ע ז"ל עד פי' אחר אפונדתו בגד וכו' אמר המלקט פי' שני להרמב"ם ז"ל הוא ולפי זה משמע דחלוק לובש אותו ע"ג האפונדא וכן מבואר ג"כ בפי' הרמב"ם ז"ל ובגמ' מוקמי' למתני' דקתני באפונדתו ופיה למטה פטור דלא כר' יהודה דמחייב בה דמדמי לה לנתכוין להוציא לאחריו ובא לו לאחריו דשמירה קצת היא ורבנן מדמו לה לאחר ידו ורגלו דל"ד למוציא לאחריו ובא לו לאחריו דהללו נופלין מאליהן ואין מוציאין כן: ובחפת חלוקו בחי"ת היא גירסת הערוך ופירושו בלשון ישמעאל גייב וכן בירושלמי ובהרי"ף והרא"ש וראבי"ה:

משנה ד

המתכוון להוציא. כגון שצרר מעות בסדינו כדי שיהיו תלוין לפניו רש"י והר"ן ז"ל:

באמת גרסי' ואית דגרסי באמת אמרו:

שכן ראוי להיות חוזר. ס"א שכן דרכו להיות חוזר: וז"ל שם ביד פ"א היה חגור בסינר והשליך המשא בין בשרו לחלוקו בין שבא זה המשא שדרכו להוציאו בדרך הזאת לפניו בין שבא לאחריו חייב שכן דרכו להיות חוזר ע"כ:

ר"י אומר אף במקבלי פתקין. גמ' שכן לבלרי מלכות עושין כן פי' רש"י ז"ל בדעתו למוסרו לזה ואינו מוצאו ודבר המלך נחוץ ומוצא אחר ומוסרו לו ע"כ וכתבו התוס' דמפרש רבינו שמואל ז"ל שיש אדם ממונה למלך שנושא פתקין של מלך לידע מנין גביריו וחייליו ובית אוצרותיו ונושאין אותן בכיסיהן התלויין באזוריהן ואותן כיסין חוזרין פעמים לפניהם ופעמים לאחוריהם והוי ממש דומיא דסינר דלעיל שהוא חוזר ות"ק דר' יהודה לא חשיב ליה חוזר תוס' ז"ל וכן נראה שפי' ג"כ הר"ן ז"ל וכתב בסוף דבריו כך הוא עיקר הפירוש ואע"פ שלא פירש רש"י ז"ל כן עכ"ל ז"ל. וז"ל רש"י ז"ל ר'

יהודה אומר אף מקבלי פטקין של מלך למוסרם לרצים אף הן חייבין בהוצאתם אפי' לא נתקיימה מחשבתן כגון הוציאן ע"מ לתתן לרץ זה ונתנו לזה כך לשון רבותי ולבי מגמגם ע"כ ונראה שהתוספתא שכתבתי לעיל בסמוך הכריחתו לפרש כן:

משנה ה

הוציאוהו שנים פטורין. וסתמא כר' יהודה ודלא כר"מ דלא דריש בעשותה להכי אלא לפטור יחיד שעשה בהוראת ב"ד ולית ליה מיעוטא אחרינא יתירא. ובגמ' תנא זה יכול וזה יכול ר"מ מחייב ר' יהודה ור"ש פוטרין זה אינו יכול וזה אינו יכול ר' יהודה ור"מ מחייבין ור"ש פוטר זה יכול וזה אינו יכול ד"ה חייב היכול וכדמפ' בגמ' לכולה ברייתא ועיין בספר קרבן אהרן פרשת ויקרא דבורא דחטאות סוף פרשה שביעית:

אם לא יכול אחד וכו' תוס' ב"ק דף מ' פירשו דסתמא משמע דכל חד וחד חייב חטאת אחת כיון דכל חד מחייב אזדונו כרת ע"כ:

המוציא אוכלין (אכלין) פחות וכו'. ואיכא מ"ד בגמ' בפ' במה אשה (שבת דף ס"ב ע"ב) דמתני' דלא כר' אליעזר דאיהו ס"ל דהמוציא כוכלת כשאין בה בושם דחייב וכדכתיבנא התם סי' ג' וכשאין בה בושם כפחות מכשיעור דמי שהכלי קלט את הריח ושיעור הוצאת בשמים בכל שהוא וכיון שאין כל שהוא הוי ריחא פחות מכשעור וקתני חייבת ולא אמרינן נעשה כלי טפל לריח שבתוכו ואריחא לא מחייב דפחות מכשיעור הוא ורב אשי אמר בעלמא אימא לך דכ"ע ס"ל דפטור משום טעם שהכלי טפל ושאני הכא דליכא למימר נעשה כלי טפל לריח דהא ליתיה לממשא כלל עד כאן:

בפי' ר"ע ז"ל לשון המתחיל את החי וכו' עד אבל בהמה חיה ועוף לא. אמר המלקט ובהכי אתיא מתניתין אפילו כרבנן דפליגי עליה דר' נתן בברייתא בגמ' ור' נתן סבר דאפי' על בהמה חיה ועוף על שחוטין חייב ועל חיים פטור:

את המת במטה חייב. נראה לר"י דמהכא קים לן בכל דוכתא דאית ליה לר' יהודה מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה דמסתמא ת"ק דר"ש היינו ר' יהודה כי ההיא דלעיל זה אינו יכול וזה אינו יכול דת"ק דר"ש ר' יהודה כדמוכח בגמ' וכדכתבינן לעיל ורשב"א אומר דיש להביא מדתנן לעיל ר' יהודה אומר אף המוציא ממשמשי עבודה זרה דהוי מלאכה שאצ"ל תוס' ז"ל. ופירוש את המת במטה חייב על המת ופטור על המטה שהמטה טפלה לו ואם היה צריך למטה להשתמש בה תשמיש אחר שם במקום שמוציאה חייב אף על המטה הכי מוכח בברייתא בגמ'. וביד פ"א דהלכות שבת סי' ז'. ובירושלמי את המת במטה חייב ד"ה לא כן תני אף ריח רע כל שהוא וא"ר אילא אף

ר"ש מודה בה ומודה ר"ש באיסורי הנאה א"ר יודן תפתר במת גוי ושאין בו ריח והוציאו לכלבו וכו' ע"כ:

ור"ש פוטר. בגמ' אמרינן פוטר היה ר"ש אף במוציא את המת לקוברו דאפי' הוא צורך המת פטור ולא תימא דלא פטר ר"ש אלא במניחו לחוץ דאין צורך לא לגופו של מוציא ולא לגופה של הוצאה. ותוס' ז"ל האריכו לפ' דמלאכה שאינה צריכה לגופה קרי כשעושה מלאכה ואין צריך לאותו צורך כעין שהיו צריכין לה במשכן אלא לענין אחר כי הצורך שהיתה המלאכה נעשית בשבילו במשכן הוא גוף איסור המלאכה ושרשו ועל דרך זה יישבו כל הדינים דקרו צריכה לגופה. ודמותרין לגמרי כגון צידת נחש ומפיס מורסא ודחו פי' רש"י ז"ל שהעתיק ר"ע ז"ל דכל מלאכה שאינה אלא לסלקה מעליו הויא מלאכה שאינה צ"ל וכו' ע"ש. ירושלמי תני חצי זית מן המת וחצי זית מן הנבלה ופחות מכעדשה מן השרץ חייב ור"ש פוטר מ"ט דר"ש כבר נתמעטה הטומאה מ"ט דרבנן כההיא דר' יודן תפתר במת גוי ושאין בו ריח רע והוציאו לכלבו. ועיין בבבלי סוף סוגית מתני' דרמי האיברייתא אמתני' ומשני לה:

משנה ו

הנוטל וכו'. וצ"ע לע"ד מה שייך הני בבי דנוטל צפרניו ודתולש מעציץ נקוב בין דיני יציאה. ודוחק לומר דמשום דתנא לעיל בתרתי באבי ור"ש פוטר דר"ל פטור אבל אסור תני הני תרתי באבי דהוי ברישא לרבנן פטור אבל אסור ובסיפא נמי לר"ש פטור אבל אסור. ושמא משום דמתני' דהתולש סימני טומאה דבפ"ז דנגעים שייכא קצת למתני' דלעיל בסמוך דוכן כזית מן המת וכזית מן הנבלה כדאיתא בגמ' תנינהו הכא כיון דסוף סוף מיבעי ליה למיתנינהו משום דיני שבת בכל דהו דאשכח קשר לאסמוכינהו סמכינהו כך נלע"ד. א"נ אפשר להיות דמשום דשייך טעמא דמלאכה שאינה צריכה לגופה כמו במתני' כמו שנכתוב בסמוך בשם תוס' ז"ל תנייה הכא דו"ק:

וכן שערו. תנא הנוטל מלא פי הזוג חייב דהיינו שתים:

ר' אליעזר מחייב חטאת. כוחלת משום כותבת עכ"ל ר"ע ז"ל. אמר המלקט וכן פי' הרמב"ם ז"ל וכן ביד וכן הוא בירושלמי אבל בגמ' דחי וכי דרך כתיבה בכך ומהדר אלא כוחלת משום צובעת ור"ש בן אלעזר פליג בברייתא דגודלת כוחלת ופוקסת לעצמה פטורה שאינה יכולה לבנות יפה לחברתה חייבת שרואה ועושה וכן אמר ר"ש בן אלעזר משום ר' אליעזר אשה לא תעביר סרק על פניה מפני שצובעת. ועיין במלת פוקסת בתוס' פ"ק דכתובות דף ד' ששם פי' שני פירושים ודחו שניהם וכאן פירשו פי' אחר וגם הוא דחאוהו בכאן. וזה לשון הרמב"ם ז"ל אבל הנוטל שערו או צפרני בכלי מודים חכמים

דחייב חטאת ע"כ. אמר המלקט ר' אלעזר אמרה בגמ' והא קמ"ל דלא תימא רבנן בכלי פטרי נמי והא דקתני זו בזו להודיעך כחו דר' אליעזר קמ"ל , עוד בלשונו ז"ל והנוטל שער ראש חברו אפי' ביד חייב ע"כ. אמר המלקט כן נראה שפי' הרמב"ם ז"ל אבל מתוך סוגית הגמ' משמע אפכא שהוא פטור לכ"ע וז"ל הגמ' וא"ר אלעזר מחלוקת לעצמו אבל לחברו ד"ה פטור פשיטא צפרניו תנן מ"ד ר' אליעזר אפי' לחברו נמי מחייב והא דקתני צפרניו להודיעך כחן דרבנן קמ"ל וגם ברב אלפס והרא"ש ז"ל הלשון כך ופירשו רש"י והר"ן ז"ל מחלוקת לעצמו בהא הוא דמחייב ר' אליעזר שיכול לאמן את ידיו לתקנו בלא כלי אבל לחברו אין יכול לאמן את ידיו ליטלו יפה בלא כלי ע"כ וכן הביא רש"י ז"ל סוגיא זו בס"פ המוצא תפילין (עירובין דף ק"ג) והוא מוכרח שם וגם הרמב"ם ז"ל חזר בו ביד אשר עשה ולא ראיתי חולק על זה ויתכן שצריך להגיה אפי' בכלי פטור או שמא נוסחא אחרינא נזדמנה לפני הרמב"ם ז"ל בילדותו ועיין בשלטי הגבורים. ולא קשה מגודלת שכתבתי לעיל בסמוך אהא דל"ד וקל להבין ולחלק דהגודלת כוחלת ופוקסת הוא מטעם בנין כמו שכתבתי ולחברתה בונה יפה שרואה ועושה אבל כאן הוא גוזז ולחברו אין יכול לאמן את ידיו ליטלו יפה בלא כלי כמו שכתבתי בר מן דין דר' אלעזר האמורא דקאמר מחלוקת וכו' לא קאי לא אגודלת ולא אכוחלת ולא אפוקסת כ"ש דלית הילכתא כר"ש בן אלעזר דאמר גודלת וכו' לעצמה פטורה לחברתה חייבת אלא כרבנן דס"ל דאפי' לחברתה פטורה דו"ק.

עוד בפי' ר"ע ז"ל או שיער שנתלש רובו ומצער אותו מותר וכו' ע"כ. אמר המלקט כן פי' הרמב"ם ז"ל כאן בפי' המשנה והקשה עליו בשלטי הגבורים דמה שייך בתלישת השער לומר פי' למעלה או למטה דקאמר בגמ' אבל ביד בפ"ט מהלכות שבת פירש ציצין של עור שפירשו רובן כפירוש רש"י ז"ל:

וחכמים אוסרין משום שבות. תימה לע"ד אמאי לא תני וחכמים פוטרים דהוי משמעותו נמי דאסור משום שבות ככולהו פטורי דמסכת שבת. ושמא לרמז לנו שתי מימרות ר' אלעזר דעלה בגמ' דכתיבנא להו כבר א"נ אפשר לומר שרמזו לנו בשנוי זה דאפי' בי"ט אסורין מדרבנן:

התולש מעציץ נקוב חייב דהוי וכו' עד סוף לשון ר"ע ז"ל. אמר המלקט צריך להגיה שם כדי שרש קטן ואיתא להאי בבא בתשובת הרשב"א ז"ל סימן תרנ"ט וסי' אלף וק"ע:

ר"ש פוטר בזה ובזה. בגמרא רמי דר"ש אדר"ש תנן ר"ש פוטר זה וזה אלמא נקיב לר"ש כשאינו נקוב משויה ליה ורמינהי ר"ש אומר אין בין נקוב לשאינו נקוב אלא להכשיר זרעים דנקוב אינו מכשיר ושאינו נקוב מכשיר דתלוש הוא ומשני איבא דר"ש כתלוש

משוי ליה לכל מילי ושאני טומאה דהתורה רבתה טהרה אצל זרעים שנא' על כל זרע זרוע אשר יזרע כלומר להכי אהני זריעות יתירא דקרא למעוטי מחובר כל דהו ומיהו שאינו נקוב תלוש גמור הוא. ובירוש' יצחק בר אוריון אמר מה פליגין בשלא תלש כנגד הנקב אבל אם תלש כנגד הנקב. אף ר"ש מודה ע"כ. ובעיא היא בבבלי:
סליק פירקא

פרק יא

משנה א

הזורק. זריקה תולדה דהוצאה והוצאה נפקא לן מקרא דכתיב ויעבירו קול במחנה ומשה במחנה לויה הוה שהרי הכל היו מצוין אצל משה רבינו וקאמר להו לישראל לא תפיקו ותיתו מרה"י לרה"ר וקרא בשבת קאי דילפינן ליה העברה העברה מיום הכפורים כתיב הכא ויעבירו קול וכתיב התם והעברת שופר מה להלן ביום איסור אף כאן ביום איסור והכנסה נפקא לן מסברא מכדי מרשות לרשות הוא מה לי אפוקי מה לי עיולי. והביאוה תוס' ז"ל ריש מכלתין פ"ח דף פ':
בפי' ר"ע ז"ל והוא שהיה רוחב הדרך י"ו אמה. אמר המלקט כעגלות שבמדבר דארבע עגלות היו שתים הולכות לפנים ושתים לאחוריהן ורוחב כל שְׁתַּיִם עשר אמות וחמש אמות בין כל עגלה ועגלה הרי ט"ו אמות ואמה אחת דקאי בן לוי דאי משתלפי קרשים זו מזו נקיט להו.
עוד בפירושו ז"ל ופירוש כרמלית וכו' אמר המלקט בירושלמי מפרש כרמלית כמו כרמל שפירושו רך מל שאינו לא לח ולא יבש אלא בינוני כך כרמלית אין לו לא דין רה"י ולא דין רה"ר. ורש"י ז"ל פי' בפ"ק דמכלתין דף ג' כרמלית לשון יער וכרמל שאינו לא הילוך תמיד לרבים ולא תשמיש רה"י ע"כ: וכתב הרמב"ם ז"ל בריש מכלתין ומי שיוציא מאחד מן הרשויות לכרמלית או מכרמלית לאחד מהם יתחייב מלקות אם הוא מזיד ע"כ. ר"ל מלקות מדרבנן דהיינו מכת מרדות:
ר' עקיבא מחייב. ומיהו לא מחייב ר' עקיבא אלא אחת דהיינו משום הוצאה אבל משום הכנסה לא דהכנסה תולדה היא ושמעינן ליה לר"ע במסכת כריתות דלא מחייב אתולדה במקום אב. הר"ן ז"ל:
וחכמים פוטרין כיצד וכו'. בגמ' איכא פלוגתא על האי פלוגתא דר' עקיבא ורבנן דאיכא למ"ד דבלמטה מעשרה פליגי ובהא פליגי דמ"ס קלוטה כמו שהונחה דמיא ומ"ס לא אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמיא אבל למעלה מעשרה ד"ה פטור ולא ילפינן זורק

ממושיט ואיכא מאן דסבר דבלמעלה מעשרה פליגי ובהא פליגי דמ"ס ילפינן זורק ממושיט ומ"ס לא ילפינן זורק ממושיט אבל למטה מעשרה ד"ה חייב וכתבו תוס' ז"ל תימא למאן דמוקי פלוגתא דר"ע ורבנן בלמטה מעשרה לא אתי שפיר כיצד דהא לא קאי אדלעיל דהכא איירי בגזוזטראות למעלה מעשרה דומיא דעגלות ואפי' ר"ע נמי מודה התם ולמאן דמוקי פלוגתייהו למעלה מעשרה אתי שפיר ומיהו יש בירושלמי איכא דתני כיצד ואיכא דלא תני כיצד ומפרש התם דההוא אמורא דמוקי פלוגתא למעלה מעשרה תני כיצד וההוא דמוקי לה למטה מעשרה לא תני כיצד עכ"ל ז"ל וברפ"ק דשבת דף ד' וגם בפ' מרובה (בבא קמא דף ע') מוכח ג"כ דר' עקיבא ס"ל קלוטה כמי שהונחה דמיא וגם רבי ס"ל דקלוטה כמי שהונחה דמיא אם הוא ברה"י מקורה כדאיתא התם פ"ק דשבת דף ה' וכדכתיבנא נמי בפ' הזורק דגיטין סי' ג'. ובברייתא בגמ' קתני בהדיא תוך שלשה ד"ה חייב למעלה מעשרה אינו אלא משום שבות משלשה ועד עשרה ר"ע מחייב וחכמים פוטרים ורבינו עובדיה ז"ל דבריו מוקשים קצת כמו שכתוב בתוספות יו"ט במתני' דבסמוך:

משנה ב

שתי גזוזטראות. אית דתני גזוזטראות ואית דתני גזוזטאות ויש גזוזטריות ויש גזוזריות ויש גצוצריות ויש גצוצטריות ואית דתני כצוצריות ואית דתני כסוסטריות כן כתב בערוך:

פטור שלא מצינו זריקה והושטה במלאכת המשכן מרה"י לרה"י ורוחב רה"ר מפסיק ביניהם שלא היתה עבודת הלוים כך להושיט קרשים מעגלה לעגלה שבצדה אלא לעגלה שלפניה ושלאחריה שד' עגלות היו לבני מררי שהיו נושאין קרשי המשכן והן הולכין שתים כאחד זו בצד זו וכשהיו פורקים המשכן לטעון על העגלות היו מעמידין העגלות כדרך הליכתן שתים זו אצל זו סמוך למשכן ושתים זו אצל זו לפניהם דרך הליכתם לארך רה"ר שהיו רוצין להלך אחר עמוד הענן ההולך לפניהם ופורקי המשכן היו מושיטין הקרשים לאותם שעל שתי העגלות הסמוכות למשכן והם מושיטין אותם לשלפניהם אבל מעגלה לעגלה שבצדה לא היו צריכין להושיט שהרי שתיהן סמוכות לפורקי המשכן רש"י ז"ל: ולהיות כי ראיתי מי שחלק עמי בהבנת פירוש דברי רש"י ז"ל לכן ראיתי לצייר פה צורה זו כפי הנראה לע"ד ובהסכמת חכמים אחרים עמדי י"צ וזו היא הצורה:

[משכן]

עגלה והיא רשות היחיד כנגד עגלה והיא רשות היחיד

לא היו מושיטין מזו לזו שבצדה שום קרש ולא אותה לזו שהרי אתה רואה ששתיהן סמוכות למשכן אלא כל אחת משתי אלו העליונות היתה צריכה להושיט לשלפניה בשעת נסיעה דהיינו לשתים המצוירות למטה:

רשות הרבים

עגלה והיא רשות היחיד ושעל גבה היתה מושיטה לה הקרש מפני שזו רחוקה מן המשכן והן שתי עגלות זו אחר זו וכל א' משתי עגלות אלו התחתונות בשעת פריקה היו צריכות הן להושיט למצוירות על גביהן:]
נמצא לפי זה שהשתי עגלות המצוירות ראשונה הן נקראות זו כנגד זו שהרי רה"ר בינתים והן כנגד שתי כצוצריות זו כנגד זו דתנן בהו המושיט והזורק מזו לזו פטור שלא היה ג"כ עבודת הלוים להושיט מזו לזו שכנגדה כנזכר לעיל ומאי דתנן היו שתיהן בדיוטא אחת דזורק פטור ומושיט חייב שכך היתה עבודת הלוים הנך רואה שהיו צריכין הלוים להושיט מעגלה לעגלה דהיינו אותן המצוירות זו למטה מזו שבשעת טעינה הסמוכה למשכן מושיטה לשלפניה ונקרא לפי זה זו אחר זו הסמוכה למשכן אחרי זו הרחוקה ממנו שבצדה ובשעת פריקה מושיטה זו הרחוקה מן המשכן לסמוכה למשכן להקים המשכן ולפי זה זו אחר זו יהיה פירושו זו הרחוקה אחר זו הסמוכה למשכן ולפי זה תנינן במתני' שלשה צדדין לפטור ואחד לחיוב ובזה הנדון דומה לראיה בכל אפניו כך נראה לענ"ד וכמו שכתבתי לפי שיטת רש"י ז"ל. אכן הרמב"ם ז"ל פי"ג דהל' שבת נראה שהיתה לו שטה אחרת וז"ל המושיט מרשות היחיד לרה"י ורשות הרבים באמצע חייב ואפילו הושיט למעלה מאויר רה"ר שכן היתה עבודת הלוים במשכן מושיטין את הקרשים מעגלה לעגלה ורה"ר בין שתי העגלות וכל עגלה ועגלה רה"י בד"א כשהיו שתי רשויות היחיד בארך רה"ר כמו שהעגלות מהלכות ברה"ר זו אחר זו אבל אם היו שתי הרשויות בשני צדי רה"ר אף המושיט מרה"י זו לרה"י שכנגדה פטור ע"כ. וכתבו תוס' ז"ל שתי גוזוטראות מיירי שסתום מלמטה בשום דבר ואין גדיים בוקעין תחתיהן או שיש מחיצות למעלה מן הגזוזטרא דתו לא חיישי לבקיעת גדיים וכן עגלות היו רה"י אע"פ שתחתיהן רה"ר לפי שיש מגוף העגלה עד למעלה מן הקרשים הרבה יותר מעשרה עכ"ל ז"ל. ירושלמי רב אמר לית כאן פטור אלא מותר. עוד שם. המושיט חייב ר' אחא בשם

ר' מיאשא ובלבד ע"י שנים בכל אתר את אמר שנים שעשו פטורין והכא את אמר שנים שעשו חייבין שנייא היא שכך היתה עבודת הלוים באהל מועד שתי עגלות זו אחר זו ברה"ר מושיטין את הקרשים מזו לזו אבל לא זורקין תני בר קפרא שלא לנהוג בקדשים בזיון וכאן פירש רש"י ז"ל מפני כובדן אמנם בפ"ק דמכלתין דף ד' פירש ולא היו זורקין אותן כדי שלא יתקלקלו: וי"ס דגרסי הזורק פטור והמושיט חייב שכך היתה וכו'. וכתב הר"מ דילונזאנו ז"ל ריי"ף ורש"י ור"ע ז"ל גרסי הזורק פטור והמושיט חייב וכן נ"ל עיקר אע"פ שבנכ"י והרא"ש ור"מ ובבבלי וירושלמי המושיט חייב והזורק פטור ע"כ:

שתי עגלות זו אחר זו. פי' וכן שתי עגלות אחרות זו אחר זו בצדיהן של אלו השתים מושיטין אלו לאלו גם כן וקל להבין דאי לא תימא הכי הא ד' עגלות הוו:

חולית הבור והסלע וכו'. לשון ר"ע ז"ל עד ואשמועי' דבור וחולייתו וכו'. אמר המלקט מדה"ל למיתני הבור. הסלע ודרך התנא להשמיענו בקוצר אע"פ שכבר שנה אותו במקום אחר בערובין בור ברה"ר וחולייתו גבוהה עשרה טפחים חלון שעל גביו ממלאין ממנו בשבת ומוקמינן לה התם בסמוכה לה וקמ"ל דבור וחולייתו מצטרפי' לעשרה וה"נ אשכחן בברכות דאמרי' מלתא אגב אורחיה קמ"ל אע"ג דמשנה שלימה היא א"נ מיתורא דמתני' שמעינן דמצטרפין לד' ולהשתמש על גבה מיירי משום דמנח עליה מידי ומשתמש ואתי שפיר דקתני גבוהין ונקט נמי על גבן תוס' ז"ל ועיין במ"ש ז"ל בפ' חלון (עירובין דף ע"ח) והביאוה הם ז"ל בפ"ק דסוכה דף ד' ובפ"ק דסנהדרין דף ט"ז:

הנוטל מהן והנותן על גבן חייב. כתבו תוס' ז"ל דמשמע ליה לתלמודא דמיירי בכל ענין בין בזורק בין במושיט כדמיירי ברישא ע"ש:

משנה ג

הזורק ד"א בכותל. בפ"ק דשבת דף ז' אוקמה אביי והכריח דמתני' דקתני כזורק באויר מיירי בכותל דלית ביה חור שינוח בו החפץ הנזרק. וז"ל הרב המגיד פי"ד מה' שבת הי"ח ודוקא בדבילה שמינה שכיון שהוא תוך עשרה על פני הכותל חייב אבל אם נחה בחור שברה"ר כל שהוא פטור שחורי רה"ר אינם כרה"ר ע"כ:

והזורק בארץ ד' אמות חייב גרסי':

ונתגלגל לתוך ד' אמות חייב. לא שנפל לארץ דא"כ לא צריכא למימר אלא שהרוח גלגלתו מן האויר לתוך ד' אמות רש"י ז"ל. ומכ' בגמ' והוא שנח ועמד קצת קודם שנתגלגל ופי' רש"י ז"ל וה"ה אם אחזתו הרוח באויר ועכבתו מעט ואח"כ הכניסתו דחשיב נמי הנתה אם בתוך שלשה הוא ע"כ:

משנה ד

וכמה יהא רקק מים וכו'. כך הגיה ה"ר יהוסף ז"ל:

רקק מים ורה"ר מהלכת בו. האי דכפליה תנא וכו' עד סוף לשון ר"ע ז"ל. אמר המלקט עוד מתרץ בגמ' דהא דנקט רקק רקק תרי זימני חד בימות החמה וחד בימות הגשמים וצריכא דאי תנא חדא ה"א ה"מ בימות החמה דעבידי אינשי דמסגי לאקורי נפשייהו אבל בימות הגשמים לא ואי אשמועי' בימות הגשמים דכיון דמיטנפי לא איכפת להו אבל בימות החמה אימא לא קמ"ל. עוד מתרץ בגמ' דסד"א ה"מ דהוי רה"ר היכא דהוי רחבו ד"א שאין דרך לפסעו אלא להלך בו אבל היכא דלא הוי ד' דמיפסע פסעי לה אימא לא קמ"ל. והילוך הילוך תרי זימני מפרש בגמ' חד לאשמועי' דהילוך ע"י הדחק שמיה הילוך וחד לאשמועי' דדוקא הילוך ע"י הדחק שמיה הילוך אבל תשמיש לרבים ע"י הדחק כגון גומא ט' ברה"ר אע"ג דחזיא לאצנועי ביה כומתא וסודרא לא הוי תשמיש למהוי ההיא גומא רה"ר כעמוד ט' ברה"ר שהרבים מכתפין עליו דקיי"ל דהוי ר"ה:

משנה ה

ומן הספינה לים. ראיתי קצת מוחקים זו הבבא ובפסקי הרא"ש ז"ל בלבד הוא שלא מצאתיה ואיני יודע טעם למה. אח"כ מצאתי שגם ה"ר יהוסף ז"ל מחקה וכתב שכן מצא בכל הסכרים:

ואם אינם קשורות אע"פ שמוקפות אין מטלטלין מזו לזו. כתוב במרדכי וכגון שאין הספינות גבוהות מן המים עשרה טפחים דאי גבוהות קא מפיק מרה"י לרה"י דרך מקום פטור ושרי אפי' רה"ר בינתים ע"כ: ופי הרמב"ם ז"ל מוקפות הוא שיקיף ביניהם כלום מחיצה מיריעות וכיוצא בהם ע"כ וכן פי' ביד ספ"ג דהלכות ערובין:

משנה ו

הזורק ונזכר. ירושלמי כיני מתני' והזיד וקשיא אלו ירה חץ להרוג בו את הנפש והתרו בו וחזר בו שמא כלום הוא הוי סופך מימר והזיד:

בפי' ר"ע ז"ל א"נ לא נזכר וכו'. אמר המלקט כרבא דאמר רישא מילי מילי קתני: עוד בפי' ז"ל בד"א כשחזר ושכח וכו'. אמר המלקט כרב אשי דאמר חדא קתני. ומהרמב"ם ז"ל נראה שהעתיק ר"ע ז"ל ומ"מ ספק אצלי אם יש חסרון לשון בפי' ר"ע ז"ל והכי איבעי ליה למימר ורב אשי פי' מתני' הכי הזורק ונזכר וכו' פטור הא נחה חייב ובד"א וכו' או ואיכא בגמ' מאן דמפרש מתני' וכו':

או שנשרפה. בעודה באויר כגון בשלהבת אבל אם נתכוין לזרוק שתנוח בפי הכלב או בפי הכבשן ונשרפה אמר רבה בגמ' דחייב דמחשבתו משויא ליה מקום והכי נמי תנן

בכריתות פ' אמרו לו אם היתה שבת והוציאה בפיו חייב דאע"פ שאין דרך להוציא בפיו מחשבתו שצריך לאכלה בהליכתו אחשבה להוצאה זו בפיו:
עד שלא נעשה חבורה. ראיתי שהגיה ה"ר יהוסף ז"ל עד שלא נעשתה חבורה:
זה הכלל. לאתויי נמי מעביר חפץ וכו' לשון ר"ע ז"ל. אמר המלקט הכי אוקי לה רבא באוקימתא קמייתא דאוקי הוא בגמ' וגם לאוקימתיה בתרייתא שהביא ר"ע ז"ל וכמו שכתבתי מתוקם זה הכלל לאתויי מעביר חפץ שפיר טפי: וכתבו תוס' ז"ל וההיא דזרק לעשות חבורה מיירי בליכתא ומיתנא כדאוקי לה רב כהנא וכגון שנתכוין לעשות חבורה דהאי משום זכירה הוא דמיפטר שהיה בידו להחזיר החבל ולעכב זריקת הלכתא שהוא עץ קטן כפוף הקשור במיתנא שהוא החבל ונמצא סופו זדון הוא הא לא נזכר חייב ואע"ג דאגדו בידו דחיוביה לאו משום זריקה הוא אלא משום חבורה ואין ר"י יודע למה הוצרך להשמיענו ההיא דחבורה דמה ליה חבורה מה ליה מעביר ע"כ. וק"ק דאמאי איצטריך לתנא למיתני תחלתן שגגה וסופן זדון תחלתן זדון וכו' דהא סגי במאי דכבר תנא זה הכלל כל חייבי חטאות אינם חייבין עד שתהא תחלתן וסופן שגגה:
סליק פירקא

פרק יב

משנה א

הבונה כל שהוא חייב. וצ"ע אמאי תנא בלשון שאלה ותשובה ולא קתני הבונה כל שהוא חייב כדקתני גבי החורש ואינך. ונלע"ד דיתור לשון משנה בא להשמיענו דסותר חייב ג"כ בכל שהוא ובלבד שיהא ע"מ לבנות כל שהו וכדאי' בפ' במה מדליקין וכמו שכתבתי בפ' כלל גדול סי' ב' בשם תוס' ז"ל וכדתנן לקמן בפ' האורג בדרך כלל והמקלקל ע"מ לתקן שיעורו כמתקן וכן הוא בהדיא בהרמב"ם ז"ל שם בפ' עשירי סי' ט"ו. ומאי דהדר תנא הבונה כל שהו חייב ולא תנא הבונה כמה יבנה ויהא חייב כל שהוא אפשר דלאשמועי' דאפי' המשווה פני הקרקע בבית כגון שהשפיל תל או מלא גיא או גומא נקרא ג"כ בונה וחייב. וכתבו תוס' ז"ל צריך ליתן טעם אמאי תנא בונה אחר זריקה והוצאה. ע"כ נלענ"ד דאפשר לומר דמפני ששנינו בס"פ הזורק עד שתהא תחלתן וסופן שגגה סמך הבונה כלומר גבי בונה דהוי כל שהוא וכן כל הני מסתת ומכה בפטיש ובמעצד וקודח דהוי בכל שהוא לא משכחת מזיד באמצע או אפשר לומר דכיון דמשכחת בהוצאה א' בזריקה דחייב במוציא בכל שהו כגון פלפלת ועטרן וכו' סמך בונה וכל הני דדמו ליה דהוו בכל שהוא. עוד אפשר לומר דלהכי סמך בונה לזורק

ומוציא לאשמועי' דלענין שבת לא בעינן בנין אומן להתחייב הבונה חטאת דהא דומיא דזורק ומוציא הוי דלא שייך התם גבי זורק ומוציא מעשה אומן הכי נמי גבי בונה ודדמי ליה לא בעינן מעשה אומן דהא בכל שהוא מחייב. וחורש נמי תנייה הכא משום דהוי בכל שהוא ול"ד להוצאה כמו שאכתוב בסמוך בשם רש"י ז"ל. עוד י"ל דלהכי סמך בונה לזורק לאשמועינן דאפי' אם בנה בזריקה חייב ואם הוא ברה"ר חייב שתים אחת משום זורק ואחת משום בונה ודמי להא דתנן לעיל פ' הזורק הזורק ד' אמות בכותל למעלה מעשרה טפחים כזורק באויר למטה מעשרה טפחים כזורק בארץ ואוקימנא לה בזורק דבלה שמינה שנינו וחייב אע"פ שאין ממקום עקירת החפץ לכותל אלא ד' אמות מצומצמות לא אמרינן דעובי הדבלה ממעט בד' אמות דכיון שאינו מבטל הדבלה בכותל אין עביה ממעט כלום ומשמע הא זרק טיט דמסתמא מבטל שם ממעט שיעור ד' אמות ופטור משום זורק וחייב משום בונה אם כיון לבנין וכן מצאתי ביד פי"ד דהלכות שבת סי' י"ח שכתב כגון שזרק חלב או בצק ונדבק בכותל ע"כ. אלא דקשה לי קצת שבפירושו למשנה פירש כמו הטיט השֹמֶן או הבצק ודומה לו ע"כ: הבונה כל שהוא שכן בעל הבית שיש לו נקב בבירתו וסותמו דכותיה גבי משכן שכן קרש שנפלה בו דרנא מטיף לתוכה אבר וסותמה. וכתבו תוס' ז"ל דוקא הכא איצטריך לפרושי דהוה דכותיה במשכן משום דלא חשיב בנין כל שהוא אבל מוציא עטרן ופלפלת כל שהוא סברא הוא דמיחייב ע"כ:

והמסתת וכו'. ובגמ' שמואל ור' יוחנן דאמרי תרוייהו מסתת חייב משום מכה בפטיש פי' שבמקום שחרץ חריץ זה לא יחרוץ עוד וה"ק המסתת שהוא חייב משום מכה בפטיש חייב בכל שהוא ורב אמר משום בונה וכן קודח ס"ל לרב דחייב משום בונה ושמואל אמר משום מכה בפטיש והקשו תוס' ז"ל לרב דאמר משום בונה אמאי הפסיק מכה בפטיש בין מסתת לקודח דהוו תרוייהו משום בונה ולשמואל נמי ליתני תרוייהו בהדי הדדי ע"כ. ואפשר לומר דמשום דקודח כל שהוא יש בו שתי משמעות חדא שקדח נקב דק מפולש מעבר אל עבר ועוד שקדח כל שהוא ולא עבר עובי העץ ובהאי בתרייתא פליג עלה ר"ש בגמ' בברייתא עד שיקדח את כולו ולהכי שבקה לבסוף כך נלע"ד:

המסתת. מרבע וכו' לשון ר"ע ז"ל עד הכל לפי מנהג המקום. אמר המלקט דיש מקומות שרגילין לחרוץ בה חריצין:

הקודח כל שהוא. פרק כל המנחות באות מצה (מנחות דף נ"ז) ומפ' התם דקודח כל שהוא חזי לככא דאקלידא ותוחבו בחור התיבה ופותח: וכל נקב העשוי להתמלאות קרוי קודח בין שימלאנו ביתד או במסמר ואפשר שהוא מלשון כקדוח אש המסים וכן

הרבה שכשקודחין ונוקבין במקדח הוא יוצא חם ביותר עד שכמעט ששורף היד ומטעם זה ג"כ נקרא מקדח:

זה הכלל כל העושה מלאכה בשבת ומלאכתו מתקיימת חייב. כך היה צריך להיות אבל מתוך פי' הר"ן ז"ל משמע דגרסי' כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב שכתב וז"ל בשבת אהעושה מלאכה קאי כל העושה מלאכה בשבת והיא מתקיימת ע"כ: ובגמ' אמרינן דזה הכלל לאתויי חקק קפיזא בקבא. ולענין טומאה אינו כן שאם חקק קפיזא בקבא עדיין נקרא גולם ואינם טמאי' עד שיגמור כל חקיקתם כדמוכח בפ"ק דחולין:

על הסדין בשעת מלאכה גרסי' ול"ג בשעת גמר מלאכה:

משנה ב

ואם לבהמה כמלא פי גדי וכו'. פי' שאינם ראוין לאכילה דאי לאו הכי מחייב אשיעורא זוטא כדאמרינן לעיל בגמרא פ' כלל גדול המוציא תבן כמלא פי פרה לגמל חייב תוס'. אלא דקאי האי דבור אברייתא דמייתי בגמ':

משנה ג

בין בימינו בין בשמאלו. באדם שהוא שולט בשתי ידיו עכ"ל ר"ע ז"ל. אמר המלקט רב יעקב ברה דבת יעקב מוקי לה בשאר כל אדם ואפ"ה חייב דמתני' כולה ר' יוסי היא דאמר לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם ובשמאלו מיהא רושם הוי:

בין משני סמניות. לשון ראשון שפירש ר"ע ז"ל והר"ן ולשון שני הוא להרמב"ם ז"ל:

שכך היו כותבין. ס"א רושמין. ועיין במה שכתבתי לעיל ר"פ כלל גדול. וכתב הרמב"ם ז"ל בפירושו למשנה ור' יוסי אומר כי כותב שתי אותיות אינו חייב משום כותב אלא משום רושם ורושם אצלו מאבות מלאכות כיון שהיה במשכן ואפי' שיכתוב שתי אותיות יקרא רושם ואינו חייב משום כותב אלא משום רושם ותועלת היותו משום כותב או משום רושם כי לדעת האומר משום כותב יתחייב כשכתב כתיבה בשבת בשוגג ואח"כ כתב שתי אותיות בהעלם אחד אינו חייב אלא חטא' אחת לפי שהוא מלאכה אחת והאומר משום רושם מונה רושם מאבות מלאכות ויתחייב שתים אחת משום כותב וא' משום רושם דהיינו השתי אותיות דאיהו סבירא ליה דמי שאינו כותב אלא שתי אותיות בלבד יקרא רושם וכשיכתוב יותר משתים אז יקרא כותב ויתחייב גם משום כותב עד כאן לשונו ז"ל בקיצור ובשנוי קצת להבנת דבריו ז"ל לפי עניות דעתי ויש לפירושו ז"ל רמז קצת מלשון ר' יוסי דבגמרא בברייתא אבל חכמים ס"ל דרושם הוי תולדת כותב:

אמר רבי יהודה מצינו וכו' כצ"ל:

שם משמעון ומשמואל. בגמ' פריך מי דמי מ"ם דשם סתומה מ"ם דשמעון פתוחה ומשני רב חסדא זאת אומרת סתום ועשאו פתוח כשר ואותיבנא עליה מהא דתניא וכתבתם שתהא כתיבה תמה שלא יכתוב וכו' מ"ם סתומה לא יעשנה פתוחה מ"ם פתוחה לא יעשנה סתומה ומשני הוא דאמר כר' יהודה בן בתירא דאמר נאמר בשני ונסכיהם בששי ונסכיה ובשביעי כמשפטם מכאן רמז לניסוך המים מן התורה ומדפתוח ועשאו סתום כשר סתום נמי ועשאו פתוח כשר ואין כן הלכה ואע"ג דלענין הכותב בשבת שם במ"ם פתוחה הוי חייב שכן פירשה הרמב"ם ז"ל דלא נחוש אלא ללשון כו':

נח מנחור דן מדניאל גד מגדיאל. בגמ' פריך אלא ר' יהודה שתי אותיות והן שם א' לא מחייב והא תניא וכו' עד ר' יהודה אומר אפי' לא כתב אלא שתי אותיות והן שם אחד כגון שש משש תת מתתני אע"פ שהן משם א' פי' שהן שוות ומשני הא דידיה הא דרבי' דתניא ר' יהודה אומר משום ר"ג אפי' לא כתב אלא שתי אותיות והן שם א' חייב כגון וכו' פי' שצריך למיעוט שיורו על דבר כגון רר שש גג חח אבל אם השתי אותיות שוות ולא יורו דבר ואינן תיבה כגון א"א ב"ב מודה ר"ג דאינו חייב ור' יוסי ס"ל דאף בזה חייב שהרי אין הטעם משום כותב אלא משום רושם שכן היו רושמין על קרשי המשכן וכו' ור"ש סבר בברייתא דלעולם אינו חייב עד שיכתוב כל התיבה כולה בשלימות וכדאמ' גבי מעבד כמ"ש בפ' כלל גדול גבי בבא דהמפשיטו. ונלע"ד דמשום בונה ומסתת וכו' וכן חורש הוי בכל שהוא סמך להם דיני כתיבה דשתי אותיות הוו נמי כל שהוא ובפרט לר' יוסי דמחייב על שתי רשימות ואפי' לרבנן משכחת דברשימה כל דהו חייב כגון נטלו לגגו של חי"ת ועשאו שני זייני"ן או נטלו לגגו של ד' ועשאו רי"ש אם הספר צריך לכך א"נ לאשמועי' דבשאר מלאכות כגון זורק או מוציא או בונה או חורש דבכל שהוא חייב לא בעינן יד ימין במלאכה וכדתנן לעיל פ' המצניע גבי הוצאה אבל גבי כתיבה בא להשמיענו דכתיבת שמאל לאו כתיבה היא אלא אי בשולט בשתי ידיו או כולה ר' יוסי היא כדכתיבנא כך נלע"ד. ובגמ' ס"פ הזורק גבי הזורק שתי אמות בשוגג שתי אמות במזיד שתי אמות בשוגג רבה אמר פטור אפילו לר"ג דהכא בסיף פירקין אם הוא מעביר שבידו לעמוד בסוף שתי אמות אמצעיות ורבא אמר חייב אפיי לרבנן דסוף פירקין אם הוא זורק שאין בידו לחזור כשנזכר ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי:

משנה ד

כתב בדיו וכו'. ובירוש' כתב בדיו על עלי ירקות במשקין במי פירות על הלוח פטור עד שיכתוב דבר של קיימא על דבר של קיימא וכן ג"כ אין המוחק חייב עד שימחוק כתב העומד מעל דבר העומד:

על שני כותלי זוית כצ"ל:

ר' אליעזר ביו"ד. ובגמ' בברייתא אמר להם ר' אליעזר לחכמים והלא בן סטדא הוציא כשפים ממצרים בסריטה שעל בשרו אמרו לו שוטה היה ואין מביאין ראיה מן השוטים ומתוך ברייתא זו משמע קצת דגרסי' וחכמים פוטרין וכן בגמ' בדפוס גם בפסקי הרא"ש ז"ל אמנם הרב אלפס והרמב"ם ז"ל נראה דגרסי ור' יהושע פוטר וכן בירושלמי וכן בנוסחת כ"י וכן בראבי"ה ז"ל:

משנה ה

ובאבק סופרים. פי' בערוך אם הסופר מכתש סממני הדיו ועף מהן אבק על הקלף וכתב באצבעו על האבק פי' אחר אבק סופרים שמשימין על הכתיבה להשחירה ע"כ:

כתב [אות] אחת סמוך לכתב. ובגמ' מתני' דלא כר' אליעזר דאי כר' אליעזר האמר אחד על האריג חייב:

כתב על גבי כתב. מתני' דלא כר' יהודה דתניא הרי שהיה צריך לכתוב את השם ונתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלי"ת מעביר עליו קולמס ומקדשו דברי ר' יהודה וחכמים אומרים אין השם מן המובחר:

נתכוין לכתוב חי"ת וכתב שני זייני"ן פטור. גמ' תנא נתכוין לכתוב אות אחת ועלו בידו שתים חייב ומתני' דקתני פטור דוקא כגון שני זייני"ן דאכתי בעי לזיוני ראשי הזייני"ן בתגין שלהם ותוספתא מיירי בשאר אותיות דלא בעו זיון ומש"ה חייב ובהכי ניחא מה שהקשו תוס' ז"ל וא"ת מאי איריא דנקט תנא נתכוין לכתוב חי"ת אפי' נתכוין לכתוב שני זייני"ן וכתב בלא זיון פטור ותרצו דנקט נתכוין לכתוב חי"ת לרבותא דדוקא כתב שני זייני"ן דבעי זיון פטור אבל כתב שתי אותיות אחרות דלא בעי זיון חייב ואע"ג דהשתא מיהא לאחת הוא דמתכוין עכ"ל ז"ל:

על שני כותלי הבית על שני דפי פנקס. וה"ה בכותל אחד או בדף אחד רחוק זה מזה:

פטור. אבל אסור וכן כתב הרוקח ז"ל בסימן פ"ה:

כתב אות אחת נוטריקון. ובגמ' מפרש נוטריקין מן התורה מנין:

ר' יהושע בן בתירא מחייב. בנוסחת כ"י ר' יהודה וכן ברב אלפס:

משנה ו

הכותב שתי אותיות וכו'. בפ' אמרו לו איכא מאן דס"ל התם דר"א ס"ל כר"ג דאין ידיעה לחצי שיעור:

אחת בשחרית ואחת בין הערבים. פי' בקונטרס הא דנקט אות א' שחרית ואות א' בין הערבים כיון דהוי שיעור בינתיים כדי לידע חשוב כשתי העלמות. ואין נראה חדא דהו"ל

לפרושי שיעור שהות ועוד דאמרינן לעיל בגמ' כתב אות א' בצפורי ואות אחת בטבריא חייב אע"ג דמסתמא יש שהות כדי לידע. ונראה דמיירי שידע בינתיים ואחת שחרית וא' בין הערבים דנקט לרבותא דאע"ג דיש עם הידיעה הפסק ושהות גדול בינתים מחייב ר"ג. תוס' ז"ל. ורבינו עובדיה ז"ל נראה דארכבה אתרי רכשי שפי' פי' רש"י ז"ל ותוס' ז"ל ואפשר לומר דרש"י ז"ל ס"ל דשתי העלמות הוי בבא בפני עצמה והדר תני אחת בשחרית ואחת בין הערבים דאע"ג דדמי להעלם א' פטריה ליה רבנן ומ"מ קושיות תוס' ז"ל במקומן עומדות ושמא ס"ל לרש"י דמשחרית ועד בין הערבים הוי שיעורא ותוס' ס"ל דהא לא מיקרי שיעור מפורש ולקושיא האחרת ג"כ מצפורי ועד טבריא אין השהות הנזכר בינתים ולכך חייב ודוחק:

וחכמים פוטרין. מקרבן אבל מכין אותו מכת מרדות. הרמב"ם ז"ל:

סליק פירקא

פרק יג

משנה א

ר' אליעזר ביו"ד. ונלע"ד משום דבפ' הבונה תנן כתב אות אחת סמוך לכתב דסתמא דלא כר' אליעזר מש"ה סמך פ' האורג לדיני כתיבה ועוד מטעם שנכתוב בסמוך בשם תוס' ז"ל דכמו שהכותב בסוף ספר אחד מכ"ד ספרים אפי' אות אחת חייב כיון שהוא סוף הספר ה"נ האורג חוט אחד בסוף היריעה חייב כיון שעל ידו נשלמה אריגת הבגד. וכתבו רש"י והר"ן ז"ל ר' אליעזר אתי לפרושי שיעור אורג שמנו חכמים באבות מלאכות. ובגמי גרסי' כי אתא רב יצחק תני שתים והא אנן תנן שלש לא קשיא הא באלימי הא בקטיני. ובגמ' כריתות דף י"ט אמר רב יוסף ר' יוסי אליבא דר' אליעזר הכי מתני ר' אליעזר אומר האורג שלשה חוטין בתחלה ושנים על האריג חייב ופי' שם רש"י ז"ל ושנים על האריג כל השיעור הוא זה ובתחלה היינו טעמא דבעי שלשה משום דסתרו דשנים אינם מתקיימין ע"כ וכתבתי שם בסי' ב':

וחכמים אומרים בין בתחלה בין בסוף. אור"י דה"ג ול"ג בין באמצע בין בסוף דא"כ הוה משמע בסוף הבגד ממש והתם אפי' רבנן מודו דחייב אפי' באחד כדאמרי' בגמ' בס"פ הבונה אבל אי ל"ג באמצע אתי שפיר דבסוף לא בסוף ממש קאמר. תוס' ז"ל:

משנה ב

בניריים. בנקודת פתח ברי"ש ובחירק ביו"ד מצאתיו נקוד במשנת החכם ה"ר יהוסף אשכנזי ז"ל גם במ"ם.

בקירוס בנפה וכו'. לשון הרמב"ם ז"ל בה"ש פ"ט העושה שתי בתי נירין חייב העושה נפה או כברה או סל או סבכה או שסרג מטה בחבלים ה"ז תולדת עושה נירין ומשנעשה. שני בתים באחד מכל אלו חיית ע"כ:

התופר שתי תפירות וכו'. ובגמ' פריך הא תנינא באבות מלאכות התופר שתי תפירות והקורע על מנת לתפור שתי תפירות ומסיק אלא משום דקבעי למיתני והקורע בחמתו או על מתו מש"ה קתני ובעי בגמרא הקורע על מנת לתפור היכי משכחת לה ומשני דעבידא הבגד כי כסתא פי' רש"י ז"ל הולכת ומתקפלת שאין הבגד שוה ובולט הבגד כמין כיס וצריך לקרוע הבגד למטה ומולל לפניו והתפירה מתישבת:

משנה ג

הקורע בחמתו וכו' גמרא ורמינהי הקורע באבלו ובחמתו ועל מתו חייב ומשני הא במת דמתאבל עליה הא במת דאינו מתאבל עליה חמתו אחמתו נמי לא קשיא הא ר' יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה הא ר"ש דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה והאי מוקמינן ליה בגמרא בדעביד למירמא אימתא אאינשי ביתיה דמתקן הוא דאי בחמתו פשיטא דפטור כך פירשו תוס' ז"ל. עוד כתבו תוס' ז"ל בשם ר"ת ז"ל וקורע ע"מ לתפור ומוחק ע"מ לכתוב דמיחייב לכ"ע אע"ג שבשעת הקלקול אינו בא התקון היינו משום שהקלקול גורם תקון יותר טוב לבסוף ותקון גמור הוא שהרי אינו יכול לעשות התיקון אלא ע"י הקלקול ע"כ:

כל המקלקלין פטורין ובגמ' תני ר' אבהו קמיה דר"י כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר ומוקים לה ר' יוחנן חובל בצריך לכלבו מבעיר בצריך לאפרו ופרכינן והא אנן תנן כל המקלקלין פטורין ואפי' חובל ומבעיר קשיין אהדדי ומשנינן מתני' ר' יהודה דאמר מקלקל בחבורה פטור ובריית ר' שמעון דאמר מקלקל בחבירה חייב. וכתבו תוס' ז"ל דבהכרח צ"ל דפלוגתא דמקלקל בחבורה קבלה היתה ביד בעלי התלמוד דהא לא אתפרש היכא:

משנה ד

שיעור המלבן וכו'. ותימא שלא הזכיר תנא דמתני' שיעור הגוזז בכלל אלו שגם הוא שועורו כמלא רוחב הסיט כפול וכדאיתא בתוספתא ופסקה שם הרמב"ם ז"ל. ואפשר להיות דמשום דמלבן וכל הני שייכי בין בצמר בין בפשתן בין בשְׂעָרִי כמו שכתב הרמב"ם ז"ל שם לכן לא הזכיר גוזז עמהם דגוזז לא שייך אלא בצמר כנלע"ד:

והמנפס. בערוך יש ששונים המנפץ בצד"י:

מלא הסיט. הרמב"ם ז"ל פי' שהוא שתות הזרת וכתבתיו בשמו בפ"ג דמסכת ערלה וגבי מלא הסיט דמתני' פי' רוחב שתי אצבעות כמו שכתב בשמו בשלטי הגבורים אשר העתקתיו שם בערלה פ"ג סי' ב' ופה כתב בסוף דבריו כפי הדפוס אשר לפני וז"ל והמובן לי מפי' אלו המלות שפירשו אלו הקדמונים כי מלא הסיט הוא שתות הזרת ומלא רוחב הסיט [הגה"ה נלע"ד חסר פה מלת כפול שכן הוא בראש פירושו דו"ק:] הוא רחוק מה שיראה בין הגודל והאצבע ע"כ. אבל שם ביד כתב מלא רוחב הסיט כפול שהוא אורך ד' טפחים ועוד כתוב שם דשאינו כפול שיעורו כדי למתוח מן בהן של יד עד האצבע הראשונה כשיפתח ביניהם בכל כחו שהוא קרוב לשני שלישי הזרת עד כאן כפי לשון הספרים המדויקים. משמע דמלא הסיט שאינו כפול היינו שני טפחים:

והאורג שני חוטין שיעורו כמלא הסיט. בדין הוא דליתני ברישא האי בבא דהאורג הואיל וביה התחיל לדבר בזה הפרק ואח"כ בבא דשיעור המלבן והמנפס וכו' שהיא למעלה הרבה גבי אבות מלאכות והגוזז את הצמר והמלבנו והמנפסו וכו' אלא דהתחיל באריגה מן הטעם שכתבנו בריש פירקין ושנה אחרי כן העושה שני בתי נירין שהיא שנויה בצדה באבות מלאכות ועוד שהיא מין אריגה ואח"כ שנה התופר שתי תפירות שגם הם שנויים סמוכין לאורג באבות מלאכות ואגבייהו שנה הקורע בחמתו כדכתבינן והמקלקל ע"מ לתקן וכיון ששנה דרך כלל דהמקלקל ע"מ לתקן שיעורו כמתקן שנה ג"כ דיש דרך כלל ושיעור אחד במלבן וחביריו אבל אורג שיעורו מיוחד ופחות ממלבן וחבריו שאינו כפול ומיסך לא נזכר שיעורו במשנה אבל הרמב"ם ז"ל כתב שם רוחב שתי אצבעות כמו האורג כך נלע"ד. אחר זמן רב מצאתי שכתב ר"ש לוריא ז"ל לעיל פרק שמיני דף ע"ט וז"ל בתוס' בדבור המתחיל אלמא כיון דלטויה קאי הוה ליה למינקט וכו'. נ"ב אם אין כאן ט"ס צ"ל שהתוס' סוברין ששיעור אריגה כשיעור טויה וכתב נמי שם סיט כפול ואפי' גורסי' כמלא הסיט לחוד ואפי' הכי אפשר מפרשין דהה"נ גבי אריגה כפול וסמיך אריש והא דחלקיה לתרי בבי משום דשיעור אריגה דוקא בשני חוטין משא"כ בטויה וקל להבין עכ"ל ז"ל. וכתב עוד שם בשם רש"י ז"ל האורג שני חוטין של ערב כשיעור רוחב הבגד. כמלא הסיט. על פני כולו ע"כ. והנה זה מפורש גם ברעז"ל כבר:

משנה ה

ר' יהודה אומר הצד צפור למגדל וכו'. וקשה לע"ד דמאי שייכות לדיני צידה בהדי הני בבי דאורג או קורע ומלבן ומנפס וכו' ודוחק לומר דבתר דסיים הני באבי דשייכי אהדדי מטעמיה דכתבינן כל דבר במקומו תנא השתא דיני צידה משום דבעי למיתני בה

פלוגתא דר' יהודה ור"ש דדמיא לפלוגתייהו דבפ' המצניע כמו שנכתוב בסמוך בס"ד ואפשר דמשום דתנא הקורע ע"מ לתפור שתי תפירות תנא השתא דיני צידה שבאבות מלאכות ג"כ היא שנויה סמוך לה אלא שהוצרך לשנות קודם שיעור המלבן וכו' מן הטעם שכתבנו ומ"מ ק"ק אמאי לא התחיל ר' יהודה בצידת צבי שהוא שנוי במשנה באבות מלאכות אע"פ שגם צידת הצפור הוא אב מלאכה. ואוקימנא בגמ' בצפור דרור שדרכו לדור בבתים ואינו ניצוד לפי שאינו מקבל מרות ונשמט מזוית לזוית הלכך בין לר' יהודה בין לרבנן למגדל אין לבית לא אבל בעוף אחר כיון שהכניסו לבית ונעל בפניו חייב דניצוד הוא:

וחכמים אומרים צפור למגדל וצבי לגנה ולחצר ולביברין כצ"ל וכן הוא ברא"ש ז"ל וכן משמע מן הירושלמי שנעתיק בסמוך בס"ד וכן הגיה רש"ל ג"כ אבל ברב אלפס ז"ל כתוב וצבי לבית לגנה לחצר ולביברין: ירוש' תנן אין צדין דגים וכו' א"ר חיננא מתני' דלא כר' יהודה דתנינן ר' יהודה אומר הצד צפור למגדל וצבי לבית חייב הא לגנה ולביברין פטור. מחלפא שיטתיה דר' יהודה דתמן תנינן אין צדין דגים מן הביברין וכו' [הגה"ה נראה שחסר לשון וכן צריך להיות והכא אמרי וצבי לבית חייב הא:]. הא לגנה ולביברין פטור מחלפא שיטתון דרבנן דתנינן וחכמים אומרים צפור למגדל וצבי לגנה לחצר ולביברין ותנינן תמן אבל צדין חיה ועוף מן הביברין הא לגנה ולחצר לא הא בחצר מקורה הא בחצר שאינו מקורה והא תנינן גנה אית לך מימר גנה מקורה אלא כאן בגדולה כאן בקטנה ועיין בגמ' בבלית ותבין יותר:

זה הכלל כל המחוסר צידה וכו' כצ"ל:

משנה ו

לא יכול אחד לנעול ונעלו שנים חייבים. סתמא כר' יהודה וכן נמי סתם לן תנא גבי המוציא ככר לרה"ר לעיל בפ' המצניע ואע"ג דהא אשמועי' תנא פלוגתא דר' יהודה ור"ש בהא. נלע"ד דמצינו למימר דצריכא דאי אשמועי' בככר לחוד ה"א בההיא מחייב ת"ק דהיינו ר' יהודה משום דקעביד הוצאה מלאכה גמורה בידים אבל בצבי דלאו מלאכה גמורה קעביד דממילא בנעילת דלת מתציד אימא לא ואי אשמועי' בהא ה"א בהא פטר ר"ש משום דממילא אבל בההיא אימא מודה לי' לר' יהודה צריכא:

ולא מִלְאהוּ.. כך נקד ה"ר יהוסף ז"ל הלמ"ד בקמץ והאל"ף נחה וכן השתי מלות אחרות:

והשני פטור. פטור ומותר קאמר מדקתני סיפא הא למה זה דומה לנועל ביתו לשמרו ונמצא צבי שמור בתוכו:

סליק פירקא

פרק יד

משנה א

שמנה שרצים וכו'. ומייתי לה פרק עגלה ערופה (סוטה ד' מ"ז) אהא דאלישע היה עוסק בפ' שמנה שרצים א"ל רשע וכו':

והחובל בהן חייב. פי' החובל בהן עד שנצרר הדם חייב דכיון שיש להם עור העור מעכב הדם מלצאת ואלמלא העור מעכבו היה יוצא ולפיכך חייב משום נטילת נשמה שבאותו מקום כי הדם הוא הנפש אבל שאר שקצים ורמשים כיון שאין להם עור שיעכב את הדם אילו היה נעקר ממקומו היה יוצא לחוץ ומשום הכי כל שלא יצא לחוץ פטור ובכי האי גוונא ושאר שקצים ורמשים החובל בהן פטור אבל כשיצא לחוץ אף בשאר שקצים ורמשים חייב משום נטילת נשמה והכי איתא בהדיא בפ' אלו טרפות. הר"ן ז"ל: וז"ל רש"י ז"ל בפירוש ראשון שפירש והחובל בהן חייב דיש להם עור כדמפרש בגמ' והויא ליה חבורה שאינה חוזרת והויא ליה תולדה דשוחט , לישנא אחרינא כיון דיש להם עור נצבע העור בדם הנצבע בו וחייב משום צובע ע"כ. וכתבו תוס' ז"ל דלשון ראשון עיקר וכן הכריחו הם ז"ל באורך פרק קמא דכתובות דף ה'. ולשון ראשון שהביא ר"ע ז"ל הוא פירוש הרמב"ם ז"ל. ובגמ' גרסי' מדקתני החובל בהן חייב מכלל דאית להו עור מאן תנא אמר שמואל ר' יוחנן בן נורי היא דתנן בחולין פ' העור והרוטב ריב"ב נורי אומר שמנה שרצים יש להם עורות רבה בר רב הונא אמר רב אפי' תימא רבנן ע"כ ל"פ רבנן עליה דריב"נ אלא לענין טומאה דכתיב אלה הטמאים לכם לרבות שערותיהם כבשרם אבל לענין שבת אפי' רבנן מודו והא דקתני בברייתא הצד אחד מח' שרצים האמורים בתורה החובל בהן חייב דברי ריב"נ מסקי' בגמ' דה"ק דברי ריב"נ ומחלוקותו דהיינו ר' יהודה דלא פליגי עליה רק בטומאה משום ה' יתירה דהטמאים וכדכתבינן. ועיין במה שכתבתי בפ' העור והרוטב סי' ב':

ושאר שקצים ורמשים החובל בהן פטור. בגמ' דייקי' הא הורגן חייב מאן תנא א"ר ירמיה ר' אליעזר היא דתניא רא"א ההורג כנה בשבת כאילו הורג גמל ופריך עלה רב יוסף דילמא ע"כ ל"פ רבנן עליה דר"א אלא בכנה דאינה פרה ורבה אבל שאר שקצים ורמשים דפרים ורבים ל"פ וכנה לאו פרה ורבה היא והא אמרי' יושב הקב"ה וזן מקרני ראמים ועד ביצי כנים מינא הוא דמתקרי ביצי כנים. והא דקאמר ר' אליעזר בברייתא הצד פרעוש בשבת חייב ור' יהושע פוטר ופרעוש פרה ורבה הוא דחי לה רב אשי בגמ' וקאמר הכי צידה אהריגה קא רמית ע"כ ל"פ ר' אליעזר ור' יהושע אלא דמ"ס דבר שאין במינו ניצוד חייב ומ"ס פטור אבל לענין הריגה אפי' ר' יהושע מודה:

הצדן לצורך חייב. וא"ת מ"ש דאיצטריך הכא למיתני טפי הצדן לצורך בכל חיובי שבת נמי לא מחייב ר"ש אלא לצורך ואומר ר"י דלהכי תנא ליה הכא לאשמועי' דבשאר שקצים ורמשים שאין להם עור צריך שיתכוין לשום צורך דסתמייהו לאו לצורך קיימי אבל בשמנה שרצים דרישא דיש להם עור סתמייהו נצודין לצורך עורן ולהכי קתני צדן בהדי דמחייב נמי משום עור. תוס' ז"ל:

שלא לצורך פטור. ביד פ' עשירי סי' כ"א פסק דבין לצורך בין שלא לצורך או לשחק בהן חייב דלא כר"ש דאוקימנא מתני' כותיה וע"ש במגיד משנה סי' י"ז שנתן טעם לשבח דס"ל להרמב"ם דדוקא מתני' דהכא היא כר"ש אבל במפיס מורסא ובצידת נחש פסק דמותר משום דבהנהו אפי' לר' יהודה דס"ל שאינה צ"ל חייב עליה אתיין ע"ש:

חיה ועוף שברשותו. עוף כגון אווזין ותרנגולין:

משנה ב

אין עושין הילמי וכו'. נלע"ד דמעיקרא תני שמנה שרצים כדי להשלים לפרש דיני צידה שהוא אב מלאכה וקתני בה והחובל בהן חייב שהוא חייב משום שוחט כמו שכתבנו לעיל שהכריעו לפי' זה תוס' ז"ל וכיון שפירש הצד צבי והשוחטו הנזכר באבות מלאכות אתא השתא לפרושי והמולחו והמעבדו דקתני באבות מלאכות בתרייהו וקתני אין עושין הילמי בשבת דהוי טעמא משום מעבד וכדפי' כבר ר"ע ז"ל:

הילמי. שלמורא בלע"ז. רש"י ז"ל. ירושלמי א"ר אבהו כל שנותנין לתוכה ביצה והיא שוקעת זו היא מי מלח ושאינה שוקעת זו היא הילמי. ובבבלי קרי לכשאין הביצה שוקעת מי מלח עזים:

אלא אלו הן מי מלח וכו' גרסי':

נותן שמן כתחלה. כך צ"ל:

משנה ג

אין אוכלין וכו' וראיתי מי שדקדק לגרוס אזוב יון בחול"ם היו"ד וכולה תיבה אחת [עיין מ"ש על זה בערוך השלם ערך אזביון.] וקשה הוא בעיני דמ"ש ממאי דתנן בפ' בתרא דנגעים ובפי"א דמסכת פרה לא אזוב יון ולא אזוב כוחלי וכו' ומ"מ הערוך בכמה דוכתי משמע דגריס אזוביון מלה אחת בחול"ם או בשור"ק גם לשם. ובגמ' גם ברש"י ז"ל דומה שהיא מלה אחת ורש"ל ז"ל הגיה אין אוכלין אוזביין בשבת כצ"ל וכן ברש"י ע"כ ודומה ששם ברש"ל ז"ל נפל ג"כ טעות ובמקום מלת יין צ"ל יון בוי"ו. אח"כ מצאתי שכתב הרמב"ן ז"ל בפירוש התורה בפרשת האזינו בפסוק אמרתי אפאיהם וז"ל והנה ירמוז לגלות עשרת השבטים שגלו לנהר גוזן הוא שהחכמים קורין אותו סמבטיון כי נקרא גוזן

מלשון ויגז שלוים אתה גוזי כי העומדים אחריו מוסרים מבני אדם וקורין אותו סמבטיון מפני שביתתו בשבת כי יום השבת בלשון ההוא סבט כאשר היא בערבי ונהוג בלשונם להוסיף בתארים יון אזוביון אוריון מוליון וכן הרבה עכ"ל ז"ל:

אבוב רועה. לשון הערוך וכן בפי' הר"ן ז"ל מפ' בגמ' חוטרא דרעיה ע"כ אלא שאין הלשון כך בגמרות שבדפוס:

כל האוכלין [עיין תוי"ט] וק"ק לע"ד דהתם בפ' כיצד מברכין משמע דלא התירו כל האוכלין לרפואה אלא היכא דגברא לאכילה קמכוין ורפואה ממילא קא הויא ובטור וגם בהרמב"ם ז"ל מבואר דמותר אע"פ שהוא מתכוין לרפואה וכמו שפי' ר"ע ז"ל:

חוץ ממי דקלים. תנא חוץ ממי דקרים מאן דתני מי דקרים שהן דוקרין את האשה:

מפני שהן לירוקה בעל חולי וכוי. לשון ר"ע ז"ל עד ולא יוליד. אמר המלקט ובגמ' פריך ומי שרי לאדם להעשות סריס והתניא וכו' ומסיק דמתני' מיירי באשה שאינה מצווה אפריה ורביה ולר' יותנן בן ברוקא דאמר על שניהם הוא אומר ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו מיירי בזקנה או בעקרה:

משנה ד

החושש בשיניו וכו'. וכתב הר"ן ז"ל בריש פירקין דבמיחוש שאדם מתחזק בו והולך כבריא אפי' דברים שהן מותרין לבריאים אסורים לו כל היכא שמעשיו מוכיחין שלרפואה הוא מתכוון וזו היא ששנינו החושש בשניו לא יגמע בהן את החומץ ואמרי' נמי בפרק אין מעמידין דאפי' היכא דכייבי ליה טובא חושש קא קרי לפי שדבר זה אינו חולי אלא מיחוש בעלמא ע"כ. ואית דגרסי לא יגמא באל"ף כמו הגמיאיני וכן בפסוק יגמא ארץ. ובגמ' וגם בירוש' רמי ליה רב אחא אריכא דהוא רב אחא בר פפא לר' אבהו תנן החושש בשניו לא יגמע בהן את החומץ למימרא דחומץ מעלי לשנים והכתיב כחומץ לשנים וכעשן לעינים לא קשיא הא בקיוהא דפירי פי' רש"י ז"ל יין שלא נתבשל כל צרכו בענביו קשה לשנים הא בחלא. ואיבעית אימא הא והא בחלא הא דאיכא מכה הא דליכא מכה איכא מכה מסי ליכא מכי רפי:

אבל סך הוא את השמן. היינו אפי' ע"ג מקום המכה. עיין בתוס' דפ' ר' אליעזר דמילה (שבת דף קל"ד) ושמא בזה יתיישב קצת הא דלא קתני אבל סך הוא בשמן. וביד ה' שבת פכ"א נקט כלשון משנתנו לגמרי אכן שם בטור א"ח ריש סמן שכ"ז כתב כלשון הזה החושש במתניו לא יסוך שמן וחומץ אבל סך הוא שמן לבדו ואפי' בשמן ורד במקום שהוא מצוי שדרך בני אדם לסוך בו אפי' בלא רפואה ע"כ. משמע מתוך לשונו זה דמתני' דקתני לא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן ר"ל לא יסוך יין וחומץ מעורבים וה"נ

שמן וחומץ מעורבים אבל סך הוא את השמן לבדו וכ"ש יין או חומץ כל אחד בפני עצמו כן נראה לעניות דעתי. והילך כל לשון התוספות אשר שם בפרק ר"א דמילה אמר רב אין מונעין חמין ושמן מע"ג מכה בשבת פי' ה"ר יוסף פורת בשם רבינו שמואל דבמעורבין יחד מיירי דאי כל חד באפי נפשיה מאי קמ"ל בשמן מתני' היא בפ"ח שרצים אבל סך הוא את השמן והיינו אפילו ע"ג מכה מדקתני בני מלכים סכין ע"ג מכותיהם שמן ורד מכלל דבשאר שמן מותר לאחר אפילו ע"ג מכה ושמואל נמי היכי הוה פליג ע"כ:

בני מלכים סכין ע"נ מכותיהן שמן ורד. כך הגיה ה"ר יהוסף ז"ל:

בסוף פי' ר"ע ז"ל ואין הלכה כר"ש: אמר המלקט [בראשונה כתב המחבר. אמר המלקט צריך להיות והלכה כר"ש ואח"כ מחק בעצמו את המלות "צריך להיות" וכתב ביני שיטי כפי אשר לפנינו ואת הו"ו של המלה והלכה תקן לשי"ן - שהלכה , אך באמת יש ידים גם לתקונו הראשון כי ברע"ב ד"ר כתוב. "ואין והלכה כר"ש" ובדפוסים שאח"כ השמיטו את הו"ו של "והלכה", ובאמת יוכל היות כי המלה "ואין" היא טעות וצ"ל והלכה כר"ש כדעת הרמב"ם ועי' תוי"ט.] אע"ג רהוו ר"ש בשיטה כמו שנכתוב בסמוך מ"מ נראה שהלכה כר"ש שכן הוא בפי' הרמב"ם ז"ל וגם בפוסקים. ובלבד שתהא מצויה אותה סיכה באותה מדינה בין בני האדם הבריאים כדעת רב כמו שאכתוב בסמוך. ומ"מ עיין בספר החכם ה"ר מנחם עזריה נ"ע בסימן י"ג ובגמ' אמר רב הלכתא כר"ש ולאו מטעמיה דאילו ר"ש סבר אע"ג דלא שכיח שמן ורד במקומו של זה הסך שרי ור' יהודה אסר דמוכחא מילתא דלרפואה קעביד כיון דלא שכיח ורב נמי כר' יהודה ס"ל אלא במקומו הוא דשרא דשכיח התם דסכין שמן ורד ולא מוכחא מילתא. ובפ' מפנין (שבת דף קכ"ח) ובמציעא פ' המקבל (בבא מציעא דף קי"ג) אמר אביי ר"ש ורשב"ג ור' ישמעאל ור' עקיבא כולהו ס"ל כל ישראל בני מלכים הם ר"ש הא דאמרן רשב"ג דתנן לקמן בפ' מפנין רשב"ג מתיר בלוף מפני שהוא מאכל לעורבים ר' ישמעאל ור' עקיבא דתניא הרי שהיו נושין בו אלף זוז ולבוש איצטלא בת מאה מנה מפשיטין אותה ממנו ומלבישין אותו איצטלא הראויה לו ותנא משום ר' ישמעאל ומשום ר' עקיבא יכל ישראל ראוין לאותה איצטלא. ובדרושים של מורנו הרב האלהי כמהר"ר חיים ויטאל זלה"ה נתן טעם לשבח ע"ד הסוד אמאי קתני בני מלכים ולא קתני כל ישראל מלכים:

סליק פירקא

פרק טו

משנה א

ואלו קשרים וכו'. ויש לפרש דהא דאתחיל תנא באיסור קשרים בואלו מה שאין כן בשאר אבות מלאכות משום דהא תנא גבי קושר ומתיר התופר שתי תפירות ולא משכחת חיובא בתופר שתי תפירות אא"כ קושר ואז יתחייב שתים משום תופר ומשום קושר וא"כ הרי איסור קשרים כמעט מפורש ולהכי תנא ואלו בויו מוסיף על ענין ראשון דאלו הם עיקר חיובי קושר ומתיר ואלו למעוטי כגון רצועה ארוכין שקושרין בטבעת שבחוטם נאקה וכו' והיינו דתנן בסמוך יש לך קשרים וכו' כלומ' מאחר שפירשתי לך דקשר הגמלים וקשר הספנים וכיוצא בהם הדומים אליהם בדוקא חייבין עליהם ממילא תדע דאינך ליכא חיובא בהו אלא פטור אבל אסור ולא צריכנא תו לפרושינהו ויש מותרות לכתחלה בגון מפתחי חלוק וכו' כדמפרש בגמ' ורש"י ז"ל והר"ן ז"ל כתבו ואלו קשרין המנוין באבות מלאכות הקושר והמתיר. ומ"מ עיין בפי' הר"ן ז"ל פ' כלל גדול דף ק"ל ע"ב במה שכתב בשם ה"ר אליעזר ממיץ ז"ל. והגיה ה"ר יהוסף ז"ל על התירן [ע"י ש"נ.] וגם נקד הה"א בפתח והתי"ו בחיריק:

משנה ב

יש לך. זה הלשון של יש לך שלא מצאנוהו בשום מקום במשנה מיושב כבר במה שכתבתי:

קושרת אשה מפתחי. י"ס גרסי מפתח בלא יו"ד. ופי' בערוך קושרת מפתחי חלוק היינו הקרסים והלולאות שמדבקת הבגד בצוארה ופעמים שאין לה קרסים אלא ציצין יוצאין מבגד עצמו וקושרת אותן. וסבכה שבראשה חוטין יוצאין ממנה וקושרת אותם לאחוריה. והכי משמע וחוטין של פסיקיא שהיא חוגרת שקושרת במתניה וחוטין יוצאין משני ראשיה שקושרת אותן ע"כ:

ורצועות מנעל וסנדל. מתוך סוגית הגמ' מוכח דמנעל דמתני' בבני מחוזא שהם רחבי לבב ומקפידין על לבושיהן ומנעליהם להיות מכוונין וקושרין אותו בדוחק שחרית וצריך להתירו ערבית וסנדל דמתני' נמי דנפקי ביה בי תרי וצריך כל א' וא' לקשור לפי מדת רגלו הלכך בכל יום קושרו ומתירו ומש"ה קושרין לכתחלה. ויש מין מנעל וסנדל אחר דפטור אבל אסור ויש מין מנעל וסנדל אחר דחייב על קשרו או התרו חטאת כדאיתא בגמרא ולשון הרמב"ם ז"ל בה"ש פרק עשירי ורצועות מנעל וסנדל שקושרין אותן בשעת מלבוש ע"כ פי' בכסף משנה שאלו הן המותרין לדעת רבינו מפני שאלו ודאי שאינם לא מעשה אומן ולא של קיימא ע"כ:

ר' אליעזר בן יעקב אומר קושרין לפני בהמה בשביל שלא תצא. ובירושלמי פשיט דליכא מאן דפליג עליה דר' אליעזר בן יעקב. ובגמ' קאמר שמואל הלכה כר' אליעזר בן יעקב א"ל אביי לרב יוסף הלכה מכלל דפליגי א"ל מאי נפקא לך מינה א"ל גמרא גמור זמורתא תהא:

קושרין דלי בפסיקיא אבל לא בחבל. האי חבל חבל דגרדי הוא דאי חבל דעלמא אמאי התיר ר' יהודה הא קשר של קיימא הוא אלא ודאי חבל דגרדי הוא [הג"ה פי' הרמב"ם ז"ל דכל כלי האורג החבלים והעצים והקנים מותר לטלטלם ע"כ.] ורבנן סברי גזרינן חבל דגרדי אטו חבל דעלמא ור' יהודה לא גזר הכי מוקמינן פלוגתייהו בגמ' ופרכינן ורמינהי חבל דלי שנפסק מאמצעיתו לא יהא קושרו אלא עונבו ור' יהודה אומר מחבר שני ראשי הפיסוק זה על זה וכורך עליהם פונדא או פסיקיא ובלבד שלא יענבנו לתבל קשיא דר' יהודה אדר' יהודה קשיא דרבנן אדרבנן דרבנן אדרבנן ל"ק חבל בחבל מיחלף עניבה בקשירה לא מחלפא דר' יהודה אדר"י נמי לא קשיא התם לאו משום דמחלפא עניבה בקשירה אלא עניבה גופה קשירה היא. ובסוכה פ' לולב הגזול (סוכה דף ל"ג ע"ב) איכא תנא בברייתא דהתם דס"ל כר' יהודה בהא דעניבה קשירה מעלייתא היא. וכתבו תוס' ז"ל דכי אסרי רבנן היינו דוקא בדליים הקבועים בבור אבל דלי דעלמא שרי דכיון שאינו עשוי לעמוד שם זמן מרובה לא הוי קשר של קיימא ע"כ:

משנה ג

מקפלין את הכלים וכו' כתבו תוס' ז"ל מכאן למדנו דאסור לקפל טליתות של בית הכנסת לפי שהם צורך מחר ע"כ. ונראה שמכאן עד סוף המסכת רובו ככולו הוו איסורי דרבנן והתחיל בקפול דדמי לקשירה דעסיק בה ובתר הכי קתני דיני הצלה והתחיל בכתבי הקדש למעלתן על כל שאר מטלטלין:

ר' ישמעאל אומר מקפלין את הכלים ומציעין וכו'. ס"א ר' ישמעאל אומר מציעין את המטות וכו' ול"ג מקפלין את הכלים. וכן כתב ה"ר יהוסף ז"ל שכך מצא בכל הספרים: ותמהני היאך נהגו הנשים השתא להציע המטות משבת למוצאי שבת ואין פוצה פה ומצפצף ונלאיתי למצוא דין זה בספרי הפוסקים ז"ל ולא ראיתיו עד הנה והדבר תמוה מאד בעיני. ובירושלמי ר"פ שני דביצה גרסי' מציעין את המטות מיו"ט לשבת שכן מציעין אותם מלילי שבת לשבת ע"כ ואפשר שזהו הטעם ג"כ שנהגו להציע המטות ביום השבת מפני שג"כ היא צורך השבת שרגילין בני אדם לנוח מעט ולישן בשבת כאשר אמרו בעלי הרמז ש'נה ב'שבת ת'ענוג ר"ת שבת:

וחלבי שבת קרבין ביום הכפורים ושל יום הכפורים אינם קריבין בשבת ר' עקיבא אומר לא וכו'. כצ"ל: וכתבו תוס' ז"ל אור"י דכל היכא דקתני תרי שבי בהדי הדדי אתי כאחרים דאמרי אין בין עצרת לעצרת אלא ד' ימים בלבד והכי מפ' תלמודא בפ' בתרא דסוכה ע"כ ושם כתבתיו בס"ד:
סליק פירקא

פרק טז

משנה א

כל כתבי הקדש מצילין אותן מפני הדליקה וכו' אומר ר"ת דכולי' האי פירקא איירי בשנפלה דליקה באותו בית או באותו חצר דכיון דהאש שם ודאי בהול הוא ואי לא שרית ליה אתי לכבויי כדמפרש בגמ' אבל נפלה דליקה בבית אחר מותר להציל הכל תוס' ז"ל. ועיין במה שנכתב בקשר משנה זו בסוף פירקי' דלעיל ועוד אפשר לומר דמשום דבעי למיתני מצילין מזון שלש סעודות וכו' וקתני מצילין סל מלא ככרות ורמינן להו בגמ' אהדדי ומשנינן כאן בבא להציל כאן בבא לקפל בא להציל בבת אחת מציל את כולן. (פי') אבל אם בא לקפל סלים הרבה לטרוח ולחזור ולהוציא אינו מקפל אלא שלש סעודות ותו לא וקפול דסלים דמי קצת לקפול דכלים דתנא בסוף פירקי' דלעיל להכי קתני הכא דיני הצלה אלא דהתחיל בהצלת כתבי הקדש למעלתן כדכתיבנא לעיל כן נלע"ד:
מצילין אותן מפני הדליקה. משמע דדוקא להציל מפניה אבל לכבות את הדליקה אסור אבל בירוש' אמרו שאם אינו יכול להציל אלא בכבוי מציל לר"ש דאמר מלאכה שאינה צ"ל פטור עליה ואע"פ דמ"מ איסורא דרבנן מיהא איכא אין לך דבר של שבות עומד בפני כתבי הקדש. ובירוש' מתני' ר"ש דאמר בפ' בתרא דעירובין אין לך דבר משום שבות עומד בפני הקדש מה פליגין תמן מפני בזיונן ברם הכא כל עמא מודו שמצילין אותן מפני הדליקה למי נצרכא לרשב"ג אע"ג דרשב"נ אמר בפ"ק דמגילה אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית מודה הוא הכא שמצילין אותן מפני הדליקה:
בין שקורין בהן וכו'. ירוש' מהו בין שקורין בהן בין שאין קורין בהן בין שיש בהן טעיות בין שאין בהן טעיות והא תני ספר שיש בו שתים שלש טעיות בכל דף ודף מתקנו וקורא בו ד' אינו קורא בו מן מה דתנינן מפני מה אין קורין בהן מפני בטול בית המדרש הדא אמרה בין תורה (צ"ע) לנביאים וכתבי הקודש:

ואע"פ שכתובים בכל לשון. כתב רש"י ז"ל רבותי פירשו דהאי בכל לשון דאמרינן דאסור לקרות בהן אכתובים ולא אנביאים ודומה בעיני שמפני שראו ביהונתן בן עוזיאל שאמרו תרגום הם מפרשים כן ואני אומר אף בנביאים אם אמרו יונתן לא כתבו ולא ניתנו ליכתב והכי מוכח במס' מגלה דמאן דאסר בכולהו אסר בר מס"ת יונית משים מעשה דתלמי המלך ולא מפליג התם בין נביאים לכתובים:

ואע"פ שכתובים בכל לשון. ואיכא למ"ד דלא ניתנו לקרות בהן עכ"ל רעז"ל. אמר המלקט פי' רש"י ז"ל דהיינו רשב"ג דפליג במתני' בפ"ק דמגלה דאף ספרים לא התירו שיכתבו ופי' הרב ר' פורת דהיינו טעמא כיון דלא ניתנו ליכתב אסור לקרות בהן משום דדברים שבכתב אסור לאמרן על פה וקשה דאין זה אי אתה רשאי לאמרו על פה כיון שאינו אומרו בלשון הקדש אלא באותו לשון כשהן כתובים דהא שרי למימר בעל פה תרגום כדמתרגם רב יוסף תוס' ז"ל: ומתני' אליבא דרב הונא דס"ל דאם היו כתובין בכל לשון דאין מצילין אותן מפני הדליקה וקיימא לן כוותיה מיפרשא בגמ' הכי דחסורי מחסרא וה"ק בד"א שכתובין בלשון הקדש אבל בכל לשון אין מצילין כיון דלא ניתנו לקרות בהן דקיי"ל כרשב"ג ואפ"ה גניזה בעו שאסור להניחן במקום. הפקר: וכתוב בשבלי הלקט (שבת סי' קט"ו) בשם בעל התרומה דבימי התנאים והאמוראים היו מצילין דוקא תורה נביאים וכתובים שלא היו כותבים תלמוד משום שנאמר כי על פי הדברים האלה אלה אתה כותב ואי אתה כותב הלכות אבל לדידן שאנו רשאין לכתוב הכל מפני השכחה מצילין את הכל הן התלמוד הן תפלות הן ברכות וכשם שמצילין אותן מפני הדליקה כך מצילין אותן מן המים ומן המפולת ומכל דבר המאבדן עכ"ל ז"ל. ובגמ' בלשון שני אמר רב לא שנו אלא במקום ביהמ"ד אבל שלא במקום בהמ"ד קורין ושמואל אמר בין במקום ביהמ"ד בין שלא במקום בית המדרש (בזמן בהמ"ד) אין קורין. שלא בזמן בית המדרש קורין: ומתני' דקתני טעמא דאין קורין מפני בטול בית המדרש דלא כר' נחמיה דאמר דטעמא דאין קורין כדי שיאמרו בכתבי הקדש אין קורין כ"ש בשטרי הדיוטות:

מצילין תיק וכו'. ומצאתי שנקד ה"ר יהוסף ז"ל תֵּיק בציר"י:

להיכן מצילין אותן וכו'. כדפי' ר"ע ז"ל מפרש לה אביי בגמ' ופירש רש"י ז"ל דבין רבנן ובין בן בתירא אפי' כר' אליעזר ס"ל דבעי שלש מחיצות ושני לחיים בעלמא במתני' דבפ"ק דעירובין אלא דהכא לגבי ספר אמרי רבנן מודה ר"א בלחי אחד כדמפרש בגמ' טעמא דדוקא לאוכלין ומשקין הוא דבעי לחיים אבל לס"ת בחד לחי סגי ובן בתירא אומר דמודה ר' אליעזר אף בלא לחי:

למבוי שאינו מפולש. וכ"ש דס"ת לחצר המעורבת אבל אוכלין ומשקין דוקא לחצר המעורבת וכן כתוב בבית יוסף בא"ח סי' של"ד בשם שבלי הלקט דמשום כתבי הקדש אפי' לא ערבו ולא שתפו שרי ובלבד שלא יהא מפולש ומפורש ג"כ שם ביד פכ"ג סי' כ"ו. והכי מוכח בגמ' ועיין שם במה שכתב עוד בית יוסף בשם גאון ז"ל שהביא שבלי הלקט והוסיף לקח טוב גם עיין בספר כלבו סי' ל"א:

בן בתירא אומר אף למפולש. ירוש' בן בתירא כר' יהודה דתנינן תמן ספ"ט דמסכת עירובין גשרין המפולשין מטלטלין תחתיהן בשבת דברי ר' יהודה וחכמים אוסרין. וכך נראה דאוקמה רבה בגמ' ונדחה ע"ש:

משנה ב

מזון שלש סעודות. כך נראה דגרסי' המ"ם בנקודת שו"א מפני שהוא סמוך וכן נקד לה ג"כ ה"ר יהוסף ז"ל:

כיצד נפלה דליקה וכו'. ירושלמי ר' בון ב"ר חייא בשם ר' בא בר ממל דר' נחמיה היא דאמר אין ניטלין אלא לצורך א"ר יוסי טעמא דרבנן תמן כל מה שיש בבית מן המוכן ברם הכא אם אתה אומר כן אף הוא מציל מן היום למחר מתני' (צ"ע) דר' חיקיים דאמר לעולם מצילין מזון שלש סעודות תפתר בשנפלה דליקה בליל שבת עד שלא אכל ע"כ:

ר' יוסי אומר לעולם מצילים מזון שלש סעודות. בגמ' דחיק לאוקמה למתני אפי' כר' חידקא דאמר ד' סעודות חייב אדם לאכול בשבת ומאי שלש סעודות דקאמר ת"ק בתר דאכל וכן שתים דשחרית ואחת דמנחה ומדקאמר ר' יוסי ג' סעודות ולא אמר ד' ש"מ לית ליה דר' חידקא ומינה דת"ק ס"ל שלש דע"כ ל"פ אלא דת"ק סבר מה שעבר כבר לא יציל ור' יוסי סבר יציל:

משנה ג

ואם היו פיקחים. לשאול שכרם מטרחם כפועלים וכתב הרב ר' ישעי' מטראני ז"ל דהנך אחרים רשאין להציל אפי' כמה ואפי' בכלים הרבה דדוקא לבע"ה הוא דחיישי' דילמא אתי לכבויי אבל באחרים ליכא למיחש שהרי הדליקה גרמה להם שיכולין לזכות מן ההפקר דאלו כבתה הוי הכל לבעה"ב ע"כ:

עושין עמו חשבון אחר השבת. בגמ' פריך חשבון מאי עבידתיה מהפקרא קזכו פי' רש"י ז"ל דהכי ה"ל למיתני דאם היו פקחים יעכבו הכל לעצמן דהא אמר להם בואו והצילו לכם כלומר לעצמכם ואין צורך לכך דאפי' לא אמר להו הכי כיון שהוא אינו רשאי להציל הרי הוא מופקר לכל. מידי דהוה אמציל מזוטו של ים ומשלילותו של נהר והא

דנקט ואומר לאחרים רבותא נקט שאע"פ שאומר להם כן על דעת שיצילו ולא יעכבו לעצמם שרי ומשני רבא הכי בירא שמים עסקינן וכו'. הר"ן ז"ל:

להיכן מצילין אותן לחצר המעורבת. ואפי' הכי טובא לא ליציל כדאמרינן מתוך שבהול אי שרי לאיעסוקי בהצלה כולי האי אתי לכבויי ולשון הרמב"ם ז"ל שם פכ"ג סי' כ' ואם לא ערבו אף מזוניו וכליו אינו מציל ע"כ. פי' שאם לא ערבו בני חצר זו שהדליקה בתוכה עם בני החצר האחרת שמצילין לתוכה אינו יכול להציל כלל ואפי' אם ערבו אינו יכול להציל אלא מזון שהוא צריך לו לאותו שבת וכלים שצריך להשתמש בהן בשבת גזרה שאם תתיר לו יותר שמא יכבה הדליקה להציל כל ממונו מפני שאדם בהול על ממונו. ואי קשיא לך לרבנן דאמרי לעיל גבי כתבי הקדש דמצילין אותן למבוי שאינו מפולש הכא באוכלין ומשקין ה"ל למימר למבוי המפולש ולפלוג וליתני בדידה מתורץ עם מה שנתבאר לעיל סוף סי' א' כי מעיינת שפיר בגמ' במתני' דלעיל: וכתוב בפוסקים י"א שכל הצלה שאמרנו היא לחצר ומבוי הסמוכים לרה"ר וגם אינם מקורים דדמי לרה"ר ומש"ה אין מתירין להציל אלא מזון ג' סעודות וכלים הצריכין אבל לבית אחר שעירב עמו יכול להוציא כל מה שירצה ואף לחצר לא אמרו אלא לחצר חבירו אבל לחצר שלו שאינה צריכה עירוב יכול להוציא כל מה שירצה וי"א דכיון דטעמא הוא משום שמא יהא טרוד ויכבה א"כ מה לי בחצר ומה לי בבית ומה לי לחצר חבירו ומה לי לחצר שלו בכולן יש לחוש שמא יטרד ויכבה ע"כ:

משנה ד

ולשם הוא מוציא וכו' וסתמא דמתני' ר"מ דתניא לובש ומוציא ופושט וחוזר ולובש ומוציא ופושט ואפי' כל היום כולו דברי ר"מ:

וחוזר ולובש וכו'. אתאן לת"ק הרא"ש ז"ל ובטוא"ח ס"ס ש"א אבל ביד לא הובאה וכתוב בכ"מ דס"ל לרבינו ז"ל שהם דברי ר' יוסי ע"ש וגם בב"י א"ח סי' של"ד: וכתב הר"ן ז"ל הא דלא שרינן הכא גבי אוכלין ומשקין משום דהתם כיון דבידו הוא מוציא מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לכבויי אבל הכא כיון שאי אתה מתירו אלא דרך לבישה רמי אנפשיה ומדכר וכן ס"ל להרשב"א ז"ל: ויש חולקים דגם יכול להציל כל מזון שיש לו כל שאינו מציל יותר ממזון שלש סעודות בכל דרך כמו שכתוב שם בבית יוסף: עוד כתב הר"ן ז"ל וטעמיה דר' יוסי דאמר י"ח כלים אבל טפי לא לפי שאין דרך בני אדם ללבוש יותר מאלו ואי לביש טפי ונפיק בהו לרה"ר הוי משוי ומש"ה אפי' לחצר המעורבת אסור משום דכיון דמיטריד חיישי' דילמא נפיק בהו לרה"ר. ואפשר דע"כ ל"פ רבנן עליה אלא משום דכיון דאינו מציל אלא ברה"י לא חיישי' להכי אבל

דנפיק בהו לרה"ר מודו דאסור משום משוי ולפ"ז אסור לצאת ברה"ר במלבושין שאין דרך לישא אותם כאחד ע"כ וכן כתוב בשבלי הלקט סי' (כ"ז) [ק"ז] בשם בעל היראים מדקתני מתני' הכא גבי דליקה ועוטף כל מה שיכול לעטוף למדנו דשלא במקום דליקה אסור שני סרבלין או שני תכשיטין זה ע"ג זה אם אינו צריך אלא לאחד מהם ע"כ:
בפי' ר"ע ז"ל ושני בתי שוקיים ושני בתי ידים אכן בפי' הרמב"ם ז"ל לא הזכיר מלת שני רק גבי רדידים וגבי מנעלים וא"כ לא ידענא אם בתי שוקיים מונה לב' או אם בתי הידים מונה לשנים כדי שיעלה החשבון מכוון לי"ח ומסתברא דבתי השוקיים מונה לא' שיתכן שיהיו כמו מכנסים משא"כ בבתי הידים. וע"ש כי מנה לבושים אחרים שלא כדרך שכתוב בפי' ר"ע ז"ל:
ואומר ואחרים בואו והצילו עמי. שם ביד ובהרא"ש ז"ל הלשון בואו והצילו לכם וכל א' וא' לובש ומתעטף בכליו ומוציא והרי הוא שלו כמו המאכל שהרי מן ההפקר הם זוכין ע"כ: וכבר הביא ר"ע ז"ל הטעם שנתן בגמ' למה שינה לשנות כאן עמי ולעיל גבי אוכלין קתני לכם. ותמהתי על ה"ר יהוסף ז"ל שכתב על לשון ר"ע ז"ל פי' זה אין נ"ל דא"כ כמוני היה לו לומר או לשון אחר ומה שייך לומר עמי משום דבר זה על כן נ"ל דה"פ דלעיל אמר הצילו לכם כי הוא צריך להפקיר להם כשאומר להם להציל כי אינם רשאים להציל בשבילו כי אינו רשאי להציל אלא מזון ג' סעודות שיאכל בשבת ועל כן כיון שהם הפקר בעל כרחו שהרי האש ישרפה ולכן אומר להם הצילו לכם כלומר הצילו לאכלכם שהרי הם הולכים לאבוד והרי הן הפקר לכל אדם לאכילה כי אם לא היו הפקר להם היו אסורין להצילם כיון שאינם צורך שבת שהרי הוא הציל כפי צרכו ולשאר בני אדם אסורין בלא הפקר אבל גבי מלבושים אינו צריך להפקירם שיהיו שלהם כי אין מצילין אותם אלא דרך לבישה ולא הוי טלטול שאינו לצורך השבת אע"פ שאינם שלהם ועל כן אינו צריך להפקירן וגם אינם הפקר בע"כ כי יכול הוא להצילן ע"י שיחזור פעמים אחרות משא"כ לעיל גבי אכילה דהוי הפקר בע"כ כי גם אם יחזור פעם אחרת אינו רשאי להציל יותר ועל כן לא אמר כאן אלא הצילו עמי כלומר סייעוני אבל לעיל לא ירצו לסייעו כלום שיאכלום וישלמו לו כי אינם צריכין לכך שהרי הן הפקר בעל כרחו עכ"ל ז"ל:

משנה ה

ר' שמעון בן ננס אומר פורסין וכו'. דס"ל דגרמת כבוי שרי ואפי' בחדשים המתבקעים ודלא כר' יוסי וקיימא לן כר"ש בן ננס. וכתוב בסמ"ק בסי' רפ"א ונראה דיש לחלק בין

עור לח לעור יבש דלח אסור לטלטל ע"כ. אבל רש"י ז"ל פי' עור של גדי לח ע"כ. ועיין על פירושו במ"ש בשמו פ' במה טומנין סי' ב':

מפני שהוא מחרך. פי רש"י ז"ל וז"ל מפני שהוא מחרך כווץ ואינו נשרף ומתוך כך הוא מגין על התיבה ע"כ ופשוט הוא. ולאו דוקא עור של גדי דהה"נ כל דבר המנין. ומצאתי שנקד החכם הר"מ דילונזאנו ז"ל מחָרֵךְ:

ר' יוסי אומר בכלי חרס וכו'. בירושלמי אמרי' דלאו דוקא כשעשה של כלים דאפי' עשה מחיצה של מים היא המחלוקת. ובגמ' פרכינן למימרא דרבנן סברי גרם כבוי מותר ור' יוסי סבר גרס כבוי אסור והא אפכא שמעי' להו דתניא וכו' ומשנינן דההיא ברייתא כולה ר' יוסי היא וחסורי מחסרא וכו' ושוב מקשינן ורמי דר"י אדר"י ורבנן אדרבנן דתניא הרי שהיה שם כתוב לו על בשרו ה"ז לא ירחוץ ולא יסוך על בשרו ולא יעמוד במקום הטינופת נזדמנה לו טבילה ש"מ כורך עליה גמי ויורד וטובל ר"י אומר לעולם יורד וטובל כדרכו ובלבד שלא ישפשף פי' רש"י ז"ל כורך עליו גמי קס"ד השתא כדי שלא ימחוק השם במים אלמא לרבנן גרם מחק אסור ולר' יוסי שרי ע"כ ומסיק בגמ' אלא היינו טעמייהו דרבנן דקסברי אסור לעמוד בפני השם ערום ור' יוסי נמי סבר אסור לעמוד בפני השם ערום אלא דמנח ידיה עילויה ואי בדאיכא גמי אפי' ר' יוסי מודה דלא סגי ליה לאנוחי ידיה מיהו הכא עסקינן לאהדורי אגמי רבנן סברי טבילה בזמנה לאו מצוה ומהדרינן ור' יוסי סבר טבילה בזמנה מצוה ולא מהדרינן:

משנה ו

נכרי שבא לכבות וכו'. פי' בדליקה מיירי. וכתבו תוס' ז"ל אין אומרים לו כבה אפי' באיסורא דרבנן אמירה לגוי שבות כדאמרינן לקמן בפ' שואל לא יאמר אדם לחברו שכור לי פועלים וכו' דמוקי לה בחברו גוי וכן מוכח בפ' הדר גבי נייתי חמימא מגו ביתא ע"כ: ומצאתי כתוב בביאורי מהר"ר אייזיק שטיין ז"ל דבסוף סמ"ג ז"ל אין אומרין לו כבה ואל תכבה וכו' פשיטא אין אומרין לו כבה ר"ל שאסור לומר לו כבה אכן ואל תכבה בזה ר"ל שאין צריכין למחות בידו ולומר לו אל תכבה אבל גוי הבא לכבות נר בשביל ישראל והישראל אינו חפץ בכך מותר למחות בידו ובני אדם הנוהגים איסור נמנעים מלמחות בעבדים ושפחות לכבות מהאי טעמא טועים הם. הגה"ה במיימוני פי"ב דהלכות שבת ולשם מביא ראיה ע"כ. ולא מצאתי דברים הללו בהגהה לא מינה ולא מקצתה. וכן כתוב בספר לבוש החור סי' רע"ו סעיף ד' וז"ל ומותר למחות ביד גוי שבא לכבות או להדליק נר או להוסיף שמן בנר שאין בזה משום שבות שהרי אינו מצוה לו לעשות שום דבר אלא לישב ולא לעשות כלום ע"כ. ועיין בתשובות הרשב"א ז"ל סי' נ"ט:

אבל קטן וכו'. ובגמ' מתרצינן לה בקטן שעושה על דעת אביו שאין לו שקול הדעת ואינו עושה אלא מפני שמכיר דאבוה ניחא לי' בהכי והלכך אסור דאדעתא דאבוה מיקרי הא לאו הכי הא קיי"ל כר"י דאמר התם בפ' חרש קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין עליו להפרישו אבל נכרי כיון שהוא בן דעת אפי' כשהוא מכוין להנאתו של ישראל אדעתיה דנפשיה מקרי לפי שהוא שוקל בעצמו שראוי לו לעשות כך מפני שישתכר בו או עכשיו או אחר זמן הלכך שרי אפי' שהוא לצורך ישראל ועוד דכבוי דליקה מדרבנן בעלמא הוא לדידן דקיימא לן כר"ש דאמר מלאכה שאינה צ"ל פטור עליה. ועיין בהר"ן ז"ל פ' חבית דף קס"ג ע"א. ועיין בתשובות הרשב"א ז"ל סי' קכ"א. וכתבו התוס' ז"ל דמיירי בקטן שלא הגיע לחנוך אבל קטן שהגיע לחנוך כיון דחייב לחנכו כ"ש שצריך להפרישו מעבירה ועון ע"כ. ובירושלמי אין שומעין לו ולא כן תני ראו אותו יוצא ומלקט עשבים אין את זקוק לו תמן אין לו צורך בעשבים ברם הכא יש לו צורך בכבוי:

משנה ז

כופין קערה וכו'. והוא שלא יכבה ועיין במה שכתבתי סוף פ"ג:

ועל צואה של קטן. ובירושלמי ולאו מאכל תרנגולין אינון תכתיר באילין רקיקא שלא יבואו לידי סירוח:

מעשה בא וכו'. ירוש' ר' עולא אמר י"ח שנין עבוד הוה יתיב בהדא ערב ולא אתי קומוי אלא אילין תרין עובדייא אמר גליל גליל שנאת התורה סופך ליעשות סמוקים [לפנינו הגי' לעשות במסיקין.] פי' שריב"ז ישב י"ח שנים בערב ודומה שהיתה בגליל וכיון שבכל המשך זמן זה לא בא לפניו רק שני מעשים הללו אחד הנזכר כאן ואחד הנזכר לקמן בפ' חבית אמר עלה גליל גליל התורה שנאת סופך להעשות סמוקים שמא ר"ל עפר אדום מרוב דם חללים: ומצאתי שנקד הר"מ די לונזאנו ז"ל חוֹשֶׁשְׁנִי השי"ן הראשונה בצר"י והשנית בקמ"ץ כאילו הוא שתי תיבות חושש אני:

משנה ח

נכרי שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל. ופירש הר"ן ז"ל ואע"ג דאיכא רוב ישראל בההוא דוכתא דאע"ג דאמרינן בנר הדולק במסבה ובמרחץ המרחצת בשבת דאם רוב ישראל אסור כדאיתא בגמ' ה"מ היכא שלא עשה אותו הגוי בשביל עצמו אלא בשביל העומדים שם ומש"ה אם רוב ישראל אסור דאדעתא דרובא קעביד אבל כל שהדבר מוכיח שהגוי עושה אותה בשביל עצמו בכה"ג אפי' יש בה רוב ישראל מותר ע"כ וכתבו תוס' ז"ל משתמש לאורה ישראל ולא גזרינן שמא ידליק כדגזרינן בפ"ק דביצה פירות הנושרין שמא יעלה ויתלוש ובמשקים שזבו שמא יסחוט משום דסחיטה ותלישה הם

קלים לעשות ואדם להוט אחריהם לפי שהן דבר אכילה אבל בכל הני דהכא אינם קלים לעשות כ"כ ואין אדם להוט אחריהם ע"כ:

ואם בשביל ישראל אסור נראה דאסור לכל ישראל משום [דאיסורא] דאורייתא הוא תוס' ז"ל. ועוד כתבו ז"ל ול"ד להא דאמרי' לעיל נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה והכא אסור כשעושה בשביל ישראל דכי אמרי' דגוי אדעתא דנפשיה קעביד ה"מ בכבוי וכיוצא בו שאין ישראל נהנה במעשה הגוי אבל הכא שגוף ישראל נהנה במעשיו של הגוי לא אמרי' אדעתא דנפשיה קעביד הואיל והגוי מתכוין להנאתו כך פי' רבינו שמשון הזקן ז"ל. ע"כ. וכתב הר"ן ז"ל ואם בשביל ישראל אסור פי' אע"ג דס"ל לר' מאיר דמבשל בשבת בשוגג יאכל ואפי' בו ביום ואמרי' דרב מורה לתלמידיו כר' מאיר כדאיתא בפרק קמא דחולין אפ"ה מחמרי טפי במלאכת הגוי ממלאכת ישראל דבמלאכת ישראל בשוגג ליכא למיגזר אטו מזיד שלא נחשדו ישראל על השבתות אבל במלאכת הגוי איכא למיגזר שמא ירגילנו בכך לשבת הבאה והיינו טעמא נמי דבמלאכת גוי הנעשית בשביל ישראל אפי' לערב אסור בכדי שיעשו ואילו במבשל בשבת בשוגג לר' יהודה דגזר שוגג אטו מזיד א"נ במזיד לר' מאיר למאן דשרי להו ההוא תבשיל במוצאי שבת שרי לאלתר ואין צריך להמתין בכדי שיעשו ואיכא מאן דאמר דכי תנן ואם בשביל ישראל אסור דוקא לאותו ישראל שנעשה בשבילו אבל ישראל אחר שרי וכדאמרי' בפרק אין צדין דהבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר ואחרים חולקים ואומרים דלא מקילינן בהכי אלא באיסורין דרבנן אבל באיסורין דאורייתא לא ולא עוד אלא אפי' באיסורין דרבנן נמי איכא למימר דכי מקילינן בהכי ה"מ באיסור תחומין שאינו שוה לכל דמה שהוא חוץ לתחום הוא תוך תחומו של זה אבל בשאר איסורין דרבנן לא עכ"ל ז"ל. וכבר כתבתי דעת תוס' ז"ל:

מילא מים לבהמתו. מבור רה"ר:

ואם בשביל ישראל אסור. מדרבנן שמא יאמר לו מלא. וכתבו תוס' והרא"ש ז"ל דיש שהיו רוצין לומר דדוקא בשתיה אסור אבל יכול ליטול ידיו ויכול לעשות שאר תשמישין ומביאין ראיה וכו' ולאו מילתא היא וכו' עד ועוד י"ל דעיקר דבריהם טעות דמה לי שתיית בהמה מה לי שאר תשמישין ועוד דהרי כבש ונר דאסור להשתמש בהן כשנעשו לצורך ישראל שום תשמיש ע"כ: וכתבו תוס' בשם ר"ת ז"ל דמדנקט מילא מים לבהמתו ולא נקט מילא מים לעצמו שותה אחריו ישראל משמע דבכה"ג אפי' בשביל ישראל שותה ואינו נמנע דהא לא אהנו ליה מעשיו שהרי הוא עצמו יכול לירד לבור ולשתות כדאמרינן בפ' עושין פסין אבל אדם מטפס ועולה מטפס ויורד ולבהמתו בלבד הוא

שאסרו דאהנו ליה מעשיו שאי אפשר לה לירד לבור ואע"ג דהך בבא דמילא מים משום חידוש דהתירא קתני לה כדמוכח בגמ' מיהו בהמתו משום איסורא נקט לה וכך כתב הרז"ה ז"ל בשם חכמי נרבונא ז"ל אבל רבינו יצחק הקשה על ר"ת ז"ל ממתני' וכו' ודחק ר"ת ז"ל להעמידה וכו' וכן הרז"ה ז"ל דחק והעמידה וכו' וכל זה אינו מחוור כלל הלכך משמע דמתני' דנקט בהמתו אורחא דמילתא נקט כו':

עשה כבש לירד בו וכו'. כתב הרמב"ן ז"ל דדוקא ירד אחריו שאינו מטלטלו אלא שיורד בו ואינו אלא כיושב על האבן אבל לטלטלו אסור אלא א"כ היו העצים תלושים מע"ש דבכי ה"ג ליכא משום מוקצה לפי שאין הגוי מקצה כלום ודעתו על הכל כמו שאמרו בירוש' דאין הכן לגוי אבל בתלש עצים מן המחובר בשבת אסור לטלטלו הר"ן ז"ל וז"ל ר"י בתוס' שם ה"ה לישראל עצמו דאסור לשתות והאי דנקט בהמתו לאשמעי' רבותא דלא גזרי' דילמא אתי לאפוקי בשביל ישראל שבהמה רגילה לשתות הרבה אבל ישראל עצמו פשיטא דשותה אחריו דליכא למיחש כולי האי דילמא אתי לאפושי דבדלייה אחת מושך הרבה לצרכו ולצורך ישראל ולפי זה אם נמשכו המים לצורך ישראל זה אסור לכל ישראל אי איכא איסורא דאורייתא כגון שמביאה דרך רה"ר או מרה"י לרה"ר אבל בכרמלית שרי לישראל אחר ע"כ. ועיין בספר אגודה בפרק זה: ה"ג וירדו בו ר"ג וזקנים וכן הובא בבית יוסף א"ח סי' שכ"ה ואית דל"ג רק וירדו בו זקנים וכן הוא בספרי כתיבת יד וגם בתוספתא דשבת פי"ד וגם בירושלמי וגם בערוך בערך כבש וגם בהרא"ש ז"ל ולא משמע כן מסוגית הגמ' דמייתי בברייתא דקתני בה אמר להם ר"ג הואיל ושלא בפנינו עשאו נרד בו ורבא מתרץ לה הכי הואיל ועשאו נרד בו כלומ' אפי' שעשאו בפנינו ומאן דל"ג במשנה ר"ג וזקנים. והיא ג"כ דעת ה"ר יהוסף ז"ל שמחק מלת ר"ג וגם וי"ו דזקנים. נראה שרוצה לומר זקנים ג"כ על פי רבן גמליאל. ובשבלי הלקט סי' (כ"ט) [קי"א] הביא לשון התוספתא וכתיב בה וירדו ר"ג וירדו אחריו זקנים וכן ברב אלפס וירדו אחריו זקנים:

סליק פירקא

פרק יז

משנה א

כל הכלים ניטלין בשבת וכו'. פכ"ה דהלכות שבת סי' י"ב. ובטור א"ח כל דיני פרק זה בסי' ש"ח. וכתב הר"ן ז"ל כתבו בתוס' דל"ג כל הכלים ניטלין דאי הכי משמע שאין שום כלי אסור בטלטול וליתא דהא איכא מסר גדול ויתד של מחרישה דלכ"ע אסירי

בטלטול כדאיתא לקמן אלא ה"ג כל הכלים הניטלין וה"פ כל הכלים שהן ניטלים בשבת אף דלתותיהם של אותם שיש להם דלתות ניטלין עמהן ולפי זה צריכין הם ג"כ לומר דל"ג ודלתותיהן בוי"ו דלא שייכא בהך גירסא וי"ו כלל ואין צריך לכך דשפיר גרסי' כל הכלים ניטלין בשבת דכיון דקתני ודלתותיהן עמהן שפיר משמע דלא מיירי אלא בכלים העשוין להצניע בהן שמלאכתן להיתר ועיקר חדושיה דתנא משום שריותא דדלתות וכך מטין דברי רש"י ז"ל שכתב בלשון זה כל הכלים שיש להם דלתות כגון שידה תיבה ומגדל ניטלין בשבת ואינם דומין לדלתות הבית לפי שדלתות הבית אינם מן המוכן לטלטל שאינם כלי אבל אלו הוו כלי ע"ג אביהם ע"כ:

אע"פ שנתפרקו בשבת. קצת משמע מתוך פי' הרמב"ם ז"ל דגריס אע"פ שנתפרקו בשבת וז"ל שיעור המשנה כך אע"פ שנתפרקו בחול ניטלין בשבת ולפי זה היה משמע קצת דלא גריס ברישא אלא כל הכלים ניטלין ודלתותיהן עמהן וכו' כדי שלא יהא כלשון יתר במשנה אבל ברב האלפסי ז"ל וגם בהרא"ש ז"ל איתא בלשון המשנה תרי זימני בשבת וכן בירושלמי וכן נראה מן הגמ' לפי פי' הרמב"ם ז"ל על תירוץ אביי דאין שם אוקימתא אחריתא לזולתו וכן בהר"ן ז"ל וז"ל הר"ן ז"ל מקשינן בגמ' ואע"פ שנתפרקו בשבת ול"מ בחול וכתב רש"י ז"ל דקס"ד דאע"פ שנתפרקו אשבת דתנן ברישא קאי ומשמע אע"פ שנתפרקו היום מותרין ול"מ שנתפרקו מאמש ומש"ה אקשינן אדרב' מאי אע"פ שייך למיתני הכא הא ודאי נתפרקו בשבת איכא למישרי משום דכי קדיש יומא היו מוכנין לטלטלן אגב אביהן ולפי זה נראה דלא גריס רש"י ז"ל בשבת ואע"פ לאו ארבותא דנתפרקו בשבת קאי אלא ארבותא דנתפרקו או בחול או בשבת ול"מ כשלא נתפרקו ע"כ. ובגמ' הוא דמוקמינן לה בנתפרקו קודם השבת כדפי' הרמב"ם ז"ל ור"ע ז"ל וכדכתיבנא דאדרבה בשבת מוכנין ע"ג אביהן ומאי אע"פ דקאמר. וכתבו תוס' והר"ן ז"ל ומקשי הכא דמהא משמע דטפי איכא למישרי בשברי כלים שנשברו בשבת משנשברו בע"ש ואילו לקמן בפירקי' בגמ' מסקינן דשברי כלים שנשברו מע"ש שרו טפי משנשברו בשבת דאילו נשברו מע"ש לכ"ע סגי להו במעין מלאכה ואילו נשברו בשבת פלוגתא דר' יהודה ורבנן לאו קושיא היא דהתם כיון שאינם ראוין למלאכתם הראשונה דין הוא שכשנשברו בשבת יהיו אסורין מדין נולד אבל דלתות הכלים שראויות להחזירן במקומם ולשמש מלאכתם הראשונה טפי חזי כי נתפרקו בשבת שהן מוכנין אגב אביהם משנתפרקו בע"ש דהתם איכא למימר דכיון שלא החזירום מבעוד יום בטלים מתורת כלי ע"כ. וביד שם פכ"ה סי' ו' כתוב לפיכך אם נתפרקו דלתות הבית אפי' בשבת אין מטלטלין אותן ע"כ. ובירושלמי שבדפוס דלתות הבית דרובה דלתות הכלים דרובן דלתות הבית דרובה

שאע"פ שנתפרקו מע"ש אסור לטלטלן בשבת דלתות הכלים דרובן שאע"פ שנתפרקו בשבת ניטלין בשבת ע"כ ואי הוה גרסי' אפכא הוה אתי כשיטת הבבלי:

משנה ב

נוטל אדם קורנס וכו'. ובגמ' אמר רב יהודה קורנס של אגוזים אבל של נפחים לא רבא אמר קורנס של נפחים דדבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו מותר אתמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן קורנס של זהבים שנינו רב שמן בר אבא אמר קורנס של בשמים שנינו מ"ד דבשמים כ"ש דזהבים ומ"ד דזהבים אבל דבשמים קפיד עלייהו והכי הילכתא דבין של אגוזים בין של נפחים בין של זהבים מותר אבל לא של בשמים. ובירושלמי דייק הא שלא לפצע בו אגוזים לא מתני' ר' נחמיה דאמר אין ניטלין אלא לצורך:

לגוד בה את הגבינה. לחתכו ולחלקו לפי שממהרת לחתוך דבר עב רש"י ז"ל. משמע קצת דגריס לגוד בדלי"ת:

ואת המזלג. בערוך גריס הכא ואת המלגז וכן הוא בס' כת"י וכדאי' נמי בספרא בפ' חטאת חלב של יחיד שנים אוחזין במלגז ולוגזין פי' כלי הוא עשוי כשני מסרק לטלטל התבן ע"כ ומייתי לה להאי ברייתא בפ' המצניע (שבת דף צ"ב) וכן ג"כ תניא בספרי לא ידבק בידך מאומה מן החרס מכאן אמרו נטל מקל או מלגז או כרכד או שרביט כולן אסורין בהנאה ע"כ אבל ביד שם פי"ג נראה דגריס מזלג:

לתת עליו לקטן מזונות. ויש להסתפק אם הרי"ף ז"ל היה גורס לתת עליו פת לקטן:

ואת הכרכד. בדלית בסוף וכן הוא גי' הערוך:

מחט של יד. בגמ' מסקינן דדוקא נקובה אבל ניטל חרירה או עוקצה אינה כלי אבל אם היתה גולם מטלטלין אותה דזימנין דמימליך עלה ומשוי לה מנא כמות שהיא לנטילת קוץ. ואיתא בתוס' ס"פ ב' דמכילתין ובפ' הבונה (שבת דף ק"ג) ובפ"ק דכתובות דף ו' ובגמ' ס"פ האורג. ובר"פ הנחנקין מוקי לה אפי' כר"ש דאמר מקלקל בחבורה חייב דהא אית ליה לר"ש כל מלאכה שאצ"ל פטור עליה ואיתא בירוש' פ"ב דע"ז:

משנה ג

קנה של זיתים וכו'. ועיין בהר"ן ז"ל בפירקין דף קמ"ז עמוד ב': ותמהתי שמצאתי במשניות מוגהות קנה של ציידין ושל זיתים וכו':

משנה ד

ר' יוסי אומר כל הכלים וכו'. בירושלמי ל"ג ר' יוסי אומר. וכן בקצת סכ"י:

כל הכלים ניטלין. בגמ' ת"ר בראשונה היו אומרים ג' כלים ניטלין בשבת מקצוע של דבילה וזוהמא ליסטרון של קדרה וסכין קטנה שע"ג שלחן התירו וחזרו והתירו וחזרו

והתירו עד שאמרו כל הכלים ניטלין בשבת חוץ מן המסר הגדול ויתד של מחרישה ובגמ' אמר ר' חנינא בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו דכתיב בימים ההם ראיתי ביהודה דורכים גתות בשבת ומביאים להם ערימות ופי' רש"י ז"ל משנה זו דלעיל בראשונה היו אומרים שלשה כלים ותו לא משום דהוו מזלזלו בשבתות דכתיב בימים ההם ראיתי ביהודה וגו' ע"כ. וכתב הר"ן ז"ל ומפר' בגמ' וחזרו והתירו כלי שמלאכתו להיתר אפי' מחמה לצל ומדלא קאמר חזרו והתירו לגמרי משמע דשלא לצורך כלל אסור ומיהו ספרי הקדש ואוכלין אפי' שלא לצורך כלל מותר דדוקא כלים שנאסרו מתחלה אין לנו להתיר אלא מה שפירשו חכמים אבל כתבי הקדש ואוכלין שלא נאסרו כל המחמיר עליו להביא ראיה עכ"ל ז"ל. וכתבו תוס' ז"ל בר"פ הגוזל קמא (בבא קמא דף צ"ד ע"ב) דבכל מקום שאומר בימי פלוני נשנית משנה זו דהיינו הא דהכא ובס"פ אלו מציאות בימי רבי נשנית משנה זו גבי הוי רץ לתלמוד יותר מן המשנה ובס"פ בתרא דהוריות בימי רשב"ג נשנית משנה זו כשהנשיא נכנס כל העם עומדין וכו' הכל מפר' ר"ת דלא נשנית אלא דוקא להההוא דרא אבל לא לפניו ולא לאחריו. וכן כתוב ג"כ בספר כריתות בלשון למודים שער ב':

ויתד של מחרישה. דהני קפיד עלייהו והוי מוקצה מחמת חסרון כיס דכ"ע מודו ביה:

כל הכלים ניטלין לצורך ושלא לצורך ר' נחמיה אומר אין ניטלין אלא לצורך. ור"א ס"ל כותיה דר' נחמיה בעירובין פ"ג גבי נתנו במגדל ונעל בפניו. ובנוסח כ"י כל הכלים הניטלין לצורך ניטלין שלא לצורך. ועיין בבית יוסף סי' ש"ח שהביא כמה חילוקי דיני מוקצה בדרך קצרה והעתיקם שם בספר לבוש החור:

משנה ה

שבריהן ניטלין עמהן. אית דלא גרסי מלת עמהן ונוסחא נכונה היא:

שברי עריבה לצוק בתוכן מקפה ושל זכוכית לצוק בתוכן שמן. בבי"ת. ובגמ' אמר שמואל מחלוקת שנשברו בשבת דמ"ס מוכן הוא כיון דראוי לשום מלאכה ומ"ס נולד הוא דמאתמול לאו להאי מלאכה הוה הלכך מעין מלאכתו בעינן ור"מ הוא דפליג עליה דר' יהודה ואעפ"כ הלכה כר' מאיר כיון דמתני' סתמא כותיה. ועיין במ"ש בריש פירקין בשם תוס' והר"ן ז"ל:

משנה ו

האבן שבקרויה וכו'. ה"ר יהוסף ז"ל מחק היו"ד שאחרי הקוף וגם נקד פתח בקו"ף:

זמורה שהיא קשורה בטפיח וכו'. ובגמ' דייקי' קשורה אין שאינה קשורה לא לימא מתני' דלא כרשב"ג דתניא חריות של דקל שגדרן לעצים ונמלך עליהם לישיבה צריך

לקשר רשב"ג אומר אין צריך לקשר ומשני רב ששת אפי' תימא רשב"ג הב"ע במחוברת באביה בגפן ולאו משתמש במחובר הוא דמיירי בפחות מג' סמוך לקרקע וכגון לשאוב ממעין שאינו עמוק ומותר להשתמש באילן למטה משלשה כדתנן בפ' בתרא דעירובין היו שרשיו גבוהין מן הארץ שלשה טפחים לא ישב עליהם הא פחות מותר דכקרקע דמי רב אשי אמר אפי' תימא בתלושה גזרה שמא יקטום פי' רש"י ז"ל שמא למחר תהיה לו ארוכה ויקטמנה מתוך שהיא רכה ונוחה לקטום ונמצא עושה כלי וחייב משום מכה בפטיש אבל בחריות בישיבה ליכא למיגזר הכי הלכך במחשבה לישב עליהם סגי ומ"מ כבר נפסקה הלכתא כרב אסי (ס"א רב אשי עיין בתוס') דאמר בפ' במה טומנין ישב מבעוד יום מע"פ שלא קשר ולא חשב ואית ליה תנא אחרינא דס"ל כוותיה:

משנה ז

ר' אליעזר אומר פקק החלון וכו'. ר"פ ר"א דתולין וגם שם פי' רש"י ז"ל פקק החלון כגון ארובות הגג ע"כ. וי"ס פקק החלון ר"א אומר אבל בערוך רא"א פקק החלון. וכן הגיה ה"ר יהוסף ז"ל. והעלו תוס' בשם ר"ת ז"ל דלא כרש"י ז"ל דשפיר שייך בדפנות אהל ועיקר פלוגתיה דר' אליעזר ורבנן אתמר באהל דבעשיית דופן דפקק החלון משמע בחלון שבכותל דאי בגג מיירי הל"ל ארובה כמו ששנינו משילין פירות דרך ארובה ומיהו באהל שבגג נמי פליגי כדמוכח לקמן בפ' תולין דמייתי הך גבי תליית משמרת שהיא כעין גג וכן משמע בפ' בתרא דעירובין דאמרינן וכו' ע"ש. ועיין ג"כ בתוס' פ"ק דסוכה דף ט"ז. ועיין עוד במ"ש בפ' בתרא דעירובין סי' י"א. ובגמ' אמר ר' יוחנן הכל מודים שאין עושין אהל עראי ביו"ט ואין צ"ל בשבת לא נחלקו אלא להוסיף שר"א אומר אין מוסיפין בי"ט ואין צ"ל בשבת וחכמים אומרים מוסיפין בשבת ואצ"ל ביו"ט:

וחכמים אומרים בין כך ובין כך וכו'. דס"ל דאפי' קשירה אין צריך כרשב"ג:

משנה ח

כל כסויי הכלים וכו'. רש"ל מחק מלת כל:

שיש להם בית אחיזה. ובגמ' בברייתא לעיל בפירקין העיד ר' יוסי משום ראב"י על כסוי תנור שאינו צריך בית יד והלכתא כותיה ואע"ג דמשמע דהוי דלא כחכמים דמתני' דהלכתא כותייהו עכ"ז הלכתא כותיה מן הטעם שפירש וחילק הר"ן ז"ל אליבא דרב אלפס ז"ל וכן הוא ג"כ שם ביד וכמו שביאר ג"כ הרב בעל מגיד משנה ז"ל דלא גזר ת"ק אטו בור ודות אלא בחבית הטמונה בארץ כל גופה ואין נראה ממנה אלא פיה אבל בתנור שכולו מגולה אע"פ ששוליו מחוברין בקרקע אפי' ת"ק מודה שאינו צריך בית אחיזה ע"כ:

א"ר יוסי בד"א בכסויי הקרקעות אבל בכסויי הכלים בין כך ובין כך ניטלין בשבת.
וכתב ה"ר יהוסף ז"ל ס"א במי דברים אמורים וכו':
סליק פירקא

פרק יח

משנה א

מפנין אפי' ד' וה' וכו'. והא דתניא בעשר ובט"ו מוקי לה בגמ' לדעת רב חסדא שאכתוב בסמוך אכדין פי' דמתני' דתני ד' וה' ולא נחית למניינא דכדין איירי בכדין גדולים דמשתקלי חדא תדא בקופה והך דתני בעשר ובט"ו מיירי בכדין בינונים ובכדין קטנים:
קופות. כתבו תוס' ז"ל דבירושלמי מפרש כמה שיעור קופות כההיא דתנינן פ"ג דשקלים שלש קופות של שלש סאין. והכריחו הם דד' וה' קופות אינם לפי האורחין אלא אפי' לצורך אדם אחד:
מפני האורחים. אם כבר האורחים נתארחו אצל א' ועתה מזמנם אתר לסעוד סעודה בביתו כתוב שם בבית יוסף דמסתפקא ליה לבעל תרומת הדשן אם יש לחלק:
ומפני בטול בית המדרש. גמ' גדולה הכנסת אורחים יותר מהשכמת בית המדרש דקתני מפני האורחים והדר ומפני בטול בית המדרש:
אבל לא את האוצר. כלומר ובלבד שלא יגמור דלמא אתי לאשוויי גומות פי' הר"ן ז"ל כלומר במתכוין שכן דרך מכבדי אוצר מפני האורחין להשוותם אבל שלא במתכוין ודאי לא חיישי' לדידן דקיימא לן כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר ע"כ. אבל אתחולי באוצר תחלה מתחלינן ומני ר"ש היא דלית ליה מוקצה כן פירש שמואל למתני' ורב חסדא אמר אבל לא את האוצר שלא יתחיל באוצר תחלה ור' יהודה היא דאית ליה מוקצה וד' וה' דוקא ד' מאוצר קטן וה' מאוצר גדול וממילא שמעת מינה דלא יגמור את האוצר:
ומפנין תרומה טהורה. אבל טמאה לא דלשריפה קיימא: וכתב ה"ר יהוסף ז"ל ברוב ספרים גרסי' מפנין ויש ס"א דגרסי מטלטלין תרומה וכו' וכן נ"ל עיקר דאי גרסי' מפנין א"כ גבי סיפא דקתני אבל לא את הטבל וכו' ר"ל אין מפנין אותה וקשה דהל"ל רבותא דאפי' בטלטול הוי אסור אבל אי גרסי' מטלטלין אתי שפיר דבשלמא ברישא אתא לאשמועי' דאפי' הרבה מותר לטלטל ע"כ קאמר מפנין דעיקר אותה המשנה אינו על הטלטול כי פשוט הוא שמותר לטלטל תבן ותבואה ולא בא לומר אלא שמותר לפנות הבית לגמרי אע"פ שהוא הרבה אבל הכא בסיפא בא להשמיענו דין הטלטול עכ"ל ז"ל. ופי' רש"י ז"ל תרומה טהורה דחזיא לבהמת כהן אבל תרומה טמאה לא דאפי'

לבהמת כהן לא חזיא בשבת דאע"ג דבחול חזיא כדתניא בפ' כל שעה בפסחים שאם רצה כהן מריצה לפני הכלב בשבת וביו"ט לא חזיא דזו היא ביעורה מן העולם או להיסק או לבהמה ואין מבערין תרומה טמאה וקדשים טמאים ביו"ט כדתנן אין מדליקין בשמן שרפה ביו"ט ע"כ. אבל בפי' הר"ן ז"ל אבל תרומה טמאה אינה ראויה לבהמת כהן דלהיסק עומדת כדאמר רבה בפ' במה מדליקין כשם שמצוה לשרוף את הקדשים שנטמאו כך מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת ע"כ. ונראה דכן דעת התוס' בר"פ אין צדין (ביצה דף כ"ז) דמצותה בשריפה ולא להאכילה לכלבים:

ודמאי. ע' במ"ש במ"ב דפ"ג דעירובין:

והתורמוס היבש וכו'. ובגמ' דוקא יבש אבל לח לא מ"ט דכיון דמריר לא אכלה:

מפני שהוא מאכל לעזים. כך צ"ל במשנה:

אבל לא את הטבל. והא דאמר רב בפ' כירה טבל מוכן הוא אצל שבת שאם עבר ותקנו מתוקן ה"מ לענין בטול כלי מהיכנו שלא החמירו כמו לענין בטלטול בידים. תוס' ז"ל:

ולא את הלוף ולא את החרדל. ובגמ' ת"ר מטלטלין את החצב מפני שהוא מאכל לצביים ואת החרדל מפני שהוא מאכל ליונים רשבג"א אף מטלטלין שברי זכוכית מפני שהן מאכל לנעמיות א"ל ר' נתן אלא מעתה חבילי זמורות יטלטלו מפני שהן מאכל לפילין ורשב"ג אמר לך נעמיות שכיחי פילין לא שכיחי: וכתבו תוס' ז"ל משמע דרשב"ג מודה לת"ק דמתיר בחרדל והא דתנן רשב"ג מתיר בלוף וכ"ש דמתיר בחרדל ע"כ: וכתב הר"ן ז"ל מסקנא בגמ' דאי אית ליה נעמיות או פילין או שברי זכוכית וחבילי זמורות מותרין לטלטל אלא דרשב"ג מפרש טפי ואמר אע"ג דלית ליה נעמיות מטלטלין שברי זכוכית כיון שדרכן של בני מלכים לגדל אותן דס"ל כר"ש דאמר לעיל ספ"ח שרצים כל ישראל בני מלכים הם וכמו שכתבתי שם ולא קיימא לן כוותיה דאין מטלטלין דבר שהוא מאכל לחיה ולעופות כל היכא דליתנייהו ברשותיה והא דתניא ואת החרדל מפני שהוא מאכל ליונים פליגא אמתני' דתנן ולא את הלוף ולא את החרדל ואעפ"כ פסקה הרב אלפס ז"ל וכן הרמב"ם ז"ל ומשמע דס"ל דתנא דמתני' ותנא דברייתא לא פליגי אהדדי אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה באתריה דתנא דברייתא היו רגילין לגדל יונים ובאתריה דתנא דמתני' לא היו רגילין בהן אבל לכ"ע אין מטלטלין אלא מה שהוא לבהמה חיה ועוף המצוין אצל בני אדם ע"כ:

משנה ב

אם התקינן למאכל בהמה. כתב בעל המאור ז"ל לעיל פ' כל הכלים כללו של דבר כל התקנה בלשון הפעיל אינו אלא הכנה והזמנה במחשבה בלבד ע"כ: ובגמ' בברייתא

פליג רשב"ג וקאמר דוקא חבילים הניטלין ביד אחת מטלטלין אותן אבל בשתי ידים אסור לטלטלן ולית הלכתא כותיה:

ואם לאו אין מטלטלין אותן. משום דסתמייהו דהיינו להיסק קיימי בעינן בהו הזמנה:

תרנגולת וכו'. ביד סוף פרק כ"ה מה"ש וז"ל התרנגולת שברחה אין מדדין אותה מפני שהיא נשמטת מן היד ונמצאו אגפיה נתלשין אבל דוחין אותה עד שתכנס ע"כ אבל הראב"ד ז"ל פי' כטעם שפירש רש"י ז"ל מפני שמגבהת עצמה מן הארץ ונמצא זה מטלטלה:

ומדדין. היא מלה עברית כמו אדדה כל שנותי וכמו אדדם עד בית אלהים. הרמב"ם ז"ל:

ומדדין עגלים וסייחין. ל"ג ברה"ר דהכי תניא בברייתא בגמ' אין עוקרין בהמה חיה ועוף לגמרי מן הארץ דטלטול מידי דלא חזי הוא ומדדין בהמה חיה ועוף בחצר אבל לא לרה"ר והאשה מדדה את בנה ברה"ר ואין צ"ל בחצר והתרנגולת אפי' בחצר דוקא דוחין אבל לא מדדין מפני שמגבהת עצמה מן הארץ ובשבת לא חזיא למידי אבל אווזין וכן שאר בהמה חיה ועוף כשאוחזין בהן הן הולכין ברגליהן ופי' רש"י והר"ן ז"ל ומיהו ברה"ר לא משום שמא יגביהם מן הארץ ונמצא נושאן דאיכא איסורא דאורייתא דסתמא כרבנן דפליגי עליה דר' נתן בהמציע גבי המוציא חיה ועוף בין חיים בין שחוטים חייב והאשה מדדה את בנה אפי' ברה"ר דאי נמי מגבהה ליה חי נושא עצמו דבאדם מודו רבנן לר' נתן ע"כ: ועוד כ' הר"ן ז"ל ואע"ג דתנן במתני' ומדדין עגלים וסייחים וקתני להו דומיא דהאשה מדדה את בנה. ומפרש בגמ' דהאשה מדדה את בנה אפי' ברה"ר ומינה שמעינן דעגלים וסייחים נמי אפי' ברה"ר והבא בברייתא אמרינן דדוקא בחצר לא קשיא דכי גזרינן ברה"ר דוקא בקטנים שבהן דמתוך שהן קשין להנהיגן ברגליהן אי שרית ליה לדדויי אתי לטלטולינהו אבל בגדולים שהן נוחין ללילך ברגליהן לא גזרינן ומתני' בגדולים:

והאשה מדדה את בנה. אפי' ברשות הרבים והכי איתא בגמרא והיינו טעמא משום דאי נמי מגבהה ליכא איסורא דאורייתא דבאדם מודו ליה רבנן דחי נושא עצמו:

אבל אם היה גורר אסור. וכן הלכתא דביון שהוא קטן כ"כ שאינו אלא גורר לא מודו ליה רבנן לר' נתן ונמצא פסקן של דברים דאין עוקרין בהמה חיה ועוף בין גדולים בין קטנים אפי' בחצר משום דטלטול מידי דלא חזי הוא אבל מדדין אותן אם גדולים הם אפי' ברה"ר ואם קטנים הם בחצר בלבד אבל לא ברה"ר חוץ מן התרנגולת שאין מדדין אותם כלל משום שמגבהת עצמה והאשה מדדה את בנה אפיי' ברה"ר בזמן שנוטל אחת ומניח אחת אבל גורר אסור ומיהו קשיא לי היאך מדדין בהמה חיה ועוף כלל ואפי'

בחצר הא כל מידי דלא חזי לטלטול כשם שאין מטלטלין את כולו כך אין מטלטלין מקצתן כדמוכח בפ' שואל דתנן גבי מת ובלבד שלא יזיז אבר אחד מאבריו לפיכך נ"ל דהכא משום צער ב"ח נגעו בה ודוקא כשצריכין לכך אבל כשאין צריכין לא עכ"ל ז"ל:

משנה ג

אבל מסעדין. כתב ה"ר אשר ז"ל רבינו יצחק נסתפק אי הא דקתני מסעדין איו"ט קאי בדוקא או דילמא אפי' בשבת שרי והא דקתני ביו"ט משום רבותא דאין מילדין ע"כ. והביאה בית יוסף בא"ח סי' של"ב ושם פסק דאפילו בשבת מסעדין ותמה עליו בית יוסף כיון דר"י מסתפק בדבר. ובגמ' בבלית וירושלמית איזהו הסיוע מביא יין ונופח לתוך חוטמי ונותן ידו למטה ומקבלו ושומט דדיה ונותן לתוך פיו רשב"ג אומר אף מרחמין על הבהמה ביו"ט כיצד עושה נותן גוש מלח על רחמה והיא רוצה להניק את בנה:

ומילדין את האשה בשבת. ואין צריך לומר שמסייעין וכ"ש ביו"ט:

וקורין לה חכמה. ס"א גרסי' במשנה וקורין לחכמה ממקום וכו':

ומחללין עליה את השבת. ובגמי מכדי תנא ליה ומילדין את האשה וקורין לה חכמה ממקום למקום. ומחללין את השבת לאתויי מאי לאתויי הא דת"ר אם היתה צריכה לנר חברותיה מדליקות לה את הנר ואם היתה צריכה לשמן חברתה מביאה לה שמן ביד ואם אין ספק ביד מביאה בשערה דאין סחיטה בשער ואם אין ספק בשערה מביאה לה בכלי כרוך בשערה משום שנוי ואוקימנא בגמ' להא דקתני חברתה מדלקת לה את הנר אפי' בסומא דהשתא אשמועינן רבותא דמ"ד כיון דלא חזיא אסור קמ"ל דיתובי מיתבה דעתה דסברה אי איכא מידי חזיא חברתה ועבדה לה וכתבו תוס' ז"ל ואע"ג דבפ' בתרא דיומא אמרי' חולה אין מאכילין אותו ביום הכפורים אלא ע"פ מומחה והכא שריא משום יתובי דעתה היינו משום שיותר יכולה היולדת להסתכן ע"י פחד שתפחד שמא אין עושין יפה מה שהיא רוצה יותר ממה שיסתכן החולה ברעב ע"כ:

בפי' ר"ע ז"ל ומחללין עליה את השבת משעה שהיא יושבת על המשבר ומתחיל הדם להיות שותת. אמר המלקט עיין בהרי"ף ובהר"ן ז"ל:

ר' יוסי אומר אף חותכין. גמ' אמר רב מודים חכמים לר' יוסי בטבור של שני תינוקות תאומים שחותכין מ"ט דמנתחי אהדדי זה אילך וזה אילך ונמצאו שניהם מסוכנים:

וכל צרכי מילה. ירוש' כיני מתני' וכל צרכי חיה נעשין בשבת: תני השליא הזאת העשירים טומנין אותה בשבת והעניים טומנין אותה בתבן ובחול אלו ואלו טומנין אותה בארץ כדי ליתן ערבון לארץ ובבבלי מתניי אהכי אמר רשב"ג בנות מלכים טומנין בספלים של שמן בנות עשירים בספוגין של צמר בנות עניים במוכין:

סליק פירקא

פרק יט

משנה א

ר' אליעזר אומר אם לא הביא כלי וכו'. קאי אמתני' דפירקין דלעיל דסליק מיניה דקתני וכל צרכי מילה עושין בשבת:

ולעשות ברזל גרסי' ול"ג כלי ברזל ואיתה ברייתא בגמ' ובפ' כל הבשר (חולין דף קט"ז) במקומו של ר"א היו כורתין עצים לעשות פחמים לעשות ברזל:

כלל א"ר עקיבא כל מלאכה שאפשר לה לעשות מע"ש אינה דוחה את השבת מילה שאי אפשר לה לעשות וכו' כצ"ל. ומייתי לה בירוש' ספ"ב דמגילה. וכה"ג תנן נמי בפסחים פ' אלו דברים ובמנחות פ' שתי הלחם. ובגמ' הכא וגבי פסח קפסיק רב יהודה אמר רב הלכה כר"ע ובגמ' עביד צריכותא דאי אשמעי' גבי מילה ה"א התם הוא דמכשירין דאפשר לעשותם לא דחו שבת דליכא כרת כלומר מילה בזמנה ליכא כרת דקטן לאו בר עונשין הוא אבל פסח דאיכא כרת אימא לידחי שבת ואי אשמועי' גבי פסח משום דלא נכרתו עליה י"ג בריתות אבל מילה דנכרתו עליה י"ג בריתות אימא לידחי שבת קמ"ל. וכתבו התוס' ז"ל דהאי צריכותא אדרב יהודה קאי דפסיק כר' עקיבא הכא והתם דאי אדר' עקיבא א"כ בפ' שתי הלחם דקתני נמי כלל אר"ע הל"ל וצריכא וכן פירש בקונטרס עכ"ל ז"ל. ועיין ג"כ מ"ש עוד בשמם ז"ל בפ' שתי הלחם סי' ג'. ונראה דה"ה דצריכותא דאמרי בגמ' אפסקיה דרב יהודה אמר רב מהני נמי למשניות ולההיא דשתי הלחם נמי איכא למימר דאי לא הוה אשמעי' רבינו הקדוש כלליה דר' עקיבא רק גבי שתי הלחם ה"א דוקא התם קאמר ר"ע דמכשירין אינם דוחין את השבת משום דליכא לא כרת ולא י"ג בריתות אבל הכא גבי פסח או גבי מילה אימא דמודה דאפי' מכשירין דחו ואי אשמעי' גבי הני בלחוד ה"א דוקא הני דהוו צורך הדיוט לא דחו מכשיריהן את השבת אבל גבי שתי הלחם דהוו צורך גבוה ה"א דמודה דמכשיריהם נמי דחו כמו העומר קמ"ל כנלע"ד. ובברייתא בגמ' ס"ל לר' אליעזר דמכשירי שתי הלחם ומכשירי לולב ומכשירי סוכה ומכשירי שופר ומכשירי מצה ומכשירי מילה הכל דוחין את השבת ובגמ' מפרש ואזיל טעמא דכולהו. ומפרש בגמ' דאפי' לר' אליעזר אין מכשירי מילה כגון ברזל ופחמים דוחין את השבת אלא דוקא היכא דקים ליה בגויה שכלו לו חדשיו כגון שפירש ממנה כל ימי עבורה מתשמיש ראשון כך פרש"י ז"ל:

זה הכלל וכו'. ויש ספרים דגרסי במתני' ושאי אפשר ליעשות מע"ש פי' כגון מילה עצמה:

משנה ב

עושין כל צרכי מילה בשבת. ובגמ' מכדי קתני כולהו כל צרכי מילה לאתויי מאי לאתויי הא דת"ר המל כל זמן שהוא עסוק במילה חוזר בין על ציצין המעכבין את המילה בין על ציצין שאין מעכבין את המילה פי' רש"י ז"ל והיינו דקתני כל צרכי מילה אפי' ציצין שאין מעכבין חוזר עליהן כל זמן שלא פירש. ובמסקנא מוקי לה בגמ' דלא כר' יוסי דאמר בפ' שתי הלחם אפי' אלו נוטלין ואלו מניחין אף זו היתה תמיד פי' דחדא מילתא היא ה"נ פירש חוזר אע"פ שאין מעכבין דכולה גמר מילתא היא:

ומוצצין. את הדם ואע"פ שהוא עושה חבורה אפ"ה שרי ומשום סכנה דדומיא דאספלנית וכמון קתני מה אספלנית וכמון כי לא עביד סכנה הוא אף הכא כי לא עביד סכנה הוא ולא אמרי' דם מפקד פקיד והרי היא כאילו נתון בכלי ובמציצה לא עביד חבורה אלא ודאי עביד חבורה במציצה ואפ"ה שרי משום סכנה הכי איתא בגמ':

וכמון. י"ס דגרסי וּכְמַן. וכן הגיה ה"ר יהוסף ז"ל בכל מקום שהוא נזכר במשנה:

אם לא טרף יין ושמן זה נותן בעצמו וזה בעצמו. אבל ביו"ט אפילו לטרוף ולבלבל ולערב יפה יפה מותר ומתני' דקתני נותן זה בעצמו וזה בעצמו לטרוף בלבד הוא דקאמר ולאו דוקא קתני נותן זה בעצמו ובהכי אתיא מתני' כר"מ דקאמר בברייתא בגמ' דטורפין יין ושמן לחולה בשבת משום דלא בעי לחולה עירוב ובלבול יפה יפה אבל למילה דבעי עירוב ובלבול יפה יפה אין מערב יפה יפה אלא נותן זה בעצמו וזה בעצמו כלומר בטירוף כל דהו וכדכתיבנא וממאי דכתיבנא משמע דטירוף לשון עירוב כל דהו אבל בגמ' פ' ר"א דתולין דף ק"מ מוכח התם דטרוף הוי בכח יותר מעירוב. ובטור י"ד סי' רס"ו. וכתב הר"ן ז"ל דהיכא דאיכא חמימי לרחוץ קודם ואשתפוך הנך דלאחר מילה בכה"ג איכא למידק אי אמרי' תדחה מילה כיון שאם נמול נצטרך אח"כ לחלל את השבת במכשירין או דילמא השתא מיהת כדין מהלינן ובתר הכי פקוח נפש הוא דדחי את השבת והרמב"ן ז"ל כתב דשרי למימהליה שאין למצוה אלא שעתה ואין דוחין את המילה מפני שנצטרך אח"כ לדחות את השבת דבתר הכי פק"נ הוא דדחי לה ולא מכשירי מילה ומתני' דייקא לה הכי דקתני לא שחק כמון מע"ש לועס בשניו ונותן ואם לא התקין מע"ש כורך על אצבעו ומביא ולא קתני בשאין לו כמון בביתו או שאי אפשר ללעוס בשניו תדחה דמדקתני תקנתא ולא קתני דחייה ש"מ כדאמרן ועוד דכורך על אצבעו ומביא [הגה"ה בלשון הר"ן ז"ל כתוב דרך רה"ר ובית יוסף בסי' של"א יישבו:] ואפילו מחצר אחרת

כשלא נשתתפו איסורא דרבנן מיהא איכא. ואם איתא דמכשירין דלאחר מילה כמקמי מילה תדחה מילה שהרי העמידו דבריהם במקום כרת אלא ש"מ שאין צרכי סכנה של אחר המילה דוחין את המילה בתחלה אלא שמל ואח"כ מחלל לצורך הסכנה עכ"ל ז"ל. ואין כן דעת הרז"ה ז"ל שהוא ז"ל אמר דכל היכא דאשתפוך חמימי דבתר מילה תדחה מילה וכן דעת הרשב"א ז"ל והביא ראיה מדתנן בפ"ק דביצה בה"א לא ישחוט אא"כ היה לו דקר נעוץ מבעו"י וב"ש מתירין ואם איתא שמלין מפני שבשעת מילה אין כאן דחיית מכשירין ואח"כ פקוח נפש הוא שדוחה הכא נמי נשחוט מפני שמחת יו"ט ואחר מכאן נימא שמצות כסוי היא שדוחה אלא ש"מ כל שאנו יודעין בתחלת הדבר שיבוא לידי איסור מלאכה דוחין את המצוה כדי שלא נבוא בסוף לידי כך ומה שהתירו לו לכרוך על אצבעו ולהביאו ולא דחו את המילה בכך כשם שדחו אותה מפני הבאת איזמל ואפי' דרך גגות וקרפיפות היכא ששבת בתוך הבית איכא למימר דאי אתיידע מילתא מקמי מילה אה"נ ומתני' בדלא ידעי עד לאחר מילה ואפ"ה כל כמה דאפשר לשנויי משנינן אלו דברי הרב ז"ל ואפשר הן אבל זו של דקר נעוץ אינה ראיה לפי דעתי שאין שחיטה ביו"ט מצוה קבועה כמילה בשבת עכ"ל הר"ן ז"ל:

ואפי' מחצר אחרת. אית דל"ג ואפילו בוי"ו ומ"מ דרך רה"ר לא אע"פ שמביאו בדרך מלבוש:

משנה ג

מרחיצין את הקטן. ק"ק לע"ד אמאי לא תני רוחצים זולפים. ובירוש' תנאי דבית רבי מרחיצין את המילה וכו' כדלעיל פ' ר"ע. ובגמ' אמרי' הלכה כראב"ע בין בחמין שהוחמו מע"ש בין בחמין שהוחמו בשבת בין הרחצת מילה בין הרחצת כל גופו מפני שסכנה היא לו ופי' הר"ן ז"ל ומיהו הך רחיצה דשרי לפני מילה דוקא בחמין שהוחמו מע"ש אבל בחמין שהוחמו בשבת לא דרחיצה דמקמי מילה מכשירין נינהו ולא דחו שבת אלא אליבא דר"א עד כאן לשונו ז"ל:

בפי' ר"ע ז"ל האי מרחיצין לאו כדרכו הוא דתנא סיפא וכו'. אמר המלקט רבא לא ניחא ליה בהאי אוקימתא משום דמרחיצין קתני ומתרץ איהו למתניתין בגמרא הכי מרחיצין את הקטן בין לפני המילה בין לאחר המילה ביום הראשון כדרכו וביום השלישי שחל להיות בשבת מזלפין עליו ביד אבל לא בכלי ר' אלעזר בן עזריה אומר מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים ובריתא מסייעא ליה והאי קרא דמייתי ראב"ע לאו ראיה גמורה היא דהכי תניא בהדיא בברייתא אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר והיינו טעמא כדמפרש בגמ' משום דגדול לא סליק

בשרא הייא פי' אין מכתו מעלה ארוכה מהר אבל קטן מעלה ארוכתו מהר ומתרפא מידי סכנתו ורבא גופיה קהדר ביה בגמ' ואמר הכי אנא בהדי תרגימנא דסבי דאינון רב יהודה ורבה בר אבוה למה לי דאע"ג דברייתא כוותיה דייקא בהדי' מתני' כותייהו דייקא מדקאמר ר' אלעזר בן עזריה מרחיצין את הקטן וכו' אא"ב ת"ק מזלפין ביום הראשון קאמר היינו דקאמר ליה ראב"ע מרחיצין אא"א ת"ק מרחיצין ביום ראשון קאמר (לשון רש"י ז"ל בשני הימים ע"כ וגם בסוף הסוגיא כתב בימים הראשונים) ומזלפין עליו ביום השלישי ר' אלעזר אף מרחיצין מיבעי ליה:

ביום השלישי. י"מ דכ"ש יום שני כמו שפי' ר"ע ז"ל לעיל בפ"ט (וכמו שנראה מלשון רש"י ז"ל) והר"ן ז"ל פי' בפ"ד דנדרים ד' ל"א דקרא לא אתא למימר דביום השלישי כאיב ליה טפי מיומא קמא אלא לכך המתינו שמעון ולוי עד יום השלישי כדי שיהיו חלושין ביותר שנכאבו שלשה ימים ע"כ וכן משמע ג"כ בפכ"ט דפרקי ר' אליעזר דביום השלישי הכאב הוא יותר כבד. וכן משמע מפי' ר"ע בפ"ד דתעניות סי' ג' וכן משמע ג"כ מפי' הרמב"ם ז"ל דלעיל פ"ט סי' ג' וגם מפירושו ז"ל אשר פירש כאן. ועיין בתשובות ה"ר איסרלן סי' נ"ו. גם בפי' הר"ן ז"ל כאן וגם במגיד משנה שדקדקו מדברי הרמב"ם ז"ל דדוקא לאחר המילה ממש רוחצין א"נ בשלישי אבל לא בשני. וכתב הר"ן ז"ל עוד שכן מטין דברי הרב אלפסי ז"ל ועיין עוד שם:

ספק ואנדרוגינוס וכו'. וה"ר יהוסף ז"ל הגיה אנדרוגינס וגם נקד פתח בנו"ן השניה וכן נקד בכל מקום שהוא נזכר במשנה. וכתב פה וצ"ע דתנן אין מחללין עליו לשון יחיד ע"כ:

ר' יהורה מתיר באנדרוגינוס. למילה בלחוד הוא דמשוי ליה כזכר מרבויי דכל אבל לכל שאר הדברים כאשה משוי ליה. ובת"כ פ"א דפרשת כי תזריע קאמר עוד ר' יהודא שאם לא נימול האנדרוגינוס ענוש כרת. ות"ק ערלתו כתיב מי שהוא כולו ערל יצא אדרוגינוס מי שערלתו ערלה ודאי דוחה שבת ולא ספק. והאי קרא בשבת כתיב דכתיב וביום השמיני וילפי' מיניה אפי' בשבת וכתיב בסיפיה ערלתו דמשמע מיעוט ערלתו של זה ולא של אחר:

משנה ד

מי שהיו לו שני תינוקות וכו'. פליגי אמוראי בגמ' בגרסת המשנה והגרסא שתפסו רבותי עיקר כך היא וכו' עד סוף לשון ר"ע ז"ל: אמר המלקט ולפי האי גירסא מתני' ר"ש בן אלעזר היא וה"נ אוקי לגרסת מתני' רב הונא בירושלמי. ודלא כר"מ דמוקי פלוגתייהו אליבא דרב יהודה באחד בשבת ואחד לאחר שבת אבל אחד למול ע"ש וא' למול בשבת

ד"ה פטור ור"ח תני איפכא אומר היה ר"מ לא נחלקו ר"א ור"י על שהיו לו שני תינוקות אחד למול בע"ש ואחד למול בשבת ושכח ומל את של ע"ש בשבת שהוא חייב על מה נחלקו על שהיו לו שני תינוקות א' למול אחר השבת ואחד למול בשבת ושכח ומל את שלאחר השבת בשבת שר"א מחייב חטאת ור' יהושע פוטר ודבי ר' ינאי מפרשי טעמיה בגמ' וגם בפסחים פ" אלו דברים דף ע"ב ושם בסי' ה' כתבתיו יותר באורך ושם נתבאר החילוק של נתנה שבת לדחות שפירש כבר כאן הרמב"ם ז"ל. ואליבא דר"ש בן אלעזר מפרש בגמ' ושניהם ר' אליעזר ור' יהושע לא למדוה אלא מע"ז ר' אליעזר סבר כע"ז מה ע"ז אמר רחמנא לא תעבוד וכי עביד מחייב הכא נמי ל"ש ור' יהושע התם לאו מצוה הכא מצוה. ומאי דפריך שם בגמ' פסחים פ' אלו דברים (פסחים דף ע"ב) דר' יהושע אדר' יהושע מההיא דתנן התם א"ל ר' יהושע לא אם אמרת באימורי צבור שיש להם קצבה נכתב שם. ובגמ' דפ' ספק אכל דף י"ט והתם הגרסא אחד למול בשבת ואחד למול אחר השבת ושכח ומל את שלאחר שבת בשבת ר"א מחייב חטאת ור"י פוטר. וביד בפ' שני דהל' שגגות סי' ח' ופסק כלישנא דר' חייא. ועיקר הגרסא שני תינוקות בנו"ן לשון זכר וכן בתר הכי בסיפא אחד בדלי"ת. ונ"ל דמי שהיו לו שני תינוקות קאי אאב שהוא בעצמו מל את בניו ועליה רמי חיובא וגביה שייך טרדא אבל אם המוהל איש אחר נראה דודאי דשניהם פטורין לכ"ע האב פטור מפני שהוא לא עשה החבלה והאחר ג"כ פטור מפני שהוא אנוס דלא סליק אדעתי' שיטעו כדי שישאל אותם שמא עבר זמנו או שמא לא הגיע זמנו וסמך קצת יש לדבר מדאמרי' בגמ' פסחים פ' אלו דברים דהבא על יבמתו והיא נדה והוא לא ידע דפטור מחטאת שהרי ברשות עשה דהא אינו רגיל ביבמתו כדי שישאלנה אבל אם בא על אשתו והיא נדה חייב חטאת מפני שלא שאלה ופסקה להלכה הרמב"ם ז"ל שם בהלכות שגגות כך נלע"ד אע"פ שיש לחלק. ועיין בסי' ק"ה דשאלות ותשובות החכם ה"ר מנחם עזריה נ"ע:

משנה ה

הא כיצד כדרכו וכו' ה"ר יהוסף ז"ל מחק מלות הא כיצד וכתב כן דרך המשנה בכל מקום דלא גרסינן כיצד כגון מגלה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו לא פחות ולא יותר כרכין המוקפין חומה קורין בחמשה עשר וכו' ע"כ:

נולד בין השמשות וכו'. ביד פ"א דהלכות מילה סי' י"ב וכתוב שם בכסף משנה ודע שהרא"ש ז"ל בתשובה חלק על רבינו וכתב דמילה שלא בזמנה אינה דוחה אפי' יום טוב שני של גליות וממתני' דלא אשכח נימול לשנים עשר אלא בשני ימים טובים של ר"ה

אין ראיה דמתני' נשנית בא"י ע"כ וכתוב ברש"ל ז"ל שני ימים של ר"ה אתיא כאחרים דלית להו דחיית אד"ו אי נמי בה"ו קאמר ודו"ק:

משנה ו

אלו הן ציצין וכו' ומחק ה"ר יהוסף ז"ל מלת הן. ובערוך בערך צץ תשובת רב האי גאון ז"ל ואביו רב שרירא גאון ז"ל בשר החופה את רוב העטרה דאמריתו אמאי אפקוה בלשון ציצין כך הוא כל הבשר החופה את העטרה אינו נקרא ציצין אלא אם נטל מקצתו ושייר מקצתו הנה מעט והנה מעט נקראו אותן מעט הנותרים ציצין מפני שדומין לסנפירין ותרגום סנפיר ציצין ע"כ:

מל ולא פרע את המילה כאילו לא מל. ירושלמי תני וענוש כרת והקשו תוס' ז"ל תימא אמאי איצטריך למיתני האי כיון דכבר תנא דבשר החופה את רוב העטרה מעכב המילה וכי לא פרע עדיין רוב עטרה מכוסה ע"כ. ונלע"ד לומר דמה טעם קאמר כדמשני תלמודא בכמה דוכתי א"נ ממשנה יתירה שמעינן דכל זמן שהוא מתעסק במילה חותך אפי' ציצין שאין מעכבין דחשיב כאילו לא מל עדיין ובטור י"ד סי' רס"ד. וכתוב שם בבית יוסף והנה בהיות ספרד על תלה נסתפק להם מה נקרא עטרה אם הבשר אשר בראש הגיד כולו או אם הוא לבד החוט הגבוה הסובב אשר בין אותו הבשר והגיד כי נמצאו המפרשים והפוסקים מתחלפים בלשונם פעם יורו כן ופעם יורו כן וראיתי קונטרס מחכם אחד שכתב אז על זה והכריע דעטרה דלגבי מילה היא הבשר אשר בראש הגיד כולו ע"כ ועיין עוד שם. ומחק ה"ר יהוסף ז"ל מלת רוב וגם כתב דיש ספרים דלא גרסי מלת בשר:

סליק פירקא

פרק כ

משנה א

ר' אליעזר אומר תולין וכו'. בגמ' פריך השתא ר' אליעזר אוסופי אאהל עראי לא מוספינן כדכתבינן לעיל בפרק כל הכלים על ההיא דפקק למעבד לכתחלה שרי ומשני ר"א כר"י ס"ל דתניא אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש ר"י מתיר אף מכשירי אוכל נפש ודר"א עדיפא מדר"י דמתיר אף מכשירין שאפשר לעשותן מעיו"ט. ונלע"ד דלכך סמך האי פירקא לפרקין דלעיל משום דשייכי בחד טעמא דכמו דר' אליעזר ס"ל מכשירי מילה שאפשר לעשותן מע"ש מותר לעשותן בשבת ה"נ ס"ל דמכשירי אוכל נפש אע"ג דאפשר לעשותן מעיו"ט מותר לעשותם ביו"ט:

וחכ"א אין תולין וכו'. מדרבנן לחוד הוא דאסור משום דמחזי כמעשה חול:
ואין נותנין לתלויה. בגמ' בעינן שימר מאי ומשני רב כהנא שימר חייב חטאת והוי פלוגתא מן הקצה אל הקצה דר"א שרי לגמרי וחכמים מחייבין ליה חטאת ודכוותה אשכחן נמי גבי עיר של זהב דר"א שרי לכתחלה ור"מ מחייב חטאת אע"ג דאיכא למידחי דהתם ר' אליעזר לא קאי אר"מ דאמר חייב רק ארבנן דאמרי פטור אבל אסור וכמו שכתבתי לעיל בפ' במה אשה סי' ג':
אבל נותנין לתלויה ביו"ט. וצריך לפרש ולומר שאם היה עושהו מאתמול לא היה טוב כ"כ וחזק והא דתניא בפירקי' דלעיל דאין מסננין את החרדל במסננת שלו ביו"ט אם היה עושהו מאתמול לא היה מתקלקל תוס' ז"ל:

משנה ב

נותנין מים על גבי שמרים וכו'. פי' הר"ן ז"ל על גבי שמרים הניתנין במשמרת מבעו"י כדי שיהיו צוללין את היין מפני הקמחין שקורין קאנאש ע"כ:
בשביל שיצלו. הצד"י קמוצה וכן נקד ה"ר יהוסף ז"ל:
ומסננין את היין בסודרין. תוס' שבת ס"פ ח' שרצים ובפ' בתולה נשאת דף ו':
ובכפיפה מצרית. (ה"ר יהוסף ז"ל נקד הפ"א הראשון בצירה). דכל כה"ג הוי שנוי כיון שאינו מסננן במשמרת ומיירי ביין עכור ומיהו משתתי הכי דאי ביין צלול אפי' במשמרת שרי כדאיתא בגמ' ואי ביין עכור דלא משתתי הכי אפי בסודרין ובכפיפה מצרית אסור דמ"מ בורר הוא אלא כדאמרן. וכתב הר"ן ז"ל בביצה ר"פ המביא בשם הרז"ה ז"ל דמשום דביין ליכא למיחש לסחיטה משום דסחיטה מתורת כבוס מיתסרא וביין כי סחיט אכתי נשאר לכלוך אדמימות מש"ה שרי לסנן הכא את היין בסודרין ע"כ. ועוד נראה שתירץ הוא ז"ל שם תירץ אחר דהכא בסודרין שעומדין לכך דבהנהו לא אתי ודאי למיסחט ע"כ:
בפי' ר"ע ז"ל והוא שלא תהיה הכפיפה גבוהה וכו' עד שלא יעשה אהל עראי. אמר המלקט וי"מ משום שנוי והיכר בלבד וכדפי' ר"ע ז"ל ג"כ ברישא גבי סודרין שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול והתם ברישא כיון דאיכא שנוייא אחרינא דלא עביד גומא שפיר דמי:
ונותנין ביצה במסננת של חרדל. שהחרדל נתון לתוכה להסתנן וקולטת הפסולת והחלמון שלה נוטף ומסנן עמה והוי לחרדל למראה והחלבון שהוא קשור נשאר למעלה ושרי כדיהבינן טטמא בגמ' לפי שאין עושין אותה אלא לגוון למראה שהחלמון יפה לגוון ולא החלבון הלכך אידי ואידי אוכל הוא ואין כאן ברירת פסולת מתוך האוכל. הר"ן ז"ל: וכתב רש"י ז"ל ורבינו הלוי פירש סינונה של ביצה לתוך תבשיל היא ולא

לתוך חרדל ובמסננת של חרדל הוא דשרי משום שנוי ויורד לתוך הקערה שהוא כלי שני ומתלבן התבשיל ט"כ ומייתי לה בפרק ר"א דמילה (שבת דף קל"ד.) ובירושלמי כיני מתני' מפררין ביצה במסננת של חרדל:

יינומילין. גרסי' ונקרא נמי קונדיטון כמו שכתבתי ריש פרק בתרא דתרומות:

משנה ג

אין שורין את החלתית בפושרין. בגמ' דייקי' הא בצונן מותר ומתני' ר' יוסי היא דתניא אין שורין את החלתית לא בחמין ולא בצונן ר' יוסי אומר בצונן מותר בחמין אסור:

אבל נותן הוא לתוך החומץ. ומטבל בו מאכלו הר"ן ז"ל. ובירושלמי כיני מתני' אבל נותנה לפניו לתוך החומץ:

אין שורין את הכרשינין. נראה דרש"י ז"ל גריס אין שולין בלמ"ד דהכי פי' מציף עליהם מים בכלי לברור פסולתן כדתנן במס' ביצה אף מדיח ושולה ע"כ וכן מצאתי אח"כ שהגיהו רש"ל ז"ל וגם הרב ר' בצלאל אשכנזי ז"ל. אכן ה"ר יהוסף ז"ל כתב בכל הספרים מצאתי דגרסי' שורין ברי"ש וא"כ צריך לפרשו לשון שרייה ממש כמו ששנינו לעיל בפ"א אין שורין דיו סממנין וכרשינין וכו' ע"כ:

אין כוברין את התבן בכברה. ביד פכ"א מה"ש סי' ל"א וז"ל שם ולא יניח הכברה שיש בה תבן במקום גבוה בשביל שירד המוץ מפני שהוא כמרקד ע"כ. ותימה שהמשנה נקטה לשון זכר אי קאי אכברה וה"ר יהוסף ז"ל כתב ס"א ולא יתננה ס"א ולא יניחנה:

אבל נותן הוא לתוך הכברה. גמרא מתני' דלא כי האי תנא דתניא ראב"י אומר אין משגיחין בכברה כל עיקר:

משנה ד

גורפין. פי' גורפין האבוס כדי לתת בו תבן ושעורים נקיים:

וחכמים אוסרים. באבוס של קרקע הכל מודים שאין גורפין דלמא אתי לאשוויי גומות וכתבו תוס' ז"ל אע"ג דמרבץ שרינן לר"ש הכא רגילות הוא להתכוין לאשוויי גומות וחיישי' טפי שמא יתכוין ע"כ. וסלוק לצדדין אסרי רבנן משום דלא חזי שיש בו שנמאס במדרס הרגלים. ומצאתי מנוקד הַפֶּטֶם בשש נקודות וישר בעיני:

נוטלין וכו' סתמא אפי' כרבנן:

משנה ה

הקש שעל המטה וכו' ופי' שם רש"י והר"ן ז"ל או שהיה עליו כר או סדין ששכב עליו מבעוד יום והכי מוכחא סוגיא דגמ' דהתם דמייתו סייעתא מינה לרב אסי דאמר התם חריות של דקל שגדרן לעצים ונמלך עליהם לישיבה אם ישב עליהם מבעו"י אע"פ שלא

חישב עליהן ולא קשרן מבעו"י גלי דעתי' דלישיבה קיימי ויכול לישב עליהן בשבת דומיא דהכא דכיון ששכב עליהם מבעו"י מותר לנענעו בידו אע"פ שלא יחדו לכך ולא חישב עליו אבל רב ס"ל התם דבעינן שיקשרם מבעו"י להוכיח שלישיבה הם עומדים ואם לא קשרן מבעו"י אסור לטלטלן למחר דלא הוי יחוד במחשבה ושמואל ס"ל התם דסגי במחשבה בעלמא ור' חנניא בן עקביא ס"ל כרב ורשב"ג ס"ל כשמואל. ונלע"ד דמתני' מצינן לתרוצה אפי' כר"ת בן עקביא וכרשב"ג דע"כ לא קאמר ר"ח בן עקביא דבעינן קשירה אלא גבי חריות שאין דרך לישב עליהם כלל והיו כמו עצים כיון שגדרם לעצים אבל גבי קש שדרך קצת לשכב עליו ביחוד בעלמא במחשבה סגי והכא הא הוי יחוד כיון שהיה עליו כר או סדין מבעו"י. דמי קתני ששכב עליו שהיה עליו כר או סדין קתני לאשמועי' דבמחשבה סגי וכ"ש דאתיא כרשב"ג וגם לרב ושמואל לא קשי מינה מידי. כך נלע"ד ודו"ק:

מכבש. שני לווחים ארוכין וכבדים וסודרין בגדים על התחתון ומורידין העליון עליו וכובשין את הבגדים ע"י יתדות שיש עמודים קבועים מנוקבין בד' הפאות של התחתונה והעליונה מנוקבת בד' זויותיה ועולה ויורדת בעמודים וככל מה שהוא רוצה לכבוש מורידה ותוחב יתד בנקב העמוד ואינה יכולה לעלות מתירין את המכבש שנוטל את היתד והוא ניתר דהיינו צורך שבת שנוטל את הכלים ע"כ:

ר"י אומר אם היה מותר וכו'. בטור או"ח סי' ש"ב פסק כר' יהודה וכתב שם הבית יוסף דמשמע ליה דת"ק לא פליג אהא אר"י דכיון שיהוא מותר מע"ש לא מיחזי כסתירה ושכן כתב רבינו ירוחם ז"ל בחלק י"ג ע"כ:

ושל כובסין. כתב הר"מ די לונזאנו ז"ל בגמ' ורי"ף והר"ן בש' ובנכ"י וירוש' ורש"י והרא"ש בס':

מתיר את כליו ושומטן. י"ג מכיר את כליו ושומטן וכן הוא בהרא"ש ז"ל ולספרים דגרסי מתיר את כולו ר"ל אם היה מותר מעט גומר להתירו ושומט כליו. אחר זמן רב ראיתי שה"ר יהוסף ז"ל הגיה מכיר את כליו ושומטן וכתב שכן מצא הגירסא בכל הספרים וכן נראה לו עיקר דהא קאמר אם היה מותר מע"ש משמע שהיה כולו מותר מע"ש דהא לא קאמר אם היה מותר קצת ופי' זו הגי' הוא כן דה"ק ושל כובסין שיש להם כלים הרבה של בנ"א הרבה וכובשין את כולן יחד זה ע"ג זה לא יגע בו וקאמר ר"י שאפ"ה דהוי מוקצה ואסור ליגע בו מ"מ אם היה מותר מע"ש שאינו צריך ליגע בו מכיר את כליו כלומר רואה איזהו כלי שלו ושומטו מבין שאר כלים ונוטל ע"כ:

סליק פירקא

פרק כא

משנה א

נוטל אדם את בנו וכו'. ודוקא אבן אבל דינר אסור משום דאבן אי נפלה לא אתי אבוה לאתויי אבל דינר אי נפיל אתי אבוה לאתויי. וכתב הר"ן ז"ל דיש מי שפירש דאם יש דינר ביד התינוק אפי' לאחוז בידו והוא מהלך ברגליו אסור דילמא אחי לידי טלטול גמור דנפיל הדינר ואתי אבוה לאתויי והרמב"ן ז"ל חולק ע"כ ומייתי לה להאי בבא בירוש' דמכילתין ס"פ כירה:

כלכלה והאבן בתוכה. ירוש' במכילתין פ' כל הכלים תנאי דבית רבי תנו האבן והאוכלין בתוכה:

בפי' ר"ע ז"ל אבל אם היו בו [פירות] כגון אגוזים ושקדים מנער את הפירות והן נופלין ע"כ. פי' נופלין האבן והפירות כדאיתא בגמ' ומלקט הפירות ומחזירם לכלכלה: עוד בפי' ר"ע ז"ל ומתני' מיירי כגון שנפחת מצדי הכלכלה או שוליה וכו' דומה שהעתיק מפי' הרמב"ם ז"ל [שבמשנה] שפירש התירו לטלטל והאבן בתוכה בשלשה חנאים וכו' ולא משמע כן בגמ':

ומטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה. והגיה ה"ר יהוסף ז"ל תרומה טהורה עם הטמאה וכתב כן מצאתי בכל הספרים וכן נ"ל עיקר דהוי דומיא דרישא נוטל אדם את בנו או הכלכלה עם האבן ה"נ מטלטלין תרומה טהורה עם הטמאה עכ"ל ז"ל. ובגמ' אמר רב חסדא לא שנו אלא שטהורה למטה וטמאה למעלה כו'. ומתני' בצריך לגופם של פירות מיירי שרוצה לאכלם הלכך אי לאו דטהורה למטה לא שרו ליה לטלטולי לטמאה אלא שקול לטהורה וממטי לה לשלחן אבל אם הוא צריך למקומו של כלי אפי' טהורה למעלה וטמאה למטה שרו ליה רבנן לטלטל האי אטו האי ומתני' נמי דייקא דבצורך גופו מיירי דקתני סיפא מעות שעל הכר מנער את הכר והן נופלות ואמר רבב"ח א"ר יוחנן לא שנו אלא לצורך גופו של הכר אבל לצורך מקומו מטלטלן ועודן עליו ומדסיפא לצורך גופו רישא נמי לצורך גופו:

רי"א אף מעלין את המדומע באחד ומאה. סאה של תרומה שנפלה בק' סאין של חולין וצריך להרימה משום גזל השבט מותר להעלותה כו' והביאוה תוס' ז"ל פרק כל הגט (גיטין דף ל"א) ובפ' כל המנחות (מנחות דף נ"ב) ובפ' מעשר בהמה (בכורות ד' נ"ט) ובתשו' הרשב"א ז"ל סי' תל"ה. ובגמ' אמרי' דס"ל כרשב"א דאמר נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר ודר' יהודה עדיפא מדר"ש בן אלעזר פי' דמקיל טפי פירתא ואמר כיון

דיכול ליתן עיניו בצד זה ולאכול בצד זה לא הוי מתקן בהעלאתו ומעלין. והא דס"ל לר' יהודה בעלמא דמין במינו לא בטיל פי' ר"י דוקא בדבר לח המתערב:

משנה ב

מטה על צדה. גמ' אמר רב לא שנו אלא בשוכח אבל במניח נעשה חבית בסיס לדבר האסור ואסור להטותה שאף החבית מוקצה ומתני' דקתני מטה על צדה ולא יטול האבן ממש דהוי האיסור גופיה דמשמע דכל היכא דאיכא איסורא והתירא בהתירא טרחינן באיסורא לא טרחינן רשב"ג היא דתניא על ההיא דתנן בי"ט פ"ק ובה"א בורר כדרכו וכו' אמר רשב"ג בד"א דבורר כדרכו שהאוכל מרובה על הפסולת דאי שקיל אוכל מפיש בטרחא אבל פסולת מרובה על האוכל דברי הכל בורר ואוכל ומתני' נמי כיון דאי בעי משקל כוליה יין מן החבית לא משתקיל ליה יין שבשוליה עד דשקיל ומגבה לה לחבית כפסולת מרובה דמי דאי בתחלתו לא מגבה לה לחבית סוף סוף מיבעי לי' לאגבוהה תו לחבית הלכך ה"ל מפיש בטרחא ושרי לי לאגבוהה מעיקרא. והביאוה תוס' ז"ל ס"פ במה טומנין:

מעות שעל הכר. תוס' שבת פ"ג דמ"ד ודפרק חלון (עירובין דף ע"ז) והרא"ש פ' כירה דף קע"ז טוא"ח סי' שי"א: לִשְׁלֶשֶׁת בנקודת סגול הלמ"ד והשי"ן האחרונים:

בפי' ר"ע ז"ל ריק או רעי או צואה נראה דרעי היינו דילדים הקטנים וצואה דגדולים או צואה תקרא העבה ורעי הרכה:

מקנחה בסמרטוט. דסתם כר של בגד הוא ובגד המטונף שרייתו זהו כבוסו והראיה מדאמרינן בפ' ואלו קשרין גבי היה מהלך בשבת ופגע באמת המים היכא ליעבד ליעבר במיא מיתוסן מאניה במיא ואחי לידי סחיטה ומדאיצטריכא ליה למימר ואתי לידי סחיטה ולא אמרינן דשרייה גופא אסורה משום דשרייתו במים זהו כבוסו ש"מ דדוקא בגד מטונף הוא דאמרי' הכי אבל כשאינו מטונף לא. כך ראיתי בספר התרומה. הר"ן ז"ל:

היתה על של עור נותנין עליה מים עד שתכלה. בזבחים פ' דם חטאת כתבתי בא רך מאי דקשה אמתני' מההיא דאחד הבגד ואחד השק ואחד העור טעונים כבוס:

ה"ג בש"א מעבירין מעל השלחן עצמות וקליפין ובה"א מסלק את הטבלה כולה ונוערה. ובגמ' הוא דמחליף השטה ר"נ כפי' ר"ע ז"ל וכן היא בהרי"ף ז"ל. וי"ס (גורסין) בש"א מגביהין מעל השלחן והכל אחד דבין מגביהין בין מעבירין הוי ביד. וכתבו תוס' ז"ל במסכת עדיות לא מתנייא בהדי קולי ב"ש וחומרי ב"ה והיינו כרב נחמן והא דלא מייתי סייעתא מהתם משום דמאי אולמיה דהאי מהאי ע"כ ולפי מה שאנו מהפכין הגי'

כמו שאמר רב נחמן משום דב"ה כר"ש אמרי' בגמ' שלהי מכלתין דב"ה חשיב כסתמא והביאוה תוס' ז"ל בפ' במה טומנין (שבת דף נ"א:)

מסלק את הטבלא כולה ונוערה. תימא והלא הוא בסיס לדבר האסור דהא לא הוי שכח הואיל והניחה שם מדעתו וי"ל דלפי' ר"ת ז"ל ניחא דפירש דלא הוי בסיס לדבר האסור אלא כשדעתו להניחם שם כל היום א"נ כיון דהוו שם אוכלין ה"ל בסיס לדבר האסור ולדבר המותר ושרי כדמוכח פי' נוטל ועוד דאין זה מניח בכונה דהא אינו חושש היכן יפלו. תוס' ז"ל במס' יו"ט. וכתוב בשה"ל סי' ל"ג פי' רבינו שלמה ז"ל קליפין קליפי אגוזים ועצמות קשים שאין ראויין לכלב וכן מצאתי למפרשים ז"ל דאפי' אם אינם ראויין לבהמה שרי לטלטולינהו דאי ראויין אפי' ר' יהודה מודה וכו' ורבינו ישעיה ורבינו יצחק ז"ל כתבו כי שרי ר"ש לטלטולי עצמות וקליפין כגון עצמות דחזיין לאכילה וקליפין דחזיין למאכל בהמה אבל מידי דלא חזי לא למאכל בהמה ולא למאכל אדם לא שרי ר"ש ע"כ. וזו היא דעת רב אלפס והרא"ש וגם הרמב"ם ז"ל בה"ש בפכ"ו. וז"ל תוס' ז"ל ג"כ עצמות וקליפין לא כפי' הקונט' דפירש אפי' קשין ואין ראויין לאכילת כלבים דהאי תנא אמרינן בגמ' דכר"ש ס"ל ור"ש בעי לכל הפחות ראויות למאכל בהמה דקתני מעבירין מעל השלחן פירורין פחות מכזית ושיער של אפונים ושל עדשים מפני שהוא מאכל בהמה ומוקמינן לה בגמ' כותיה ע"כ ונראה דזה הכריחו לרש"י ז"ל לפרש שאין העצמות והקליפין ראויין למאכל כלבים מדלא תני ברישא בהדי פלוגתא דב"ש וב"ה פירורין ושיער של עדשים וליפלגו בכולהו והיינו שפירש בתר הכי מעבירין מעל השלחן פירורין וכ' סתמא היא ע"כ ולפי' כל המפרשים ז"ל צ"ע לע"ד בזה. ועיין ג"כ בהר"ן ובשה"ג ז"ל:

מעבירין מעל השלחן פירורין פחות מכזית וכו'

מפני שהוא מאכל בהמה. דקדקו תוס' ז"ל מדקתני מתני' מפני שהוא מאכל בהמה דהגי' בדר"י דמייתי עלי' בגמ' סייעתא ממתני' הכי היא הגי' במימרא שלו פרורין שאין בהן כזית מותר לאבדן ביד מדאיצטריך למיתני במתני' מפני שהוא מאכל בהמה דמשמע דלא חזי לאדם והוי כשאר מאכל בהמה ומותר לאבדן ביד ע"כ וכן גי' הרי"ף ור"ח ז"ל אבל רש"י ז"ל גורס כאן בגמ' מסייע ליה לר' יוחנן דאמר פירורין שאין בהן כזית אסור לאבדן ביד וכתבו עליו תוס' והר"ן ז"ל ולא נהירא דמאי סייעתא אי משום דקתני מעבירין ולא קתני זורקין הא תנן נמי ברישא מגביהין מעל השלחן עצמות וקליפין ולא קתני זורקין אע"ג דהני ודאי מותר לאבדן ביד אלא ודאי הגי' האחרת עיקר. וכדמוכח נמי בברכות פ' אלו דברים ע"כ:

ספוג אם יש לו עור וכו. הרב ר' בצלאל אשכנזי ז"ל מחק מלת עור וגם מפי' רש"י מחקו אלא ה"ג בפי' רש"י ז"ל בית אחיזה של עור שיאחזנו בידו אבל רש"ל ז"ל גריס ליה וכן ברוב מקומות. ואיתא בתוס' ס"פ ח' שרצים ור"פ בתולה נשאת דף ו' וכ"ה ברמב"ס פכ"ב סי' ט"ו. וכתב שם הרב המגיד כתוב בהשגות קשיא לי וכי יש לו בית אחיזה מאי הוי אי אפשר לקנח בלא סחיטה ואני אומר כיון שיש לו בית אחיזה ה"ל כצלוחית מלאה מים שמריק ממנה עכ"ל ז"ל. וז"ל ספר לבוש החור שם ואע"ג שגם כשיש בו בית אחיזה א"א שלא יסחוט מ"מ כשבאה הסחיטה ע"י בית האחיזה אינו נקרא סתיטה אלא כמריק מים בכלי מלא שכן הוא דרכו להריק ממנה ואינו דומה למכבס ע"כ:

וחכ"א בין כך ובין כך ניטל בשבת ואינו מקבל טומאה. אית ספרים דגרסי בין כך ובין כך מקנחין בו ואיכא נמי מאן דגריס בין כך ובין כך אין מקנחין בו והתוס' ז"ל העלו והכריחו דל"ג ליה כלל לא כך ולא כך והרב ר' בצלאל אשכנזי ז"ל מחק מן המשנה מלות וחכ"א והכי מסתברא דהא בהא ודאי לא פליג ת"ק דכשהוא נגוב ניטל בשבת ושאינו מקבל טומאה. וכן ברב אלפסי ז"ל ליתנהו: וה"ר יהוסף ז"ל הגיה וחכ"א בין כך ובין כך ניטל בשבת וכתב כן מצאתי בכל הספרים דל"ג זה ע"כ פי' שמחק הוא ז"ל מלות ואינו מקבל טומאה:

סליק פרקא

פרק כב

משנה א

חבית שנשברה וכו'. וכתבו התוס' פ' כל כתבי (שבת דף קי"ז) בשם ר"ת ז"ל דדוקא נשברה לו חבית אבל נסדקה ועושה טיף טיף מותר להביא כלים לקלוט ולצרף דאינו בהול כ"כ להביא כלים דרך רה"ר כמו נשברה ע"כ:

מזון שלש סעודות. בנקוד שבא במ"ם מצאתיו ונראה הטעם מפני שהוא סמוך וכן נקד ה"ר יהוסף ז"ל:

ובלבד שלא יספוג. שלא ישים ספוג לשאוב היין ולחזור ולהטיף ואע"פ שיש לספוג בית אחיזה דליכא חשש סחיטה וכו' לשון ר"ע ז"ל. אמר המלקט ובהכי קל ביותר להבין קשר מתני' עם סוף פירקין דלעיל:

ר"י אומר. תוס' בכל מערבין ד' ל"ט ובגמ' יו"ט דף ג' רמי ר' יוחנן דר' יהודה אדר"י ומשני תנן אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין ואם יצאו מעצמן אסורין ריי"א אם לאוכלין היוצא מהן מותר ואם למשקין היוצא מהן אסור אלמא מדקאמר אם לאוכלין

היוצא מהן מותר כל לאוכלין אמרי' בדבר היוצא מהן אוכלא דאפרת הוא ואינו בכלל גזירת משקין שזבו ורמינהי דתנן בפ' ג' דערובין ועוד א"ר יהודה מתנה אדם על הכלכלה ביו"ט הראשון ואוכלה בשני וכן ביצה וכו' בשני אין בראשון לא אלמא כל מידי דזב ממקומו ביו"ט ואפי' אוכלא אסור ומשני ר' יוחנן מוחלפת השיטה והפך ההיא דמתנה אדם אי נמי משנתנו של כאן איפוך דר' יהודה לרבנן [הג"ה פי' משום דאין סברא להפוך כל הנהו בבות דתנן התם ספ"ג דעירובין ועיין עוד בדבורי תוס' אשר שם בעירובין ובביצה:] רבינא אמר לעולם לא תיפוך ור"י לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי אפי' בראשון נמי שריא דאוכלא דאפרת הוא אלא לדידכו נהי דאית לכו בביצה גזרת משקין שזבו אודו לי מיהת דבשני שריא דחד מינייהו חול הוא ואמרי ליה רבנן קדושה אחת היא פי' דס"ל לר' יהודה דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה מעולם ומתני' דריש י"ט דלא כר' יהודה וההיא ברייתא דאיתא התם בפ"ק ר' יהודה אומר משום ר' אליעזר עדיין היא מחלוקת ב"ש וב"ה אפי בביצה שנולדה בשבת אם תאכל ביו"ט ההיא דרביה. רבינא בריה דרב עולא אמר מעיקרא דר' יהודה אדר' יהודה לא תיקשי דהא דאמר בשני אין בראשון לא בתרנגולת העומדת לגדל ביצים קאמר ור"י לטעמיה דאית ליה מוקצה ולא משום משקין שזבו:

חלות דבש שרסקן מע"ש ויצאו מעצמן אסורין ור' אלעזר מתיר. ר' אלעזר גרסי' בלי יו"ד והוא ר' אלעזר בן שמוע וכן כתב רש"י ז"ל בפ"ק דשבת דף י"ט. ובגמ' כי אתא רב הושעיא מנהרדעא אייתי מתניתא בידיה זיתים וענבים שרסקן מערב שבת ויצאו מעצמן אסורין ר' אלעזר ור"ש מתירין והא קמ"ל דאי ממתני' ה"א התם הוא דמעיקרא אוכלא ולבסוף אוכלא אבל הכא דמעיקרא אוכלא ולבסוף משקה אימא לא קמ"ל וגם מהאי מתניתא מוכח דר' אלעזר גרסי בלתי יו"ד שהוא חברו של ר' שמעון:

משנה ב

כל שבא בחמין מלפני השבת ופירשו רש"י והר"ן ז"ל שנתבשל מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת כדי שיהא נימוח וכל שלא בא בחמין כגון בשר יבש שאוכלין אותו ע"י הדחק ע"כ. ובגמ' בעי כגון מאי הוי בא בחמין פי' שחוזרין ושורין אותו בחמין ומהדרינן כגון תרנגולתיה דר' אבא שהיה מבשלה ושורה אותה בחמין במים רבים להמחות מאליה ואוכלין אותה לרפואה. וכתב בב"י א"ח סי' שי"ח וז"ל והתוס' כתבו בפ' כירה כל שבא בחמין פי' שנתבשל לגמרי כדמפרש בפ' חבית כגון תרנגולת דר' אבא וכן כתב רבינו ירוחם בח"ג וז"ל כל שבא בחמין מערב שבת כלומר שנתבשל כל צרכו וכן בהגהות חדשות פ"ט אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ' כ"ב דבר שנתבשל קודם השבת

או נשרה בחמין מלפני השבת אע"פ שהוא עכשיו צונן מותר לשרותו בחמין בשבת ונראה מדבריו דאפי' לא נתבשל כמאכל בן דרוסאי נמי כיון שנשרה במים רותחין חשוב מבושל לענין שלא יחשב כמבושל בשבת כששורה אותו בשבת בחמין ונ"ל דלישנא דמתני' קשיתיה דקתני שבא בחמין ולא קתני שנתבשל ומפני כך פירש"י ז"ל בפ' כירה כל שבא בחמין כל מלוח שבא בחמין מע"ש חוזרין ושורין אותו בחמין בשבת ואין בו משום תקון שהרי נתקן כבר קצת עכ"ל כלומר דבא בחמין דקתני קאי בין לדבר מליח בין לשאינו מליח בדבר מלוח הוא ביאה לבד ובדבר שאינו מליח הוא בשול ואטו דבר מליח נקט שבא ולא נקט שנתבשל ורמב"ם ז"ל לא נראה לו לידחק בכך ומש"ה סתם וכתב דבר שנתבשל או נשרה ולא חילק בין מליח לשאינו מלוח ע"כ. אבל הרב המגיד כתב דדעת הרמב"ם ז"ל דכל שלא נתבשל כל צרכו אפי' שנתבשל כמאכל בן דרוסאי אם שורה אותו בחמין בשבת חייב חטאת כמבשל באור עצמה ע"כ בקיצור ובית יוסף עצמו הביא דברי הרב המגיד שם סי' שי"ח ולא חלק עליהם שם. עוד כתוב שם בב"י בשם רבינו ירוחם והר"ן ז"ל דהא דתנן שורין אותו בחמין בשבת אפי' בכלי ראשון שרי ע"כ: וכתב עוד שם והא דתנן כל שלא בא בחמין מדיחין אותו בחמין בשבת כתבו התוס' בפ' כירה (שבת ל"ט א)' לפי' רשב"א דערוי ככלי שני אתי שפיר הכא דאין שורין אותו בכלי ראשון אבל מדיחין אותו מכלי ראשון דרך עירוי אבל לפי' ר"ת דמפרש דערוי הוי ככלי ראשון ע"כ מדיחין אותו מכלי שני קאמר וא"כ מאי איריא מדיחין אפי' שורין נמי ואור"י דאפי' בכלי שני אין שורין דהואיל והמים חמין מיחזי כמבשל כו' א"נ הה"נ שורין אותו כיון דאיירי בכלי שני והא דנקט מדיחין לאשמעי' דאפי' הדחה הויא גמר מלאכה במלוח הישן וקולייס האספנין עכ"ל ז"ל:

מדיחין אותו. בשבא תחת המ"ם:

ודגים מלוחים קטנים. יש ספרים דלא גרסי לי' אבל בס' יראים סי' ק"ב משמע דגריס ליה וכתב עוד בסוף דבריו אלו וכל כיוצא בהן: אבל הטור א"ח סי' שי"ח נראה דלא גריס ליה וז"ל אבל מדיחין אותו בחמין חוץ ממליח הישן וקולייס האספנין. פי' דג קטן שאין צריכין אלא בשול מעט הדחתן הוא גמר מלאכתן ע"כ. אבל רש"י ז"ל פי' בפ' כירה שהוא דג שקורין טונינא ע"כ ולשון הר"מ דילונזאנו ז"ל קולייס האספנין פי' קוליוס של הספרדים הנקרא איספניולי וקוליוס הוא דג ידוע בקושטאנדינא ומביאין מהם משם לארץ ישראל ולשאר ארצות ובימים הראשונים היתה קושטאנדינא של מלך איספניא ע"כ. וכתוב בב"י א"ח סי' שי"ח שכתוב בשם ס' הפרדס שי"מ מליח הישן וקולייס האספנין שניהן טרית הן ולאו מילתא היא אלא מליח הישן בשר מלוח הרבה ודיקא נמי

שאומר ישן שלא יאכל כלל אם לא ידיחנו בחמין אבל טרית אני אומר שמותר לרחוץ במים קרים בשבת כל דהו ואכיל ליה מידי דהוה ארחיצת כוסות וקערות שמותר לעשות כן בשבת וכו' ע"ש עוד. וגם מכאן משמע דל"ג ודגים מלוחים:

שהדחתן זו היא גמר מלאכתן. ומינה דייקינן בגמ' דאם הדיח חייב חטאת מדקרי ליה גמר מלאכתו ש"מ זהו בשולו וחייב: ותוס' פ' כל שעה (פסחים דף מ') כתבו דהאי מדיחין מיירי בכלי שני דבכלי ראשון אפי' הדחה אסורה והא דתנן בפ' כירה אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי דמשמע אפי' שורין אומר ר"י דהכא מיירי במידי דבר בישול וכששורין אותו אפילו בכלי שני מיחזי כמבשל אבל תבלין עשוי למתק הקדרה ולא מיחזי כמבשל ע"כ ואיתא נמי בתוס' בפ' דם חטאת (זבחים ד' צ"ו:)

משנה ג

שובר אדם את החבית וכו' עמ"ש פ"ב דברכות סי' ה'. ובגמ' יו"ט דף ל"ג מוקי רב אשי למתני' בחבית שבורה שמדבקין שבריה בשרף של עץ שעושין ממנו זפת ובלשון ערבי קורין אותו מוסתכי ומשום דרעועה היא לא חיישי' לתקון כלי דהואיל ורעועה היא הרבה יחוש עליו דשמא יקלקל החבית ועושה נקב לכה"פ שיוכל ועוד פי' ה"ר יצחק דכיון שהם מזופפין ומדובקין בזפת ואין החתיכות שלימות לא הוי שום תיקון כלי ובהכי אתיא מתני' כר"א דהתם ותוס' ז"ל כתבו כאן דאפי' לרבנן מיבעי לן לאוקמה בהכי ע"ש. ור"ע ז"ל פי' שובר אדם אה החבית מפני שהוא מקלקל והוא פי' רש"י ז"ל וכתב עליו הר"ן ז"ל דלא נהירא דנהי דכל המקלקלין פטורין איסור מיהא איכא אלא היינו טעמא דכיון דבעלמא מקלקל פטור אבל אסור הכא משום צורך שבת שרי לכתחלה מיהו כי שרינן דוקא בכלי קטן דלא שייך ביה בנין וסתירה והראיה מדאמרי' בפ' בכל מערבין וכו' וכן פי' רש"י ז"ל התם עכ"ל ז"ל והביאו הרא"ש ז"ל בפ' בכל מערבין. וכתוב שם בב"י בשם תרומת הדשן שכ' בשם א"ז דהא דשובר את החבית לאכול ממנה גרוגרות איירי בחבית שאינה מחזקת מ' סאה דהוי כלי ואין סתירה בכלים ואפשר דלהר"ן ז"ל נמי לא מיקרי כלי גדול אא"כ הוא מחזיק מ' סאה ע"כ. ובגמ' דייק רבא אליבא דר' אושעיא דמדקתני לאכול ממנה גרוגרת ולא קתני פירות שמעי' דבדרוסות איירי ומש"ה שובר את החבית ומטלטל הסייף לכך דאיידי דמטלטל סייף לחתוך בו עגול של דבילת גרוגרות תבר ביה נמי לחבית אבל מפורדות שאין צריך לחתכו לא ומתני' ר' נחמיה היא דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו המיוחד לו. וק"ק לע"ד א"כ הרמב"ם ז"ל ה"ל למנקט בלישניה בה"ש פכ"ג ה"ב שובר אדם את החבית לאכול ממנה פירות כיון דלא קיימא לן כר' נחמיה ושמא דס"ל ז"ל דאין הלכה כר' אושעיה לא במאי דאמר דמיירי

בדרוסות ולא בדיוקו מדלא קתני במתני' פירות אלא אורחא דמילתא קתני שהיה דרכן לשמור גרוגרותיהן בחביות וגם הוא נקט לישנא דמתניתין כדרכו ברוב המקומות:

אין נוקבין מגופה של חבית דברי ר' יהודה ור' יוסי מתיר גרסי' וכן הוא בפי' ר"ע ז"ל וכן הוא בירושלמי ובנוסחת כ"י וכן משמע מפירוש הרמב"ם ז"ל גם ה"ר יהוסף ז"ל כך הגיה אבל ברב אלפסי ז"ל כתוב דברי ר' יוסי וחכמים מתירין גם בפסקי הרא"ש ז"ל ובכל הסוגיא של הגמ' גריס רש"י ז"ל ורבנן. נראה שהוא ז"ל היה גורס במתני' וחכמים מתירין גם בתוספות פרק במה טומנין (שבת דף מ"ח) גם הר"ן ז"ל תפס בפירושו וחכמי' מתירין גם במגיד משנה פכ"ג סי' ב' גם בבית יוסף א"ח סי' שי"ד. ולשון הגמ' אמר רב הונא מחלוקת למעלה בראש המגופה אבל מצדה ד"ה אסור והיינו דקתני מצדה ואמגופה קאי וד"ה ורב חסדא אמר מחלוקת מן הצד אבל על גבה ד"ה מותר והא דקתני לא יקבנה מצדה התם בגופה דחבית והרמב"ם ז"ל פי' במתני' כוותיה דרב חסדא אבל שם ביד פסק כוותיה דרב הונא. ומה שפי' ר"ע ז"ל איני רואה לו סמך בגמ' בפי' רש"י ז"ל:

מפני שהוא ממרח. פי' שמא ימרח וכן הוא ביד שם סימן י"א וז"ל לפיכך אין סותמין נקב בשעוה וכיוצא בה שמא ימרח ואפי' בשומן אין סותמין את הנקב גזרה משום שעוה ועיי"ש במגיד משנה אי הוי גזרה לגזרה ובית יוסף כתב שם סי' שי"ד דאפשר דס"ל להרמב"ם ז"ל דסתימת נקב החבית אסורה בכל דבר משום דהוי כבונה ואם סתמו בשעוה אסור ג"כ משום ממרח ע"כ:

משנה ד

שיצנו גרסי הצד"י קמוצה:

ואת הצונן בחמה. פי' בשמש כדמוכח שם בפ' כירה וכמו שכתבתי שם סי' גי וכן מבואר ג"כ שם ביד. אכן בירוש' והרי"ף והרמב"ם והר"ן ז"ל נראה דגרסי בחמין:

מי שנשרו וכו'. ורש"י ז"ל פי' בפירקי' מי שנשרו שנפלו במים בשבת וכתבו תוס' ז"ל מי שׁנשׁרו גרסי' לשון נפילה ולא כפי' הקונ' לעיל בפ' במה אשה שפירש שׁנִשׁרו במי גשמים דהא אמרינן בר"פ משילין מאן דתני מנשירין לא משתבש כדתנן מי שנשרו כליו בדרך אלמא לשון נפילה הוא ע"כ. והרמב"ם ז"ל גם הוא פירש כפי' רש"י ז"ל דבפ' במה אשה נשׁרי כליה ולשון משרה ושורין וגם הר"ן ז"ל פי' שנשרו שנטבלו כליו במים:

מהלך בהן ואינו חושש. שמא יבא לידי סחיטה כן הוא לשון הטור שם סוף סי' ש"א גם לשון הכל בו שהביא שם ב"י כמו שאכתוב בסמוך גם לשון הרמב"ם ז"ל שם פכ"ב ואין חוששין שמא יסחוט וכתוב בתוי"ט וצריכין אנו לחלק ולומר כו'. ולע"ד נראה דקושיא מעיקרא ליתא דההיא דאלונטית הא אוקים לה ר' יוחנן בגמ' דיחידאה היא

ובן חכינאי היא וכמו שאכתוב שם בסמוך וכן רמזו ג"כ ר"ע ז"ל ולא קיימא לן כותיה אלא בין במלבושים בין באלונטית לא חיישי' שמא יסחוט ואם בא בעל תוי"ט לתרץ דאמאי לא פליג הכא בן חכינאי כדפליג גבי אלונטית ניחא: וכתוב שם בבית יוסף בשם ספר כל בו מי שנשרו כליו בדרך מהלך בהן ואינו חושש שמא יבא לידי סחיטה אבל אינו מנערן מן המים שאם ינערם יהיה חייב משום סוחט שכן דרך כל בגד בלוע במים כשמנער אותו המים נסחטין ממנו ודוקא בכלים חדשים לפי שמקפיד עליהם יותר לפי שמתקצרין במים עכ"ל ז"ל:

בפי' ר"ע ז"ל ומשנה זו דחויה היא. אמר המלקט דהכי תניא בברייתא בגמ' שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם ר' אלעזר ור' שמעון אוסרין דס"ל כותיה דרב דאמר כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור [הג"ה פ' זהו דוקא באיסור מלאכה דאורייי' כמו שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם שאם יראו יסברו שכבסן בשבת אבל בדבר שאין איסורו אלא מדרבנן במקום פסידא לא גזרו רבנן בחדרי חדרים:] ואיתא נמי להאי ברייתא בפ' במה אשה ובפ"ק דביצה דף ט' ותוס' פ"ק דע"ז דף י"ב ע"ב ובירוש' פ' בתרא דכלאים מייתי שלש משניות ושלש ברייתות דפליגי אדרב:

משנה ה

הרוחץ במערה או במי טבריא. תוס' רפ"ק דסוטה והביאה ב"י למתני' בסי' שכ"ו. ובגמ' גרסינן קתני מי מקוה דמערה דומיא דמי טבריא מה מי טבריא חמין אף מי מערה חמין. הרוחץ דיעבד אין לכתחילה לא מכלל דלהשתטף כל גופו דלאו דרך רחיצה היא שרי לכתחילה אפי' בחמין ומני ר"ש היא דתניא לא ישתטף אדם בין בחמין בין בצונן דברי ר"מ ר"ש מתיר ר"י אומר בחמין אסור בצונן מותר וכתבו תוס' ז"ל אף מי מערה תמין שהוחמו באור דאי בחמי טבריא שרי לכתחלה כדאמרי' בפ' כירה והניחו להם חמי טבריא ובפ' ח' שרצים ודקאמר [הג"ה מלת ודקאמר ליתא בדפוס בתוס' אלא אני הגהתיה בע"ד אבל ברש"ל ז"ל מוגה דקאמר בלי וי"ו ולא יתכן ע"ש פ' ח' שרצים בגמ' דף ק"ט בברייתות דקתני התם בהו רוחצין במי טבריא אלא ודאי אסוגיין דהכא קאי:] דיעבד אין אמי מערה קאי ולא תנא במתני' חמי טבריא אלא למידק אף מי מערה חמין ע"כ ועיין בתוס' בפ' ח' שרצים (שבת דף ק"ט.) ובמה שכתבו מי מערה חמין שהוחמו באור כן דעת הרא"ש ז"ל וכן פי' הר"ן ז"ל ודלא כהרי"ף והרמב"ם ז"ל שסוברין דמי מערה מי חמי טבריא הן ומתסרי משום דאתי לידי זיעה שהם ז"ל סוברין שהזיעה אפי' בחמי טבריא אסור וטעמא דמי טבריא מותרין משום דמגולין הן אבל מערה מכוסה היא כדאיתא בפ' הפרה דמערה מרבעא ומטללא וכתב הר"ן ז"ל ולפי זה הני חמי טבריא

דילן דמטללי אסור לרחוץ בהן בשבת ולא נהירא דהא משמע בפ' כירה דלא אסרי זיעה אפי' בחמי האור אלא משום לתא דרחיצה ובחמי טבריא דרחיצה שריא האיך נאסור הזיעה אלא ודאי הך מי מערה חמי האור נינהו שהוחמי מע"ש אבל חמי טבריא שרו בין ברחיצה בין בזיעה וכן דעת ה"ר יונה והרמב"ם ז"ל עכ"ל הר"ן ז"ל:

ונסתפג. [עי' בר"ן] וה"ר יהוסף ז"ל כתב ס"א מסתפג. ובערוך ס"א לנטות בלא א' והיא אלנטית והובאה מתני' בתוס' כתובות דף ו' ופי' הרמב"ם ז"ל זאת הרחיצה אינה אלא במקום שמותר לו לטלטל ממנו לביתו ומביתו לאותו מקום כמו שיהיה בחצר או במדינה ויהיה שם עירוב ואעפ"כ לא נתיר לו להחזיר להביא לביתו האלונטית שנסתפג בה שמא יסחטנה להביאה נגובה וכשנאמר לו כי אין דרך להוציא זה הבגד שנסתפג בו ממקום רחיצתו יניחנו שם ולא יחוש לו בין שיהיה יבש או שרוי ע"כ. ובגמ' א"ר יוחנן הלכה מסתפג אדם באלונטית ומביאה בידו לתוך ביתו והאי מתני' מסיים בה ר' יוחנן דברי בן חכינאי ולאו סתמא היא:

משנה ו

סכין וממשמשין. הוא מגזרת משה משיתיהו וענינו משיכה וגרירה כלומר כשמושכין וגוררין הידים על בשר האדם בחוזק. ומצאתי שנקד הר"מ דילונזאנו המ"ם הראשונה בנקודת חירק:

בבני מעים. איתּ דל"ג בבני מעים. וכן בהרי"ף והרא"ש ליתא וכן נראה מפי' רש"י והר"ן ז"ל וכן בנכ"י ליתא וגם ה"ר יהוסף ז"ל מחקה אבל בברייתא דמייתי הכא בגמ' ובפ' חלק (סנהדרין דף ק"א) גרסינן ליה. ופי' רש"י ז"ל סכין וממשמשין ואין בכך משום רפואה דסיכה איתקש לשתיה ע"כ. ומפרש התם בגמ' בברייתא ובלבד שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול היכי עביד א"ר חמא ב"ר חנינא סך ואח"כ ממשמש ור' יוחנן אמר סך וממשמש בבת אחת:

אין יורדין לפילומא. גרסי' כגי' רוב המקומות ובערוך ס"א לקורימא והוא נהר לשון מי קרמיון ע"כ גם הרמב"ם ז"ל הביא שתי הגירסאות:

אין עושין אפיקטויזין. ומלת אפיקטויזין אשכחן דכותה בברייתא בפ' לולב הגזול (סוכה דף מ') לענין פירות שביעית שאין עושין אותן אפיקטויזין ושם פירש"י אפיקטויזין להקיא והיא בנוטריקון אפיק טפי זיין מזון האוכל יותר מדאי מוציא ומקיא ע"כ, ואית דגרסי אַפִּיקְטָוָזִוִן. הזי"ן והוי"ו בנקודת קמץ. אכן ה"ר יהוסף ז"ל נקד כן אַפִּיקְטָוזִוון:

אין מעצבין וכו'. דוקא בחוליות של שדרה הוא ומשום דמיחזי כבונה אבל לישב אבריו שלא יתעקמו שרי:

ואין מחזירין את השבר. שמואל ס"ל דמחזירין תנן וכן הלכה:
מי שנפרקו ידו וכו'. לשון הטור בסימן שכ"ח מי שנשמט פרק ידו או רגלו ממקומו לא ישפשפנה הרבה בצונין שזהו רפואתו אלא רוחץ כדרכו ואם נתרפא נתרפא ומלת בחמין הכתובה בפירוש ר"ע ז"ל אם אינה טעות איני יודע מהיכן העתיקה אע"פ שאפשר שר"ל שהמנהג להתרפאות הוא במים חמין וזה אפילו בצונן כדתנן במתני' אסור:
סליק פירקא

פרק כג

משנה א

שואל אדם מחבירו וכו'. ועיין במה שכתבתי פרק ח' דשביעית סי' ד':
ובלבד שלא יאמר לו. בספר כל בו סמוך לסוף סימן ל"א אלא יאמר לו השאילני ובלע"ז אל יאמר לו פרשטמי אלא בלאיימי שהוא לשון שאלה ע"כ. אבל הר"ן ז"ל כתב בשם תוספות ז"ל שבלשון לע"ז שאין חילוק בין השאילני להלוני צריך שיאמר תן לי כיוצא בו ע"כ. ועיין במה שכתבתי בפ"ח דשביעית סי' ד':
מניח טליתו אצלו. כתב הרשב"א ז"ל דוקא מניחם אצלו סתם אבל לא יאמר לו הילך טליתי אצלך שזהו כמעשה חול:
וכן ערב פסח בירושלים שחל להיות בשבת. ולא נזכר מערב שבת לקנות:
מניח טליתו אצלו. אם אינו מאמינו ולוקח אותו ומקדישו בשבת הכי קאמר ר' יוחנן בגמ' ומיהו מתני' לא מסייעא ליה דמוקמינן לה בגמ' בממנה אחרים עמו דמעיקרא מיקדש קדיש מאתמול ועתה ממנים אותו עמהם. ואיתא להאי בבא בירוש' פ' כל כתבי:
ונוטל את פסחו. ס"א ואוכל את פסחו. וכן הוא בירושלמי והרי"ף והרא"ש ובנכ"י:
לאחר יו"ט. יום השלישי:

משנה ב

אבל לא מן הכתב. הרב רבינו יונה ז"ל כתב דאפי' להסתכל בכתב ולמנותו במחשבתו אסור דהא ההיא ברייתא וכו' ודלא כתוס' ז"ל שמתירין להסתכל ולמנות במחשבה הר"ן ז"ל ובגמ' מפרש רב ביבי טעמא גזרה שמא ימחוק פי' שמא ימחוק מן האורחין שיראה שלא הכין להם כל צרכן ויתחרט ויצוה לשמש שלא לקרותם ע"כ:
מטיליין חלשים כו'. ומצאתי שנקד החכם הר"מ דילונזאנו ז"ל ומטילין המ"ם בשבא. וביד פ"ד דהל' יו"ט סי' כ' פי' הוא ז"ל מטילין חלשים וכו' משום חבובי מצוה. ובכאן בפי' המשנה פי' חלשים מין מן הגורלות. והתירו חכמים לעשות זה ביו"ט לפי שהזריזות

באכילת קדשים וליטול מהם מנה יפה וגדולה מצוה ומה שאמרו אבל לא על המנות ר"ל מנות של חולין שאין מטילין חלשים עליהם ביו"ט ומלת חלשים מלה עברית חולש על גוים ע"כ. ונלע"ד דחלשים הוי לשון גורל משום שהגורל נעשה בלחש וכדכתיב בחיק יוטל את הגורל וחלשים בהפוך אותיות לחשים דוק ולפי דעת הרמב"ם ז"ל אפי' קדשים של חול דהיינו שנשחטו מעיו"ט יכולין להפיס כיון שאינו בשר חולין ממש אכן ר"ע ז"ל שפי' אבל לא על המנות של קדשים של אתמול דהיינו חול נמשך אחר פי' רש"י ז"ל והיא דעת הראב"ד ז"ל בהשגות:

משנה ג

ולא יאמר אדם לחבירו וכו'. לדיוקה נקטיה וכו' לשון ר"ע ז"ל עד אבל אומר לו הנראה. אמר המלקט דאלת"ה פשיטא כיון דהוא אסור חבירו נמי אסור אלא לדיוקא ומתני' ריב"ק היא:

אין מחשיכין על התחום. לקרב עצמו וכו'. לשון ר"ע ז"ל עד להביא פירות דכל דבר שאסור וכו'. אמר המלקט ואוקימנא בפירות המחוברין שכיון שאסור לקוצצן בשבת אסור להחשיך עליהם דכל דבר וכו'. וז"ל הר"ן ז"ל אין מחשיכין על התחום לקרב עצמו בשבת עד סוף התחום ולהחשיך שם שהוא קרוב למקום הפועלים או לפרדס להביא פירות ואוקימנא בגמ' בפירות המחוברין שכיון שאסור לקוצצן בשבת אסור להחשיך עליהם אבל פירות התלושין כיון שאם יש מחיצות מביא מותר להחשיך עליהן אבל מחשיך הוא לשמור להיות קרוב לצאת ולשמור פירותיו שהרי שמירת פירות מותרת בשבת ומביא פירות אפי' מחוברין דהואיל ועיקר מחשבתו לא היתה לכך שרי ע"כ. וביד בה"ש פכ"ד סי' ג' ומסיים בה התם שהרי נמצא הלוכו בשבת לעשות חפציו ע"כ:

אבל מחשיך הוא לשמור ומביא פירות בידו. בגמ' מתמה ואע"ג דלא אבדיל יכול לקוצצן מן המחובר בלא הבדלה והאמר ר"א בן אנטיגנוס משום ראב"י אסור לאדם שיעשה חפציו קודם שיבדיל וכי תימא דאבדיל בתפלה והא אמר רב יהודה אמר שמואל המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס וכוס בשדה לא שכיח ומשנינן בין הגתות שנו דאיכא כוס בשדה ובמערבא אמרין המבדיל בין קודש לחול פי' בלא שם ומלכות ועבדין צרכיהון וכ"ש אי אבדיל בתפלה דטפי עדיף:

כלל אמר אבא שאול כל שאני זכאי וכו'. בגמ' בעי כלל לאתויי מאי ומשני לאתויי הא דת"ר אין [הג"ה ס"א לא גרסי מלת אין וכן הוא שם ביד וכן הוא בהרא"ש ז"ל ואם איתיה בהרי"ף ז"ל הוא טעות [*]וכן ליתא ברי"ף כ"י.] שהרי בשמו ז"ל כתב הר"ן קודם לזה שסמך שלא פי' יפה משנת אבל מחשיך הוא לשמור על מה שכתב ברייתא דמחשיכין

על התחום להביא בהמה וכו' וגם מהרי"ק ז"ל כתב שם שכן היא הגירסא בהלכות ג"כ ושגירסא זו עיקר ע"כ והתוס' ז"ל כתבו שבתוספתא גרסי' אין מחשיכין וקיימו אותה גירסא עיין שם:] מחשיכין על התחום להביא בהמה היתה עומדת חוץ לתחום קורא לה והיא באה. כלל אמר אבא שאול כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיך עליו ומחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין ואומר לו לך למקום פלוני ואם לא מצאת במקום פלוני הבא ממקום פלוני לא מצאת במנה הבא במאתים ומפרש בגמ' דבין ת"ק ובין אבא שאול ס"ל דמותר אדם לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך ואני אשמור לך פירות שבתחומי וקאמר ליה אבא שאול לת"ק מי לא מידית לי בהא אלמא הואיל ומותר לומר מותר להחשיך כדקאמרת אבל מחשיך הוא לשמור וא"כ אמאי נקט החשכה לשמור לחודא שוי כלל למילתא ואימא כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיך עליו דשמעת מינה הך ונשמע מינה נמי מת וכלה דהא נמי זכאי באמירתו והאי סיפא אבא שאול היא ומ"מ קשה לע"ד אמאי גבי אמירה תנא זכאי וגבי החשכה קתני רשאי:

משנה ד

להביא לו ארון ותכריכין. משמע דה"ה חלילין ומקוננות כדאיתא בירושלמי דר"פ מי שמתו דמסיים בה חלילין ומקוננות ע"ש:

גוי שהביא חלילין בשבת וכו'. והרא"ש ז"ל פ' אין צדין דף מ"ט אהא דאמר רב פפא נכרי שהביא דורון לישראל ואין באותו מין במחובר אם הובא מחוץ לתחום אסור כתב דאין צריך להמתין לערב בכדי שיעשו דלא החמירו חכמים אלא בדבר שנעשה בו איסורא דאורייתא ואין לחוש שמא הביאו הנכרי דרך רה"ר סרטיא ופלטיא דלא שכיח האידנא רה"ר דס' רבוא בוקעין בו והא דתנן נכרי שהביא חלילין לא יספוד בהן ישראל במ"ש עד כדי שיבואו ממקום קרוב שאני מילתא דמת דאוושא טפי והכל יודעין שבשביל מת הביאו ואחמור טפי כדתנן התם אם עשה נכרי קבר בשבת בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית ולא שרינן בכדי שיעשו ע"כ:

לא יספוד בהן ישראל. בנכ"י יִסְפֵּד. לרש"י ז"ל לעולם לתוס' ז"ל היינו כדי שיבואו דסתם חלילין אין מביאין אותם לשם אדם אחד אלא לשם כמה בני אדם והר"ן ז"ל ג"כ העלה דודאי כי קתני לא יספוד בהן לא לעולם קאמר אלא בכדי שיעשו והיינו דקתני לא יספוד בהן אלא אם כן באו ממקום קרוב ולא קתני עולמית כדקתני בסיפא ואין הכי נמי דבעינן שיהא בשעת הספד כדי שיבואו משם אלא משום דסתם הספד אינו ממש בשעה שחשכה ואם באו ממקום קרוב סתמן יש בו שיעור משום הכי קתני לה

סתמא ולא תיקשי לך מאי שנא גבי חלילין דמיתסרי בכדי שיעשו ומ"ש גבי ארון וקבר דיקבר בו ישראל דמשמע מיד [הג"ה לפ' הגאונים שהכתוב בסמוך הכי פרכינן מ"ש גבי חלילין דלא מיתסרי אלא בכדי שיעשי אע"פ שהובאו בשביל ישראל ומ"ש גבי ארון וקבר דלא יקבר בו עולמית וזו הנוסחא היא הכתובה בדפוס בפי' הר"ן ז"ל כאן והשתא ניחא דקאמר ולא תיקשי לך וכו' דבשלמא לפי' רש"י ז"ל ניחא דשניהם שוין זה לא יספוד בו עולמית וזה לא יקבר בו עולמית אלא לפ' תוס' והר"ן ז"ל שהסכים עמהם מ"ש ומשני דהא פרכי' לה בגמ' וכפי פי' הגאונים ז"ל:]. דהא פרכינן לה בגמ' ומשנינן בעומד הקבר באיסרטיא שאין דרך ישראל להקבר שם דודאי לא נעשה בשביל ישראל ארון נמי מיירי במוטל סמוך לקברו של נכרי דמוכח דלשם אותו קבר נעשה הארון והא דמפלגינן בסיפא גבי קבר בין שנעשה בסתם לשנעשה בשביל ישראל וגבי חלילין לא מפלגינן כתב הרמב"ם ז"ל דהיינו טעמא לפי שאין דרכן של גוים לקונן ולספוד בחלילין ולפיכך בסתם אנו תולין שבשביל ישראל הביאום מה שא"כ בארון וקבר דמסתמא לצורך עצמן עשאוהו ואיכא מ"ד דכי תנן לא יספוד בהן ישראל וכן נמי לא יקבר בו עולמית דוקא אותו ישראל שנעשה בשבילו הא ישראל אחר שלא נעשה בשבילו מותר ולא בעינן אפי' בכדי שיעשו והביאו ראיה וכו' ואחרים חולקין ואומרים דלא מקילינן בהכי אלא באיסורין דרבנן אבל באיסורין דאורייתא לא דהא בפרק אין צדין וכו' ע"כ: ובתשובות הרשב"א ז"ל סי' ל"ט דחה ג"כ פי' רש"י ז"ל מדלא קתני גבי חלילין לא יספוד בהן עולמית כדקתני סיפא לא יקבר בהן עולמית ועוד דא"כ מ"ש מקום רחוק אפי' הביאן ממקום קרוב דהא נעשית בהן מלאכה דאורייתא שהכניסן מרה"י לרה"ר. ושיעור כדי שיעשו היינו המתנה לערב כפי ריחוק המקום או הקירוב וכן פירש ר"ח בפרק מי שהוציאוהו וז"ל כדי שיעשו כשיעור שילך ישראל משחשכה בגן ויגוז ויביא ואחר שהיית זה השיעור שרי ע"כ. וכתב הר"ן ז"ל דהא דפרכינן בגמ' ואמאי הכא נמי לימא ימתין בכדי שיעשו פי' רש"י ז"ל דאירשא קאי דקתני עשו לו ארון וחפרו לו קבר יקבר בו ישראל כלומר מיד ומש"ה פרכינן דאמאי (לא) ימתין בכדי שיעשו דהא איכא לספוקי שמא בשביל ישראל עושה ומפרקינן בעומד באיסרטיא דבכה"ג ליכא לספוקי שנעשה בשביל ישראל דאין ישראל קוברין מתיהם שם ודוקא רישא הוא דמוקמינן בעומד בסרטיא אבל סיפא דקתני אם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית אפי' אינו עומד בסרטיא קאמר וכן נראה מדברי הרי"ף ז"ל שלא הביא בהלכות הא דסרטיא כך מצאתי בחדושי הרשב"א ז"ל. אבל הגאונים ז"ל פירשו דאסיפא דמתני' דקתני ואם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית פריך אמאי מחמרינן כולי האי ולא סגי לן בכדי שיעשו כי היכי דסגי בחלילין ופרקינן

בעומד בסרטיא עסקינן שהוא מקום פרהסיא וגנאי הוא לישראל שיקבר בקבר מפורסם שנתחלל בו שבת. ולי נראה שאף הרי"ף ז"ל כדברי הגאונים ז"ל הוא סובר וזה שלא הביא בהלכות בעומד בסרטיא משום דה"פ היינו טעמא דבחלילין סגי בכדי שיעשו ובקבר אמרינן לא יקבר בו עולמית משום דסתמו של קבר בסרטיא עומד דהיינו מקום מפורסם משא"כ בחלילין שדרכן להביא אותן בצנעא ולפיכך לא הוצרך הרי"ף ז"ל להביא אלא סתם משנתנו שאם לא תאמר כן תיקשי לך מתני' אמאי נקט בחלילין היתר בכדי שיעשו ובקבר איסור עולמית דהא אפי' בחלילין בכל שהביאן בפרהסיא אסורין עולמית וכמו שנראה מן התוספתא וכו' ואפי' קבר אי קאי במקום המוצנע שרי בכדי שיעשו וכיון שכן אמאי נקט שריותא בחלילין ואיסורא בקבר אלא ודאי כדאמרן דהתם הבאת חלילין בצנעא וסתם עשיית קבר בפרהסיא כך נ"ל עכ"ל ז"ל. וכתוב בתוס' יו"ט דלמאן דמפרש דהך אוקימתא דבעומד באיסרטיא אסיפא דלא יקבר בו עולמית קאי נראה דרישא דקאמר יקבר מיד מיירי דהדבר ידוע שעשה לו לעצמו ואין צריך הוכחה מתוך המעשה אלא שיהא נודע שעשאה לעצמו ע"כ. ונלע"ד דבזה ידוקדק מלת לו דקתני עשו לו ארון וחפרו לו קבר:

משנה ה

עושין כל צרכי המת. ומצאתי שנקד הר"מ דילונזאנו ז"ל דגש בכף צרכי. ובגמ' כל לאתויי מאי לאתויי הא דת"ר מביאין כלי מיקר כגון כלי זכוכית וכלי מתכות ומניחין על כריסו כדי שלא תפוח ופוקקין את נקביו כדי שלא תכנס בהן הרוח ואהא נראה דקאי לשון ופוקקין שבפי' ר"ע ז"ל:

סכין ומדיחין אותו. בגמ' פרכינן היכי שרינן לסוך דבר שאסור לטלטל האמר רב יהודה אמר שמואל מעשה בתלמידו של ר"מ שנכנס אחריו לבית המרחץ בקש להדיח קרקע א"ל אין מדיחין לסוך קרקע א"ל אין סכין אלמא דבר שאסור לטלטלו אסור לסוך ומשנינן ההיא לאו משום טלטול הוא אלא משום אשוויי גומות ואע"ג דמרחץ רצפת אבנים היא וליכא למיחש לאשוויי גומות ומשנינן בגמ' מיחלף מיהא בקרקע אחר אבל מת בקרקע אחר לא מיחלף. ונלע"ד דצרכי המת דקתני מתני' קא מני ואזיל מלמעלה למטה והכי נקט נמי ביד בה"ש פכ"ו:

ומטילין אותו על החול. ומצאתי גם פה שנקד הר"מ דילונזאנו ז"ל ומְטִילִין המ"ם בשבא כמו מְדִיחִין:

בשביל שימתין. שיתלחלח המת בחול ולא יסריח:

וכן קורה שנשברה וכו'. שבת פ' כירה (שבת דף מ"ג) ועיין מה שכתבתי שם סוף הפרק:

סומכין אותה בספסל וכו' והוא שיהיו רווחין דכל זמן שיחפוץ יטלם כדי שלא יבטל כלי מהיכנו:

או בארוכות. בכ"ף:

והמעמץ עם יציאת הנפש וכו' לעיל ר"פ המוציא א"ר יוחנן דגרסי' המעמץ בעי"ן כמו עוצם עיניו מראות ברע ולא מאמץ באל"ף. ויש ספרים דגרסי אין מעצמין וכו' והמעצים וכו' ונראה שהכל אחד וכן בפירוש הרמב"ם ז"ל ומעמצין עצימת העינים וסתימתם ע"כ: סליק פירקא

פרק כד

משנה א

מי שהחשיך בדרך וכו'. זו היא אחת מי"ח דבר בפ"ק דמכלתין דף י"ז. וכתוב בנמו"י בפ' השוכר את הפועלים דף קי"ו ע"ב בשם הר"ן ז"ל דמדאצטריך הכא התירא למי שהחשיך לו בדרך ליתן לו כיסו לפי שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו שמעי' שאסור לומר לגוי ע"ש שיעשה לו מלאכתו בשבת והרשב"א ז"ל הביא ראיה אחרת לזה ולא נהירא להרנב"ר ז"ל מן הטעם שכתוב שם ע"ש:

נותן כיסו לנכרי. גמ' אמר רבא דוקא כיסו דכיון דטרח ביה פי' שעל ידי טורח הוא משתכר חייס עלה ואי לא שרית ליה אתי לאתויי אבל מציאה לא והא קמ"ל דלא תימא הא דנקט כיסו אורחא דמילתא נקט וה"ה מציאה קמ"ל ולשנא קמא דאיתא בגמ' דוקא דלא אתי לידיה קודם שתחשך אבל אי אתי לידיה ככיסיה דמי ולשנא בתרא בעיא ולא אפשיטא:

אם אין עמו נכרי מניחו על החמור. ובגמ' דייקי' הא יש עמו נכרים לנכרי יהיב ליה חמור וחש"ו לחמור מנח ליה לחש"ו לא יהיב מ"ט הני אדם האי לאו אדם. חרש ושוטה לשוטה חרש וקטן בעיא בגמרא איכא דאמרי לחרש יהיב ליה ואיכא דאמרי לקטן יהיב ליה [הגה"ה ז"ל לבוש החור שם סי' רס"ו חרש וקטן שקולים הם דכל א' יש לו צד הקדמה זה בדעתא קלישתא ועוד דאתי לאיחלופי בגדול פקח וזה יבוא לכלל דעת לפיכך יתננו למי שירצה ע"כ:]. אין שם לא נכרי ולא חמור ולא חש"ו מוליכה פחות פחות מד' אמות ולא רצו חכמים לגלותה משום כבוד אלהי' הסתר דבר פי' מותר להסתיר דבר תורה לכבוד שמים והכא כבוד אלהי' הוא דחיישי' דילמא אתי לאתויי ד' אמות בר"ה. וכתב רבינו ירוחם בח"ו מוליכו פחות פחות מד' אמות שאמרו חז"ל בכל מקום צריך לישב בכל פחות מד' אמות שאם לא ישב אע"פ שעמד ולא הלך בכל פחות מד' אמות חייב

שאע"פ שעומד הליכה א' היא ואפילו בכרמלית או בשדה חייב מלקות מדרבנן כך כתב מר שר שלום בתשובה עכ"ל וכן כתב בכל בו ע"כ מבית יוסף אכן בשלחן ערוך לא הביא דברים הללו. וכתבו תוס' ז"ל דקטן דהכא לא מיירי כגון דעביד הקטן עקירה והנחה אלא כדאמרינן גבי חמור כשהיא מהלכת וכו' ע"כ. וכן כתב הר"ן ז"ל אבל ע"ג חברו אפי' הכא גבי כיס דאיכא פסידא אינו יכול להניחו עליו כשהוא מהלך וליטול אותו מעליו כשהוא עומד דקיימא לן כל שבגופו חייב חטאת כי עביד ליה איהו כוליה בחברו פטור אבל אסור כל שבחבירו פטור אבל אסור בחמורו מותר לכתחלה:

והשקין נופלין מאליהן. י"ס דל"ג בהו מלת מאליהן:

משנה ב

מתירין פקיעי עמיר וכו'. וכמו שפי' ר"ע ז"ל מפרש לה רב יהודה בגמ' וכן הגירסא שם אבל לא את הזירין לפספס אלא להתיר אבל הרי"ף ז"ל גריס אבל לא את הזירין לא לפספס ולא להתיר גם בדברי רב יהודה כמו בדברי רב הונא דרב הונא פירש איפכא דאדרבה שוויי אוכלא לא משווינן דה"ל אולודי אוכל בשבת מיטרח באוכל בדבר שתחלתו אוכל קודם תקון טרחינן ומכשרינן ליפותו בשבת וה"ק מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה ומפספסין וה"ה לכיפין דלדידיה הן הן פקיעין הן הן כיפין אלא פקיעין בתרי וכיפין בתלתא וזירין הן הענפים הלחים של ארז אבל לא את הזירין ר"ל לא לפספם ולא להתיר דה"ל אילודי אוכל בשבת דהא עיקרן לאו אוכלא. ולרב יהודה מפרש בגמ' דקתני חרובין דומיא דשחת מה שחת דרכיך אף חרובין דרכיכי ומש"ה אין מחתכין דמטרח באוכל לא טרחינן ולרב הונא מפרש איפכא שחת דומיא דחרובין:

ר' יהודה מתיר בחרובין לדקה. ה"ג בס"א:

משנה ג

אין אובסין וכו'. והא דאמרינן בפ' עושין פסין גמל שראשו ורובו בפנים אובסין אותו בפנים כבר פירש רבינו שמואל ז"ל דההיא הלעטה היא אלא דלא בלישניה הר"ן ז"ל. וביד פ' כ"א מה"ש ה' ל"ה וז"ל אין מאכילין בהמה חיה ועוף (בשבת) כדרך שהוא מאכיל בחול שמא יבא לידי כתישת קטניות או לידי לישת קמח וכיוצא בו ע"כ. ומ"מ אין אובסין את הגמלים אבל מלעיטין אותו אע"פ שאינו כן בשום מקום:

אבל מלעיטין. כדפי' ר"ע ז"ל מפרש לה רב יהודה ורב חסדא פירוש דאידי ואידי למקום שאינה יכולה להחזיר והמראה בכלי והלעטה ביד אבל בברייתא מסייעא ליה לרב יהודה ומוכח ג"כ מינה דכל זמן שאין מרביצין אותה אינו יכול כ"כ לתחוב ויכולה להחזיר:

ומהלקטין. פי' דספי ליה בידיה אבל ליונים קתני בברייתא דל"מ דאין מהלקטין להם אלא אפי' אין מלקיטין להם דהיינו שנותן לפניהם והן לוקטין מאליהם ומיירי ביונים שאין מזונתם עליך שיוצאין ואוכלין בשדה:

ונותנין מים ע"ג מורסין וכו'. ומתני' ר' יוסי ב"ר יהודה היא דתניא אין נותנין מים למורסין דברי רבי רבי יוסי בר"י אומר נותנין מים למורסין דנתינת מים לא זהו גבולו:

הרדיסאות. עיקר הגירסא רודסיות וכן נראה שהוא בפירוש ר"ע ז"ל אלא שצריך להגיה שם במקום דורסיות רודסיות. והר"מ דילונזאנו ז"ל נקד הורודוסיות כולם בחולם הה"א והרי"ש והדלי"ת והיו"ד חוץ מן הסמ"ך שודאי היא בחירק:

משנה ד

מחתכין את הדלועין וכו'. ולרב יהודה דאמר שוויי אוכלא משוינן מיטרח לא טרחינן מוקמינן מתני' אליביה בנבלה קשה א"נ בכלבים קטנים דכל נבילה קשה להם דומיא דדלועים שהן קשין הא לאו הכי אין מחתכין דמטרח לא טרחינן. וכתבו התוס' ז"ל ביו"ט ד' א' מחתכין את הדלועין וא"ת היכי דמי אי בדלועין שהיו מחוברין בין השמשות בהא ודאי מודה ר' שמעון גזרה שמא יעלה ויתלוש וי"ל דמיירי בתלושין וס"ד דאסור דמשוי להו אוכלין לפי שהן קשין והחתוך מרכך אותן ע"כ וכן שם בטור. עוד כתב ז"ל שם ואת הנבלה וכו' אנו צריכין לפרש שנתנבלה בשבת ומ"מ תני להו בהדי הדדי דאע"ג דבדלועין לא הוי טעמא משום מוקצה כמו בנבלה משום דבשניהם שייך לשון חתיכה ע"כ:

ר"י אומר וכו'. ת"ק ר"ש הוא דלית ליה מוקצה ובריש ביצה אמרינן גבי שבת דסתם לן תנא כר"ש משמע דחשיב ליה לסתמא דמתני' סתמא ואר"י לאו משום סתמא קאמר דודאי לא חשיב כסתמא כיון דבמתני' נמי פליג ר' יהודה וסתמא לאו דוקא אלא חשיב כרבים מ"ר תוס' ז"ל. אכן הרשב"א ז"ל בתשובותיו סי' קי"ד כתב דסתם ומחלוקת בצדו סתם מתני' מיקרי ופסקינן כותיה ע"ש. והעלה הרא"ש ז"ל דאין חילוק במוקצה בין שבת ליו"ט פי' דאפי' ביו"ט פסקינן הלכת' כר"ש ולא תימא דוקא הכא גבי שבת פסקינן הלכתא כותיה הואיל וחמיר טפי שבת מיו"ט לא אתי לזלזולי ביה כדקאמר רב נחמן בריש מסכת יו"ט. והתם בפ' אין צדין (ביצה דף כ"ז) הלשון כך רש"א מחתכין את הדלועין וכו' ועיין במ"ש שם פ' אין צדין סי' ה' ובפ' המביא סי' ג': ר' יהודה אומר תוס' שבת פ' כירה (שבת דף מ"ה) ובגמ' פ' מקום שנהגו (פסחים דף נ"ו) ועיין במ"ש בפ' אין צדין סי' ד' בשם הירושלמי:

אם לא היתה נבלה מע"ש אסורה לפי שאינה מן המוכן. הקשו התוס' ז"ל היכי מוכח בפסחים פ' מקום שנהגו בסופו ובפ"ק דביצה מהך מתני' דמוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים לעולם מוכן לאדם הוי מוכן לכלבים והכא היינו טעמא דאסירא לכלבים משום דהוי מוקצה מתמת איסור שלא היתה ראויה לא לאדם ולא לכלבים בעודה חיה והעלו בשם רבינו פורת ז"ל דממשנה יתירה קא דייק דה"ל למיתני אם לא היתה נבלה מע"ש אסורה ותו לא דמאי צ"ל לפי שאינה מן המוכן אלא להכי תני לה דאפי' הוי מוכן לאדם לגמרי שלא היה מוקצה מחמת איסור לא הוי מוכן לכלבים ע"כ ועוד תירצו תירוץ אחר שם בפ"ק דמצה דף ו' ועיין ג"כ בתוס' דבפ"ק דחולין דף י"ד:

משנה ה

מפירין נדרים וכו'. נלע"ד דמשום דקתני לעיל מינה מחתכין את הדלועין וכו' דהוי ודאי מטעם מוקצה תנא נמי השתא מפירין נדרים וכו' דהוי נמי משום לתא דמוקצה שאסרה הככר או מה שהוא על עצמה ונעשה מוקצה והדר תני ופוקקין את המאור שפירושו כמו שפירשו הרמב"ם ז"ל ור"ע ז"ל שסותמין אותו בכלי מן הכלים או בלוח או בכל דבר שרגילין לסתום בו פי' דלית בהו משום טלטול מוקצה וכיון דתנא פוקקין תנא מודדין משום דתרווייהו שמעינן להו מן המעשה הנז' במשנה כך נלע"ד. וכתב הרא"ש ז"ל נדרים ע"ז איבעיא דהתם והאי דקתני בשבת בשבת תרי תרי זימני מפר' טעמא בשלהי שבת משום דשאלה צריכה ב"ד והפרה אינה צריכה ב"ד ע"כ ויש לפרש דלמאי דפלגינהו תנא לתרי בבי כדאיתא בגמ' קרי איהו ז"ל דקתני בשבת בשבת תרי זימני ונדחקתי לפרש לשונו ז"ל כך מפני שמעולם לא שמעתי ולא ראיתי מאן דגריס מפירין נדרים בשבת ונשאלין בשבת לנדרים שהן לצורך השבת או ונשאלין לנדרים שהן לצורך השבת בשבת. וקשה קצת אמאי קתני ונשאלין ולא קתני ושואלין מאחר דלא קאי מלת ונשאלין אחכמים אלא פירושו ושואלין לחכמים כמו שמפורש ברש"י ז"ל ובלשון הרמב"ם ז"ל ביד פכ"ד סי' ו' וע"ק א"כ דהפי' דמלת ונשאלין קאי אמי שנדרו אמאי גבי הפרה דאב או הבעל קתני מפירין דקאי אמפירי הנדר דהייני האב והבעל ואילו גבי התרת נדרים לא תני ומתירין דנימא דודאי דקאי אחכמים המתירין אלא קתני ונשאלין דקאי אשואלין לחכמים שיתירו להם הנדר. ואפ"ל דמשום שהאב והבעל מפירין הנדר בעל כרחה דאשה תלה הדין במפירין אבל גבי התרת נדרים דאין החכם מתיר אלא מדעת ורצון האיש השואל ההתרה לכן קתני ונשאלין שתלה הענין בשואל ההתרה ואע"פ שעיקר הדין לא בא להשמיענו רק שהחכם מותר להתיר הנדר בשבת אגב אורחיה שונה הלשון לרמוז אותו הדין. א"נ תלה הענין בשואל לרמוז לנו דלאו דוקא מותר להתיר החכם הנדר

בשבת אלא מצוה על השואל להשאל על נדרו בשבת מפני כבוד השבת ולא יטעה לומר השואל אם רוצה להחמיר על עצמו שלא לשאול על נדרו קמ"ל דמצוה להשאל על נדרו בשבת מפני כבוד השבת ומטעם זה נמי לא תנא ושואלין דהוה משמע רשות אלא שינה הלשון ותנא ונשאלין לימר שהוא מצוה כך נלע"ד. ובשו"ע יו"ד סי' רל"ד סכ"ד וכתוב שם סי' שמ"א בב"י והובא בשו"ע שם וביו"ד סי' רכ"ח סעיף ג' שכתב רבינו ירוחם ז"ל דהא דאין מתירין בשבת אלא נדרים שהן לצורך השבת ה"מ נדרי יחיד אבל חרמי צבור נהגו להתיר בשבת אע"פ שאינם לצורך השבת מפני שבשבת כולן מקובצים ואם לא יתירו אז לא יוכלו להתירו ע"כ והובא ג"כ שם בספר הלבוש. ומצאתי שכתב ה"ר יהונתן. ז"ל ס"א ושואלין לנדרים וכו':

ומודדין את המטלית ואת המקוה גרסי' וכן הוא בירושלמי ובהר"ף ז"ל ובפי' רש"י ז"ל וגם בפי' ר"ע ז"ל:

שפקקו את המאור בטפיח. מיירי שלא בטלוהו שם דאי בטלוהו אסור משום בונה ומיירי שסותם כל החלון דאי אינו סותם בעי בטול אע"ג דהוי כלי חרס וכן פי' רבינו שמשון ז"ל בפ"ו דאהלות וגם תוס' ז"ל בשבת פ' כירה (שבת דף מ"ד) ובבתרא פ' לא יחפור וק"ק ע"ז מ"ש בסמוך. ובס"פ על אלו מומין גרסי' שמא יצא מהן טפוח ופירש"י ז"ל שחור כקדרה וחברו בשלהי שבת ופקקו את המאור בטפיח ע"כ. ופי' הרמב"ם ז"ל גיגית קערה וכאן היתה הקערה של זכוכית כמו שמשית ובאותו זמן היה בין שני בתים חלון ובאותו חלון הקערה של זכוכית כמו שמשית ונשבר באותו השמשית שבר וקשרו לוח אחד בעץ וקשרו אותו הלוח בגמי להניח אותו הלוח על מקום השבר הפתוח במששית ואח"כ מדדו הלוח אם היה בו טפח על טפח יביא את הטומאה ואם הוא פחות אינו מיטמא הבית האחר בטומאת האחר ע"כ. ופירשו רש"י והר"ן ז"ל שהמת היה מוטל לארכו בהלקט דהיינו אותו השביל תחת סדק הגיגית ואם אין בסדק פותח טפח נמצא המת מוטל באהל וחור שבין שני בתים מכניס הטומאה לצד השני אם היה בו פותח טפח ע"ש וגם בתוס' בפי' ר"ח ז"ל:

בפי' ר"ע ז"ל וגבו לצד השביל הגיה הר"ס ז"ל וגבו לצד הבית:

שפוקקין. שלהי פ' כל הכלים וסתמא כחכמים דר' אליעזר דפליגי עליה במתני' דהתם וס"ל שפוקקין את המאור אף בדבר שאינו קשור ותלוי וכמו שכתבתי בשם הר"ן ז"ל. וכתבו שם תוס' ז"ל ואע"ג דטפיח לא מבטל ליה כמו פקק כדאמרי' בפ' הישן גבי סדין איכא למימר דמבטיל ליה טפי מסדין ולא מצינו למימר נמי פקק דמצוה שאני כדאמרי'

בשלהי מכלתין גבי מדידה דהתם לא הוי איסור כ"כ אלא משום דהוי כעובדא דחול אבל פקק דמשום תוספת אהל דדמי לבנין ליכא למשרי משום בזויי מצוה עד כאן לשונו ז"ל: **ומודרין וקושרין בשבת**. מדידה של מצוה וקשירה של מצוה ודוקא בכגון גמי דלא הוי קשר של קיימא:
סליק פרקא וסליקא לה מסכת שבת